

Ἡ ΠΑΙΡΩΤΙΚῆ

ἘΣΤΙΑ

ἜΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΚΔΟΤΑΙ:

Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ, ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπή ἐπιμελείας βλῆς:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δραχ.	150.000
Ἐξάμηνος	>	80.000
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ	Δολλ.	10
ἢ Δίραι Ἀγγλίας	3 1/2	
Νομικῶν προσώπων	Δραχ.	200.000
ΤΙΜΗ ΤΥΓΧΟΥΣ	ΔΡΑΧ.	12.500

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ	(Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ	(Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ	(Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	(Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΔΟΣ	(Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΡ. ΜΑΝΟΝ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

*Αθ. Χ. Παπαχαρῖση:	28 Ὀκτωβρίου 1940	1005
Κ. Σ. Κώνστα:	Πρώτη σκλαβωμένη Ἐπέτειος	1007
Δημ. Πλιάκου:	Συμβολῆεις τὴν ἱστορίαν ἀρχαιολογίαν τῆς περιουχῆς Σουλίου	1010
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (τέλος)	1013
Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντη:	Σίμος Ἀγγ. Σίμος	1020
Νικολάου Πατσέλη:	Παλαιογραφικὰ Πωγωνίου	1028
Μάνθου Κ. Οἰκονόμου:	Διονύσιος Παπαρούσης	1035
Γεωργ. Ἀθ. Οἰκονόμου:	*Ἡ τελευταία «Διδαχὴ» τοῦ Ὁσιομάρτυρος Πάτερ Κοσμά	1041
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	*Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου - Ἰωαννίνων	1046
*Ἰωσήφ Μ. Μάτσα:	Τὸ ζμπορολιθάρο	1055
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Γιαννιώτικα ἐβραϊκὰ τραγούδια (τέλος)	1059
Ζήση Παπαθανασίου:	Μπαλάντα στὰ δένδρα τοῦ Προφήτη Ἠλία (ποίημα)	1068
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Κώστας Σερμέξης (μυθιστόρημα)	1069
Νίκου Σημηριώτη:	Φθινόπωρο (ποίημα)	1074
Κλ. Ἀπ. Παπαχρήστου:	Εἶναι μιὰ νύχτα (ποίημα)	1075
Τάκη Σιωμοπούλου:	Δυὸ ποιητὲς γύρω ἀπὸ μιὰ ὥρα	1076
Σπ. Μουσελίμη:	Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ (τέλος)	1080
Γεωργ. Κοτζιούλα:	*Ἐνα δάκρυ	1084
*Ἀλκη Μυρσίνη:	*Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα (συνέχεια)	1085
	Παλιῆς Γιαννιώτικες νύχτες (ποίημα)	1090
	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑἰΘΟΛΟΓΙΑ. Γεώργιος Ζαλοκώστας: 8 ποιήματα καὶ 2 ἔμμετρος μεταφράσεις.	1091

*Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Ἡ ἐφετεινὴ περίοδος — Τὸ μνημεῖον τῆς Κρήτης. — Ἐπιστολαί: Ἡ ἐπανάστασις Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ κάστρου — Οἱ Ἑβραῖοι τῶν Γιαννίνων — Ἰωάννινα, ἡ νεώτερη Ἑβροία. — Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Ὀλγας Βατίδου, 1) «Ἀπὸ γῆς, 2) «Στὴ Σμύρνη προσκύνημα» — Αντιγόνης Γαλανάκη-Βουρλέκη. «Μνήμη αἰχιμάλωτη» — Φιλῆς Βατίδου. «Φέγγη στὴ νύχτα» — Βασιλείου Μουστάκη. «Μονόλογοι τοῦ Ἑωσφόρου» — Κριτνος Ἀθανασοῦλη. «Ἐσωτερικὴ Περιπέτεια». — Ἀθλητικὴ κίνησις. — Τὰ γεγονότα τοῦ Σεπτεμβρίου — Ὀκτωβρίου Ἀλληλογραφία — Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 18

Η ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

*Μικρὸς δὲ λίθος μέγα κῦμ' ἀποέργει.
"Ομηρος*

Κάθε χρονιά στις 28 Ὀκτωβρίου χίλια συναισθήματα θ' ανασταλεύουν μέσα μας. Θὰ εἶναι ἡ ἡμέρα τῶν ζωηρότερων σκιρτημάτων τῶν ἐλληνικῶν καρδιῶν. Τότε θὰ ἔρχονται οἱ ὄρες τῶν πιδ δυνατῶν συγκλονισμῶν τῶν ψυχῶν μας, καθὼς θὰ συλλογιζόμαστε τὸν ἔνδοξο πόλεμο, ποὺ μέσα στὴ σφοδρότερη κοσμοχαλασιά, ποὺ γνώρισε ὁ πλανήτης μας, κρατήσαμε ψηλά τὴ σημαία τῆς ἐθνικῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ὅταν ἀμείλικτο ὠρθώθηκε στὸν κόσμο τὸ δίλημμα: «Ἐλευθερία ἢ ἔξανδραποδισμός».

Εἶναι ἡ 28 Ὀκτωβρίου ἡμέρα ἐορτασμοῦ πράξεων καὶ γεγονότων, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὄλο τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι περήφανος καὶ νὰ καυχᾶται ὁ Ἕλληνισμός, γιὰτὶ αὐτὰ τὰ γεγονότα τὰ ὕψωσε ἡ ἀθάνατη ἐλληνικὴ ἀρετὴ σὰν ἀκατάλυτα ὀρόσημα μέσα στὶς ἀχανεῖς ἐκτάσεις ὄχι μονάχα τῆς δικῆς μας τῆς ἐλληνικῆς, μὰ καὶ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας.

Ἀνάξιοι Ἕλληνες δὲ σταθήκαμε. Ἄν μᾶς ἀξίωσε ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ ζήσουμε σ' ἐτοῦτα τὰ ἱερὰ τὰ χῶματα, κάτι κάναμε κ' ἐμεῖς, ἄκαρπη δὲν πέρασε ἡ ζωὴ μας.

Ὅταν ὁ ἄρχων τῶν 8 ἑκατομμυρίων λογγῶν ζήτησε ἀπὸ τὴ μικρὴ Ἑλλάδα στὶς 3 ἡ ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα παραχωρήσεις

ἔξωφρενικές, τότε ὁ σύγχρονος Ἕλληνισμὸς ἀνέβηκε στὴν πιδ ψηλὴ κορυφὴ τῆς ἐλληνικῆς ἀρετῆς καὶ καλεσμένες ἀπὸ τὰ βάρη τῶν ὀλόφωτων αἰῶνων τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς οἱ μεγάλες καὶ φωτεινότερες ὄρες τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ξαναζήσανε καὶ πάλι σὲ τόπους τῆς Ἡπειροῦ ἀγνωστούς καὶ ταπεινοὺς ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη, ποὺ πήρανε πιδ ἀμετακίνητα καὶ θὰ διατηροῦν αἰῶνια θέση πλάϊ στὰ κοσμοξάκουστα καὶ βαρῆρα ὀνόματα τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Πλαταιῶν.

Στὰ Ἡπειρωτικὰ τὰ χῶματα παίχτηκε ἡ τύχη τοῦ κόσμου.

Ἄν στὸν κάτω κόσμο ἀναγαλλιάζουν οἱ πρόγονοι γιὰ τὴν ἀρετὴ τῶν ἀξίων ἀπογόνων, καμμιά ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι καὶ μὲ τὸν πόλεμο τοῦ 40-41 τρέξαν ἀπὸ εὐφροσύνη κ' ἀγαλλίαση μέσα στοὺς τάφους τὰ κόκκαλα τῶν ὀπλιτῶν τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῶν Βυζαντινῶν Ἀκριτῶν, ποὺ ἀμέτρητες φορὲς σώσανε τὸν κόσμο ἀπὸ τὴ βαρβαρότητα.

Ἀνάξιοί τους δὲ σταθήκαμε! Σώσαμε κ' ἐμεῖς τὸν κόσμο!

*

Μὰ ἂν ὅ,τι ἔγινε τότε τιμᾶ καὶ δοξάζη ὄλον τὸν Ἕλληνισμό, καμμιά λέξη,

ὅσο καλοπροαίρετα κι' ἂν ζητηθῆ, δὲ θὰ μπορέση νὰ βρεθῆ γιὰ νὰ δείξῃ τὴ δόξα, τὴ δόξα τὴν τρανὴν ποὺ κατεκάλυψε τὴν Ἡπειρο εἰδικώτερα.

Πρῶτοι ἐμεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλλη-
νες, σὰν τοὺς παλαιούς προγόνους ποὺ μὲ τὸν Πύρρο στὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα πρῶτοι ἀντιτάξανε στὸ ρωμαϊκὸ ἱμπεριαλισμὸ τὸ ἑλληνικὸ «παρών», πρῶτοι ἐμεῖς τὸ ξαναφωναίσαμε ἀντιμετωπίζοντας τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὴ Δύση μὲ τὸ βροντολάλημα τῶν τουφεκιῶν μας καὶ μὲ τὴν ἀστροφετερὴ τὴ λόγχη μας ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα ὡς τ' ἀκρογιάλια τοῦ Ἴονιου. Καὶ πήραμε οἱ Ἡπειρώτες θέση πλαίι στοὺς Μαραθωνομάχους, γιὰτὶ ὅπως κ' ἐκεῖνοι πρῶτοι στὸν κόσμονικῆσανε τοὺς Μήδους, ἔτσι καὶ τοῦ Καλπακιοῦ οἱ γενναῖοι πρῶτοι στὸν κόσμονικῆσανε τὸν Ἄξονα. Τοῦτο στάθηκε ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Δώσαμε στὴν Ἱστορία ὑλικὸ ὑπέροχο, θαυμαστό, ἐπιβλητικὸ, φωτεινὸ. Καὶ γιὰ τὶς γενεὲς ποὺ θάρχονται ἀπὸ τὰτελείωτα βάρη τῶν μελλουσῶν καιρῶν φτειαίσαμε μιὰ Ἱστορία τόσον διδακτικὴ, ὅσο καὶ ἡ κραυγὴ τοῦ Διάκου «Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς καὶ θὰ πεθάνω», ὅσο καὶ τὸ «Μολὼν λαβὲ» τοῦ 480, ὅσο καὶ τῶν μαχητῶν τοῦ 1453 τὸ «οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν», ὅσο καὶ τοῦ Ρήγα τὸ «Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ». Ἔτσι εἶναι : Ὅλα, ὅλα ἔνδοξα, μεγάλα, δλόφωτα, τρανά ! Ἐλαχε στὴ γενιά μας ὁ ζηλευτὸς καὶ τιμημένος κληρὸς νὰ καλέσουμε στὰ Ἡπειρωτικὰ περροβούνια τὴ Δόξα, ποὺ ἡ ἴδια πάντα αἰῶνες τώρα περπατεῖ στὶς δλόμαυρες ράχες μας καὶ μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια.

Τὸ Ἔθνος θὰ τὸ ἐμπνέη τὸ παραδειγμα τῶν σεμνῶν παλληκαριῶν τοῦ 40 - 41, ποὺ ἡ μνήμη τους θὰ ζῆ ἀγέραστη καὶ στὶς σελίδες τῆς Ἱστορίας καὶ στὶς καρδιὲς τῶν ἑλληνικῶν γενεῶν, ποὺ πάντα θὰ θυμοῦνται πῶς, γιὰ νὰ δαμάσουν ἐκεῖνοι τοὺς Κενταύρους καὶ τοὺς Μπερσαλιέρους καὶ τοὺς λυσσασμένους Λύκους, δεχτήκανε σὲ μιὰ στιγμή, γραμμένη ἀπὸ τὴ μοῖρα, τὸ γρήγορο θάνατο τοῦ πολεμιστῆ, ποὺ

τὸν βρίσκει στὴν πιὸ μεγάλη ἔνταση τῆς τόλμης του καὶ μέσα στὴν ἐλπίδα καὶ πολ-
λὲς φορὲς μέσα στὴ βεβαιότητα τῆς νίκης καὶ μέσα στὶς πολεμικὲς κραυγές, μέσα στὰ βροντερα σαλπίσματα «προχωρεῖτε, προχωρεῖτε» καὶ μέσα στοὺς βρυχηθμούς τῶν κανονιῶν.

Μὰ εἶναι ἀλήθεια πῶς ἔνα μαῦρο σύγνεφο ρίχνει τὸν βαρὺ τὸν ἡσκιο του ἀπάνω ἀπὸ ἔνα ἀξεχώριστο κομμάτι τῆς Ἡπειρωτικῆς Πατρίδος. Ἐκεῖ καὶ τῶν ζωντανῶν τὸ κλάμα ἔχει περισσέψει καὶ οἱ νεκροὶ μας οἱ θαμμένοι σὲ σκιερὲς χαράδρες καὶ σὲ κορφοβούνια, ὅπου φωλιάζουν σταυραστοὶ καὶ τὰ χτυπᾶνε τοῦ Δωδωναίου θεοῦ οἱ κερανοὶ, χρόνια καρτεροῦν τὸ γυρισμὸ μας.

«Ἦδη γὰρ φάος οἴχεθ' ὑπὸ ζόφου» —
τὸ φῶς στὰ σκότη χάνεται...

Μὰ ἄς μὴν ἀφήσουμε τὴν ἀπόγνωση νὰ σφίξῃ τὴν καρδιά μας.

«Θαρσεῖν χρὴ !»

«Θαρσαλέος ἀνὴρ ἐν πᾶσιν ἀμείνων !»
γιὰ νὰ ξαναθυμηθῶ τὸν ἀθάνατο Ὅμηρο. Καὶ στὴ σύγχρονη γλῶσσα : Ἄντρας μὲ θάρρος στὴν καρδιά του πιὸ ἀξίος πάντα θὰ φανῆ.

Τὸ κακὸ ποτὲ δὲν εἶναι μόνιμο καὶ σταθερὸ. Μόνιμο καὶ σταθερὸ εἶναι μόνο τὸ καλὸ. Θάρθουν κ' οἱ μέρες οἱ καλές. Θάρθουν, μάλιστα θάρθουν !

Θύρες, ἀνοίχτε δλόχρυσες γιὰ τὴ γλυκειὰ ἐλπίδα.

Θαρσεῖν χρὴ, Ἡπειρωταί· τάχ' αὔριον ἔσσειται ἄμεινον.

Τῶχει ἡ μοῖρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κι' ἂν μεγαλοουργῆ νὰ ὑποφέρῃ.

Θύρες ἀνοίχτε δλόχρυσες γιὰ τὴν γλυκειὰ ἐλπίδα.

Δὲ χάθηκε ἡ ζωογόνα πίστη πρὸς τὴν ἠθικὴ τάξη τοῦ κόσμου καὶ πρὸς τὴ δικαιοσύνη Ἐκείνου ποὺ κυβερνάει τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ Ὑψη τῶν οὐρανῶν. Ἐκεῖνος «κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατάξει καὶ λύχνον σβεννύμενον οὐκ ἀποσβέσει».

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

Καθηγητῆς Ὁ Γυμνασίου Ἀρρένων Ἀθηνῶν

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ, Φιλολόγος

ΠΡΩΤΗ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 41

Ἦχι πὺς πέρασαν καὶ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε.

Ὅμως ἦταν τόσα πολλὰ τὰ νεώτερα γεγονότα, πὺ μὲ τὸ καταπιεστικό τους βάρος ἀμέσως ἔπασαν ἀπάνω στὴ μεταπελευθερωτικὴ ἔθνικὴ μας ζωὴ, καὶ τόσο μεγάλα, πὺ ἢ σημασία τους ξετόπισε κάθε προγενέστερο καὶ κράτησε αὐτὰ μονάχα στὴν ἐπικαιρότητα. Ἔτσι μπροστὰ στὴ δραματικὴ ἔνταση τῶν νεώτερων περιστατικῶν τὰ παλαιότερα φάνταξαν κίβλας πολὺ μακρυνά, σὰ νὰ ἀπωθήθησαν στὰ κατὰβαθα τῆς πιδ παλιᾶς μας ἱστορίας.

Λοιπὸν ἐδῶ καὶ δεκατρία, μόλις, χρόνια.

Σὰν τώρα. Ἐποχὴ βαρσιᾶ, δύσκολη γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κέντρο τοῦ βάρους τοῦ δευτέρου μεγάλου πολέμου, πὺ μῆνες τώρα μαίνονταν ἀλλοῦ, περιμένονταν, ὦρα τὴν ὦρα, νὰ μεταφερθῆ καὶ στὴ σφηνωμένη στὸ κεντρικώτερο σημεῖο τῆς Μεσογείου χώρα μας, ζηλευτὸ σταυροδρόμι τῶν πολεμικῶν συναγεμῶν ἄλων τῶν ἐποχῶν. Τὸ μυστικὸ ἦταν κοινὸ καὶ πολλὰ σημεῖα τὸ προσιώνιζαν. Κι' ἦρθε τὸ ἐχθρικὸ τηλεσίγραφο τῆς Εἰκοστῆς Ὀγδόης Ὀκτωβρίου τοῦ Σαράντα γιὰ παράδοση τῆς χώρας μας νὰ τὸν μετατοπίση ἀπὸ ἄλλα μακρυνότερα πολεμικὰ σημεῖα τῆς γῆς καὶ σὲ μᾶς. Ἡ ἀκατάληπτη ψυχὴ μιᾶς ἀναστημένης καινούργιας Ἑλλάδας, πὺ αἱ εἰρηνιστικὲς οὐτοπίες τοῦ μεσοπολέμου δὲν εἶχαν πνίξει τὸ ἔθνικὸ της φρόνημα, ἀρχίζε μὲ τὸ χινοπωριάτικο ἐκεῖνο πρῶι νὰ πραγματοποιοῖ τὰ πεπρωμένα της. Αὐθόρμητα Κράτος καὶ Ἔθνος, Λαὸς καὶ Ἥγεςία, τὸ πανελλήνιο δλόκληρο τραντάχτηκε συθέμελα ἀπὸ τὸ ἀποφασιστικὸ καὶ πελώριο ὄχι, ἓνα ὄχι, πὺ

ἀν τὸ εἶπαν καὶ ἄλλοι λαοί, ὅμως κανεῖς δὲν στάθηκε ἀπάνω σ' αὐτὸ μὲ τὴ θαλα ὁρμὴ καὶ ἀποφασιστικότητα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ εἰςτρος πὺ εἶχε δώσει τὴ νίκη τῆς Σαλαμίνας, ὁ εἰςτρος πὺ εἶχε ξεσηκώσει τὴν Ἐθνεγερεσία τοῦ Εἰκοσιένα, ὁ ἴδιος εἰςτρος πέρασε πάλι ὀλόθερμος ἀπὸ τίς φλέβες τοῦ Ἐθνους καὶ τὸ ξεσήκωσε πρὸς τὴν ἀπαράμιλλη ἐποποιία τῶν κορυφῶν τῆς μεγαλόπετρης γῆς τοῦ Πύρρου. Ἡ πατρίδα μας, Ὀλυμπιονίκης παγκόσμιος, ὕψωνε στὸν οὐρανὸ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας τὸν λαμπρὸ πύραυλο τοῦ Σαράντα.

Ὁ ἀγῶνας μας, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐξάμηνη ὀρμηλασία τοῦ στρατοῦ μας, ἔπαιρνε ἀναγκαστικά, κάτω ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴ πίεση τῆς διπλῆς ἐχθρικής ἐπιβουλῆς, μιὰ λήξη. Τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς δόξας καὶ τῆς διεθνούς ἠθικῆς ἀκτινοβολίας, ὅπου εἶχε ἀνεθῆ πολεμῶντας στὰ χιονόδοξα βουνὰ τοῦ ἔθνικου μας βορρᾶ, ἔπεφτε, ξαφνικά κι' ἀνέλπιστα, στὴν πιδ μαύρη σκλαδιὰ καὶ στὸ βάραθρο τοῦ τελειωτικοῦ του, καθὼς πιστεύονταν, χαμοῦ.

Ὅσισσο λίγες μονάχα βδομάδες ἔφτασαν γιὰ νὰ πάρη ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τὴν καινούργια ἀπόφαση τοῦ πολεμιστῆ, πὺ δὲν ξεχνάει ποτε τὸ χρέος του. Ὁ πόλεμος ἔπρεπε νὰ συνεχισθῆ μὲ ἄλλα μέσα τώρα καὶ ὁ λαὸς μας καλοῦνταν ἀπὸ τὴν αἰώνια ἐπιταγὴ τῆς Μοῦρας του νὰ ξανασφίξει τὰ δόντια του γιὰ νέους ἀγῶνες, ἐσωτερικοὺς αὐτῆ τῆ φορά.

Οἱ πολῦτιμες ὕπηρεσιες, πὺ πρόσφερε ἡ Ἑλλάδα στὴν πλάστιγγα τοῦ πολέμου μὲ τὴν πανθόμολογημένη πολύκαιρη νικηφόρα ἀντίστασή της, ἐνῶ γιὰ κάθε ἄλλον πολίτη θὰ ἦταν ἀρκετὲς γιὰ νὰ καλλιεργήσου τὴν

εύλογη ψυχολογία τῆς ἠθικῆς ἱκανοποίησης καὶ ὅτι μὴ καὶ εἶχε κάμει στὸ ἀκέραιο τὸ καθήκον του μποροῦσε, δικαιωματικὰ πιά, νὰ ἐπιδοθῆ στὴν ἐπούλωση τῶν πολεμικῶν πληγῶν του, ὅμως γιὰ τὸν Ἕλληνα, ποῦ ὀλοένα νοιώθει γιὰ προορισμὸ του τὸ «αἰὲν ἀριστεῦειν», ὁ πόλεμος δὲν εἶχε τελειώσει μὲ τὴ στρατιωτικὴ κατάρρευση. Ἔπρεπε νὰ συνεχισθῆ.

Καὶ συνεχίστηκε.

Μέσα σὲ μιὰ ἐλόκληρη Εὐρώπη, ποῦ ἔτρεμε σύγκορμη κάτω ἀπὸ τὴν καταχνιά τῆς σκλαβιάς, βρέθηκε τὸ Ἔθνος τοῦτο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο ἔδου τοῦ ἀοπλοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ δυνάστη του, ἐνῶ παράλληλα διαλεχτὲς δυνάμεις του, ἐνταγμένες στὸ στρατόπεδο τῆς ἐλευθερίας, τὸν συνέχιζαν κανονικὰ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά του. Οἱ ἐκδηλώσεις καὶ πράξεις ἀγάπης γιὰ τοὺς Ἄγγλους αἰχμαλώτους μέσα στοὺς κεντρικώτερους δρόμους τῆς πρωτεύουσας, ποῦ τόσες φορὲς ἔκαμαν τὸν κατακτητὴ νὰ λυσάξῃ. Οἱ οἰκογένειες καὶ τὰ τόσα ἄτομα, ποῦ στερήθηκαν τὴν ἐλευθερίαν τους, γιὰτὶ ἔκρυβαν συμμάχους ἢ διευκόλυναν τὴ φυγάδευσή τους. Ἡ σημαία μὲ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ τῆς Ἀκρόπολης, ποῦ ἔνα πρωτὶ —30 Μαΐου 1941— βρέθηκε κουρελιασμένη καὶ ὑδρισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀρχαίου Βράχου. Οἱ τόσοι ἀφανεῖς ἥρωες ἄλλων συμβολικῶν διαμαρτυριῶν. Μὲ ἕνα λόγῳ ἔλος ὁ λαός, ἀνέλογα μὲ τὰ μέσα, ποῦ διέθετε στὴ γεμάτη βράχια τούτη γωνιά τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦσε τὸν ἀνόσιο ξένο, χωρὶς νὰ τοῦ τὸ ὑποδείξῃ κανεὶς παρὰ μονάχα ἡ ἀλύγιστη πίστη του στὴν τρισχιλιόχρονη ἱστορία του καὶ παράδοση.

Ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ εὐκαιρία γιὰ μιὰ ὁμαδικώτερη διαδήλωση ἐθνικῆς διαμαρτυρίας στὴν Ἀθήνα ἔδωσε ἡ πρώτη σκλαβωμένη ἐπέτειος τῆς ἐχθρικής ἐπίθεσης: ἡ Εἰκοστή Ὀγδόη Ὀκτωβρίου τοῦ Σαρανταένα μὲ τὴ μαζικὴ ἐμφάνιση στὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου πολλῶν Ἀναπήρων τοῦ πολέμου ἐκείνου.

Ἐκλεκτὴ ἐθνικὴ πρωτοπορεία οἱ γενναῖοι πολεμιστὲς μας, ποῦ λίγο πρὶν

«μὲ τὴ λόγχη τους μόνο,
μὲ τὴ λόγχη τους καὶ τὴν ψυχὴ τους
γυμνὲς καὶ τίς δυο»

σὰν Ἀρχάγγελοι Ἐκδικητὲς εἶχαν ριχθῆ
«χέρι μὲ χέρι πιασμένοι
στὸν ὑπέρτατο ἀντρίκειο χορὸ τους
γιὰ τὴν ἔφοδο τοῦ Ἵφους».

γυρισμένοι πίσω, καθὼς ποτὲ δὲν τὸ εἶχαν φανταστῆ πὼς θὰ γύριζαν: «νικητὲς καὶ ὅμως νικημένοι, νικημένοι καὶ ὅμως ἐνδοξοί, ἐνδοξοί καὶ ὅμως ποτισμένοι μὲ τὸ δηλητήριο τῆς πίκρας καὶ τῆς ντροπῆς», οἱ πολεμιστὲς μας λοιπὸν ἐκεῖνοι, Ἀνάπηροι τώρα καὶ Τραυματίες, ὑπακούγοντας τυφλὰ στίς μυστικὲς προσταγὰς τῶν ψυχῶν ἔδων τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων τῆς Φυλῆς ἀπὸ τὸ μακρυνὸ Εἰκοσιένα ἴσαμε τὸ τοτινὸ Σαρανταένα, ὄρμησαν τὴν ἡμέρα αὐτὴ ὁμαδικὰ ἀπὸ τὰ Στρατιωτικὰ Νοσοκομεῖα, ὅπου νοσηλεύονταν ἀκόμα, στοὺς δρόμους, παρὰ τίς ἀντίθετες διαταγὰς τῶν ἀρχῶν. Τὴν ἐξοδὸ τους τὴν εἶχαν ἐτοιμάσει ἀποβραδύς. Οἱ φορεσιῆς τους, οἱ ἴδιες φωτοκαμένες καὶ τιμημένες χακὶ στολὲς τῆς ἐκστρατείας οἱ περισσότερες, καθαρίστηκαν καὶ τοποθετήθηκαν προσεχτικὰ κάτω ἀπὸ τὰ στρώματά τους γιὰ νὰ σιδερωθοῦν μὲ τὸ βάρος τοῦ κουτσουρεμένου κορμοῦ τους. Μὲ τὴν καρδιά γεμάτη περηφάνεια γιὰ τὴν ἀποφασισμένη πράξη τους ἔπесαν νὰ κοιμηθοῦν. Σὰν ξημέρωσε, ἔλοι τους, μὲ τίς πατερίτσες καὶ τὰ μπαστούνια οἱ ἐλαφρότερα λαβωμένοι, μὲ τὰ καροτσάκια οἱ Ἀνάπηροι, ξεχύθησαν ἀπὸ τὰ διάφορα σημεῖα τῶν Νοσοκομείων

«μέσα στὴν πολιτεία, ὡς λιτανεῖα
ἀρχαϊκῶν κομματιασμένων ἀγαλμάτων
ποῦ ἔφευγαν ἀπὸ τὰ βαθεῖα Μουσεῖα».

καὶ χεῖμαρρος ἀφρισμένος, ποῦ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀντισταθῆ, βρέθηκαν τὴν ὀρισμένη ὥρα στὸν τόπο τῆς συγκέντρωσης.

Ἡ εὐρύχωρη πλατεῖα τοῦ Μνημείου δὲν ἄργησε νὰ πλημμυρίσῃ ἀπὸ τίς καταφθάνουσες μάζες τῶν Ἀναπήρων. Οἱ πυκνοὶ στοίχοι τῶν ἀνεπιθύμητων σκοπῶν, τοποθετημένων ἐκεῖ ἀπὸ τὸ βαθὺ χάραμα γιὰ νὰ ματαιώσουν κάθε τυχὸν ἐθνικὴ ἐκδήλωση, ξαφνιασμένοι καὶ ἀναυδῆ ἀπὸ τὸ παράξενο θέαμα, τοὺς ἄφησαν νὰ πλησιάζουν. Τρεῖς Ἀνάπηροι ξεχώρησαν καὶ προχώρησαν γιὰ νὰ στεφανώσουν μὲ ἕνα πρῶχὸ στεφάνι ἀπὸ ζυμωμένη μὲ νέο αἶμα δάφνη τὸν Τάφρο. Ὁ ἕνας, ὁ μεσαῖος τῆς τριάδας, μόλις καθορθώνοντας νὰ σταθῆ στὰ ξύλινα πόδια του,

ἀλλὰ μὲ τὴν ἐκδίκηση τῆς ἀδικίας ζωγραφισμένη στὸ βλέμμα του, ἀποθέτοντας εὐλαβικά στὸ ἄσπρο μάρμαρο τὸ στεφάνι, ἄρχισε νὰ λέῃ κάτι ἀποφασιστικά. Καὶ τότε γῆ, οὐρανὸς καὶ ἀέρας καὶ πουλιὰ καὶ ψυχῆς ἡρώων ἄκουσαν τοῦτα τὰ λόγια :

— « Νεκροὶ ἀδερφοὶ μας ! Ἔχουμε πολλὰ νὰ σᾶς ποῦμε. Αὐτὰ ὅμως μὲ τίς σημερινὲς συνθήκες δὲν λέγονται δυνατὰ. Ὡστόσο σεῖς δὲν ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ λόγια γιὰ νὰ μᾶς καταλάβετε ... ».

Ἦθελε ὁ Ἀνάπηρος αὐτός, ποῦ οἰκοδόμησε τῆς Νίκης τὴν Ἑλλάδα ἀπάνω στὰ γερά θεμέλια τῶν δυὸ ὄχι, νὰ δώσῃ στοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου τὴ διαβεβαίωση πὼς ἡ Φυλὴ μας στὶς δύσκολες, σὰν ἐκεῖνες τοῦ Σαράντα, ὥρες τῆς θὰ κρατηθῆ πάντοτε μεγάλη καὶ ἀνυπέροβλη, ἴδια, ὅπως κα' ἐκεῖνοι τὴν εἶχαν γνωρίσει... Ἦθελε νὰ τοὺς πῆ πὼς μῦθοι, σὰν ἐκεῖνον τοῦ Σαράντα, θὰ δημιουργοῦνται ὀλοένα στὴν Ἑλλάδα καὶ πὼς οἱ Βάρβαροι, ὅποιου τύπου καὶ χρώματος, θὰ ξαναβροῦν στὰ ἴδια ἴδια τοῦτα χῶματα τοὺς Ἕλληνας, ἕνα λαὸ ποῦ στὸ λίκνο του τὸν ναουρίζουν οἱ παιᾶνες καὶ ξέρει νὰ ξεκαιουργῶνῃ μὲ ποτάμια αἷμα τοὺς τίτλους του ἀπάνω σὲ μιὰ γῆ, ποῦ δὲν ἀνῆκει σὲ κανέναν, παρὰ στὴν Ἐλευθερία... Πὼς ἦρωες θὰ ζοῦν πάντα ἐδῶ γιὰ νὰ ἀκολουθοῦν πιστὰ τὰ ἀχνάρια, ποῦ χάραξε ἡ προκαθοῦρα τῆς ἀρβύλας τῶν Ἀλβανομάχων, ἦρωες ἀποφασισμένοι νὰ κρατοῦν ὀλοζώντανῃ τὴν παράδοση τοῦ δικοῦ τους ἀγέρωχου ὄχι... Κι' ἤθελε ἀκόμα νὰ ὀρκισθῆ πὼς οἱ συμπολεμιστὲς τους, ποῦ ἄκουσαν τὴν τελευταία ὑπὲρ τῆς πατρίδας ἀνακραυγὴ τους καὶ ἄφησαν κοντὰ τους ἕνα χέρι ἢ δυὸ πόδια ἀπὸ τὸ

ἴδιο τους κορμί ἢ κάποιο βλῆμα, ποῦ αὐλάκωσε τὸ σῶμα τους, δταν τὸ Δίκαιο καὶ ἡ Ἐλευθερία κιντύνευαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ, ἦρωες τέτοιους, σὰν κι' αὐτοὺς, δὲν θὰ τοὺς ξεχάσουν ποτέ· αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ μόνιμοι κυρίαρχοι τοῦ ἐσωτερικοῦ τους κόσμου.

Μά, φυσικά, αὐτὰ τότε δὲν λέγονταν δυνατὰ. Σταμάτησε, λοιπὸν, ἀνάγκαστικά γιὰ μιὰ στιγμή. Μὲ μιὰ σιγὴ ἀπόλυτῃ ἀπλώθηκε ἀπάνω στὴ συγκινητικὴ σκηνή. Ἰστορα βάζοντας τὰ δυνατὰ του νὰ κρατήσῃ γιὰ λίγο ἀκόμα ὄρθιο τὸ σακατεμένο κορμί του, τελείωσε ἀπλᾶ, καθὼς εἶχε ἀρχίσει :

— « Καὶ τώρα εἴμαστε βέβαιοι ὅτι μᾶς νοιώσατε ! »

Τὸ στεφάνι τῆς πολεμιστικῆς τάξης ἦταν τὸ μοναδικό, ποῦ στόλισε τὸν Ἄγνωστο Στρατιώτῃ κατὰ τὸν πρῶτο ἐκεῖνο πανηγυρισμό. Ἀλλὰ καὶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἰπώθησαν μπροστὰ στὸ Ἐθνικὸ Μνημεῖο ὠραιότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ δὲν ἄκουσαν αὐτιὰ θνητῶν τὸ πρῶτὸ τῆς Εἰκοστῆς Ὀγδόης Ὀκτωβρίου τοῦ Σαρανταένα.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐθνους σὰ νὰ ξανάκουγε τότε, ἀνακουφισμένη ἀπὸ τὴν ἀλλοφροσύνη τῆς καὶ τὴν ἀλαλιασμᾶρα τῆς βαθεῖας ἀγωνίας τῆς, κάποια γνώριμη φωνή. Τὴν ἴδια ἐκεῖνη παρορμητικὴ φωνή, ποῦ κάποιοι μακρνοὶ πρόγονοὶ μας, καιροὺς πρὶν ἀπὸ τὸν γεμάτο δάφνες Ἀνάπηρο τοῦ Σαράντα καὶ κάτω ἀπὸ ὅμοια κρίσιμες ἐθνικὲς συνθήκες, εἶχαν σαλπῖσει :

« μὴ σιάζεστε τὰ σιότη.

Ἡ Δευτεριά, σὰν τῆς ἀγῆς τὸ φεγγαρόλο ἀστὲρι τῆς νύχτας τὸ ἡμέρωμα θὰ φέρῃ ».

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΟΥΛΙΟΥ

Πρόκειται περί ενός άπλου σημειώματος πού θά φέρη εις τὸ φῶς τῆς Ἱστορίας μερικὰς ἀγνώστους πτυχὰς γεγονότων καὶ στοιχείων ἐνὸς πολιτισμοῦ πού ἔχει ζῆσει προφανῶς εἰς προχριστιανικὴν ἐποχὴν. Εἶμαθα βέβαιοι ὅτι μία ἐπίσκεψις ἐνὸς ἐργάτου τοῦ πνεύματος λογοτέχνου — δημοσιογράφου—ἀρχαιολόγου εἰς τὰ γραφικὰ χωριά τῆς Λάκκας Σουλίου θά τροφοδοτήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μ' ὅτι ἐκλεκτότερον περιεχόμενον καὶ ὕλικόν προσδοκεῖ ἢ πνευματικὴ του ἀναζήτησις καὶ ἡ ἐπισημονικὴ του δίψα.

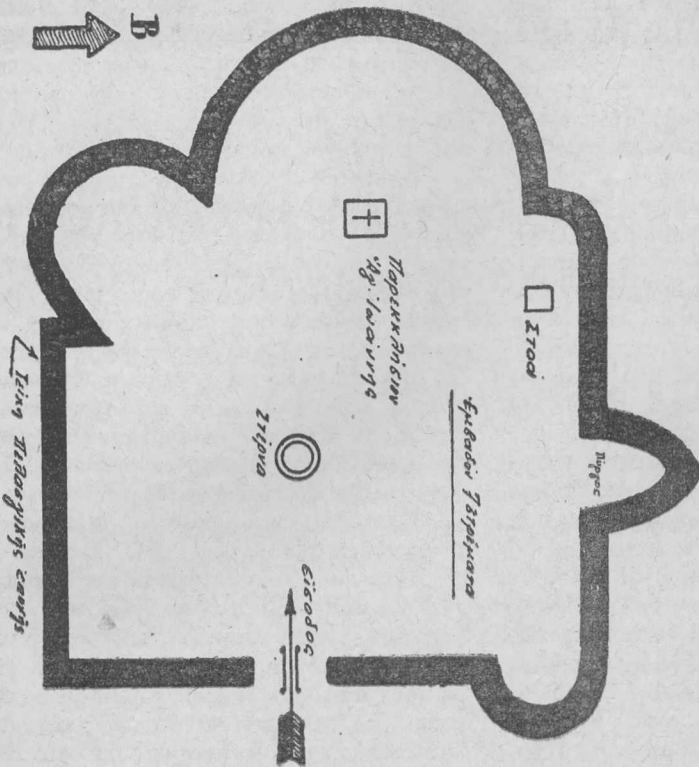
Ἡ περιοχὴ τοῦ Σουλίου καὶ εἰδικὰ τὸ τμήμα τῆς Δυτικῆς Λάκκας, ἐκτὸς τῆς γνωστῆς ἱστορίας τῶν ἀγῶνων τῶν Σουλιωτῶν παρουσιάζει καὶ ἄλλο ἱστορικὸν ὕλικόν ἀναγόμενον εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν μὲ δύσκολον ὅμως ἱστορικὴν τοποθέτησιν. Ἐξ ὅλων τῶν εὑρισκομένων στοιχείων προκύπτει ὅτι ἤκμαζε πολιτισμὸς προχριστιανικῆς ἐποχῆς. Συγκεκριμένως εἰς χωρία τῶν ἀνατολικῶν ὑπαιρειῶν τῶν Σουλιωτικῶν ὄρεων Σειστρουνίου—Μπεστιᾶ—Μουκοβίνα—Ζωτικὸ καὶ Παρδαλίτσα, τὰ κείμενα ἐκατέρωθεν τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀχέροντος καὶ πλησίον τοῦ ἡρωικοῦ Σουλίου εὑρίσκονται ἀρχαῖα μνημεῖα, τάφοι, κάστρα κ.λ.π. Πελασγικῆς ἐποχῆς μὲ μεγάλην ἀρχαιολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν.

Συγκεκριμένως εἰς τὸ χωρίον Σειστρουνίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 300 περίπου μέτρων πρὸς βορρᾶν εὑρίσκεται ἡμικατεστραμμένον κάστρον ἐπὶ λοφίσκου σχήματος περίπου τριγώνου. Τὸ κάστρον τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τείχος πάχους 2 μέτρων καὶ μὲ βάσεις ἀπὸ ὀγκολίθους Πελασγικῆς ἴσως

ἐποχῆς. Αἱ βάσεις εἶναι τοποθετημέναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης μὲ καλλιτεχνικὴν καὶ τελείαν ἐφαρμογὴν προκαλοῦσαν τὸν θαυμασμόν. Τὸ τείχος ἀρκετοῦ μήκους περικλείει ἔκτασιν ἑλλειπσοειδῆ μὲ κλίσιν 30° περίπου 7 στρεμμάτων. Αἱ διαστάσεις δὲ τῶν ὀγκολίθων αὐτῶν (βάσεις) εἶναι καταπληκτικαὶ διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς του (3X4X1 μέτρων). Φέρει μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν μέτρων βορείως ἀπ' αὐτὴν ὑπάρχει ὑπόγειος δεξαμενὴ (στέρνα) βάθους 7 περίπου μέτρων καὶ διαμέτρου 5 μέτρων· τὸ ἐσωτερικόν τῆς ἐπιχρῖσμα συνίσταται ἀπὸ ἓνα εἶδος τοιμένου (κορασίτι). Τὸ μήκος τοῦ τείχους ἀρκετῶν ἑκατοντάδων μέτρων φέρει εἰς ἀναλόγους ἀποστάσεις ὅπας αἱ ὁποῖαι πιθανῶς νὰ ἐχρησιμοποιούντο ὡς πολεμίστρα ἢ παρατηρητήρια.

Χαρακτηριστικὴ στοὰ ὑπάρχει εἰς τὸ βόρειον σημεῖον τοῦ κάστρου εἰς θέσιν δεσπόζουσαν ἐφ' ὅλων τῶν σημείων τῆς περιοχῆς. Ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Κάστρου εὑρίσκεται τὸ παρεκκλήσι «Ἅγιος Ἰωάννης», κἀτωθεν τοῦ ὁποίου ἐγένετο μία πρόχειρος ἀνασκαφὴ καὶ εὑρέθησαν κεραμίδια καὶ διάφορα ἄλλα πῆλινα ἀντικείμενα. Ἐπίσης ἐξῶθεν τοῦ χωρίου Σειστρουνίου ὑπάρχει ναὸς γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, Μετόχιον Ἰερῶς Μονῆς φέρον χρονολογίαν 1100· λέγεται ὅμως ὅτι ἡ χρονολογία αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ ἰδίᾳ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ, ἀλλ' ὅτι ὁ Ναὸς οὗτος ἦτο εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ, μαρτυροῦν δὲ τοῦτο διάφορα δένδρα τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν λόγω θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ εἰς τὸ μέρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου

Κάστρον χωρίου Σειστρουνίου

ὑπῆρχεν ὁ Ναός οὗτος μετὰ τὴν προαναφερθεῖσαν ἡμερομηνίαν. Προτὸν ἴσως ὑπερβολικοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, μετεδόθη ὡς θρύλος, ἀπὸ γενεᾶν εἰς γενεάν, ὅτι πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνωτέρου Ναοῦ, παρατηρεῖτο κατὰ μυστηριώδη τρόπον εἰς τὴν δεξιᾶν ὄχθην τοῦ Ἀχέροντος ἐν ὥραις νυκτὸς φῶς ἐντὸς χαμοκλάδων πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ. Ἐγένετο ἔρρευνα καὶ ἀνευρέθη εἰκόνημα τῆς Παναγίας μετὰ κανδήλι. Τὸ γεγονός τοῦτο ἠρμηνεύθη ὡς θεία ἐπιταγή καὶ ἀνηγέρθη Ναός φέρων τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ προηγουμένου Ναοῦ.

Ἐξῶθεν τοῦ προναυλίου τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀκριβῶς ἐναντι τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Ἀχέροντος εὐρίσκαται εἰς ὀγκόλιθος συνιστάμενος ἐκ πέτρας, κεράμιον καὶ ἀπὸ ἑνα εἶδος ἀσβέστου, ὃ ὅποιος παρουσιάζει ἱστορικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀξίαν πιθανῶς δὲ νὰ ἔχη σχέσιν μετὰ τὴν

ὄλην ἱστορίαν τοῦ Ναοῦ. Ἐξῶθεν τοῦ προναυλίου τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 περίπου μέτρων καὶ ἐντὸς καλλιεργησίμου ἐδάφους εἰς ὠρισμένον σημεῖον καὶ ὅλως τυχαίως εἰς τὸ ὄργωμα γεωργοῦ τινος εὐρέθησαν εἰς βάθος 0.30 μ. κομποτεχνήματα καὶ διάφορα ψηφιδωτά, πετραδάκια τετραγώνια πολύχρωμα ἔχοντα τὸ σχῆμα συμπλέγματος τῶν φθόγγων Α καὶ Δ μετὰ καλλιτεχνικὴν καὶ κομποτάτην ἐφαρμογὴν, μαρτυροῦντα οὕτω τὴν ὑπαρξὴν ἐντὸν καλλιτεχνικοῦ αισθήματος. Μία κολόνα τῆς ἐκκλησίας 2 μέτρων μετὰ διάμετρον 0.30 μ. εὐρίσκαται ἀχρησιμοποίητος μετὰ ἀγνωστον προέλευσιν διότι τοιοῦτος λίθος εἰς τὴν περιοχὴν δὲν ὑπάρχει. Ὅμοι-

ως ὑπάρχοντες ὠρισμένοι λίθοι μετὰ διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα ἐκ μαρμάρου μὴ ὑπάρχοντος τοιοῦτου εἰς τὴν Ἠπειρον. Εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀρχικὴν τοποθεσίαν τοῦ Ναοῦ κέραμοι φέροντες ἀποτυπώματα ὀπλῶν, προβάτων καὶ ἀνθρώπων κατασκευασθεῖσαι εἰς ἀγνωστον ἐποχὴν.

Ὅμοιως εἰς ὠρισμένας τοποθεσίας ἀπὸ Σειστρουνίου μετὰ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ χωρίον Μπεστιά, εὐρέθησαν ἀρκετὰ μνημεῖα μετὰ διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον μετὰ ὀλοκλήρους λίθους 2 μέτρων μήκους καὶ πλάτους ἑνὸς μέτρου, ἢ κατασκευὴ τῶν ὀπλῶν μαρτυρεῖ ὅτι ἀνήκον εἰς προχριστιανικὴν ἐποχὴν. Εἰς καλλιεργησίμον δὲ ἔκτασιν εὐρέθη εἰς βάθος 0,50 ἕνα δοχεῖον πήλινον μικρὸν —πρὸ 50 ἐτῶν— τὸ ὅποιον περιεῖχεν ὕγρον ἔχον τὴν ιδιότητα νὰ λυθῆν καθε σῶμα ἀκόμη καὶ πέτρας. Γνωστοποιηθέντος τοῦ εὐρήματος τούτου εἰς εἰδικούς ἐξεφράσθη ἡ λύπη διὰ τὴν

ἀπώλειαν ἐνὸς πολυτίμου ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ στοιχείου. Εἰς τὸ χωρίον Μπεστιὰ εὐρίσκονται μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ χρησιμοποιοθέντα προφανῶς διὰ τὴν ταφήν ἰσχυρῶν προσώπων (ἡγεμόνων) πολλὰ τῶν ὁποίων μόλις διακρίνονται λόγῳ προσχώσεως τοῦ ἐδάφους. Συγκεκριμένως δὲ εἰς θέσιν «Χαλίγια» Μπεστιὰς εὐρίσκεται μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν μὲ κάτοψιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καταπληκτικῶν διαστάσεων. Τὸ μνημεῖον τοῦτο λαξευμένον ἐπὶ βράχου μὲ ἐξωτερικὴν λείαν ἐπιφάνειαν εἶναι τοποθετημένον ἐπὶ ἀναλόγου μεγαλοπρεποῦς βάσεως μήκους 3 μέτρων καὶ πλάτους 2 μέτρων.

Λέγεται ὅτι κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τοιούτων μνημείων εὐρέθησαν κρανία ἔχοντα εἰς τὰς σιαγόνας ἐν σιδηροῦν νόμισμα, σήμερον ὅμως δὲν σφάζεται τοιοῦτον δι' ἱστορικὴν ἐπαλήθευσιν. Πλὴν τοῦ Κάστρου τοῦ Σειστρουνίου τοῦ ὁποῖου ἐγένετο ἡ σχετικὴ περιγραφή, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δύο κάστρα μόλις διακρινόμενα εἰς τὸ χωρίον Μπεστιὰ καὶ εἰς θέσιν «Γολά», Παρδαλίτης. Λέγεται ὅτι τὰ τρία αὐτὰ φρούρια (τοῦ Σειστρουνίου φέρεται καὶ μερικὸς Πύργος) εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν μιᾶς Βασιλείσης ὀνομαζομένης «Μονοβίζα». Αὕτη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Σειστρουνίου εὐρίσκετο εἰς τὸ φρούριον τῆς Παρδαλίτης, ἐνῶ δὲ κατευθύνετο πρὸς τὸ Σειστρουνίον ἐπληροφορήθη ὅτι τὸ φρούριον εὐρίσκετο ἐν κινδύνῳ. Ἡ θέσις δὲ αὕτη ὀνομάζεται σήμερον «Λύπες» δηλ. τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον τὴν συνήτησεν ὁ ἀγγελιαφόρος καὶ τῆς ἀνήγειλεν τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, γεγονός διὰ τὸ ὁποῖον ἐλυπήθη πολύ. Ἐνῶ δὲ ἐπροχώρει πρὸς Σειστρουνίον δεύτερος ἀγγελιαφόρος τῆς ἀνήγγειλε τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου εἰς ἀπόστασιν 1000 περίπου μέτρων ἀπὸ τὸ φρούριον ἐνθα ἀνεπαύθη (ἀπέθανεν) λόγῳ τῆς τραγικῆς αὐτῆς εἰδήσεως. Ἡ θέ-

σις δὲ αὕτη καὶ σήμερον ὀνομάζεται «ἀναπαυτῆρι» καὶ δὲν ἀπέχει, ἀπὸ τὸ χωρίον Μπεστιὰ παρὰ 500 μέτρα, ὅπου εὐρίσκονται τὰ ἐπιβλητικὰ μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πιστεύεται ὅτι ἐτάφη ἡ «Μονοβίζα» ὡς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατεύματός της.

Ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος περὶ εὐρέσεως σιδηρῶν νομισμάτων εἰς σιαγόνας κρανίων ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν αἱ ψυχαὶ διερχόμεναι διὰ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ πρὸς τὸν Ἄδην ἔπρεπε νὰ κρατοῦν τὰ ναῦλα των εἰς νόμισμα. Ἀριστερὰ τῆς ὄχθης τοῦ Ἀχέροντος καὶ βορείως τοῦ χωρίου Μπεστιὰς ὑπάρχει μία τοποθεσία εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρέθησαν κατὰ τὴν καλλιέργειαν διάφορα νομίσματα, ἀντικείμενα, ψηφιδωτὰ κλπ. Λέγεται ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ χωρίον «Καπαρέλι» καὶ μάλιστα εἰς προχριστιανικὴν ἐποχὴν.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα κατώρθωσα ν' ἀντιληφθῶ ὡς ἕνας ἀπλοῦς ἐρευνητής, ἀπὸ ἐνδιαφέρον, χωρὶς καμμίαν ἰδιαιτέραν μελέτην καὶ εἰδικότητα καὶ τὰ ὁποῖα ἐὰν ἐξεταστοῦν ἀπὸ εἰδικῶν μὲ τὸ πρῶτον τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ φῶς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρευνῆς ἴσως φέρουν εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν ζῶν ἐνὸς ἀγνώστου στῆν ἰδιαιτέρη πατρίδα μας πολιτισμοῦ μὲ ἱστορικὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν.

Δυστυχῶς ὅσοι ἠσχολήθησαν γενικῶς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἀκροθιγῶς ἀντιπαρέρχονται τὸ τμήμα τοῦτο τῆς περιοχῆς Σουλίου ἀσχολούμενοι κυρίως μὲ λαογραφικὴν ἱστορίαν τῶν Σουλιωτικῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπὶ Τουρκοκρατίας χωρὶς ποτὲ νὰ γίνῃ μία εὐρυτέρα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων καὶ μνημείων τούτων.

Εἶθε ἄς ἀποτελέσῃ τὸ μικρὸν αὐτὸ ἱστορικὸν σημείωμα τὴν ἀφετηρίαν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀναζητήσεων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΛΙΑΚΟΣ

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

33. Ἐξαίρετα δὲ τῶν προτάσεων εἶδη ἐστὶν ὁ ὀρισμὸς καὶ ἡ διαίρεσις.

Ὁ ὀρισμὸς ἐστὶ λόγος ὁ τὸ ἐν τῷ πράγματι ἢ τῷ ὀνόματι ἀσαφὲς καὶ σκοτεινὸν ἀναπτύσσων· ὅθεν ὁ μὲν τοῦ ὀνόματος ὀρισμὸς λέγεται, ὁ δὲ τοῦ πράγματος. Ὁρισμὸς τοῦ ὀνόματος ἐστὶ, δι' οὗ τις διορίζει τί διὰ τινος ὀνόματος ἐννοεῖ¹· ὡς ὅταν εἶπω διὰ ταύτης τῆς φωνῆς, ἐλατήριον, ἐννοῶ δύναμιν τινα, δι' ἧς σῶμα τι πιεσθὲν, ὡς τόξον τεταμένον, εἰς τὴν προτέραν τάσιν ἀποκαθίσταται, ὀλίγον φροντίζων ἐν τίνι κεῖται ἢ οὐσία ἢ² φύσις ταύτης τῆς δυνάμεως. Οὗτος ὁ ὀρισμὸς μεγίστης καὶ πλείστης χρήσεως ἐστὶ καὶ πόρρω πάσης ἀμφισβητήσεως κείμενος, διὸ καὶ ἐν τόπῳ ἀρχῆς παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς λαμβάνεται. Ὁρισμὸς τοῦ πράγματος ἐστὶ λόγος τὴν φύσιν ἀναπτύσσων τοῦ πράγματος, ὅς αὐτὸς διττὸς ἐστίν, οὐσιώδης καὶ κατὰ συμβεβηκός. Ὁ³ οὐσιώδης ἀναπτύσσει τὴν φύσιν τοῦ πράγματος διὰ τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, τοῦ γένους δηλ. καὶ τῆς διαφορᾶς, ὡς ὅταν ὁ ἄνθρωπος λέγεται ζῶον λογικόν. Οὗτος ὁ ὀρισμὸς ἄνευ ἐρεῦνης οὐκ ὀφείλει δέχεσθαι. Ὁ κατὰ συμβεβηκός ὀρισμὸς, ὅστις καὶ ὑπογραφή λέγεται, ἀναπτύσσει τὸ πρᾶγμα διὰ συνδρομῆς τῶν συμβεβηκόντων ἢ τῶν ἐξωτερικῶν ποιότητων, οἷον εἰσὶ κοιῶς πᾶσαι αἱ τῶν φυτῶν ὑπογραφαι παρὰ τοῖς βοτανικοῖς.

Τρεῖς εἰσὶν οἱ νόμοι τοῦ ὀρισμοῦ.

Πρῶτος⁴, ὑπάρχειν σαφέστερον τοῦ ὀριστοῦ· δεύτερος, βραχὺν ὡς οἶόν ἐστιν εἶναι· τρίτος, παντὶ καὶ μόνῳ τῷ ὀριστῷ ἐφαρμόττειν.

34. Διαίρεσις ἐστὶ διανομὴ τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη. Τὸ δὲ ὅλον ἐὰν μὲν ἐστὶ δυνάμει ὅλον, τουτέστι καθόλου περιέχον ὑφ' αὐτὸ⁵ μέρη ὑποκείμενα, τότε ἡ τούτου διαίρεσις κρατεῖ τὸ γενικὸν τῆς διαιρέσεως⁶ ὄνομα, εἰ δὲ τὸ ὅλον ἐστὶν ἐνεργεῖα ὅλον, τουτέστι καθ' ἕκαστον περιέχον ἐν ἑαυτῷ μέρη, τότε ἡ διαίρεσις λέγεται μερισμός.

Τρεῖς ὡσαύτως εἰσὶ καὶ οἱ τῆς διαιρέσεως νόμοι. α' ἵνα ἡ διαίρεσις ἐξισοῦται τῷ διαιρεθέντι ὅλῳ, β' ἵνα ὀλίγοις, ὡς ἐστὶ δυνατόν, σύγκειται μέρησι, γ' ἵνα γίνηται εἰς μέρη ἄμεσα καὶ ἀντικείμενα.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. ἐννοεῖ. 2. ἢ. 3. ὁ οὐσ. 4. πρώτη. 5. αὐτό. 6. διαιρέσις.

ΜΕΡΟΣ Γ' ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ
ΠΕΡΙ ΔΙΑΝΟΙΑΣ

35. Διάνοιά ἐστὶ τρίτον τῆς νοήσεως εἶδος, δι' ἧς ἡ κρίσις ἐξ ἐτέρων πολλῶν ἐπιφέρεται. Ἐὰν ἡ διάνοια ῥήμασι προφέρεται, λέγεται ἐπιχειρήσις, ἧτις εἰς διάφορα εἶδη διανέμεται, ὧν τὸ ἑξαίρετον λέγεται συλλογισμός, ὅστις καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ἴδια εἶδη διανέμεται. Διὸ ἐν τρισὶ κεφαλαίοις ῥητέον.

- α' περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως γενικῶς καὶ τῶν ἐκείνης εἰδῶν
β' περὶ τῆς φύσεως τοῦ συλλογισμοῦ καὶ
γ' περὶ τῆς ἐκείνου διαιρέσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

36. Ἐπιχειρήσις ὀρίζεται, ὅτι ἐστὶ λόγος, δι' οὗ μία τις κρίσις ἐκ προτέρων κρίσεων ἐπενεχθεῖσα ἐξαγγέλλεται¹ διακεκριμέναις προτάσεσιν. Ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τρία εἰσὶν ἄξια θεωρίας ἠγούμενον, ἐπόμενον καὶ συνέπεια.

Τὸ ἠγούμενον² δύο τοῦλάχιστον κρίσεις περιέχει, εἴτε ἐκπεφρασμένας³ ἐν⁴ δυσὶ προτάσεσι, εἴτε ἡ ἐτέρα τούτων σεσηγημένη⁵. Ἐπόμενον⁶ ἐστίν, ὅπερ ἐξ ἐτέρου ἔπεται, ἧτοι ἐστὶ πρότασις τις συναχθεῖσα ἐξ ἐτέρων ἠγούμενων προτάσεων, ὧν ἡ ἐτέρα ἐνίοτε σιγαῖται⁶ καὶ συνέπειά ἐστὶ συνάφεια τοῦ ἠγούμενου μετὰ τοῦ ἐπομένου, ἧτις καλῆ δύναται εἶναι εἰ καὶ τὸ ἐπόμενον εἴη ψευδές, καὶ κακῆ, εἰ καὶ τὸ ἐπόμενον εἴη ἀληθές.

37. Ἐπτὰ εἶδη κοινῶς ἀριθμοῦνται τῆς ἐπιχειρήσεως, δηλαδή. Ἐπαγωγὴ ἐστὶν ἐπιχειρήσις, ἧτις ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως πάντων ἧτοι γενῶν ἢ εἰδῶν ἢ ἀτόμων κοινόν τι καὶ καθόλου κατ' αὐτῶν συνάγει. Π. χ. ἐὰν ἡ ἀληθὲς τὸν⁷ χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον τήκεσθαι, ὡσαύτως καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὸν κασίτερον καὶ τὸν μόλυβδον καὶ τὸν σίδηρον ὀρθῶς συνάγεται, ἄρα πᾶν μέταλλον τήκεται.

Παράδειγμά ἐστὶν ἐπιχειρήσις, δι' οὗ ἐξ ἑνός τινος μερικῶν ἕτερον μερικῶν ὅμοιον συνάγεται. Τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπάτη ἐστὶν ὑποκείμενον.

Ζωηρότης ἐστὶν ἐπιχειρήσις, ἧτις οὕτως ἐκ πολλῶν προτάσεων σύγκειται, ὡς τὸ κατηγορούμενον τῆς προτέρας γίνεσθαι ὑποκείμενον τῆς ἐπομένης, μέχρις οὗ τὸ τῆς πρώτης προτάσεως ὑποκείμενον μετὰ τοῦ τῆς ἐσχάτης κατηγορουμένου οἰκειωθῆ⁸ ὡς ὅταν λέγεται, οἱ φιλάργυροι πολλὰ ἐπιθυμοῦσιν, οἱ πολλὰ ἐπιθυμοῦντες, πολλῶν δέονται, οἱ πολλῶν δεόμενοι εἰσὶν ἄθλιοι, ἄρα οἱ φιλάργυροι εἰσὶν ἄθλιοι.

Δίλημμά⁹ ἐστὶν ἐπιχειρήσις σύνθετος ἀνάρμοστόν τι πάντοθεν ἐπιφέρουσα, ἐν ἣ μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ ὅλου εἰς τὰ οἰκεία μέρη ἐκείνο συνάγεται κατὰ τοῦ ἄλλου, ὅπερ ἐν ἐκάστῳ μέρει¹⁰ συνήχθη, οἷον ἐὰν τὴν τῆς πολιτείας διοίκησιν ἀνα-

1. ἐξαγγέλλεται. 2. τὸ ἠγούμενον οπι. 3. ἐκπεφρασμένας. 4. εἰεν. 5. σεσηγημένη. 6. σιγαῖται. 7. τὰ. 8. οἰκειώθη. 9. δίλημα. 10. μέρη.

δέξῃ ἤτοι δικαίως προσενεχθήσῃ ἢ ἀδίκως. Ἐὰν τὸ πρῶτον σκανδαλίσεις¹ τοὺς ἀνθρώπους, ἐὰν τὸ δεύτερον προσκόψεις² τῷ Θεῷ. Ἄρα γενικῶς ῥητέον μὴ ἀναδεκτέον τὴν τῆς πολιτείας διοίκησιν.

Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τινῶν προτάσεων, τῆς μείζονος δηλ. καὶ τῆς ἐλάσσονος, τεθειμένων, ἐτέρα τις πρότασις, ἣ γινουσα τὸ συμπέρασμα ἐκείνων ὃν διαφέρειν ἔπεται, διὰ τὸ εἶναι ἐκείνας τὰς δύο προτάσεις, τὴν μείζω καὶ τὴν ἐλάσσω ἀληθεῖς, αἵτινες καὶ προστεθειμέναί λέγονται, διὰ τὸ προστίθεσθαι τοῦ ἐν τῷ συλλογισμῷ συμπεράσματος. Π. χάριν· πᾶν τὸ νοοῦν ὑπάρχει, ἀλλὰ μὴν ἐγὼ ἐγνωῶ³, ἄρα ἐγὼ ὑπάρχω.

Ἐνθύμημά ἐστι συλλογισμὸς κεκομμένος, οὗ ἡ ἐτέρα πρότασις σιγᾶται⁴ καὶ ἐν τῷ νοῖ κρατεῖται· οἷον ἐγὼ νοῶ, ἄρα ἐγὼ ὑπάρχω.

Ἐπιχείρημα τελευταῖόν ἐστι συλλογισμὸς, οὗ ἑκατέρω ἡ τῆ ἐτέρα τῶν προτεθειμένων ἡ δεῖξις συνάπτεται· οἷον πᾶν τὸ νοοῦν ὑπάρχει, ἀλλὰ μὴν ἐγὼ νοῶ, ἄρα ὑπάρχω, εἰ γὰρ καταλαμβάνω, κρίνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

37. Ὁ συλλογισμὸς ἐστὶν ἡ ἀπλοῦς ἢ συνεξευγμένως, ῥητέον δὲ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀπλοῦ, ἐν ᾧ θεωρητέα εἰσὶ δύο· ὕλη καὶ εἶδος. Ὑλῃ τοῦ συλλογισμοῦ ἐστὶν, ἐξ ἧς ὁ συλλογισμὸς σύγκειται καὶ αὕτη διττή, ἡ μὲν πόρρω, οἱ ὄροι, ἡ δὲ προσεχής, αἱ προτάσεις.

Οἱ ὄροι εἰσὶ τρεῖς, ὁ μείζων, ὁ ἐλάττων καὶ ὁ μέσος ὄρος, ἡ ὡσπερ εἰώθασιν λέγειν τὸ μείζον ἄκρον, τὸ ἐλάττων καὶ τὸ μέσον. Μείζον ἄκρον ἐστὶ τὸ κατηγορούμενον τοῦ καταλλήλου συμπεράσματος, τουτέστι συμπεράσματος, ἐν ᾧ ἡ φυσικὴ τῶν ὄρων τάξις τηρεῖται γινομένου λόγου τῶν προτεθειμένων. Διὰ τοῦτο δὲ μείζον ἄκρον καλεῖται, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μείζον ἐστὶ καὶ καθολικώτερον τοῦ ἐλάττονος. Ἐλάττων ἄκρον ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ καταλλήλου συμπεράσματος. Τὸ μέσον καλεῖται σύνδεσμος τοῦ μείζονος καὶ ἐλάττονος ἄκρου, ὅπερ ἐπομένως οὐ συνέρχεται⁵ ἐν τῷ συμπεράσματι.

Προτάσεις τοῦ συλλογισμοῦ εἰσὶν ὁμοίως τρεῖς, ὧν αἱ δύο πρῶται, ἡ μείζων καὶ ἡ ἐλάττων, καλοῦνται προτεθειμένα, ἡ δὲ τρίτη συμπέρασμα. Μείζων πρότασις ἐστὶν ἡ ἐκ τοῦ μείζονος ἄκρου καὶ τοῦ μέσου συγκειμένη. Ἐλάττων δὲ ἡ ἐκ τοῦ ἐλάττονος ἄκρου καὶ τοῦ μέσου συγκειμένη. Συμπέρασμα δὲ τὸ ἐκ τοῦ μείζονος ἄκρου καὶ τοῦ ἐλάττονος συγκείμενον. Χάριν παραδείγματος ἔστω ὁ παρῶν συλλογισμὸς· πᾶν ζῶον ἐστὶ ἔμψυχον, πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον, ἄρα πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶν ἔμψυχος. Τὸ ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ἐλάττων ἄκρον, τὸ ἔμψυχον τὸ μείζον, τὸ ζῶον ἐστὶ τὸ μέσον ἄκρον. Ἡ πρώτη πρότασις μείζων, ἡ δευτέρα ἐλάττων, ἡ τρίτη συμπέρασμα καλεῖται.

38. Εἶδος τοῦ συλλογισμοῦ ἐστὶν ἡ διάθεσις τῆς ὕλης τοῦ αὐτοῦ ὅπερ

1. σκανδαλίσει. 2. προσκόψης. 3. ἐγνωῶ. 4. σιγᾶται. 5. συνέρχεται.

ομοίως διττὸν ἐστὶ, εἶδος τῆς πόρῳ ὕλης, ὅπερ σχῆμα καλεῖται καὶ εἶδος τῆς προσεχοῦς ὕλης καὶ τρόπος κατονομάζεται. Σχῆμα τοῦ συλλογισμοῦ ἐστὶν ἄρμο' διὰ τοῦ μέσου πρὸς τὰ ἄκρα διάθεσις πρὸς τὸ συναγαγεῖν συμπέρασμα, ἣτις διάθεσις τριχῶς ἐνδέχεται γενέσθαι· ἢ γὰρ ὁ μέσος ὅρος ὑπόκειται τῷ μείζονι, κατηγορεῖται τοῦ ἐλάττονος καὶ ἔστι τὸ πρῶτον σχῆμα· ἢ κατηγορεῖται ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων καὶ ἔστι τὸ δευτέρον ἢ ὑπόκειται ἀμφοτέροις καὶ ἔστι τὸ τρίτον σχῆμα.

Τρόπος δὲ ἐστὶν ἀρμοδία προτεθειμένων κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα διάθεσις ἐπὶ τὸ συναγαγεῖν τὸ συμπέρασμα. Δεκατέσσαρες τρόποι τῶν ἀπλῶν εἰσὶ συλλογισμῶν, διὰ τοσούτων συμβολικῶν φωνῶν δηλούμενοι. Τοῦ μὲν πρώτου σχήματος αὐταὶ γράμματα, θέασε, σανίδι, τεχνικός· τοῦ δευτέρου, θέναζε, θάμβενεν, τένιο, γράψοδο· τοῦ δὲ τρίτου σάβασι, τέτασο, σπινθαμίν, σάριני, γοργάδο, τέρινθο. Ἐκάστη τούτων τῶν φωνῶν τρισὶ σύγκειται συλλαβαῖς, ὧν ἡ πρώτη τὴν μείζονα, ἡ δευτέρα τὴν ἐλάττονα καὶ ἡ τρίτη τὸ συμπέρασμα δηλοῖ. Ἐν αἷς τὰ φωνήεντα μάλιστα θεωροῦνται ἐκάστης συλλαβῆς, τὸ α, ε, ι, ο· ἅπερ φωνήεντα τὴν ποσότητα καὶ ποιότητα σημαίνουσι τῶν προτάσεων. Τὸ γὰρ α τὴν καθόλου καταφατικὴν, τὸ δὲ ε τὴν καθόλου ἀποφατικὴν, τὸ ι τὴν μερικὴν καταφατικὴν, τὸ ο τὴν μερικὴν ἀποφατικὴν δηλοῖ. Σημείωσον δὲ τὴν καθέκαστα πρότασιν ἀνάγεσθαι πρὸς τὴν καθόλου, οὐ μὴν δὲ πρὸς τὴν μερικὴν, καὶ ἐπομένως τὴν καθ' ἕκαστα καταφατικὴν σημαίνεσθαι διὰ τοῦ α, τὴν δὲ καθόλου ἀποφατικὴν διὰ τοῦ ε. Τούτων δὲ ἀπάντων τὰ εἰωθότα παραδείγματα ὑπεθήκαμεν.

Τρόποι τοῦ α' σχήματος¹

γράμ. πᾶν ζῶον ἐστὶ θνητὸν	θέ-	οὐδὲν κτιστὸν ἐστὶν ἄπειρον
μα- πᾶς λέων ἐστὶ ζῶον	α-	πᾶς ἄγγελος ἐστὶ κτιστός
τα πᾶς λέων ἐστὶ θνητός	σε	οὐδεὶς ἄγγελος ἐστὶν ἄπειρος
σα- πᾶς ἐνδεὴς ἐλεεινός	τε-	οὐδὲν αἰσχρὸν ἐπιθυμητὸν
νί- τίς πλούσιος ἐστὶν ἐνδεὴς	χνι-	τί κέρδος αἰσχρὸν
δι τίς πλούσιος ἐστὶν ἐλεεινός	κός	τί κέρδος οὐκ ἔστιν ἐπιθυμητὸν

Τρόποι τοῦ β' σχήματος

θέ- οὐδεμία αὐθάδεια ἀρετή	θάμ-	οὐδεὶς γεωμέτρης τετράπουν
να- πᾶσα ἀνδρεία ἀρετή	βε-	πᾶς ἵππος τετράπουν
ζε ² οὐδεμία ἀνδρεία ἐστὶν αὐθάδεια	νεν ³	οὐδεὶς ἵππος γεωμέτρης
γρά- πᾶς κόραξ δίπουν	τέ-	οὐδεὶς γραμματικὸς πτηνὸν
φο- τίς ὄνος οὐ δίπους	νι-	τίς κόραξ πτηνὸν
θο τίς ὄνος οὐ κόραξ	ο	τίς κόραξ οὐκ ἔστι γραμματικὸς

1. ασι. 2. θάμβενεν. 3. θέναζε.

Τρόποι τοῦ γ' σχήματος

σά- πᾶς κύων ὑλακτεῖ	σά- πᾶς ὄρνις ἵπταται
βα- πᾶς κύων τετράπουν	ρι- τίς ὄρνις ἐστὶ θαλάσσιος
σι τί τετράπουν ὑλακτεῖ	νι τί θαλάσσιον ἵπταται
τέ- οὐδεις ἰχθὺς ἄδει	τέ- οὐδὲν ἀναπνευστικὸν ἔνυδρον
τα- πᾶς ἰχθὺς ἄπνουν	ριν- τί ἀναπνευστικὸν δίπουν ¹
σο- τί ἄπνουν οὐκ ἄδει	θο τί δίπουν ¹ οὐκ ἔνυδρον
σπιν- τίς ἰχθὺς σκαίρει	γορ- τί δέντρον οὐκ ἔστι συκῆ ²
θα- πᾶς ἰχθὺς ἄφωνος	γά- πᾶν δένδρον ἔμψυχον
μιν τί ἄφωνον σκαίρει	δο τί ἔμψυχον οὐκ ἔστι συκῆ ²

Ἄπαντες οὗτοι οἱ τρόποι εἰσὶ κατάλληλοι, διότι κατάλληλον ἔχουσι συμπέρασμα· ὁ γὰρ ὀφείλει ἐν αὐτῷ εἶναι ὑποκείμενον, τοῦτο ἐστὶ, καὶ ὅπερ κατηγορούμενον, κατηγορούμενον ἐστὶ. Δύναται δὲ καὶ ἀκατάλληλος³ γίνεσθαι τρόπος⁴ ἐν ἐκάστῳ σχήματι δι' ἀντιστροφῆς τοῦ συμπεράσματος, μεταφερομένου δηλ. τοῦ⁵ κατηγορουμένου εἰς τὸν τόπον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

39. Ὁ συλλογισμὸς διαιρεῖται εἰς ἀπλοῦν καὶ εἰς συνεξευγμένον, ὃ δὲ συνεξευγμένον αὖθις εἰς ὑποθετικόν, συναπτικὸν καὶ διαξευκτικόν, περὶ ὧν οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος εἰπεῖν. Ἄλλ' ἐν ταῖς διαφόροις τοῦ συλλογισμοῦ διαιρέσεσιν ἐπίσημός ἐστι· ἐκείνη, καθ' ἣν διαιρεῖται εἰς ἀποδεικτικόν, τοπικὸν καὶ σοφιστικόν.

Ἀποδεικτικὸς δὲ συλλογισμὸς ἐστὶν ὁ συγκείμενος ἐκ προτάσεων ἀναγκαίως ἀληθῶν, τουτέστι καθ' αὐτὰς ἐναργῶν ἢ δι' ἄλλων προτάσεων ἤδη ἀποδειγμένων, ἐξ ὧν ἀναγκαίως ἀληθὲς ἐπιφέρεται συμπέρασμα. Ὁ ἀποδεικτικὸς συλλογισμὸς ἐνίοτε διὰ πολλῶν συλλογισμῶν ἢ⁶ τελείαν περιέχει ἀπόδειξιν, ἢ ἐπιχειρημάτων χρεῖα, ἵνα τελειωθῇ ἡ ἀπόδειξις. Ἡ γὰρ ἀπόδειξις, ὡς εἴρηται, ἐστὶ συλλογισμὸς, ἢ σειρὰ⁷ συλλογισμῶν συνιστάμενος ἐκ προτάσεων ἀναγκαίων κ.τ.

Διττῆ δὲ μάλιστα ἡ ἀπόδειξις, ἢ μὲν ἐκ τῶν προτέρων, καθ' ἣν ἡ αἰτία διὰ τοῦ ἀποτελέσματος δείκνυται. Ταύτης προτιθεται⁸ ἢ διὰ τοῦ ἀτόπου ἦτοι ἀδυνατοῦ δειξις⁹, ἣτις καὶ εἰς ἄτοπον ἀγωγή καλεῖται, καθ' ἣν δηλ. δείκνυται τὸ πρᾶγμα εἶναι διὰ τινος ἀτόπου, ὅπερ εἶπετο ἂν εἰμὴ ὑπῆρχε τὸ πρᾶγμα ἢ καὶ ἄλλως εἶχε.

Τοπικὸς δὲ ἐστὶν ὁ συνιστάμενος ἐκ προτάσεων πιθανῶν καὶ δόξαν μόνον ἐμποιῶν. Σοφιστικὸς δέ, ὁ συνιστάμενος ἐκ προτάσεων ψευδῶν¹⁰ μέν, δοκουσῶν¹⁰ δὲ ἀληθῶν καὶ πλάνην ἐμποιῶν, ὅς ἂν ψεύδεται τὴν ἀπόδειξιν παραλογισμὸς ὀνομάζεσθαι εἴωθεν.

1. δίπουν. 2. συκῆ. 3. ἀκατάλληλοι. 4. τρόποι. 5. τοῦ οπι'. 6. μέν. 7. πείρα. 8. προτιθεται. 9. δειξις. 10. δοκούντων.

ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΜΕΡΟΣ Δ'
ΠΕΡΙ ΜΕΘΟΔΟΥ

40. Ἡ μέθοδος ἐστὶ τέταρτον εἶδος τῆς νοήσεως, ἥτις οὐ φαύλως ορί-
ζεται, ὁδὸς καὶ λόγος ἐπὶ τὸ εὑρεῖν μὲν τὸ ἔτι λιμπάνον¹ ἀληθές, τὸ δὲ ἤδη εὑρε-
θὲν ἀναπτύξαι. Κάντεῦθεν διττὴ ἐστὶν ἡ μέθοδος, ἡ μὲν ἀναλυτικὴ ἦτοι τῆς εὑρέ-
σεως, ἡ δὲ συνθετικὴ ἦτοι τῆς ἀναπτύξεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

41. Μέθοδος ἀναλυτικὴ ἐστὶ, δι' ἧς ἡ προτεθεισα ζήτησις λεπτομερῶς
ἀνακριθεῖσα ἀναλύεται· οἷον ἐὰν προτεθῆ πρὸς ἐπίλυσιν ἡ παροῦσα ζήτησις, εἰ
ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐστὶν ἀθάνατος, πρῶτον ζητήσω τι δήποτε βούλονται οἱ ὄροι
καὶ τίς ἡ στάσις τῆς ζητήσεως. Δεύτερον ἐξετάσω τι ἂν εἴη ψυχὴ καὶ ὄψομαι
αὐτὴν οὖσαν οὐσίαν νοητικὴν. Τρίτον ζητήσω πότερον, ἐν τῇ ιδέᾳ τοῦ σώματος
συνέχεται νόησις, καὶ βλέψω μὴ συνεχομένην, ὅθεν ἐποίσω τὴν ψυχὴν μὴ εἶναι
σωματικὴν, ἢ ἐκ μερῶν σύνθετον² καὶ ἐπομένως μὴ ἐξηρηθῆσθαι τοῦ σώματος
κατὰ τὸ εἶναι, μήτε ὥσπερ τὰ σώματα φθειρεσθαι, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὴν οἰκειάν
αὐτῆς φύσιν ἀφθαρτον καὶ ἀεὶ ζῶσαν, ἦτοι νοοῦσαν, καὶ ἐπομένως ἀθάνατον.

Δύο εἰσὶ μάλιστα ταύτης τῆς μεθόδου νόμοι· α' ἵνα ἡ στάσις τῆς ζητή-
σεως σαφῶς καὶ διακεκριμένως κατανοηθῆ³· β' ἵνα παρὰ τοῦ ἐν τῇ ζητήσει ἐγνω-
σμένου ἐπὶ τὸ ἄγνωστον γίνηται πρόοδος, μέχρις οὗ εἰς τὸ τέλος τῆς ζητή-
σεως ἔλθειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

42. Συνθετικὴ μέθοδος ἐστὶ, δι' ἧς ἡ εὑρεθεῖσα ἀλήθεια τρόπῳ ἀρμοδίῳ
καὶ τάξει τοῖς ἄλλοις ἐκτίθεται. Οὕτως ὁ σαφῶς κατειδῶς³ πάντα τὰ πρὸς τὴν
φύσιν καὶ ιδιότητα καὶ εἶδη ἀνήκοντα τῷ φυσικῷ σώματι⁴ ταύτῃ τῇ μεθόδῳ
χρησθῆναι ὀφείλει, ὅπως ἐκάστῳ οἰκείῳ τρόπῳ καὶ τάξει ἐκδησῆται.

Δύο εἰσὶ μάλιστα οἱ ταύτης νόμοι.

α' ἵνα τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν, ἐφ' ὅσον οἷόν τε ἐστὶ, διδά-
σκηται, γινομένην⁵ ἀεὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῶν γενικωτέρων καὶ ἀπλουστέρων, πρὶν ἐπὶ
τὰ καθ' ἕκαστα τῶν εἰδῶν κατελθεῖν.

β' ἵνα ἕκαστον γένος εἰς τὰ οἰκεία⁶ εἶδη καὶ ἕκαστον ὄλον εἰς τὰ ἴδια
μέρη καὶ πᾶσα δυσχέρεια εἰς πάντα αὐτῆς τὰ συμπτώματα διανέμηται.

1. λαμπρῶν. 2. συνθέτου. 3. κατειδῶν. 4. τοῦ φυσικοῦ σώματος. 5. γινομένη.

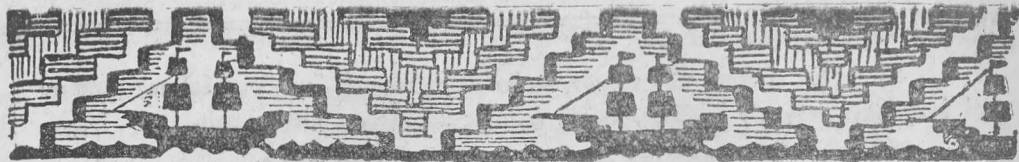
6. οἰκεία.

43. Ἐκ τούτων τῶν νόμων κερδαίνει ἡ λογική, ἵνα ὅσα ἐτέρως ἀηδίαν καὶ ἐνόηλησιν ἐνεγκεῖν ἔμελλον, ταῦτα ὀφείδωσ καὶ ἡδέως μανθάνηται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ

Πανέντιμε καὶ λογιώτατε ἀδελφέ, διδάσκαλε τοῦ ἐν Τρίκκῃ, φροντιστηρίου, κύρ Ἀναστάσιε ! Ἐξ ὅλης μου καρδίας ἀσπάζομαι σε.

Τὸ παρ' αὐτῆς ἐφετόν μοι περιχαρῶς ἐδέχθην, τότε ὑγιᾶς αὐτῆς καὶ τὴν, ἣν εὐνοίαν παρὰ τοῖς αὐτόθι ἔχει, οὐ μικρὸν ἐχάρην τοιαῦτα ἀρετῆς δῶρα. Ὡσαύτως καὶ τὸ πρὸς τὸν Ἅγιον Καστορίας γράμμα διὰ πιστοῦ ἀπέστειλα καὶ τοῦ Κ. Κωνσταντίνῳ Σεχτενὲ γέγραφα ὅσα προσήκοντα δι' αὐτήν, δι' ὧν ἐλπίζω τοῦ ἐφετοῦ ἐπιτυχεῖν. Καὶ πρότερον ὡσαύτως δι' ἰδιοχείρου μου ἠσπασθῆν ἡδέως καὶ ἐκ καρδίας σὲ ἠχθήθην καὶ συγχώρησιν ὀλοτελή σοι δέδωκα ζητήσαντι καὶ εἶθε προσδέξαιτο ὁ Κύριος. Ἀνέγγων καὶ τὸ εἰς τὰ μάλιστα ἔντεχον καὶ γλαφυρὸν αὐτῆς πρὸς τὸν ὑπολαμβάνοντα πάντα ἐπίστασθαι καὶ μηδὲν ἀγνοεῖν, ἐν τῷ βάθει δὲ τὸ ἀμαθὲς ἔχοντα, παρ' οὗ ἡ ἀλήθεια παρηυδοκίμηται ὑπὸ τοῦ ψεύδους παραπολύ. Ὁ σκηναὶς περικείμενος καὶ τὸ ἔγκοτον ἄκρι κεραίας ἐπισκιάζων καὶ ἀλόγῳ φορᾷ τοῦ καθεστηκότος ἔξω πρὸς ἄμυναν καθιέμενος, ὡς τε οἶον τε λέγειν τὴν ὑμετέραν περιγραφὴν, οὐ τὸ πᾶν περιέχων, ἀλλ' ἐκ τοῦ προχείρου μάλιστα εἶναι (περιφρονητέος ἐστί). Τοία ἡ χροιά τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐν συντόμῳ. Τί δὲ χρὴ ποιεῖν, ἀγαπητέ ; Ὅπλα κατὰ τῶν τοιούτων ἐγείρειν οὐκ εὐλογον, οὐ γὰρ φιλοσοφικὸν τὸ διώκειν καὶ μιμεῖσθαι τὸ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ἐγὼ μὲν αὐτῷ, κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, τὸ πᾶν ἀφῆκα' συγγνώμη λουδορίας ἀμείνων' παραπλησίως αὐτῆς δέομαι. Ἔασον αὐτόν, ἄπρακτί σοι καθυλακτεῖ, ἱκανὴν δίκην ἔχει, οὐδὲν δ' ὄφελος κάλαμον κινεῖν, βέλος κατὰ πλησίον. Βουλοίμην καγὼ πρὸς αὐτήν, πρὸς τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς Χριστόν, προβεβηκῶς ἦδη τῆ ἡλικία' Ἐως πότε ὁ ἀγαπητός μοι Κ. Ἀναστάσιος εὐθύνων ; Ἐως πότε ὀργῆς ἦταν ; τίς ἡ τοσαύτη βαρῦμηνις κατὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἐπιτεταμένη ἀγάπη ; Οὐ τὸ πᾶν ἐκ καρδίας ἀφῆκα σοι ; οὐκ ἐσμέν ἀδελφοί ; οὐ μιᾶς Κυρίου τραπέζης ; οὐ μιᾶ πίστει ; μιᾶ Ἐκκλησίᾳ, τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις συνδεδέμεθα ; Περὶ τίνος δ' ἡ τοιαύτη ἔρις ; Περὶ φιλοσοφίας ; ἐρεσχέλιας ; Ἐρρέτωσαν ἅπαντες, οἱ τε πάλοι καὶ νῦν φιλοσοφοῦντες, οἱ ἀρχὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιπλάστους τιθέμενοι ! Ἡ τῶν ἐθνικῶν φιλοσοφία πᾶσα ἐπισκιαζομένη, πᾶσα μάταιος, κατὰ τὸν ἱεροφάντορα, ἡ τούτων διάνοια ὀξυτάτη πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτός κατανόησιν ἐξημαύρωται. Μιὰ ἀλήθεια, Χριστὸς ἐσταυρωμένος. Οὐδὲν ἕτερον ἀληθὲς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος ; Ἰκανῶς κεκοπιάκατε καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων ὑμῶν ἔχετε' ὅσα ἠθελήσατε, ἐποιήσατέ μοι ! Κατεφρονήσατε, ὑβρίσατε, ἠτιμάσατε, περίφημά με ἀνεδείξατε, ἀποτρόπαιον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ Θεῷ. Τί ἐτι ἐπιζητεῖτε ; Τὰ πάλοι ἀνακυκλοῦν καὶ τὰς λύπας ἀναστομοῦν ; Ὁρᾶτε ὅτι ἐστί καὶ ὀφθαλμὸς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν ὡς πατήρ, ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑμῖν ποιεῖτε. Ὑγιαίνετε !».

Κ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΑΓΝΩΣΤΟΙ Ἡ ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑΙ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

ΣΙΜΟΣ Α. ΣΙΜΟΣ*

ιβ') Κακῆθεν τροπωθέντες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Χουρσιτ πασᾶς μαθὼν τὴν ἐξέγερσιν τῶν Βλαχοχωριῶν τούτων, ἐξηγηριώθη καὶ ἔστειλεν ἰσχυρὰν δύναμιν ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ πασᾶν Πλιάσσαν, ὅστις καθ' ὁδὸν ἠνώθη μετὰ τοῦ Ἰβραχίμ Προμέτη. Ἐπελθόντες ὁμοῦ κατὰ τῶν κωμοπόλεων Συροράκου καὶ Καλαρρυτῶν κατέστρεψαν αὐτάς⁵⁶.

Ὡς πρὸς τὰς ἡμερομηνίας, καθ' ἃς ἔλαβε χώραν ἡ ἐπανάστασις αὕτη καὶ ἡ καταστροφὴ, ἐκ τῶν ἱστορικῶν, οἱ μὲν τοποθετοῦν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν 30 Ἰουνίου 1821 (π.ἡ.)⁵⁷, οἱ δὲ περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου⁵⁸, οἱ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου⁵⁹ ἄλλοι κατὰ τὰς 10—13 Ἰουλίου⁶⁰ καὶ ἄλλοι, ὃ καὶ πιθανώτερον, τὴν 1ην Ἰουλίου 1821 (π.ἡ.)⁶¹.

Ὁ Ἡπειρώτης μελετητὴς Χρ. Ἰ. Σούλης (Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καλαριτῶν: Ἡπειρωτ. Χρονικά, τόμ. α' (1932) σ. 149-153) ὑποβάλλει εἰς ἔλεγχον ὅλας τὰς πηγὰς προσάγων καὶ νέας καὶ καθορίζει ὡς ἡμερομηνίαν τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Καλαρρυτῶν τὴν 1ην Ἰουλίου 1821 (π.ἡ.) ἡμέραν Σάββατον, καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν τὴν 10ην Ἰουλίου 1821 ἡμέραν Δευτέραν.

Πρὸς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. ΣΒ' Κατάλοιπον τοῦ Σπ. Λάμπρου «Ἐκθεσις περὶ τοῦ ἐν ἔτει 1821 θανάτου τοῦ Ἰωάννου Λάμπρου ὑπὸ Ἀποστόλου Παπαεωργίου» (Ἐκθ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορ. Ἄλλῃ πασᾶ... σ. 587. Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. ΙΖ' 1913 σ. 65-69). Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ γίνεται λεπτομερὴς ὑπὸ αὐτόπλου περιγραφὴ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Καλαρρυτῶν καὶ ἀναγράφεται ὡς ἡμερομηνία αὐτῆς ἡ «1 Ἰου-

λίου χαράματα ἡμέρα Σάββατον». «...Καὶ ἀφοῦ ἡμπῆκεν ὁ Ράγκος εἰς τὸ χωριὸ ἐπήγαμαν καὶ ἐκάμαμαν ἓνα ταμπούρι μὲ μετερέξια εἰς τὸν Ἄγιον Ἀθανάσιον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πολεμοῦσαμεν τοὺς Τούρκους πρωτὶ καὶ βράδν. . . καὶ πολεμήσαμεν ὃ ἡμέρες ἀπὸ τὸ Σάββατο ἕως τὴν Τετράδην, καὶ ἔσκοτώθησαν 4 τοῦρκοι, οἱ δὲ ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἔσκοτώθη κανένας καὶ τὴν Τετράδην ἐμάθαμαν ὅπου ἔρχονταν ἀρκετὸ στρατεύμα ἀπὸ Ἰωάννινα καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Γοτζίστηνοὺς διὰ νὰ μᾶς χαλάσουν...» ἔ. ἀ. σ. 68.

ιγ'.— ἐσώθημεν εἰς Μισολόγγιον. Περιγραφὴν τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἔγινεν ἡ ἐκ Καλαρρυτῶν φυγὴ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων ἐπομένως καὶ τοῦ Σίμου, ἐν μέσῳ κινδύνων, κόπων, στερησέων καὶ κακουχιῶν, μέχρι τῆς ἀφίξεώς των εἰς Μεσολόγγιον, παρέχει ὁ Α. Π. Κουτσαλέξης^{61α}.

Ὁ Σίμος θὰ ἐξεκίνησε μετὰ τῆς 1 καὶ 7 Ἰουλίου⁶², προτοῦ ἔλθουν ἐξ Ἰωαννίνων τὰ στρατεύματα, ἅτινα κατέστρεψαν τὴν κωμόπολιν. Εἰς Μεσολόγγιον θὰ ἔφθασεν περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἢ ἀρχὰς Αὐγούστου 1821⁶³.

ιδ'.— διαμειναντες ἀρκετόν. Θὰ ἔμεινεν ἐκεῖ⁶⁴ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου περίου τοῦ 1821. Μέχρι τότε δὲν ἀναφέρει, οὔτε ἄλλοθεν γνωρίζομεν. Ἴσως νὰ ἔμεινε καὶ μέχρι τοῦ 1824.

Ἐν Μεσολογγίῳ παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ πλησίον ὅλα τὰ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα τὰ λαβόντα χώραν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα⁶⁵.

*Συνέχεια ἐκτοῦ προηγούμενου τεύχους καὶ τέλος

ιε'. — *ἀπέρασα εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους.* Πιθανότατα διεπεραιώθη διὰ πλοιαρίου ἐκ Μεσολογγίου διὰ τοῦ Ἰονίου εἰς Κέρκυραν. Ἄν ἦλθεν εἰς Κέρκυραν ἀμέσως καὶ ἄνευ δυσκολιῶν ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν, ἢ κατόπιν παρμονῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐνδιαμέσως καὶ ταλαιπωριῶν, οἷας ὑπέστη ὁ Κουτσαλέξης⁶⁵, δὲν γνωρίζομεν.

ιστ'. — *Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία τοῦ Φρ. Γυλφόροδου.* Ἡ σύστασις ἐν Κερκύρα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ἦτο ὁ μεγαλύτερος σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ Ἄγγλου φιλέλληνος καὶ ἑλληνιστοῦ κόμιστος Γκίλφορντ (7 Φεβρ. 1766—2 Ὀκτωβρίου 1827 π.ῆ.)⁶⁷. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἰδρύθη εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23 ἄρθρου τοῦ Ἀ' Κεφαλαίου τοῦ Συντάγματος Ἑπτανήσου τοῦ 1817, ἀλλ' ἢ ἔναρξις αὐτῆς μόλις τῷ 1823 ἐπραγματοποιήθη ἔνεκα ἀντενεργειῶν τοῦ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ Thomas Maitland (1817-1824) καὶ τῆς ἐκραγείσης ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ Βουλὴ τῆς Ἑπτανήσου ἐξέδωκε τὸ ὑπ' ἀριθ. ΣΤ' ἀπὸ 7/19 Μαΐου 1823 ψήφισμα, δι' οὗ ἐπιτρέπει εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ἰονίου Κράτους (Γερουσίαν Senat) ν' ἀνοίξῃ ἐν Κερκύρα τὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὸ 1823. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1823 ἤρχισε τὰ μαθήματα στεγασθεῖσα ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Γκίλφορντ, ἦτοι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φίλου του Γ. Φορέστη. Ἀποθανόντος τοῦ Th. Maitland (17 Ἰανουαρίου 1824 ν.ῆ.) ἡ Ἀκαδημία μετεκομίσθη εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Παλαιοῦ Παλατίου τοῦ Ἀρμοστοῦ ἐν τῷ Φρουρίῳ.

Τῇ 17/29 Μαΐου 1824 ἐτελέσθησαν ἐπισημῶς τὰ ἐγκαινία τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ ἔτος ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1823 ἕως Ἰουνίου 1824 εἶναι προπαρασκευαστικὸν καὶ εἶχεν 8 καθηγητὰς καὶ 150 μαθητὰς.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Φρ. Γκίλφορντ, Ἀθ. Πολίτου καὶ Χριστοφ. Φιλητᾶ ἀνηγόρευσε διδάκτορας τοὺς καθηγητὰς τῆς Ἀκαδημίας οἱ ἑσπεροῦντο διπλώματος: Θεόκλητον Φαρμακίδην, Φραγκῖσκον Βάλφουρ, Ἰάκωβον Λουσιναίαν, Ἰω. Καρανδηνόν, Κων. Ἀσώπιον, Ν. Πίγκολον, Γ. Ἰωαννίδην καὶ Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον.

Κατόπιν, δι' αὐστηρῶν ἐξετάσεων τῶν φοιτησάντων εἰς τὸ α' προπαρασκευαστικὸν σχολαστικὸν ἔτος, ἐκρίθησαν ἱκανοὶ πρὸς ἐγγραφὴν εἰς τὸ Μητροφῶν τῆς Ἀκαδημίας 47 φοιτηταί, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται τοῦ λοιποῦ φιλόλογοι.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων ἀπήγγειλε τὸν πρόποντα λόγον ὁ Χρ. Φιλητᾶς, κατὰ δὲ τὴν δοξολογίαν ὁ Σ. Μητροπολίτης Κερκύρας Μακάριος ἀπήγγειλε κατάλληλον εὐχὴν.

Ἡ πάνδημος ἔναρξις τῶν μαθημάτων τοῦ β' σχολαστικοῦ ἔτους ἔγινε τῇ 1 Νοεμβρίου 1824, καθ' ἣν ὠμίλησε πάλιν ὁ Χρ. Φιλητᾶς. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ φοιτηταί ἦσαν 47, οἱ δὲ διδάσκοντες καθηγηταί 10. Κατὰ τὸ γ' σχολαστικὸν ἔτος (1 Νοεμβρίου 1825 ἕως 15 Ἰουνίου 1826) οἱ φιλόλογοι ἀνῆλθον εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν εἰς 211 καὶ εἰς τὴν νομικὴν εἰς 57, οἱ δὲ καθηγηταί εἰς 14.

Κατὰ τὴν ἐνιαύσιον τελετὴν τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν παῦσιν τῶν μαθημάτων τοῦ γ' σχολαστικοῦ ἔτους, ὁ ἔφορος αὐτῆς Ἰω. Καρανδηνὸς ἀνέγνωσε τῇ 3 Ἰουνίου 1826 ἐνώπιον τοῦ Ἀρχοντος καὶ τῶν Καθηγητῶν, τοῦ Μεγ. Ἀρμοστοῦ, τῆς Γερουσίας (=Κυβερνήσεως) καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν καὶ πολυαριθμοὺ ἀρχοατηρίου ἐκθεσιν ἐξιστοροῦσαν τὰ περὶ τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης⁶⁸.

Τοῦ δ' σχολαστικοῦ ἔτους (1 Νοεμβρίου 1826 ἕως 15 Ἰουνίου 1827) σώζεται τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα «ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ Ἐφορείου Κερκύρα τῇ 4 Νοεμβρίου 1826 Ε.Ν.» ἀναγράφον τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἰς ἐκάστην σχολὴν καὶ τοὺς διδάσκοντας αὐτὰ καθηγητὰς⁶⁹.

Τῇ 2/14 Ὀκτωβρίου 1827 ἀπέθανεν ἐν Λονδίῳ ὁ Ἀρχων τῆς Ἀκαδημίας κόμης Φρ. Γκίλφορντ.

Ἐκτοτε ἡ Ἀκαδημία παρουσιάζει κατὰπτωσιν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου Ἀρχοντος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας συνεστήθησαν διάφοροι ἐπιτροπαὶ αἰτινες ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὀριζομένου ἀρχοντος ἐφρόντιζον περὶ τῆς παιδείας. Τῷ 1834 πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ὄρισθη ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὅστις ὅμως μετ' ὀλίγον πα-

ρητήθη. Τῷ 1857 κατηργήθη ἡ τριμελής ἐπιτροπὴ καὶ ἄρχων τῆς παιδείας ἀνηγορεύθη πάλιν ὁ Μουστοξύδης, ὃν ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ τελευταῖος ἄρχων Ἀντώνιος Πολυλάς.

Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου (21 Μαΐου 1864) ἡ Ἀκαδημία κατηργήθη.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη κατὰ τὸν ὀργανισμόν της εἶχε σχολὰς μὲν 4 : Θεολογίαν, Νομικὴν, Ἱατρικὴν καὶ Φιλοσοφίαν, ἀρχὰς δέ : τὸν Ἀρχοντα, τὸν Ἐφορον, τὸν Ἀρχιμανδριτὴν, τὸν Νομικὸν Σύμβουλον, τὸν Ἱατρόν, τὸν Δημόσιον Ρήτορα, τὸν Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Κοσμητορα, τοὺς Καθηγητάς, τὸν Βιβλιοθηκάριον, τὸν Χαρτοφύλακα, τὸν Ἐπιστάτην.

Ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἡπειρώται ἦσαν οἱ : Χρ. Φιλητᾶς ἐξ Ἰωαννίνων, Κων. Ἀσώπιος ἐπίσης, Παῦλος Λάμπρος ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἡπείρου Κων. Σακελλαρόπουλος ἐξ Ἀρτης κ.ἄ.

Ἐκ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀκαδημίας Ἡπειρώται ἦσαν πολλοὶ ἐν οἷς ὁ Ἰω. Κῶνιαρης, ὁ Σίμος Ἄγγ. Σίμος, ὁ Ἀ. Π. Κουτσαλέξης, ὁ Λ. Μελάς κ.ἄ.π.

(ιζ) *Μετῆλθεν τὰς σπουδὰς μου περὶ τὰ 5 ἔτη.* — Ὁ Σίμος ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῇ 1 Νοεμβρίου 1824 Ε.Π. καὶ ἐφοίτησε κανονικῶς μέχρι τῆς 15 Ἰουνίου 1828 ΕΝ.

Ἐκ τοῦ δημοσιευομένου πιστοποιητικοῦ τοῦ χορηγηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας μανθάνομεν : τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς φοιτήσεώς του, τὰ μαθήματα ἃ διήκουσε, τὴν ἐπίδοσίν του, τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς ἐξετάσεις.

(ιη) *Ἐπάτησα τὸ δεύτερον τὸ ἱερόν της πατρίδος ἔδαφος.* — Ἐφυγεν ἐκ Κερκύρας τῷ 1828, ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἡμέραν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀθλον εἰς ποῖον ἀκριβῶς μέρος. Εἰς τὴν Αἴγινα ; Εἰς τὸ Ναύπλιον ἢ ἄλλαχού ; Τότε καθέδρα τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἡ Αἴγινα καὶ ἐκεῖ πιθανώτατα ἦλθε.

Ἡ Κυβέρνησις τὸν διώρισε μὲ βαθμὸν Α' Γραμματέως εἰς τὸ ἐν Καρπενησίῳ Διοικητήριον ἔνθα ὑπηρέτησεν ἀπὸ 1 Μαΐου 1829 μέχρι 31 Ὀκτωβρίου 1829, ἦτοι 6 μῆνας.

Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ναύπακτον καὶ

διωρίσθη παρὰ τοῦ τότε Πληρεξουσίου τῆς Κυβερνήσεως Γραμματεὺς τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ὑπηρέτησεν ἀπὸ 14 Νοεμβρίου 1829 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1829.

Τῷ 1830 διωρίσθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Β' Γραμματεὺς τοῦ κατὰ τὴν Αἴγινα Ἐθνικοῦ Νομισματοκοπείου καὶ ἐχορηγίασεν τοιοῦτος ἐπὶ δύο ἔτη, ἦτοι 1830 ἕως 1832(;). Πότε ἀκριβῶς διωρίσθη καὶ πότε ἀπεχώρησε δὲν δηλοῦται εἰς τὰ δημοσιευμένα ἔγγραφα.

Ἐν Αἴγινη ἐδίδαξεν ἐπὶ 7 μῆνας ἀμισθὶ εἰς τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον τὴν Στοιχειώδη Μαθηματικὴν, ἀθλον κατὰ ποῖα ἀκριβῶς χρονικὰ ὅρια. Δηλοῦται μόνον ὁ Φεβρουάριος καὶ Μάϊος τοῦ 1831.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν ὅμως τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν μετὰ ἐξ περιπόου μῆνας ἀπομάκρυνσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ Καποδιστρια ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος ὁ Σίμος ἔμεινε ἀργὸς εἰς Ναύπλιον, ὁπόθεν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κυβερνήτην διὰ τῶν ὧς ἄνω δημοσιευομένων ἐγγράφων τῇ 15 Ἀπριλίου 1833.

ιθ'. — *Προσωρινὸς Διοικητὴς Καρπενησίου, Κραβάρων καὶ Αποκοῦρου.* Ἐπὶ Καποδιστρια τοῦτο περιελάμβανε περιουχὰς τῶν ὕστερον ἐπιρχιῶν : Εὐρυτανίας, Ναυπακτίας καὶ Τριχωνίας. Προσωρινὸς Διοικητὴς τοῦτου διωρίσθη περὶ τὸν Φεβρουάριον 1829 ὁ Ἐμμαν. Σπυριδωνος, ὅστις ὑπηρέτησεν ἐκεῖ ἐν μέσῳ κόπων καὶ ἀγῶνων μέχρι τέλους τοῦ 1829, μετ' ὃ διεδέχθη τοῦτον ὁ Ἀνδρέας Κοντάκης. Εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους σώζονται πλεῖστα ἔγγραφα τοῦτου (τοῦ Σπυριδωνος) πρὸς τὸν Πληρεξούσιον Τοποτηρητὴν, τὸν Κυβερνήτην καὶ ἄλλας ἀρχὰς καὶ πρόσωπα, ἐξ ὧν μανθάνομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ τότε γεγονότων. Ἡ δραστηριότης τοῦ Διοικητοῦ τοῦτου εἶναι ἀξιοθαύμαστος. Κατέβαλεν ὑπερανθρώπους ἀγῶνας ἵνα ὀργανώσῃ τὴν περιουχὴν του καὶ νὰ συστήσῃ δημογεροντίας τῶν χωρίων, κωμῶν καὶ ἐπαρχιῶν. Νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν κακομαθημένων ὀπλαρχηγῶν καὶ προκριτῶν. Νὰ κα-

ταπολεμήση τὴν ληστείαν καὶ τὰς καταπιέσεις. Νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἄτακτα στρατεύματα ἀπὸ τὰς ἀρπαγὰς καὶ καταχρήσεις εἰς βάρος τῆς περιουσίας τῶν πτωχοτάτων κατοίκων. Νὰ προμηθεύῃ τροφίμα, μεταγωγικά ζῶα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὸν στρατόν. Νὰ ἀνακουφίσῃ μὲ διάφορα μέτρα καὶ βοηθήματα τὴν ἀφάνταστον δυστυχίαν τῶν κατοίκων. Νὰ περιφρουρήσῃ τὰ σύνορα κατὰ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν. Νὰ βοηθῇ παντοιοτρόπως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν στρατευμάτων τῶν ἀγωνιζομένων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐδαφῶν. Νὰ ἐξεύρῃ πόρους, διδασκάλους καὶ οἰκήματα πρὸς ἴδρυσιν σχολείων. Νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὰ μοναστήρια καὶ νὰ ἐξεύρῃ ἀπὸ αὐτὰ πόρους διὰ γενικοῦς σκοποὺς τοῦ ἔθνους, ἥτοι : σχολεῖα, περιθάλψιν πασχόντων κλπ. Ὅλα δὲ τὰ μακροσκελῆ καὶ πυκνογραμμένα ἔγγραφα του προέρχονται ἐκ τῆς χειρὸς τῶν διαφόρων γραμματέων του, οἳ οἱ ἦσαν : ὁ Καλούσιος Ἀλεξάνδρου ἢ Ἀλεξανδρίδης, ὁ Παπαδόπουλος, ὁ Δ. Βύας, ὁ Σίμος Ἀγγ. Σίμος κ.ἄ. Ὁ Σίμος ὑπηρετήσεν ἐκεῖ ἀπὸ 1 Μαΐου 1829 ἕως 31 Ὀκτωβρίου 1829 ἐν ὄλῳ 6 μῆνας⁷⁰.

Τὰ ἐξῆς χωρία εὐρίσκοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Προσωρινοῦ τούτου Διοικητοῦ : Βονόρτζα, Πλάτανος, Πέροκος, Παρίστα, Καστανιά, Ἀγιοδημήτριον, Νιοχώρι, Ἀράχοβα, Βιτζίστα, Ἀμόρες, Δέλγα, Γρανίτζα, Βελβιτζενα, Στέλια, Στραῖνομα, Σίμου, Λευτέριανη, Λεφτοκαρνά, Ἀντρίβιστα, Ἀσπριάς, Χρῦσοβον, Νίσβαρι, Λιμνίστα, Βιτολίστα, Ἐλατζοῦ, Μικρὴ Λομποτινά, Λομποτινά, Στρομήνιανη, Χηλίστα, Μικρὴ Παλούκοβα, Σιτίστα, Ἀβόρανη, Κλεπᾶ κ.ἄ.⁷¹

(κ) Πληρεξούσιος Τοποτηρητής. — Ἐπειδὴ τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἡ λοιπὴ κατάστασις τῆς Στερεᾶς ἔβαινον ἐπὶ τὰ χείρω, μεγάλη δὲ δυσφορία καὶ ἀγανάκτησις ἠΰξανε παρὰ τῷ στρατῷ καὶ τῷ λαῷ, ὁ Κυβερνήτης διώρισεν τῇ 23 Ἰανουαρίου 1829 ὡς Πληρεξούσιον Τοποτηρητὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Στρατοπέδου τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὸν ἀυτάδελφόν του Αὐγουστίνον, ἄνδρα ἄπειρον περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ ἀνίκανον ἐν γένει, ἐδρεύοντα ἐν Ναυπλίῳ. Ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτάτο ὁ Στρατάρχης

τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Δημ. Ὑψηλάντης καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ἀρχαί, στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ (Ἐκτακτοὶ Ἐπιτροποὶ, Προσωρινοὶ Διοικηταί, Ἀστυνόμοι, Δημογέροντες)⁷¹.

(κα) Γενικὸν Φροντιστήριον. — Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1325 ἀπὸ 29 Μαρτίου 1828 διάταγμα τοῦ Κυβερνήτου, ἄρθρον γ' «Συσταίνεται ἐπίσης εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τμήματος τοῦ Πολέμου Ἐπιτροπὴ, συγκειμένη ἐκ τριῶν μελῶν, ὑπὸ τ' ὄνομα Γενικὸν Φροντιστήριον, ἀντικείμενον τῆς ὁποίας εἶναι τὸ νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ νὰ βεβαιώσῃ ἐκ συγκρίσεως (contôler) τὴν οἰκονομίαν καὶ τοὺς λογαριασμοὺς ὄλων τῶν ὑπηρεσιῶν, ὅσαι ἀνάγονται εἰς τὰ τοῦ πολέμου. Ἐκαστον τῶν μελῶν τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου θέλει ἀσχολεῖται ἰδιαίτερος εἰς ἓνα κλάδον τῆς ὑπηρεσίας ταύτης. Εἷς ἐξ αὐτῶν θέλει ἔχει τὴν ἐπαγρυπνήσιν καὶ τὴν ἐκ συγκρίσεως βεβαιώσιν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατεύματος ὁ δεῦτερος, τὴν τοῦ Ναυτικοῦ καὶ ὁ τρίτος, τὴν τῶν τροφῶν, τῶν ἀποθηκῶν καὶ τοῦ ὑλικοῦ μέρους τοῦ πολέμου. Τὸ Γεν. Φροντιστήριον ἐργάζεται κατὰ τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας θέλει λαμβάνει ἀμέσως ἀπὸ τὴν Κυβερνήσιν, καὶ ἰδεάζει διὰ τοῦ Τμήματός του τὸ Πανελλήνιον περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀφορῶσι τὴν οἰκονομίαν τῆς ὑπηρεσίας του ... Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη σύγκειται ἐκ τῶν Κυριῶν Βιάρου Καποδίστρια, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ Κωνσταντίνου Ζωγράφου»⁷².

Εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι διωρίσθη ὁ Σίμος Γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ Πληρεξουσίου Τοποτηρητοῦ ἔνθα ὑπερέτησεν ἀπὸ 14 Νοεμβρίου 1829 (π.ῆ.) μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1829 (π.ῆ.).

Ὁ Ἰω. Μελάς νεότερος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου Λ. Μελά, μεγαλέμπορος ἐν Ἰωαννίνοις μέχρι τοῦ 1820, ἔφυγε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἐκ μητροῦ θείου του Μάρκου Μπότσαρη, ἀνεμίχθη εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Μετέσχε τῆς β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐσώθη κατὰ τὴν ἔξοδον. Ἐπὶ ἔτη διεχειρίσθη ἀπόγως τὰς ἐθνικὰς προσόδους τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ

ἀξίωμα τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου καὶ Γενικοῦ Ἐπιστάτου εἰς τὴν σύναξιν τῶν ἐθνικῶν προσόδων. Ἦτο ἐμπιστος συνεργάτης τοῦ Καποδίστρια. Ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ναυπάκτου, Παλ. Πατρῶν καὶ Βοστίτσας. Τῷ 1833 ἦτο Ἐπαρχος Γυθείου, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν εἰς Ναύπλιον.

(κβ) Ἐθνικὸν Νομισματοκοπεῖον. — Ὁ Κυβερνήτης, ἵνα προλάβῃ τὴν κίβδηλειαν τῶν διαφόρων ξένων νομισμάτων, ἴδρυσεν ἐν Αἴγινη τὸ Ἐθνικὸν Νομισματοκοπεῖον. Ἡ προεργασία τῆς ἰδρύσεως ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀλέξ. Κοντόσταυλον, ὅστις ἐλθὼν εἰς Μάλταν ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ πρώτου γραμματέως τοῦ αὐτόθι Ἀγγλου Διοικητοῦ, Σέρ Φρέδερικ Χένκεϋ, καὶ μέσῳ αὐτοῦ ἠγόρασεν ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ παλαιὰν νομισματοκόπον μηχανὴν εὐρισκομένην ἐν Μάλτᾳ ἐν ἀρρηστίᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ διαλυθέντος Τάγματος τῶν Ἰπποτῶν. Τὴν μηχανὴν ταύτην ἔφερον εἰς Αἴγινα καὶ ἔκοιεν ὡς δείγμα νομίσματα. Τὸ δὲ περὶ νομισματοποιίας σχέδιον καθυπέβαλε τὸ Πανελλήνιον εἰς τὴν Κυβέρνησιν διορίζον τοὺς ὄρους τῆς τιμῆς τοῦ νομίσματος, τὰ σύμβολα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν. Τὰ «εἰς ἀπόπειραν» κοπέντα νομίσματα ὁ Κοντόσταυλος παρουσίασεν εἰς τὴν Δ' ἐν Ἀργεῖ Συνέλευσιν τῆ 28 Ἰουλίου 1829. Ἡ Συνέλευσις διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Ζ' ἀπὸ 31-7-1829 Ψηφισματός της ἐνέκρινε τὴν σύστασιν τοῦ Νομισματοκοπεῖου καὶ τὴν ἐκκοπὴν τῶν νομισμάτων, ὃ δὲ Κοντόσταυλος λαβὼν τὴν διαταγὴν ἔκοψε τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ νομίσματα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μέχρι τῆς 1ῆς Σεπτεμβρίου 1829.

Τὸ Νομισματοκοπεῖον ἔλειτοῦργε μέχρι τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1830, ὅτε ἐξεδόθη ὁ πρῶτος ὀργανισμὸς αὐτοῦ.

Πρῶτος Ἐφορος τοῦ Ἐθν. Νομισματοκοπεῖου διορίσθη ὁ Ἀλέξ. Κοντόσταυλος, ὅστις ἦτο συγχρόνως καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομίας καὶ Διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Διὰ τῆς ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1830 διαταγῆς τοῦ Κυβερνήτου ὁ Ἀλέξ. Κοντόσταυλος ἀπηλλάγη τῶν καθήκοντων τοῦ ἐφόρου ἕνεκα μομφῆς διὰ καταχρήσεις. Μετ' αὐτὸν διορίσθη Ἐφορος τοῦ Νομισματοκοπεῖου ὁ Ἀλ. Λουκό-

πουλος. Τῷ 1833 τὸ Νομισματοκοπεῖον μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Σίμος διορίσθη Β' Γραμματεὺς τοῦ Ἐθν. Νομισματοκοπεῖου τῷ 1830, ἄγνωστον ποῖαν ἡμερομηνίαν, καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ δύο ἔτη, ἦτοι μέχρι τέλους τοῦ 1831 ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1832.

(κγ) Κεντρικὸν Σχολεῖον. — Ὁ Ἰω. Καποδίστριας δὲν ἔδωσε τόσον μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν, ὅσον εἰς τὴν στοιχειώδη καὶ επαγγελματικὴν τοιαύτην. Ἦθελε διδασκαλῶν, οἵτινες νὰ φωτίσουν τὰ λαϊκὰ στρώματα τοῦ ἔθνους τὰ βυθισμένα εἰς παχυλὴν ἀμάθειαν. Ἰδρυσεν λοιπὸν τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον ἐν Αἴγινη ὡς φυτώριον διδασκάλων ἱκανῶν νὰ διδάξουν τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον εἰς τὰ τυπικὰ καὶ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, ἅτινα ἴδρυσεν σὺν τῷ χρόνῳ καθ' ὅλην τὴν Ἐπικράτειαν.

Καὶ ἀρχὰς ὁ Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαίδευσεως Γραμματείας Νικ. Χρυσόγελος, ἀπηύθυνεν ἐκ Ναυπλίου τὸ ὑπ' ἀριθ. 53 ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου 1829 ἔγγραφον πρὸς τοὺς ἑλλογιμωτάτους διδασκάλους Γεώργιον Γεννάδιον, Γρηγόριον Κωνσταντῶν καὶ Ἰω. Βενθύλον μετ' ἀντιγράφων τοῦ ὑπ' ἀριθ. Α' ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 46 Διατάγματος ἐκλογῆς αὐτῶν περὶ ὀργανώσεως τῆς παιδείας. Διὰ δὲ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 97 ἀπὸ 7 Ν)βρίου 1829 Διατάγματος ὁ Κυβερνήτης ἐκ Ναυπλίου πρὸς τοὺς Γ. Γεννάδιον καὶ Ἰω. Βενθύλον λέγει: «Διὰ νὰ φθάσῃ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προέθετο ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. Α' ψήφισμα, θεωρεῖ ὡς πρώτην βάσιν τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Κεντρικοῦ τῆς Αἴγινης Σχολεῖου, εἰς τὸ ὁποῖον θέλουν προπαρασκευασθῆ ἑγκαίρωσ οἱ μέλλοντες νὰ διευθύνωσι τὰ τυπικὰ σχολεῖα διδασκαλοὶ, τὰ ὁποῖα θέλουν συστηθῆ ἀκολούθως εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἐπικρατείας». Ἐν συνεχείᾳ λέγει εἰς αὐτοὺς ὅτι ὡς τόπον ἰδρύσεως τοῦ Κεντρ. Σχολεῖου προτιμᾷ τὴν Αἴγινα, ὅτι ἐμπιστεύεται εἰς αὐτοὺς τὴν διευθύνσιν αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ συνεννοηθῶν μετὸν Ἀνδρέαν Μουστοξύδην, νὰ κανονίσουν τὸν Προσωρινὸν Ὄργανισμὸν τοῦ Κεντρ.

Σχολείου και τὰ μαθήματα ἃ πρέπει νὰ διδάσκωνται εἰς αὐτὸ διορίζοντες καὶ ἀπὸ τὰ μέλη τῶν ἄλλων ἐπιτροπῶν ὁποίους κρίνουν ἱκανοὺς νὰ διδάσκουν ὡς μάθημα καὶ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 97/1.11-1829 ἐκ Ναυπλίου ψήφισμα τοῦ Κυβερνήτου « Ἄρθρον 1ον : Συσταίνεται Σχολεῖον Κεντρικὸν εἰς Αἴγινα διὰ τοὺς μαθητιῶντας νέους, καὶ κυριώτερον διὰ τοὺς ἔχοντας ἔφρσιν νὰ ἀναδεχθῶσι τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὰ Ἀλληλοδιδακτικὰ καὶ Τυπικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας Σχολεῖα. 2ον : Ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, ἡ Γεωγραφία, ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, τὰ Στοιχεῖα τῆς Μαθηματικῆς, ἡ Γαλλικὴ Γλῶσσα, εἶναι τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα θέλουν διδάσκεισθαι πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον. 3ον : Θέλουν διορισθῆ δύο διδάσκαλοι τούτων τῶν μαθημάτων καὶ εἰς ὑποδιδάσκαλος. 4ον : Θέλουν εἰσαχθῆ βαθμηδὸν καὶ ἄλλα μαθήματα, καὶ διδάσκαλοι εἰς ἕκαστον κλάδον τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται νὰ ἔχουν οἱ μέλλοντες νὰ διορισθῶσι διδ.(άσκαλοι) τῶν Τυπικῶν Σχολείων, καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ προπαρασκευασθῶσι εἰς ὑψηλότερας πολιτικὰς ἐπιστήμας. 5ον : Θέλει διορισθῆ ἐπίσης εἰς ἔφορος τοῦ Κ. τούτου Σχολείου καὶ εἰς ἐπιστάτης, ἢ παιδονόμος. 6ον : Ἰδιαιτέρον διάταγμα θέλει κανονίσει τὰ περὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ τοῦ Κ. Σχολείου καὶ τὰ καθήκοντα τῶν διδασκάλων καὶ τοῦ ἐφόρου. 7ον : Ὁ ἐπὶ τῆς Δ. Π. Γραμ. νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παρὸν ψήφισμα ».

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἄρθρων 2, 3, 4, 5 τοῦ ὡς ἄνω ψηφίσματος ἐκδίδεται τὸ ὑπ' ἀριθ. 98 ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1829 ἐκ Ναυπλίου διάταγμα τοῦ Κυβερνήτου ἀποτελοῦν ὄργανισμὸν τοῦ Κεντρ. Σχολείου, ἐκ τεσσάρων κεφαλαίων.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησ. καὶ τῆς Δ. Π. Γραμματεὺς Ν. Χρυσόγελος ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Γ. Γεννάδιον καὶ Ι. Βενθύλον, ἀφοῦ συνεννοηθῶν μετὸν Ἀ. Μουστοξύδη, νὰ συντάξουν τὸν προσωρινὸν Ὁργανισμὸν τοῦ Κεντρ. Σχολείου.

Ὁ Ι. Βενθύλος, Γ. Γεννάδιος καὶ Γρ. Κωνσταντᾶς στέλλουν τὰ σχέδια τῶν

βιβλίων ἃ πρέπει νὰ ἐτοιμασθῶν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας.

Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104 ἀπὸ 2 Νοεμβρίου 1829 διατάγματος θὰ λαμβάνουν ὁ Γ. Γεννάδιος καὶ Ἰ. Βενθύλος, μέλη τῆς Β. Ἐπιτροπῆς καὶ Διδάσκαλοι τοῦ Κεντρ. Σχολείου, ἀνὰ γρόσια 500 κατὰ μῆνα.

Οἱ δὲ Κύριοι Κων. Κοκκινάκης ὡς συμβοηθὸς τοῦ Ἀ. Μουστοξύδου καὶ ὁ Ἰ. Κοκκῶνης, μέλος τῆς Τρίτης Ἐπιτροπῆς καὶ Διδάσκαλος τῆς αὐτῆς Σχολῆς, γρόσια 400 κατὰ μῆνα.

Εἰς εὐτυχεστέρας περιστάσεις ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει πρὸς τοὺς συντελοῦντας εἰς τὴν Δημόσιον Ἐκπαίδευσιν ἀμοιβὰς ἀνταξίους τῆς ἱκανότητος ἑκάστου, καὶ τῆς πρὸς τὸ κοινὸν ὠφελείας ».

Τῇ 20 Νοεμβρίου 1829 γράφουν πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐξ Αἴγινης οἱ Ἰ. Βενθύλος, Γ. Γεννάδιος καὶ Ἀ. Μουστοξύδης ὑποβάλλοντες Σχέδιον τοῦ Κεντρ. Σχολείου. Μαθήματα προαιροῦνται νὰ διδάξουν μόνον ὁ Ἰ. Βενθύλος καὶ Γ. Γεννάδιος ἃ καὶ ἀριθμοῦνται. Τὰ λοιπὰ μαθήματα θὰ εἰσαχθῶν ἀφοῦ εὐρεθῶσι λόγοι συμβοηθοί, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου θὰ ἀρχίσουν.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 201 τῆς 23 Νοεμβρίου 1829 διαταγῆς ὁ Κυβερνήτης διατάσσει τὸν Κύριον Μουστοξύδη νὰ συνεννοηθῆ μετὸς Γρ. Κωνσταντᾶν, Γ. Γεννάδιον καὶ Ἰ. Βενθύλον περὶ τῆς παραγωγείας τῶν ἀναγκαίων βιβλίων.

Τὸ Σχέδιον τοῦ Κεντρ. Σχολείου, ὃ ὑπέβαλεν ὁ Γ. Γεννάδιος καὶ Ἰ. Βενθύλος, ὁμιλεῖ περὶ διδασκάλων : πῶς νὰ διδάσκουν, νὰ εἶναι ἐνάρετοι, νὰ εἰσαχθῶν τὰ Λατινικά, ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα, διὰ τὴν Φυσικὴν καὶ Χημείαν νὰ ἔχουν τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα, ἡ περίοδος τῶν μαθημάτων νὰ διαρκῆ τρία ἔτη, ἐπειδὴ ἔλλειπουν διδασκτικὰ βιβλία οἱ διδάσκαλοι δεόν νὰ γνωρίζουν Λατινικά ἢ εὐρωπαϊκὴν τινα γλῶσσαν, καὶ νὰ γνωρίζουν καλῶς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν, ἥτις εἶναι μόνη ἀλεξήτερον τῶν ξενολογιῶν καὶ μορφώτρια τῆς γεννωμένης ἡμῶν γλώσσης. Ἀκολουθεῖ σχέδιον μαθημάτων. (ὀπισθεν γράφει)

« Αριθ. 283. Τὰ μέλη τῆς Β. Ἐπιτροπῆς ἐγκλείουσι Σχέδιον τοῦ Κ. Σχολείου),

Οἱ διδάσκαλοι τῆς Β. Ἐπιτροπῆς ὑπέβαλον εἰς τὴν Κυβερνησιν δύο Σχέδια, ἕν περὶ τῶν προπαιδευτικῶν βιβλίων, καὶ ἕν περὶ τῶν σχολιαστικῶν βιβλίων, ἃ καταλέγονται εἰς τὸ Σχέδιον τοῦ Βενθύλου καὶ τιμῶνται περίπου 600 δίστηλα.

Τοῦ ὀριστικοῦ (·) Ὁργανισμοῦ τοῦ Κεντρικοῦ Σχολείου τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Γ. Γενναδίου τὸ πρωτόγραφον φέρει ἐπιγραφὴν : « Διοργανισμὸς Λυκείου φιλολογικοῦ εἰς τὸ ὁποῖον παραδίδονται τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς 6 ἔτων διάστημα. Διαιρεῖται δὲ αὐτὸ εἰς Σχολεῖον προκαταρκτικὸν καὶ εἰς Σχολεῖον Κεντρικόν, τὸ καθὲν περιέχον τριῶν ἔτων μρθήματα. Ἐν Αἰγίνῃ τὴν α' Αὐγούστου 1830. Ἄ. Μουστοξύδης (Ἐφορος), Γ. Γεννάδιος, Γρ. Κωνσταντᾶς, Ἰ. Π. Κοκκῶνης »¹⁵.

Τὰ ἐγκαινία τοῦ Κεντρ. Σχολείου ἐγιναν τῇ 20 Ἰανουαρίου 1830. Ἐφορος αὐτοῦ διορίσθη ὁ Ἄ. Μουστοξύδης, ὅστις ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος βραδύτερον μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστριαίου τῇ 29 Μαρτίου 1832.

Κατὰ τὰ ἐγκαινία παρήσαν 150 μαθηταὶ καὶ οἱ καθηγηταί : Γ. Γεννάδιος, Ν. Χορτάκης, πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἄ. Σίμωνος μαθηματικός, ὁ Γ. Ἐρκουλίδης, ὁ Ἰωσήφ Διστομίτης (τοῦ προκαταρκτικοῦ), ὁ Κ. Οἰκονομίδης καὶ ὁ Σχολάρχης Φαρμακίδης. Οὗτος διορίσθη Ἐφορος τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1832.

Ἄλλοι διδάσκαλοι διορίσθησαν οἱ : Ἰ. Φιλέταιρος, Η. Χριστοφορίδης ἀ' ἀλληλοδιδάκτης, καὶ Παῦλος β' ἀλληλοδιδάκτης, ὁ Χρ. Μπάφας (Βάφας) τῶν Λατινικῶν, Β. Χαλκιδόπουλος τῆς Ἰχθυογραφίας¹⁶.

Εἴπομεν ὅτι ὁ Σίμος Ἄ. Σίμος ἐξεημάτισε Β' Γραμματεὺς τοῦ Ἐθν. Νομισματοκοπείου ἐπὶ δύο ἔτη 1830—1832 (·). Ἐκ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ διαστήματος ἐπὶ 7 μῆνας (ὧν γνωρίζομεν μόνον τὸν Φε

βρουάριον καὶ Μάιον 1831 ὅτι ἐδίδασκεν, μὴ γνωρίζοντες τὰ ἀκριβῆ ὄρια ἐνάρξεως καὶ λήξεως) ἐδίδασκε παραλλήλως πρὸς τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἐργασίαν ἀμισθὶ εἰς τὸ Κεντρ. Σχολεῖον τὴν Στοιχειώδη Μαθηματικὴν ἀδελφον ποῖα ἀκριβῶς χρονικὰ ὄρια.

Κ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

56. Ἰω. Φιλήμονος, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α' σ. 148 κέξ.

57. Ἄ. Π. Κουτσαλέξη, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 35, 52.

58. Σ π. Τρικοῦπη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 215.

59. Hertzberg — μετάφρ. Καρολίδου, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1916 σ. 133.

60. Ἰ. Α. π. Πρίδου, Μαλακασιακά, Ἀθήναι 1888, σελ. 66.

61. Σ π. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ ... σελ. 587 (Ἐκθεσις Ἀποστ. Παπαγεωργίου περὶ τοῦ ἐν ἔτει 1821 θανάτου τοῦ Ἰω. Λάμπρου).

61α. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 36 - 54. — Δὲν ἀποκλείεται αἱ οἰκονόμειαι τοῦ Σίμου καὶ τοῦ Κουτσαλέξη νὰ ἐφευγον ὁμοῦ.

62. « Τὴν Παρασκευὴν τὸ πρωτὶ [= 7 Ἰουλίου] ... ἐγέμισαν οἱ ὄρσοι ἀπὸ τοῦς ἐρχομένουσ Τούρκους καὶ ἐμῆξαν εἰς τοῦ Συρράκου ... ». Ἐκθεσις περὶ τοῦ ἐν ἔτει 1821 θανάτου τοῦ Ἰω. Λάμπρου... Νέος Ἑλληνομνήμων, τ. ΙΖ' (1923), σ. 69.

63. Ὁ Ἄ. Α. π. Κουτσαλέξης, λέγει (ἐνθ' ἄν. σελ. 52) « ἐφθάσαμεν εἰς Μεσολόγγιον κατὰ τὴν ἑρμάναν τῶν σταφίδων ... πιστοποιῶ ὅτι ἐφαγον ὄρσοις σταφίδας ».

64. Περὶ τῆς ἐν Μεσολογγίῳ παραμονῆς του ὁμιλεῖ ὁ Ἄ. Κουτσαλέξης ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 51-54.

65. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. ΣΤ' Ἀθήναι 1932, σελ. 65 κέξ. — Σ π. Π. Λάμπρο, χειρόγραφοι ἐφημερίδες τοῦ Ἀγῶνος (μετὰ τοῦ παρενθέτου Πίνακος Β') : Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. Α' (1904), σελ. 450-487 καὶ τόμ. Ε' (1908), σελ. 484. — Ἄ. Ζ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Πειραιεὶ 1839, σελ. 21-34.

66. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 54-69.

67. Ἄ. Παπαδοπούλου — Βρεττοῦ, Βιογραφία — Ἱστορικὰ Ὑπομνήματα περὶ τοῦ κόμητος Φριδερῆχου Γυβλφορδ, Ἀθήναι 1846 (Ἑλληνιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ). — Gazzetta delle Isole degli stati Uniti Jonie, ἀριθ. 333 τῆς 3 / 15 Μαΐου 1824 καὶ ἀριθ. 335 τῆς 17 / 29 Μαΐου 1824. — Ἄ. Μ. Ἰδρωμένου, Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῆς εἰς τὸς Ἐνετοὺς ὑποταγῆς μέχρι τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως (1830 - 1864) : Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1874, σελ. 214 - 226. — Ζ. Κ. Μπαλάνας, Ὁ κόμης Γυβλφορδ ἰστορ. Περὶ

νασός, τ. 13 (1890). σελ. 27 κέξ. (ιδ. και σ. 220) και Έπιτανησ. Ημερολόγιον 'Ι. Ν. Πήλικα 1913 σελ. 41-51.—Κ ω ν. 'Α. Δ ι α μ ά ν τ η, 'Η 'Ιόνιος 'Ακαδημία του κόμητος Γκιλφορδ (κατά χειρόγραφον τής Συλλογής Γιάννη Βλαχογιάννη): 'Ελληνική Δημιουργία. τεύχος 31 τής 15 Μαΐου 1949, σελ. 725-741.—Γ. Π ρ ο σ α λ έ ν δ ο υ, 'Ανέκδοτα χειρόγραφα άφορώντα τήν κατά τό δόγμα τής 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας δάπτισιν του 'Αγγλου φιλέλληνοσ Κόμητοσ Γυίλφορδ νύν τό πρώτον εκδιδόμενα υπό Δαυρεντίου Ε. Βροκίνη ταύτα συναρμολογήσαντοσ και προτάξαντοσ περί του συγγραφώσ ειδήσεισ και άλλασ σημειώσεισ, έν Κερκύρα 1879.—Τ ρ ύ φ. Ε δ α γ γ ε λ ί δ ο υ, 'Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τόμ. Β', 'Αθήναι 1936, σελ. 206-213.

68. 'Α. Π α π α θ ο π ο ύ λ ο υ — Β ρ ε τ ο υ, ένθ' άνωτ., σελ. 105 κέξ.

69. Σ. Κ. Σ.[ακελλαροπούλου], Σημειώσεισ περί τής 'Ιονίου 'Ακαδημίας: ΔΙΕΞ, τόμ. Α' (1883), σελ. 263-266.—Π ρ β λ. Δ. Γ ρ ι ν η — Β. Μ έ ξ α, 'Ελλην. Βιβλιογραφία, τ. Α', 'Αθήναι 1939, σελ. 245-246 άριθ. 1587.

70. Κατά τά έν τοις Γεντικοίς 'Αρχείοις του Κράτουσ έγγραφα.

71. Ν.Κ.Κ α σ ο μ ο ύ λ η, 'Ενθυμήματα Στρατιωτικά τής 'Επανάστασεισ των 'Ελλήνων 1821-1833, Εισαγωγή και σημειώσεισ υπό Γιάννη

Βλαχογιάννη, τόμ. Γ', 'Αθήναι 1942, σελ. 142 κέξ.—Γενική 'Εφημερίσ του έτουσ 1829.

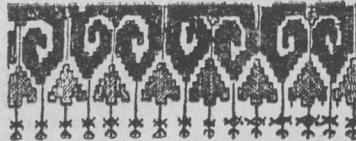
72. 'Α. Ζ. Μ ά μ ο υ κ α, Τά κατά τήν άναγέννησιν τής 'Ελλάδοσ, τόμ. ΙΑ', 'Αθήνησιν 1852, σελ. 394-395.

73. 'Α. Κ ο ν τ ο σ τ α ύ λ ο υ, Τά περί των έν 'Αμερική ναυπηγηθεισών φρεγατών και του έν Αίγινή Νομισματοποιείου, 'Αθήναι 1855, σελ. 259 έξ.—Τ ρ ύ φ. Ε δ α γ γ ε λ ί δ ο υ, 'Ιστορία του 'Ιωάννου Καποδιστρίου Κυβερνήτου τής 'Ελλάδοσ (1828-1831), έν 'Αθήναισ 1894, σελ. 165 κέξ.

74. Πολλάσ ειδήσεισ περί του Κεντρικού Σχολείου εύρίσκει τισ εις τό 'Υπουργείον 'Εκκλησιαστικών και Δημοσίου 'Εκπαιδευσεισ των έτων 1829-1832 του εύρισκομένου έν τοις Γεντικοίς 'Αρχείοις του Κράτουσ. 'Επίσημ εις τήν Γενικήν 'Εφημερίδα των έτων αυτών.—Τ ρ. Ε δ α γ γ ε λ ί δ ο υ, 'Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τόμ. Β', 'Αθήναι 1936, σελ. 9-10.—Μ α ρ ί α ς 'Α μ α ρ ι ώ τ ο υ, 'Ιωάννησ Π. Κοκκώνησ, 'Ο πρώτοσ μασ παιδαγωγόσ, 'Αθήναι 1937.—Ξ ε ν ο φ. 'Α ν α σ τ α σ ι ά δ ο υ [= 'Ιω. Γενναδίου], Γεωργίου Γενναδίου, Βίοσ 'Εργα 'Επιστολαί, Μέροσ Πρώτον, έν Παρισίοισ 1926, σελ. 98-103 και Μέροσ Δεύτερον, σελ. 297-307.

75. Ξ ε ν. 'Α ν α σ τ α σ ι ά δ ο υ [= 'Ιω. Γενναδίου], ένθ' άνωτ., Μέροσ Δ', σελ. 99, σημ. 66.

76. Τ ρ ύ φ. Ε δ α γ γ ε λ ί δ ο υ, 'Η παιδεία ... τ. Β', σελ. 10.

γοροίων, παρὰ εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῆς ληστείας καὶ κακουργίας, νὰ καταγίνεσθε καὶ περὶ τῶν ληστῶν καὶ κατὰ τὸ βασιλικὸν θέλημα, καὶ περὶ τῶν γιατάκιδων ἔχετε νὰ ἀκολουθήσετε καθὼς διαλαμβάνει ἡ προσηγορικὴ διαταγή. Νὰ κοινοποιήσετε ταῦτα εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ σεῖς οἱ κάτοικοι ἔχετε χρέος, ὅταν οἱ λησταὶ σὰς ζητοῦν ψωμί, νὰ δώσετε εἴδησιν εἰς τοὺς μοιφαοῦζιδες καὶ νὰ φυλαχθῆτε νὰ μὴ γίνεσθε γιατάκια διότι οὗτοι εὐρεθεὶ γιατάκι θὰ λάβει τὴν παιδείαν τῶν κακούργων. Ὅθεν πρὸς ἐπέλεσιν τῶν τοιούτων ἐξεδόθη ἡ παροῦσα μας διαταγή ἀπὸ τὸ Διβάνι τῆς Διοικήσεως Θεσσαλίας καὶ τῶν τριῶν τμημάτων τῆς Ἡπείρου, Ἰωαννίνων, Δελβίνου καὶ Αὐλῶνας καὶ Δερβαντὰ ναζάρα, ὅπως συμμορφωθῆτε καὶ πράξετε κατὰ τὴν ἐννοίαν αὐτῶν ἀπαρallάκτως ἐξ ἀποφάσεως.

1856 τῆ 24 Ἀπριλίου Ἰωάννινα.

*

Τὴν ὑμετέραν θεοφροῦρητον καὶ προσκυνητὴν ἡμῖν Παναγιότητα σὺν τῇ περὶ αὐτὴν ἀγία καὶ ἱερᾷ συνόδῳ γονυκλιτῶς προσκυνοῦμεν τὴν παναγίαν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιάν κατασπαζόμενοι.

Δουλικῶς παριστάμενοι διὰ τῆς παρούσης ἐνώπιον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου, καθυποβάλλομεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἀκοὴν τῆς θειοτάτης αὐτῆς κορυφῆς τὴν λυπηρὰν εἴδησιν τῶν συμφορῶν καὶ θλίψεων τῆς πατρίδος μας, ἀναφέροντες μετὰ θερμῶν δακρῶν, ὅτι ἐνῶ ὁ πρῶην ἡμέτερος τοπάρχης Ἀληπασᾶς φθόνῳ καὶ πλεονεξία βουληθεῖς, ἵνα ἀφαρπάσῃ τὴν γῆν τῆς πατρίδος μας, ἐκινήθη μὲ κάθε δόλιον καὶ τυραννικὸν τρόπον ἐναντίον αὐτῆς, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του, οὐς μὲν ἐξώρισεν, ἢ δὲν ἐφόνευσεν, ἐκ τῶν ἀνθισταμένων συμπατριωτῶν μας, εἰς τὰ παράνομα θελήματά του, καὶ μὴ ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ τελεσφορήσῃ τίποτε, ἕως οὗτου ἐφθασεν κατ' αὐτοῦ καὶ ἡ καταδρομὴ τοῦ Κραταιοτάτου Βασιλέως μας καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα μας ἐλευθέρη καὶ ἀνενόχλητος. Μετὰ δὲ τὸν ἀφανισμόν του καὶ μέχρι τοῦδε, μόνον ὅπου ἦτο καὶ τὰ κακὰ τῆς τοπικῆς ἀναρχίας, καὶ αἱ καιρικαὶ ἀνωμαλίας δεινόταται, δὲν μᾶς ἠνόχλησεν ὅμως κανεὶς τὴν πολλὴν καὶ ἀθῶναν τῆς πατρίδος μας γῆν. Ἦδη δὲ ὅπου τὸ κραταιότατον ντοβλέτι, διεκίρηξε παντοῦ τὴν ὑπερτάτην δικαιοσύνην, τὴν περιθάλψιν τῶν ὑπηκόων του καὶ τὴν ἄκραν ἡσυχίαν, ἐνῶ ἀπαντεχόμεθα ἀνακούφισιν καὶ παραμυθίαν τῶν ὧν ἀπεφύγομεν πρότερον δειῶν, κινδυνεύει νὰ ἀφαρπασθῇ, τὸ ἐν τρίτον μέρος τῆς γῆς τῆς πατρίδος μας, τὸ λεγόμενον Σκάπετον, ἀπὸ κάποιον Πρεμετινόν, Ὁσμάνογλου τοῦνομα, ἀρπαγὰ κάκιστον καὶ προδοτικὴν τῶν δικαιωμάτων ἡμῶν, καὶ παντὸς ἄλλου, τῆς καλίας τοῦ ὁποίου καὶ ἀδικίας καὶ ἀρπαγᾶς ἀναφανδὸν καὶ τὰς ἀνυποφόρους τυραννίας, ὅπου εἰς τὰς παρελθούσας ἐποχὰς μετεχειρίζετο, ποιοὺς ἡμπορεῖ Παναγιώτατε καὶ Προσκυνητὰ ἡμῶν Δέσποτα νὰ τὰς παραστήσῃ (διὰ συντομίαν ἰὰς παρατρέχουσαν). Ὁ Μπέγης οὗτος ἀντικρυ τοῦ λεγομένου Σκαπέτου ἔχοντας κάποιον χωρίον, ὄνομα Μέβγεζα, τὸ ἡμισυ εἶναι Ἰμλιάκι καὶ τὸ ἡμισυ Τσιφλίκι του, διότι οἱ τσιφτιζίδες του μὲ τὴν ἀδειάν μας ἐδούλευσαν μερικὰ χωράφια ἰδικὰ μας εἰς τὸ Σκάπετον αὐτὸ καὶ μᾶς ἔδιδον κατ' ἔτος τὸ ἱμοροδέκατον, τὰ ὁποῖα ὡς μακρὰν ἀπὸ τὴν χώραν μας, διὰ τὸν φόβον τῶν τότε κακοποιῶν καὶ κλεπτῶν Ἀλβανιτῶν, δὲν τὰ ἐδουλεύσαμεν, ὁ αἰσχροκερδὴς φθόνῳ καὶ κακίᾳ φερόμενος, ἐκίνησε κρίσιν κατ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα Διοίκησιν τοῦ Χαφουζῆ πασᾶ αὐθέντην μας καὶ Δεφετεράδῳ ἐφέντην προβάλλοντας ὅτι τὰ χωράφια αὐτὰ ὅπου δουλεύουν οἱ Τσιφτιζίδες του εἶνε ἱμλιάκια καὶ ἰδικὰ του. Συνέμειξε τὸ Ἰμλιάκι διὰ νὰ δυναμώσῃ τὰ φανερά του ψέμματα, ἐπαρρησίασε καὶ ψευδομάρτυρας τὸ κόμμα του, Κολιωνιάριδες, Πρεμετινοὺς καὶ Καστρινοὺς, μακρὰν ἀπὸ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἡμέρας διάστημα, οἱ ὁποῖοι τὴν χώραν μας δὲν γνωρίζουν καλὰ ποῦ εἶναι καὶ ὅχι νὰ ἠξεύρουν καὶ τὰ σύνορα καὶ ἐψευδομαρτύρησαν διὰ ὅλον τὸ Σκάπετον, πῶς εἶναι ἰδικόν του χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τινὰς τὰ γεινιάζοντα χωρία τῆς Πάγωνιανῆς καὶ χωρὶς νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς δούλους τῆς κανένας, οἱ ὁποῖοι μαθόντες παρ' ἐλπίθει

τὴν τοιαύτην λαθραίαν ἀδικοπραξίαν, ἐτρέξαμεν γενικῶς εἰς τὴν αὐτοῦ ὑψηλότητα τὸν Αὐθέντην μας, ἐπαραστήσαμεν τὰ δίκαιά μας ἐνώπιόν του καὶ τοῦ Μεντζιλισιοῦ, ἔτοιμοι ὄντες νὰ ἀποδείξωμεν καὶ μὲ Τούρκους καὶ μὲ Ρωμαίους, ὅτι ὁ τόπος εἶναι ἰδικὸς μας, καὶ μὲ τοὺς Σπαχῆδες ἐν ταυτῷ τοῦ Σκαπέτου, οἱ ὁποῖοι ἕως πέρυσιν ἐπαίρναν ἀπὸ ἡμᾶς τὸ Δέκατον, καὶ μαρτυροῦν τὰ Μπεράτια τους ὅτι τὸ Σκάπετον εἶναι μισρᾶς τοῦ Δελβιναικου, τὸ μαρτυρεῖ τὸ μπουγιουρτί τοῦ Ἄλλῃ πασᾶ καὶ ὅλων τῶν μετ' αὐτὸν κατὰ καιρὸν ἡγεμόνων ἐνταῦθα, τὸ μαρτυροῦν οἱ ἴδιοι τριφτιζίδες του καὶ φωνάζουν ὅτι ὁ τόπος εἶναι Δελβιναικιώτικος, πλὴν ποσῶς δὲν εἰσηκούσθημεν. Καὶ κατ' αὐτὸν μὲν ὑπερασπίζεται ὅτι ἀνάμιξε τὸ Ἰμλιάκι διὰ τὴν ἰδιοτέλειάν του καὶ διὰ τῆς δωροδωκίας οἱ δοῦλοι των κοντεύουν νὰ χάσωμεν τὸν τόπον μας (μ' ὄλον ὁποῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπροσθέσαμεν ὅτι ἐὰν ποτὲ ἤθελεν ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι μία σπιθαμὶ χωράφι Ἰμλιάκιον ἢ τοῦ Ὀσμάνμινιγιν τὸ σύνορόν μας, δίδομεν σενέτι ἔμπροσθεν τοῦ Μεντζιλισιοῦ νὰ εἶναι ὅλος ὁ τόπος μας Ἰμλιάκι) μήτε εἰς αὐτὸ μᾶς ἐδόθη ἀκρόασις, ἀλλὰ προσπαθοῦν παντοίους τρόποις νὰ μᾶς τὸν ἀφαιρέσουν, τὸν ὁποῖον εἶχομεν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν μας καὶ τὸν ἐχαίρομεν ἀφ' οὗ καὶ ἡ πατρίς μας, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ βαστάξωμεν ἀκολόβητον, ὄχι μόνον ἐθυσιάσθημεν ἐπὶ Ἄλλῃ πασᾶ, ἀλλὰ καὶ ἐβυθίσθημεν εἰς χρέος ἀφόρητον, ἀριθ. 150.000 χιλ. γρόσια ὡς ἔγγιστα ὥστε ἐσκορπίσθησαν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, ἔνθεν κακεῖθεν, καὶ κατήντησεν ἡ πατρίς μας μόνον ἑκατὸν σπῆτια σήμερον, ἀπὸ τριακόσια ὅπου ἦτον ἅμα δὲν ἤκουσαν τὴν κηρυσσομένην δικαιοσύνην τοῦ βασιλέως μας (οὗ τὸ κράτος αἰώνιον καὶ ἀήτητον) μᾶς ἔγραψαν ὅτι συνεννοηθέντες ἀπεφάσισαν ὅλοι νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν φιλιτάτην παταίδα διὰ νὰ τὴν ἐχρεώσωσι καὶ τακτοποιήσωσιν. Ἡδὴ δὲ ἀφοῦ πάλιν μάθουν, ὅτι καταπιεζόμεθα εἰς τὰ ἴδια δεινὰ καὶ συμφορὰς τὰς προτέρας, ὄχι μόνον αὐτοὶ δὲν ἔρχονται, ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοι τῆς θ' ἰ διασκορπίσωμεν ἀπ' ἐδῶ, διότι δὲν μᾶς μένει πλέον ἄλλη ἐλπίς. Ὅθεν βλέποντες ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος τρόπος σωτηρίας, καταφεύγομεν εἰς τὴν θεόσωστον καὶ Ἄγιαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν προσπίπτοντες εἰς τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαγχνικωτάτης Αὐτῆς Παναγιότητος, νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαια τῶν δούλων τῆς, καθότι οἱ αἰμοχαρεῖς λύκοι ἐπέτυχον ἀρμόδιον καιρὸν τώρα καὶ μὲ τὰς ραδιουργίας των καὶ ἐτοῖμου ψευδομαρτυρίας, ζητοῦν νὰ κατασπαράξωσι τὰ ἄκακά τῆς πρόβατα, νὰ ἰδεᾶσῃ καὶ τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν περὶ τῆς ἀδίκου ταύτης μας ὑποθέσεως, ἵνα εὐσπλαγχνισθεῖσα τοὺς πτωχοὺς ὑπηκόους τῆς, μᾶς ἀποδώσῃ τὰ δίκαιά μας, τοσοῦτον ἐνοχλοῦμεν τὴν Παναγιότητά τῆς, ἣς τὰ ἔτη εἶψαν πληστευτυχῆ καὶ τρισόλβια ἐπὶ τοῦ Οἴκουμενικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ αὐτῆς Θρόνου, αἱ δὲ Πανάγιοι καὶ Θεοσβεῖς αὐτῆς εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι μετὰ τῶν δούλων τῆς ἐν παντὶ βίῳ Ἀμήν.

Τῆς ὑμετέρας Θεοφρουρήτου καὶ προσκυνητῆς ἡμῖν Παναγιότητος
ἐλάχιστοι δοῦλοι οἱ τῆς Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς

Τῆ 4 Μαΐου ,αωμζ' ἐν Δελβιναικῷ τῆς Ἡπειροῦ
Ἐποκλινέστατοι δοῦλοι οἱ κάτοικοι Δελβιναικοῦ

*

Τὴν ὑμετέραν Θεοστήρικτον καὶ σοφωτάτην Παναγιότητα, σὺν τῇ περὶ αὐτὴν Ἄγιᾳ καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ, δουλικῶς προσκυνοῦμεν, πανευλαβέστατα τὴν παναγίαν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν ἀσπασόμεθα.

Ἐ. ὃ ἠλπίζομεν ἄνεσιν ὀπωσοῦν καὶ κουφισμὸν, τῶν ὧν πρότερον ὑπεφέρομεν δεινῶν, καὶ εἰρηναίως δεόμεθα πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος (οὗ τὸ κράτος εἶναι ἀήτητον καὶ θριαμβεῖον εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ ρομφαία αὐτοῦ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπειθῶν ρομφαία δίστομος), ὅλα τὰ ἐνάγια μᾶς συνέβησαν καὶ καθ' ἑκάστην μᾶς ἐπισυμβαίνουν. Μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζεν ὁ καθείς τὸ ἰδικόν του, τὸ ἄριζεν

και κανεις δεν ημπορουσεν να του το αποξενωση με εναντιον τροπον. Τωρα όμως επανα εις τας χρηστας ελπίδας, εις τας χρυσας ημέρας του πολυχρονιου βασιλέως μας οσοι αισχροκερδεις και απειθεις εις τας βασιλικας διαταγας ωρμησαν ως λύκοι να αρπάξουν και αυτην την χασιαν απο το στόμα των αδυνάτων ραγιαδων και αν έχουν και κανεν βημα τόπον, να το αρπάξουν και αυτο το με πολλάς ραδιουργίας και ψευδομαρτυρίας ανθρωπων οθωμανων, όχι γειτόνων, αλλά παντη ξενων και μακρυνων, και ουδεν ειδόταν το παράπαν. Κάποια Οσμαν μπέης Πρεμετής απου αρπαξε και εξουσίασε το ημισυ της Μέρβεγδας χώρας της Πωγωνιανης, της οποιας χώρας το άλλο ημισυ είναι Ιμλιακι με το πνευμα τάχα του Ιμλιακ ναζιρι θέλει να ζαπώσει και τα μούλια μας όπου έχουμε εις τον τόπον λεγόμενον Σκάπετον, τόπον έως τρεις χιλιάδες στρέμματα και επέκεινα περισσότερα απο πεντακόσια κομμάτια χωράφια και τα οποια τα ηξεύρουν και τα ομολογούν όλον το βιλαετ της Πωγωνιανης Τουρκοι και Ρωμαίοι και οι Σπαχιδες ολοι χρόνους πεντακοσίους και χιλίους απου απηρητίσθη αυτη η χώρα Δελβινάκι, το οποιον το μαρτυρουν και τα μπουγιορτα του μερχουμ Αλη - πασά και άλλων κατὰ καιρους ηγεμόνων ενταυθα ότι είναι Δελβινικιώτικος ο τόπος αυτος όλος, τον οποιον ο ιδιος Αλη πασάς, ηθέλησε και επάσχισε παντοίως τρόποις με βίαν να αποκτήση και να κάμη κτημά του, χρόνους τεσσαράκοντα επάσχισε, και δεν ημπορεσε να τον εξουσίαση ο Οσμαν μπέης αυτος χθες αδικως εξαπωσε το ημισυ της χώρας Μερβδέξης το οποιον ανηκεν εις το Ιμλιακι ως μαχλούλικο με το όνομα τάχα και δύναμιν του Ιμπλιακι ναζιρι (οστις αν εκαμεν πολην παρατήρησιν ενγνώριζε καλλίτερον τα αποτελέσματα του Οσμαν μπέη) αδικως θέλει να αρπάξη και τον τόπον μας εις το Σκάπετον ενω δεν έχει να κάμη όταν και αυτο όπου αδικως και αρπάξων οικειοποιείται με ψευδομαρτυρας Πρεμετινούς, Καστρινούς, Κολωνιάτας ξενιο πάντες και μακρονοι και μηδεν ειδότες, ουτε χώραν ουτε σύνορα και με την μαρτυριαν αυτου να μās ζαπώσει τον τόπον, και τουτο χωρις να μās ιδεάση καθόλου ότι ζητεί τι παρ' ημών, αλλά κρυφίως με τους ψευδομαρτυρας, απου οι τριφτιδες του το ενόησαν (οιτινες ομολογούν ο τόπος είναι ιδικός μας) ειδοποιήθημεν και ημεις τα πρακτά του, ανεφέρθημεν πολλάκις ενταυθα άλλ' ουκ εισηκούσθημεν, βασιλευούσης της δωροδωκίας. Τούτου χάριν προσπίπτοντες εις το έλεος της Εκκλησίας θεμιώς παρακαλούμεν και ικετεύομεν ίνα απου πληροφορηθει καλώς την μεγάλην αδικίαν, όπου μελετά και προσπαθει να μās κάμη ο αισχροκερδης και αρπαξ αυτος μπέης, δώση και εις την Ύψηλην και κραταιαν Πόρταν την Ικανήν πληροφοριαν περι ταύτης της αναγκαιοτάτης ημίν υποθέσεως, και μάλιστα να πασχίξη να αρπάξη και να αισχροκερδη ο καλός μας Μπέης με το όνομα του Ιμπλιακ ναζιρι, ενω προστριβεται όνομα αρπαγής και αδικίας εις το κραταιόν Δοβλέτι, το οποιον δεν το καταδέχεται όχι να αρπάξη, άλλ' ουτε άλλον συγχωρεί να αρπάξη το άτομον του καλου Μπέη μας είναι, γνωστόν παράπασι δια τα πολλά καλα αυτου πρακτικά. Η ελπίς μας όλη μένει εις το έλεος και υπέρ της αληθείας υπεράσπισιν της Μεγάλης Εκκλησίας, ίνα τύχωμεν υπερασπίσεως και χειρός βοηθείας εν καιρω, και μη γενόμεθα θυμα και βρωμα του αρπαγος και αισχροκερδους, διότι αν αυτος ευτυχίση (δ μη γένοιτο) εις αυτο το μέγα ανόμημα, αυριον θέλουν εγερθη λύκοι παρόμοιοι πολλοι, δια να μās απορροφήσουν το αίμα εν καιρω ανομίας ενω άλλιοι χαιρονται εννομίαν. Σωτηρία μας μένει εις χείρας της προσκυνητης ημίν Παναγιόττης, ης τα έτη εΐησαν επί του Οικουμενικου Αυτης θρόνου πλείστα και πανευρόσυνα, αι δε πανάγιοι και θεοσεβεις αυτης εύχαι και εύλογίαί εΐησαν μετά των δούλων της εν βίω παντι αρρωγοι.

Της προσκυνητης ημίν θεοστηρίκτου αυτης Παναγιόττης
 υποκλινέσταιοι δούλοι Δελβινικιώται μικροι και μεγάλοι
 όνομαστι οι κάτωθι

Τη δεκάτη πέμπτη μεσούντος Απριλιου
 αμας Ιωάννινα

Τὴν Ὑμετέραν τρισέβαστον ἡμῖν Παναγιότητα γονυκλινωῶς προσκυνουῶντες τὴν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν πανευλαβῶς ἀσπασόμεθα.

Οἱ εὐσεβάστως ὑποσημιούμενοι. κάτοικοι τοῦ καζᾶ Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν ταπεινῆς ἀναφορᾶς εἰς τὴν ὑμ. Παναγιότητα καθυποβάλλομεν ὑπ' ὄψιν Αὐτῆς ὅτι διὰ Ὑψηλῆς διαταγῆς τοῦ Μουσιῖο Πασᾶ ἐφένθη μας, γνωστοποιήθέντες ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μας διατρίβοντες αὐτόθι δι' ἀναφορᾶς των ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, παραπονούμενοι ἀπὸ τὸν Χρῆστον Γιάννη, Γραμματικὸν ὑπὸ τὸν ἐνδοξότατον Μουδιῖορον Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς ἢ δὲ Μεγάλη Ἐκκλησία ἀνέφερε τοῦτο εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἣτις διὰ τοῦ Βαλῆ πασᾶ ἐφένθη μας ἀπήτησε καὶ ἤξιωσε νὰ σταλθῇ ἐνταῦθα ἔκτακτος ἀπεσταλμένος πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν συναθροισθέντες ἅπαντες οἱ ταπεινοὶ δοῦλοι τῆς τολμῶμεν, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρανοήσεως, νὰ γνωστοποιήσωμεν, χάριν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ διαληφθεὶς γραμματικὸς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπηρετῶν ὑπὸ διαφόρους Μουδιῖοριδες εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἀπεδείχθη καλῆς διαγωγῆς ἄνθρωπος, τίμιος, καμμίαν αἰτίαν δυσαρσεκείας δὲν ἔδωκεν εἰς κανένα, καὶ ὅλοι ἐν γένει εἰμεθα καθ' ὅλα εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτόν, οἱ δὲ μερικοὶ αὐτοί, οἵτινες παρεπονέθησαν, ὡς ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦντες νὰ βάλωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ζιζάνια, διχονοίας καὶ ἄλλα καταστρεπτικὰ μέσα τῆς εὐημερίας τῆς φιλησύχου ἐπαρχίας μας, κατέφυγον εἰς τοιοῦτον μέτρον, μὴ ἐλπίζοντες νὰ εὗρωσιν τὰ σκάνδαλά των ἠγῶ ἐδῶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἵνα εἰσακουσθῶσιν αἰ ραδιουργαίαι των ἐνώπιον Ἡγεμόνος, οἷος ὁ Βαλῆ πασᾶς ἐφέντης μας (εἰς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε πρῶτον εἶναι εἶχαν ἀληθινὴν αἰτίαν νὰ ἀναφέρωσι τὰ παράπονά των) τοῦ ὁποῖου τὸ φιλοδίκαιον καὶ ὁ ἀκέραιος χαρακτήρ, καὶ ὅλα αἱ ἀρεταὶ ὅσαι ἀποδεικνύουσι τοὺς εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διατελοῦντας, εἶναι γνωστὰ καὶ ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ ὑψώσωμεν πρὸς τὸν Θεὸν χεῖρας ἰκέτιδας ὑπὲρ τοῦ Κρατιοτάτου Δοβλειοῦ, διότι κατὰ καλὴν τύχην τοῦ Σαντζακίου, ἠυδόκησε νὰ διορίσῃ εἰς αὐτὸ τοιοῦτον ἰκανώτατον Ἡγεμόνα πρὸς ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν τοῦ τόπου. Διὸ παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, νὰ ἀναφέρητε ταῦτα ὅπου δεῖ, καὶ ὡς πνευματικὸς πατὴρ νὰ λάβῃ τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν ταπεινῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας μας, προσφυλῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐπηρεσίας ταραχοποιῶν ἀνθρώπων, ἅπαντες δὲ ἡμεῖς εὐγνωμονοῦντες διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, εὐσεβάστως διατελοῦμεν ἕσασί ὑπὸ τὰς παναγίας εὐχάς.

Ὑποκλινέστατοι δοῦλοι καὶ εὐπειθέστατα τέκνα ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ καζᾶ Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς.

ΣΗΜ. Ἡ ἀνωτέρω ἀναφορὰ δὲν φέρει χρονολογίαν, παρομοίᾳ δὲ τοιαύτῃ ἐστάλη καὶ πρὸς τὸν τότε Βαλῆν Μουσιῖο πασᾶν.

*

Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Γράμμα
Φύλλον 211

(Ὑπογραφῆ) Ραφαὴλ ἑλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τῆς ἡμῶν Μετριότητος Συνοδικῶς, προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν καθευρεθέντων Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν τελείων Σύνοδον ἀναπληροῦντων ἄλλὰ δὴ καὶ τῶν τιμωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Παραστάς ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως κὺρ Νεόφυτος ἀνήγγεκεν καὶ ἐπιστώσατο ὅτι Νεκταρίου τοῦ αὐτοῦ Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως

παραιτησαμένου την επισκοπήν ταύτην, ἀβιάστως και οικειοθελῶς, ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης κὺρ Ἱερεμίας, χαριζόμενος τῷ αὐτῷ Νεκταρίῳ και μεσιτείας και παρακλή-
σσει τῶν κληρικῶν και ἀρχόντων πεισθείς, ἠγάγκασε τὸν αὐτὸν κὺρ Νεόφυτον δοῦναι
τῷ παραιτησαμένῳ τούτῳ χωρία τρία τῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας τὴν Πολύτζανην, τὸ Δελβι-
νάκι και τὸ Σταυροσκιάδι και δὴ ὁ αὐτὸς Νεόφυτος μὴ ἔχων ἄλλοτρόπως ποιῆσαι,
ἀκὼν και μὴ βουλόμενος δέδωκε τῷ κὺρ Νεκταρίῳ αὐτῷ τὰ χωρία ταῦτα και εἶ χ ε ν
αὐ τὰ μ ἔ χ ρ ι τ οῦ ν ὕ ν, ἐν τῷ μεταξὺ παραβαίνων και τὴν ὑπόσχεσιν ἣν ἔστρεξε
φυλάττειν τοῦ μὴ καταπατεῖν τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ταῦτα εἰπὼν ἐζήτησεν ὁ αὐτὸς κὺρ Νεόφυτος ἵνα κατὰ δίκαιον λόγον
ἀναλάβῃ τὰ χωρία ταῦτα ὡς ἐνοριακὰ αὐτοῦ και γνήσια ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ πρώην
διαλειφθέντος Δ ρ υ ἵ ν ο υ π ὀ λ ε ω ς Νεκταρίου και μὴ ἀποστρεῖσθαι αὐτὸν και
προφανῶς ἀδικῆσαι.

Τούτων ἔνεκεν γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτὸν Ἀρχιερέων, ἀποφαινόμεθα και ἐν
Ἁγίῳ παρακελευόμεθα Πνεύματι.

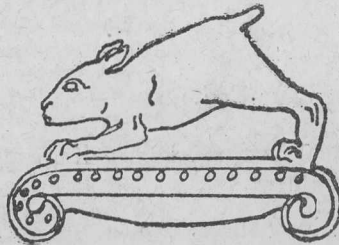
Ἴνα ὁ μὲν πρώην αὐτὸς Ἐπίσκοπος κὺρ. Νεκτάριος, μακρὰν ἀποστῆ τῶν τριῶν
χωρίων, ὧν εἶχε μέχρῃ τοῦ νῦν ἀμετόχως, ὁ δὲ νῦν γνήσιος Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως
κὺρ Νεόφυτος δεσπόζῃ και ἔχῃ αὐτὰ ὡς θέλει τὸ δίκαιον ἀνενοχλήτως και ἀνεμποδί-
στως καρπούμενος τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα και δικαιώματα, ὀφειλόντων τῶν αὐτοῖς
ἰερωμένων και λαϊκῶν πείθεσθαι και ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ και παρέχειν εὐπειθῶς πρὸς
αὐτὸν πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα και ὅστις ἂν αὐτῷ ἐνάντιος γένηται τῶν
ἰερωμένων μὲν ὄν, ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπραξίας, τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρεσμένος, κατη-
ραμένος και ἀσυγχώρητος και ἄλυτος μετὰ θάνατον.

Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου δήλωσιν ἐγένετο και τὸ παρὸν τῆς ἡμετέρας Μετροίτη-
τος Σ υ ν ο δ ι κ ὸ ν Γ ρ ά μ μ α και ἐπεδόθη τῷ Θεοφιλεστάτῳ Ἐ π ι σ κ ὸ π ῳ Δρηϊ-
νουπόλεως κὺρ Νεοφύτῳ εἰς δήλωσιν και ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει ζριβ μηνὶ Ἀπριλίῳ.

Νομικὴ Συναγωγὴ Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων
(Ἐξ ἀντιγράφου ταύτης ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ τῷ Οἴκ. Πατριαρχείου, ληφθέντος ἐκ, τοῦ Πρω-
τοτύπου, ἀποκειμένου ἐν τῷ Μετοχείῳ τοῦ Παναγίου Τάφου).

[Συνεχίζεται]

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΠΑΡΡΟΥΣΗΣ

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἱερομονάχου Διονυσίου Παπαρρούση πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν, διότι ἕνεκα τῆς μεγάλης του μετριοφροσύνης καὶ τοῦ ἀνεπιδέκτου χαρακτήρος του περιέπεσαν εἰς λήθην. Οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὴν Ἠπειρον καὶ ἐιδικῶς περὶ τὸ Ζαγόριον, ἀπλῶς μόνον ἀφέρουσι αὐτόν, ὡς λ.χ. ὁ Ἰωάν. Λαμπρίδης λέγει τὰ ἐξῆς: «Διονύσιος Ἱερομόναχος πρῶτος ἑλληνικὰ γράμματα διδάξας (1812) ἐν Μονοδενδρίῳ». Ὁμοίως καὶ ἄλλοι ἀναφέρουσι περὶ αὐτοῦ.²

Πρῶτος ὁ Μ. Παρανίκας συνέγραψε περὶ τοῦ Διονυσίου συντομωτάτην βιογραφίαν, ἀναφέρων ὅτι τὰς περὶ αὐτοῦ βιογραφικὰς πληροφορίες ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πρωτοπρεσβύτερον Κωνσταντῖνον καὶ τὸν ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Προφήτου Ἡλίου Μονοδενδρίου Ἀμβρόσιον κατὰ τὸ ἔτος 1868³.

Μετὰ τοῦτον ὁ Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης συνέγραψε πληρεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν βιογραφίαν περὶ τοῦ Διονυσίου, ἀφοῦ ἐμελέτησε καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης⁴. Ἐπίσης ὁ Δ. Σάρρος περιγράφων τὰ ἀνέκδοτα λεξικά του ἀναφέρει καὶ ὀλίγα περὶ τῆς ζωῆς του⁵.

Ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἐπώνυμον τοῦ Διονυσίου;

Οἱ Λαμπρίδης, Παρανίκας (μόνον εἰς τὸ Σχεδιάσμα του) ἀναφέρουσι «Διονυσι-

1. **Ι. Λαμπρίδης** «Ζαγοριακά» 1886 Μέρος Α' σελ. 58. Ἐπίσης ὁ αὐτὸς «Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων» 1880 Μέρος Α' σελ. 19. Μέρος Β' σελ. 142. Ὁμοίως εἰς τὰ Ζαγοριακά 1870 σελ. 70.

2. **Μ. Παρανίκας** εἰς τὸ Σχεδιάσμα 1867 σελ. 71.

3. **Μ. Παρανίκας** Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινῶν τόμ. ΙΒ' 1870 σελ. 156.

4. **Μ. Κωνσταντινίδης** «Νέα Σιών» τόμ. ΙΑ' 1911.

5. **Δ. Σάρρος**. Ἑλλην. Φιλ. Σύλ. Κωνσταντινῶν τόμ. ΔΓ' σελ. 86—94.

ου Ἱερομονάχου». Ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἔργα του ὑπεγράφεται «Διονύσιος Ζαγορίτης ἢ ἐκ Ζαγορίου ἢ ἐξ Ἰωαννίνων. Πρῶτος ὁ Παρανίκας εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γραφείσαν βιογραφίαν ἀναφέρει τὸ ἐπώνυμον Παπαρρούσης, τοῦτον δὲ ἀκολουθοῦν οἱ Μ. Κωνσταντινίδης καὶ Δ. Σάρρος. Ἄλλ' ἀπὸ ἐπιστολᾶς καὶ ἔγγραφα τοῦ Κώδικος Μονοδενδρίου ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἀληθὲς ἐπώνυμον τοῦ Διονυσίου ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τοῦ Παρανίκα κατὰ πρῶτον λεχθὲν «Παπαρρούσης». Διὰ ποῖον δὲ λόγον δὲν προτιμοῦσε αὐτὸ τὸ ἐπώνυμον ὁ Διονύσιος ἀγνοεῖται.

Ὁ Διονύσιος Παπαρρούσης ἐγεννήθη εἰς τὸ Μονοδένδριον τοῦ Ζαγορίου κατὰ τὸ ἔτος 1775, διότι κατὰ τὸν Κωνσταντινίδην οὗτος ἀπέθανε κατὰ τὸ 1837 εἰς ἡλικίαν 62 ἐτῶν, ὅπως ἐσημειώθη εἰς τὴν ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ θανάτου του. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ Μονοδένδριον καὶ κατόπιν μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἤκουσε τὸν ἀριστον διδάσκαλον Ἀθανάσιον Ψαλλίδα πρὸς ἐδίδασκε τότε παρὰ τὴν Ἁγίαν Μαρίναν. Πλησίον τοῦ Ψαλλίδα παρέμεινε ἐπὶ τριετίαν ὀλόκληρον καὶ ἐγένετο ὁ διαπρεπέστερος τῶν μαθητῶν του.

Ἀφοῦ ἐτελειώσε τὰς σπουδὰς του ἐπανῆλθεν εἰς Μονοδένδριον κατὰ τὸ 1804 ὅπου ἐδίδασκε πιθανῶς ἐπὶ δύο ἔτη. Μετὰ ταῦτα προσεκλήθη, ἵνα διδάξῃ εἰς Νεγάδες τὸ πλουσιώτερον τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἄλλὰ πότε προσεκλήθη καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον ἐδίδασκεν εἰς Νεγάδες δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν παρὰ τὰς προσηθείας μας.

Ἐπίσης δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸν πότε προεχειρίσθη ὁ Διονύσιος εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον· ὁ Παρανίκας δὲν μᾶς λέγει τίποτε. Οὐτὲ ἀπὸ τὸν κώδικα τοῦ Μονοδενδρίου διαφωτιζόμεθα, ὁ δὲ Κωνσταντινίδης ἀπορεῖ καὶ ἀμφιβάλλει⁶. Ἴδου τί λέγει «... ἀλλὰ περιεβλήθη πράγματι ὁ Διονύσιος τὸ ἱερὸν σχῆμα» εἰς ἀγορίαν

6. **Μ. Κωνσταντινίδης**, «Νέα Σιών» 1911, σελ. 580.

καὶ ἀμφιβολίαν ἐμβάλλει ἡμᾶς τὸ γεγονός ὅτι ἐν πάσαις ταῖς ἐν τῷ Λογιῷ Ἑρμῆ δημοσιευθεῖσιν αὐτοῦ πραγματεταίς, ἀπάσαις ἐν τῇ Φυσικῇ ἐπιστήμῃ ἀναφερομέναις ὡς καὶ ἐν χειρογράφῳ τινί ... ὑποσημειοῦται ἀπλῶς Διονύσιος Ζαγορίτης ἢ ἐκ Ζαγορίου· καὶ ἐν αὐτῇ πράξει τῇ ληξιαρχικῇ τῆς θανῆς τοῦ ἀναφέρεται ὡς μετερχόμενος ἐν τῇ ζωῇ τὸν διδάσκαλον· οὐδὲ ἐν τῇ ἰδιοχειρῷ διαθήκῃ του κατατεθειμένη ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἐν Τεργέστῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὑπάρχει που νύξις ὅτι ἦτο κληρικῶς Δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἡ περιπτώσις ὅτι καίτοι ἱερωμένος ὢν ὁ Διονύσιος, ἀποφασίσας ἅπασιν νὰ ἐγκατασταθῇ μονίμως ἐν Τεργέστῃ ὤφειλεν οὐχ ἦττον ν' ἀποθέσῃ τότε τὸ διακριτικὸν καὶ προσκροῦον ἔνδυμά του, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἐπετρέπετο ὑπὸ τῶν ἐντοπιῶν ἀρχῶν ἵνα διαμένωσιν ἐν Τεργέστῃ ρασοφοροῦντες ἑλλήνες κληρικοί, μὴ διατελοῦντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς κοινότητος. Τοιοῦτος δὲ ἦτο καὶ ὁ Διονύσιος Παπᾶ - Ρούσης. Κοσμικὰ λοιπὸν ἐνδεδυμένος καὶ ὡς κοσμικῶς διαβίων ἐν Τεργέστῃ, ἴσως ἕνεκα τούτου δὲν ἐσημειώθη κατὰ τὸν θάνατόν του ὡς ἱερωμένος ἐν τοῖς ὑπὸ κυβερνητικὸν ἔλεγχον διατελοῦσι ληξιαρχικοῖς βιβλίοις τῆς Κοινότητος».

Διδάσκων ὁ Διονύσιος ἐν Νεγάδες ἐσχέτισθη μετὰ Νεγαδιωτῶν, οἱ ὅποιοι ταξειδεύοντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς Βλαχίαν προέτρεψαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Βλαχίαν πρὸς βελτίωσιν τοῦ μέλλοντός του ἀφοῦ ἀναχώρησεν ἐκ Νεγάδων κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐδιδάσκετο ἀπὸ ἀρίστου διδασκάλου, ἀλλὰ ἐδίδασκε συγχρόνως παρὰ διαφόροις, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Μετὰ ἀρκετὸν χρόνον μετέβη εἰς τὴν Κραϊάβαν τῆς Μικρᾶς Βλαχίας διὰ νὰ διδάξῃ τὰ τέκνα τῶν πολυαριθμῶν Ἑλλήνων πού διέτριβον ἐκεῖ. Ὁ Διονύσιος κατὰ τὸ ἔτος 1812 εὐρίσκειται εἰς Βλαχίαν· ὅπως φαίνεται ἐκ τοῦ ἔργου «Περὶ γῆσις εἰς Κίνα», ὅπου λέγει πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς «Παρὰ Διονυσίου Ζαγορίου ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὸ 1812 ἔτος».

Ἀπὸ τὴν Κραϊάβαν μετέβη ἀκολουθῶς εἰς τὴν Βιέννην ὅπου κατὰ τὸν Παρνακίαν ἐχρημάτισεν ἐφημέριος τῆς ἐκεῖ ὀρθοδόξου Κοινότητος, καὶ τελευταῖον εἰς Τεργέστην, ὅπου ἀπέθανεν ἐκ μαρasmus ἐν ἡλικίᾳ 62 ἐτῶν τὴν 26ην Μαΐου 1837.

Ἄλλ' ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς τῶν Μονοδενδριτῶν πρὸς τὸν Διονύσιον ὑπὸ χρονολογίαν 20 Νοεμβρίου 1835 πληροφοροῦμεθα, ὅτι οὗτος κατὰ τὰ τελευταῖα ἐτῆ

τῆς ζωῆς του ἐπασσεν ἐξ ἀτονίας τοῦ στομάχου καὶ δὲν ἀποκλείεται ἡ περίπτωσηίς ὅτι ἡ ἀσθένεια αὕτη ἐπέφερε καὶ τὸν πρόωρον θάνατόν του.

Ὁ Διονύσιος ὑπῆρξεν ἀνὴρ λογιώτατος, φιλομαθέστατος καὶ καθ' ὄλην τὴν ζωὴν του εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Σωκρατικὸν ρητὸν «γῆράσκω ἀεὶ διδασκόμενος». Ταχέως αἰ γνῶσις του ἐπηυξήθησαν καὶ ἐγένετο κάτοχος πολλῶν ξένων γλωσσῶν, Γαλλικῆς, Γερμανικῆς, Ρωμουνικῆς, Σλαβωνικῆς, Τουρκικῆς καὶ πῖθα· νῶτατα τῆς Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς. Προσέτι δὲ διεκρίνην αὐτὸν μεγάλη ἀρχαιομάθεια καὶ βαθεῖα γνῶσις τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν κλίσιν εἶχε πρὸς τὰς φυσιογνωστικὰς ἐπιστήμας. Παρηκολούθει ἐπιμελέστατα τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ λεξικογραφικὴν τῶν χρόνων του κίνησιν καὶ ἀναφέρει εὐλαβέστατα τὰς γνώμας καὶ τῶν ξένων σοφῶν καὶ τῶν ἡμετέρων. Εἰς τὰ ἀνέκδοτα λεξικά του ἀναφέρει ἰδιαίτερος πλείστας Ἑπειρωτικὰς λέξεις μετὰ τῆς σημασίας των. Εἶχε μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν γενέτειράν του καὶ τόσον πολὺ εἰργάσθη δι' αὐτὴν, ὥστε, ὅτε διηύθυνε τὴν σχολὴν τῆς ἀνέπτυξε ταύτην εἰς τὸν ὑπερτατον βαθμόν καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀποχωρῶν διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Νεγάδες ἀφήκεν αὐτὴν μίαν τῶν τελειοτέρων Ἑλληνικῶν Σχολῶν τοῦ Ζαγορίου. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1835 ἰδρῦθη εἰς τὸ Μονοδένδριον ἡ Ριζάρειος Σχολή, ὁ Διονύσιος δὲν παρήκουσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ὁμοχωρίων του περὶ ἀποστολῆς εἰς τὴν σχολὴν ταύτην μερικῶν βιβλίων καὶ ἄλλων χρειωδῶν. Δυστυχῶς δὲν διεσώθη ὅλη ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Διονυσίου καὶ Μονοδενδριτῶν, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν καλύτερον τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἐπιστολαὶ καὶ μερικά ἐγγραφα πού δημοσιεῖται κατωτέρω.¹

Τριέστιον.

Σεβαστὲ σοφολογιώτατε προσκυνοῦμεν,

Πρὸ δύο σχεδὸν μηνῶν ἐλάβαμεν τὴν εἰς τὰς 2 παρελθόντος Αὐγούστου σημειωμένην γραφὴν σας εἰς τὴν ὅποian ἴδαμεν τὴν μεγίστην πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην σας, τὴν θερμότητα καὶ τὸν καλὸν ζῆλον σας καὶ

1. Ἐν τῇ ἐκδόσει καὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων διετήρησα τὴν ὀρθογραφίαν, τὰ σημεῖα τῆς στίξεως, ὅπως ἔχουν πλὴν τῶν κυρίων ὀνομάτων, τῶν πόλεων καὶ χωρῶν. Ὡν τὸ ἀρχικὸν μόνον γράμμα ἔγραψα διὰ κεφαλαίου, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβάλλω τὴν ὀρθογραφίαν αὐτῶν.

ὅτι τέλος πάντων με σταθερότητα ἀποφασίσεως νὰ σταλθῇ μετὰ τὸν θάνατόν σας ἡ χρηματικὴ κατάστασίς σας εἰς τὴν πατρίδα διὰ τὸ σχολεῖον. Μεγίστη εἶναι σοφολογιώτατε ἢ πρὸς αὐτὴν προσφορά, αἰωνίως θέλει εἶσθαι ὑποχρεωμένη εἰς τοιοῦτον πατριώτην ὅστις τὰ πάντα δι' αὐτὴν θυσιάζει, ἢ νεολαία ἥτις ἀπὸ τὴν πολύγλωτον φήμην πολλάκις εἶχεν ἀκούσει τὸ σωφρον ὑποκειμένον σας ἀφοῦ ἔμαθε τώρα ἐσχάτως τὴν τὴσιν δι' αὐτὴν θέλησιν σας μετὰ βαθυτάτου Σέβας προφέρει τὸ σεβαστὸν ἑνομά σας. Μεγίστην θλήψην μὰς ἐπροξένησεν ἡ ἀτονία τοῦ στομάχου σας περὶ τῆς ὁποίας εἶχαμεν ἀκούσει καὶ προτίτερα ἀμυδρῶς ὅμως καὶ ἐπομένως δὲν ἐπιστεῦσαμεν ἕως ὅτου διὰ τῆς ἰδίας γραφῆς σας ἐβεβαιώθημεν ὁ καιὸς δαίμων μὰς ἐπέφερεν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν εἰς τὸ σῶμα σου διὰ τῆς ὁποίας πόσας καὶ ὁποίας ὠφελείας ἠτηρήθη ἡ εἰστυχῆς πατρὶς μας εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ τὸ εἰπῶ.

Ἐμάθατε νομίζομεν ὅτι ὁ φιλομαθέστατος κύριος Γ. Ριζάρις καθίδρυσεν πλέον εἰς τὴν πατρίδα μας σχολεῖον ἑλληνικὸν ὠραῖον εὐρύχωρον, με οἰκοδομὴν πλέον στερεὰν καὶ με εἰσὸδῆμα ἱκανόν, αἰωνία ἢ μνήμη τοιούτων εὐεργετῶν !!! προστρέχωμεν λοιπὸν καὶ εἰς τὴν σοφολογιώτητά σας καὶ ὅς παρακαλοῦμεν νὰ μὰς στείλετε κατὰ τὸ παρὸν βιβλία τινὰ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην σας Ἑλληνικὰ καὶ Γαλλικὰ, ἢ τέλος (;) χάρτας τινάς, καὶ καμμίαν σφαίραν οὐράνιαν καὶ Γηίνην ἐπειδὴ καὶ ταῦτα συντελοῦν τὰ μέγιστα ὡς ἠξεύρεται εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς τῆς νεολαίας, καὶ οὕτω νὰ πλουτήσητε τὴν βιβλιοθήκην τοῦ σχολείου μας, ἕως ὅτου πλουτιζομένης ταύτης καὶ αὐξανομένην τῶν ἐπισοδημάτων του, νὰ κατασταθῇ γενικὸν τοῦ Ζαγορίου σχολεῖον καὶ ὅμοιον εἶθε με κανὲν ἀπὸ τὰ πρό μικροῦ ἐκεῖνα Κυδοσιῶν καὶ Χίου, ἔχωμεν δὲ χριστὰς ἐλπίδας διὰ τὸν ζῆλον τῶν φιλομαθῶν πατριωτῶν μας, ὅτε γλύγορα ἴσως θέλει φθάσει εἰς τὸν εὐκατεῖον τοῦτον βαθμόν, εἰς τὸν ὅποσον εἶθε παντοδύναμη, νὰ τὸ ἐβλέπαμεν, καὶ τινες ἐξ ἡμῶν Γέροντες, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπαυάμεν ἀπὸ τὸ νὰ ζῶμεν, καὶ νὰ ἀναπροσκυνοῦντες μένωμεν με τὸ ἀνήκον σέβας εἰς τὴν σοφολογιώτητά σας, οἱ ὡς ἀδελφοὶ σας χωριανοὶ Μαναδενδρίται.

1835 9ββρίου 20 Μαναδένδριον.

Κατὰ τὴν εἰς Βιέννην διαμονὴν τοῦ ὁ Διονύσιος ἐχρημάτισε συντάκτης τοῦ ἐν αὐτῇ ἐκδιδομένου «Λογίου Ἐρμού», ἀπὸ τοῦ 1818 — 1821, ἔνθα καὶ κατεχωρήθησαν αἱ πλείστα μελέται αὐτοῦ.

Ἀποθνήσκων ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἀνὴρ δὲν ἐλησμόνησε τὴν γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτόν. Μεταγράφομεν ἐνταῦθα τὸ ἀπόσπασμα τῆς διαθήκης τὸ σχετιζόμενον με τὴν ἀφιέρωσιν τῆς περιουσίας καὶ τῆς βιβλιοθήκης του. Ἡ διαθήκη τοῦ Διονυσίου συνετάχθη τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1832 καὶ εἶναι κατατεθειμένη κατὰ τὸν Κωνσταντινίδην εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Τεργέστῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὸν Κωνσταντινίδην:

«... Ἐκ τῶν ἐναπολειπομένων θέλει ἐξοδευθῆν μέρος εἰς ἔκδοσιν διὰ τοῦ τύπου τῆς περιγραφῆς τῆς Κίνας, ἥτις ἐγράφη παρὰ τῆς ἐκεῖ σταλθείσης Ἀγγλικῆς πρεσβείας, ἢ ὅποια μετεφράσθη παρ' ἐμοῦ καὶ εὐρίσκειται χειρόγραφος μεταξὺ τῶν βιβλίων μου, τὰ βιβλία μου αὐτὰ» τὸν ἀριθμὸν περιπτώου χιλία θέλουσι πωληθῆ μετὰ κέρδους, τὸ ὅποσον θέλει δοθῆ εἰς τὸν ἐπιστατήσαντα καὶ κοπιῶσαντα εἰς ἔκδοσιν καὶ πώλησιν αὐτῶν, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν συναχθέντα καὶ ἡ λοιπὴ ποσότης τῆς περιουσίας μου θέλουσι σταλθῆ ὡς δάνειον εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Βιέννης, ἢ εἰς τὴν Ἐλευθερὰν Ἑλλάδα, εἰς μέρος δηλ. ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλὲς πρὸς 5%, ὁ δὲ ἐξ αὐτῶν τόκος θέλει στέλλεσθαι εἰς τὴν πατρίδα μου ὀνομαζομένην Μονοδένδρι καὶ ἀπέχουσαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὥρας ἕξ, ὅπου θέλουσι διορισθῆ ἐπίτροποι οἱ ἐκεῖ ἔγκριτοι καὶ, θέλουσι δίδει τὴν ποσότητα αὐτὴν εἰς διδάσκαλον διὰ νὰ διδάσκη ἀμισθὶ τὰ γραμματικὰ (ὄχι δὲ τὸ ἀλφάβητον, δηλ. εἰς γραμματοδιδάσκαλον) τὰ παιδιὰ τῶν πτωχῶν.

Τὰ δὲ βιβλία μου θέλουσι σταλθῆ εἰς καμμίαν βιβλιοθήκην τοῦ Ζαγορίου, ὅπου σχολαρχεὶ διδάσκαλος ἔμπειρος καὶ ἄλλων γλωσσῶν, ἀλλ' ἂν τοιοῦτη δὲν εὐρίσκειται, θέλουσι σταλθῆ εἰς ἐκεῖνην τῶν Ἰωαννίνων ἢ εἰς τὴν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα».

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Διονυσίου ἐστάλη εἰς τὴν ἐν Μονοδενδρίῳ Ριζάρειον Σχολὴν κατόπιν πιστοποιήσεως τῶν ἐπιτρό-

1. Μ. Κωνσταντινίδης, «Νέα Σιών» 1911, σελ. 581.

2. Δηλ. τῆς περιγραφῆς τῆς Κίνας.

παν αὐτῆς ὅτι πράγματι ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ ἔμπειρος καὶ κάτοχος ξένων γλωσσῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς ὅτε κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστογεννῶν τοῦ ἔτους 1902 ἐφυροπολήθη ἡ Σχολὴ αὐτῆ ἀπετεφρώθη καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ αἰοιδῆμου ἀνδρός.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὰ ἔγγραφα τὰ σχετιζόμενα μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Διονυσίου καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης του.

Οἱ Μοιοδενδρίται συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας θελήσεις τοῦ Διονυσίου συνέταξαν τὴν ἐξῆς πιστοποιήσιν διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς βιβλιοθήκης του εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολήν.

«Ἐπειδὴ ὁ πρὸ μηνῶν τελευτήσας μακαρίτης Διονύσιος Ζαγορίσιος διατάττει μετὰ τακτικὴν του διαθήκην νὰ δοθῇ ἡ Βιβλιοθήκη του εἰς τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰωαννίνων Μαναδένδριον τὴν πατρίδα του, ἐὰν αὐτόθι ὑπάρχῃ διδάσκαλος Ἑλληνικῶν, πιστοποιοῦμεν οἱ ὑπογεγραμμένοι συμπατριῶται τοῦ μακαρίτου, διαμαρτυρόμενοι αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡμεῖς πρὸ χρόνων μ' ὅλας τὰς ἐναντίας περιστάσεις εἶχαμεν καὶ ἔχομεν διδάσκαλον ἀληθῶς πεπαιδευμένον, ἔμπειρον καὶ ἐπιστήμονα πολλῶν ὠφελίμων γνώσεων συντεινουσῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ὄχι μόνον τῆς Νεολαίας τοῦ χωρίου μας, ἀλλὰ καὶ τῶν συντρεχόντων ἐκ τῶν περιχώρων νέων. Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ μακαρίτου, ἐπειδὴ τὸ σχολεῖον μας στερεῖται βιβλίων ὠφελίμων, νὰ μᾶς σταλθῇ ἡ εἰρημένη βιβλιοθήκη ὅσον τάχιστα, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ὅποιον τὸν ἐδιόρισεν ὁ μακαρίτης Διονύσιος ἀνθρωποφελῆ σκοπὸν καὶ ὑποφαινόμεθα.

Τῆ 11 Ἰανουαρίου 1838, Μαναδένδρι.

Χριστόδουλος Κόννιαρης, Μιχαλάκης Χρ. Βατζόκα, Κωνσταντῆς Καπρῆς, Δημήτριος Ἀλεξίου Μακούση, Χριστόδουλος Σεμιτέλος, Θεόδωρος Κοντογιάννης Βεκύλης, Ἰωάννης Μ. Στεῖδης, Παναγιώτης Βαλιάδης, Σακελλάριος, Παππᾶ Ἰωάννης, Γεώργιος Κοντοδήμου, Γεώργιος Ρούση, Δημήτριος Ζωγράφος.

Κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ 1838 ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης τοῦ Διονυσίου Παπαρούση τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν εἰς Τεργέστην.

«Εὐγενέστατοι κύριοι Ὅμιρε Νικόλας

Ἡσαίου καὶ Λεόνε Καρυδῆ ἐπίτροποι τοῦ Γένους τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ ἐκτελεσται τῆς Διαθήκης τοῦ Μακαρίτου Διονυσίου Παππαρούση.

Ἐγκαίρως ἐδέχθημεν τὴν τῶν 16 παρελθόντος μηνὸς Νοεμβρίου καὶ ἔτους ἐπιστολήν σας, εἰς τὴν ὅποιαν ἐσώκλειστον εὖρομεν ἄλλην σας πρὸς τὰς θείας καὶ ἀνεψιᾶν τοῦ Μακαρίτου Διονυσίου Παππαρούσι σχέδιον ἐπιτροπικὸν ἐκ μέρους τῶν ἰδίων καὶ ἀντίγραφον τῆς Δηαθήκης τοῦ ρηθέντος μακαρίτου Δηγουσίου, καὶ ἐξ αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς θείας καὶ ἀνεψιᾶν Δηγουσίου ἐγχειρίσαμεν πρὸς τὰς ἰδίας κينوποιήσαντες συνάμα καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς Δηαθήκης, τὸ ὅποτον ἀτελὲς ὄν, καὶ μὴ φέρον χαρακτῆρα ἐπισημότητος διὰ τῶν ὑπογραφῶν σας, ἔδωκεν εἰς αὐτὰς αἰτία δισταγμῶν αἰτηνὰς θέσασαι καὶ ὑπόψην ἡμῶν τὰς παρατηρήσεις των, μᾶς παρακάλεσαν καὶ ὡς ἐκ μέρους των νὰ σᾶς ἀναφέρωμαι, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ἀναβάλλωσι τὴν ἀπάντησίν των, ἄχρις ὅτου λάβωσι παρ' ἡμῶν τὸ διαληφθὲν ἀντίγραφον τῆς Δηαθήκης ἐν τάξει, καὶ ἐπικυρωμένον μετὰ τὰς ὑπογραφάσας, ἡμεῖς δὲ συσκεφθέντες περὶ τούτου, καὶ εὐρώνταις τὴν αἰτησὴν των δικαία. Ἰδοῦ διὰ τῆς παρουσίᾳ μας τὴν ἐκτελοῦμεν, προσθετόντάς σας ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς φυλλατώμεθα νὰ σᾶς ἀπαντίσωμεν λεπτομερῶς εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολήν σας μετὰ τὴν παραλαβὴν ὡς ἤρηται τοῦ ἐν τάξει ἀντιγράφου τῆς Δηαθήκης, τὸ ὅποτον παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἐξαποστειλεται ὅσον τάχιστα διὰ νὰ δηγηθῶμεν ἐγκαίρως εἰς τὴν πρὸς τὴν εὐγενίαν σας ἀπόδξιν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ μας Μαναδενδρίῳ ὑπάρχοντος εὐκαταστάτου σχολείου, τὸ ὅποτον διὰ τὸ μέλον δίδει χρηστοτάτας ἐλπίδας.

Ἐν τοσούτῳ σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ ὑποφαινόμεθα

τῆ 20 Μαρτίου Μαναδένδρι

Οἱ παρευρεθέντες Μαναδενδρίται

Χριστόδουλος Κόνιαρ, Μιχαλάκης Χρ. Βατζόκα, Ἰωάννης Γ. Πανταζί, Θεόδωρος Κοντογιάν.ν, Ἰωάννης Ἀναστ. Τζιτζικλα, Γεώργιος Κατζιαδίμα, Στῆλος Γκούτζια, Ἐλευθέριος Γ. Σιοφίλ, Ἰωάννης Χρώνη, Σακελλάριος, Παππα Ἰωαν. Λιότζου, Γεώργιος Κοντοδίμ., Γεώργιος

Ρούσι, Παναγιώτης Κ. Τζιτζιολα, Ἰωάννης Μ. Στεῖδης, Κωνσταντῆς Ἰωάννου, Χριστόδουλος Ἰωαν. Ντερλή.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1838 εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς πού ἐστάλη πρὸς τοὺς Μονοδενδρίτας οὐτὸ ἀποστέλλουσι πρὸς τοὺς ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης τοῦ Διονυσίου τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν καὶ μετὰ τινος πιστοποιητικοῦ δι' οὗ διορίζονται οἱ Χριστόδουλος Γεωργίου Κόννιαρης καὶ Κωνσταντῖνος Καπρῆς ἀντιπρόσωποι αὐτῶν, ἵνα συνεννοῶνται οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς Διαθήκης τοῦ Δ. Παπαρρῶση μετ' αὐτῶν. Συγχρόνως δὲ γράφουσι καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον Σεμιτέλον, ἵνα συμβάλῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς υποθέσεως ταύτης.

«Εὐγενέστατοι Ἐπιτρόποι τοῦ γένους τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου Διονυσίου Παππα - Ρούση.

Τὴν 20 Δεκεμβρίου 1838 Μαναδένδριον.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς τιμίας σας χρονολογημένης τὴν 16 Νοεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ τῆς ὑστεροχρόνου ταύτης σημειομένης τὴν 28 Ἀπριλίου τὴν ὁποῖαν προσεκάλεσαν ἡ δυσπιστία τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου Διονυσίου περὶ τῆς γνησιότητος τῆς διαθήκης του, σπεύδομεν πρὸ πάντων νὰ σὰς προσφέρωμεν τὰς εὐχαριστείας μας διὰ τὸ ὅποσον εὐαρεστήθητε νὰ δεχθῆτε ἔπιμον βάρος τῆς ἐκτελέσεως τῆς διαθήκης τοῦ εἰς τὴν πόλιν σας τελευτήσαντος συμπατριώτου μας Διονυσίου Παππα-Ρούση. Ὁ μακαρίτης κινημένος ἀπὸ τὴν εὐαισθησίαν του εἰς τὸ νὰ πράξῃ τὸ μεγαλύτερον καὶ σωτηριωδέστερον καλὸν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔλαβε συγχρόνως καὶ τὸ συνετὸν μέτρον νὰ διαωνίσῃ τοῦτο διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης του.

Παρατηροῦμεν κύριοι, εἰς τὴν ἐπιστολὴν σας τῶν 16 Νοεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, διὲν ἡ χρηματικὴ περιουσία τοῦ ἀποθανόντος ἐν ᾧ δὲν εὐρέθη μετὰ τὴν τελευτὴν του, ὅση εἰς τὴν διαθήκην του διαλαμβάνεται, εὐρίσκεται ἀσφαλισμένη αὐτοῦ εἰς τρία ὀσπήτια, καὶ ὄχι δανεισμένη κατ' ἐκείνην εἰς τοὺς κυρίους Προκόπιον Καρτζιώτην καὶ Γουναρᾶν Ἰωσήφ Κλίγγερ, καὶ τῆς ὁποίας ἡ διορία νὰ συναχθῆ, πίπτει μέρος μετὰ δύο χρόνους, καὶ τῆς περισσοτέρας μετὰ τέσσαρας κατὰ τὸ γράμμα σας, χωρὶς νὰ μᾶς ἐξη-

γήσητε διατὶ τόσον μακρὰ ἢ προθεσμίᾳ τῆς συνάξεώς της, ἐὰν υποχρεωτικὸν εἶναι τοῦτο καὶ ἐὰν μετὰ τοῦ τόκου τῆς πρὸς ὄφελος τῆς κοινότητός μας θέλῃ συναχθῆ εἰς τὰς ἐποχὰς αὐτὰς παρατηροῦμεν ἐπομένως, διὲν ὁ μακαρίτης ὑπέκειτο καὶ εἰς χρέη, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ εὐρεθεῖσα περιουσία ἐλαττοῦται ἱκανῶς ὥστε κατὰ τὴν ἐπιστολὴν σας μετὰ βίας ἐκκαθαρίζονται τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν κοινότητά μας εἰς περίπου φ. 6400, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὁποίων θέλετε λάβει ἐν καιρῷ τὴν ἀναγκαίαν φροντίδα, ὡς ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης του. βλέπομεν τέλος εἰς αὐτὴν μετὰ δυσσάρεσκειάν μας, διὲν ἡ χειρογράφος αὐτοῦ μετὰφρασις τῆς περιγραφῆς τῆς Κίνας δὲν εὐρέθη εἰς τὰ βιβλία του, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου μένουσιν ἄκυροι αἱ περὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς διαταγαὶ του, ἐναντίον βέβαια τοῦ πνεύματος τῆς διαθήκης καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ μακαρίτου. Πεποιθότες εἰς τὸν ζήλον σας διὰ τὴν μετὰ φιλοτιμίας ἔρευναν καὶ ἐξακριβῶσιν τούτων καὶ βέβαιαι περὶ τῶν προσπαθειῶν σας, καὶ τῆς ἀποκρούσεως παντὸς ἐνδεχομένου σφετερισμοῦ, περιμένομεν ἀκολούθως διὰ τῶν ἐπιτρόπων ἡμῶν θετικωτέρας περὶ τούτων ἐξηγήσεις.

Ὅσον δὲ περὶ τῶν βιβλίων τοῦ μακαρίτου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τούτου, ἀκολουθοῦντες ἀκριβῶς καὶ τὰς περὶ τούτων ὀδηγίας σας, σὰς πέμπομεν διὰ τῶν ἐπιτρόπων μας τὴν ἀπαιτούμενην ἐπίσημον ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως σχολείου εὐκαταστάτου καὶ διακρινομένου καθ' ὄλον τοῦτο τὸ μέρος μετὰ σχολαρχοῦντα διδάσκαλον, εἰδήμονα πολλῶν γλωσσῶν, τὸ ὅποσον ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς ἀνεγερθὲν διατηρηθὲν καθ' ὅλας τὰς ἐδῶ ἀνωμαλίας, καὶ προσδεῖον μετὰ τὴν κατάπαυσιν τούτων γιγαντιαίους βήμασιν, ὑπόσχεται εἰς τὴν πατρίδα νέους χρηστοθήεις καὶ πεπαιδευμένους, ἀξίους τῶν εὐαισθητῶν καὶ φιλογενῶν καὶ ἱκανοὺς νὰ δικαιοῦσιν τὰς εὐχὰς τῶν ἀειμνήστων κτιτόρων καὶ ἀφιερωτῶν τῆς Σχολῆς μας καὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Προλαμβάνομεν ἔθεν νὰ σὰς παρακαλέσωμεν διὰ νὰ μᾶς ἐξαποστελλῆτε ὅσον ταχύτερον πρὸς ὄφελος τῆς εἰς τὴν ῥηθεῖσαν σχολὴν μας ἐκπαιδευομένην νεολαίαν, ἥτις διὰ παντὸς θέλει εὐγνωμονῆ πρὸς τοὺς εὐεργέτας τῆς.

Ὡς ἐπιτρόπους ἡμῶν ἐνεργοῦντας ἐν ὀνόματι τῆς κοινότητός μας κατ' εὐχάριστον

ἡμῶν ἐκλογὴν σήμερον ἀπεκαταστήσαμεν τοὺς Κυρίους Χριστόδουλον Γεωργίου Κόνιαρη καὶ Κωνσταντῖνον Καπρῆν, ὡς καὶ ἐπισήμους δι' ἐπιτροπικοῦ μας θέλουν σὰς παρουσιασθῆ. Τοῦτους λοιπὸν καὶ ὑμεῖς ὡς τοιοῦτους ἀναγνωρίζοντες καὶ πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀποτεινόμενοι θέλετε ἐκτελεῖν τὰ τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου, ἐμβάζοντες ἐν καιρῷ εἰς διαταγὴν τῶν ἰδίων καὶ τοὺς προκύψαντας τόκους κατ' ἐκείνην.

Οἱ νόμιμοι κληρονόμοι τῶν θείων τοῦ μακαρίτου Διονυσίου θέλουν ἀποκαταστήσει ἐπίτροπόν των, διὰ τὴν παραλάβῃ ἐν ὀνόματι αὐτῶν τὸ ἀνήκον εἰς αὐτοὺς λεγόμενον κατὰ τὴν διαθήκην.

Ἐπιθυμοῦντες μὲ τὴν ἀπάντησίν σας νὰ λάβωμεν διὰ τῶν ἐπιτρόπων ἡμῶν καὶ τὰ βιβλία τοῦ μακαρίτου μένομεν μὲ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἰδιάζουσαν ὑπόληψιν εἰς τοὺς ὀρισμούς σας.

Χωριανοὶ Μανασθενδρίται.

Πανταζῆς Σακελλαρίου, Ἰωάννης Κοτρώτζου, Θεόδωρος Κοντογιάνη, Στήλος Γκούτζα, Κωνσταντῆς Σακελλαρίου, Χριστόδουλος Ἰωάννου Σκόκα, Γεώργιος Ἀναστασίου Τζούτζικολα, Γεώργιος Κοντογιάνη, Γεώργιος Ἰωάννου Βλάχου.

[Συνεχίζεται]

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ "ΔΙΔΑΧΗ," ΤΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΕΡ ΚΟΣΜΑ*

ΟΘΕΝ και εσείς χριστιανοί μου όλοι κοινώς πρέπει να σέβεσθε και να τιμᾶτε τούς παπάδες, και να μὴν τούς ψυχραίνετε μήτε να τούς ρίχνετε χρέη και δοσίματα (διὰ) να παρακαλοῦν τὸν θεὸν διὰ τὴν ψυχὴν (σελ. 130) σας και διὰ τὴν ζωὴν σας και διὰ τὰ πράγματά σας και τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας διατι νὰ ἐξεύρετε ὅτι ἕνας ἱερεὺς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἕναν βασιλέα και τὸ περισσότερον εἶναι ἄνωτερος και ἀπὸ ἕναν ἄγγελον ἐπειδὴ και εἶναι μεσίτης θεοῦ και ἀνθρώπων και ἀξιώνεται και ἐπιτελεῖ τὰ ἅγια μυστήρια, μάλιστα τὸ μέγα και φορικτὸν μυστήριον τῆς θείας λειτουργίας, ὅπου τὸ βλέπουν οἱ ἄγγελοι και τρέμουν. ὅθεν ὅσον ἠμπορεῖτε να τούς σέβεσθε και να τούς εὐλαβεῖσθε ἀκόμη πλέον περισσότερον να εὐλαβεῖσθε τὸν ἀρχιερέα σας, ὅτι αὐτὸς εἶναι διορισμένος ἀπὸ τὸν θεὸν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν εἰς τόπον Χριστοῦ και ὅσα να δέση εἶναι δεμένα και ὅσα να λύση εἶναι λυμένα. και να τοῦ δίνετε ἐκεῖνα τὰ δίκαια ὅπου σᾶς γυρεύη με ὄλην σας τὴν καρδίαν, διατι και αὐτὸς ἔχει ἔξοδα και τραβᾶ τόσα βάσανα ἀπὸ τούς ἑξωτερικούς και ὅταν ἔρχεται εἰς τὴν χώραν σας να τὸν δέχεσθε (σελ. 131) με χαρὰν και να τοῦ κάνετε τὴν πρόπουσαν τιμὴν και δεξίωσιν, διὰ να λαμβάνετε τὴν εὐλογίαν του. ἀκόμη να τιμᾶτε και τούς ζαμπιτάδες σας και να μὴ βαρυκαρδίζετε διὰ τὰ δοσήματα ὅπου δίδετε, ἀλλὰ να υπομένετε και ἔχετε πολλὴν μισθὸν εἰς τὴν ψυχὴν σας διὰ αὐτά, ἐπειδὴ και διὰ τὴν πίστιν τὰ δίνετε ἀκόμη να τιμᾶτε, και τούς προε-

στοὺς τῆς χώρας σας και τούς γεροντοτέρους σας, ἀκόμη να τιμᾶσθε και ἀναμεταξῦ σας και να παρηγορεῖσθε ἕνας τὸν ἄλλον σας ὡσὰν ἀδελφοὶ ὅπου εἶστε και να μὴ καταφρονεῖτε κανέναν, οὔτε τὸν παραμικρὸν, ὅτι ὁ θεὸς ὅμοια μᾶς ἔχει ὄλους. ἀκόμη και εσείς παιδιὰ μου και τέκνα τοῦ Χριστοῦ μου να εἶστε εὐτακτα φρόνιμα, να τιμᾶτε τούς γονεῖς σας και να τούς ὑπακούετε και να πηγαίνετε εἰς τούς διδασκάλους σας να μαθένετε τὰ ἱερὰ γράμματα να γένετε καλοὶ χριστιανοὶ να ἀπολαύ(σετε) τὸν παράδεισον και εσείς γονεῖς να παιδεύετε τὰ (σελ. 132) παιδιὰ σας εἰς χριστιανικὰ ἥθη, να τὰ βάνετε να μαθαίνουν γράμματα. να κάμετε τρόπον ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας διὰ σχολεῖον, να βοήθε ἕναν διδάσκαλον και να τὸν πληρώνετε να σᾶς μαθαίνη τὰ παιδιὰ σας, ὅτι ἁμαρτάνετε πολὺ να τὰ ἀφήνετε ἀγράμματα και τυφλὰ και μὴ μόνον φροντίζετε να τούς ἀθήσετε πλούτη και ὑποστατικά και μετὰ θάνατόν σας να τὰ τρών και να τὰ πίνουν και να σᾶς ὀπισολογοῦν. καλλίτερα να τὰ ἀφήσετε πτωχὰ και γραμματισμένα παρὰ πλούσια και ἀγράμματα ἔζη ἀρέγει τοῦ Θεοῦ και ἔτζι να κάμετε. διὰ να ἀξιοθῆτε να πηγαίνετε μαζί με τὰ παιδιὰ σας εἰς τὸν παράδεισον, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν ἀγγέλων, και να συγχαίρεσθε και να συνευφραίνεσθε πάντοτε.

ΑΠΟ ὅλα ἐτοῦτα ὅπου σᾶς ἐφανερώσα ἀδελφοί μου λογιάζω δὲν τὰ ἐνθυμάσθε ὅλα τώρα ὡστόσον σᾶς λέγω ἄλλα δύο, και να τὰ ἔχετε πάντα εἰς τὸν νοῦν σας τὸ

πρῶτον (σελ. 133) εἶναι ἐτοῦτο. ὁ σὺ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης, ὅπου θέλει νὰ εἰπῇ ἐκεῖνο ὅπου ἐσὺ μισᾷς, καὶ δὲν θέλεις νὰ σοῦ τὸ κάμη ἄλλος, καὶ μῆτε ἐσὺ νὰ τὸ κάμης εἰς ἄλλον, ἐκεῖνο πάλιν ὅπου θέλεις καὶ ἀγαπᾷς, νὰ κάμη ἄλλος εἰς τοῦ λόγου σου, ἐκεῖνο κάμε καὶ ἐσὺ εἰς τὸν ἄλλον. τοῦτον τὸν λόγον μᾶς τὸν παραγγέλει ὁ Χριστός μας εἰς τὸ ἱερὸν του εὐαγγέλιον καὶ εἶναι εἰς ὅλα ἀληθέστατος καὶ στοχασθῆτε τον καὶ μοναχοὶ σας χωρὶς νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω πλατύτερα καὶ πάντα νὰ τὸν ἔχετε εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας. τὸ δεύτερον εἶναι νὰ μὴ σᾶς λείπη ποτὲ ἐτοῦτή ἡ προσευχή. κύριε ἰησοῦ χριστέ υἱὲ καὶ λόγε τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος διὰ τῆς θεοτόκου καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλον σου. αὐτὸ ἀδελφοί μου πάντοτε νὰ τὸ λέγετε καὶ μὲ τὸ στόμα σας καὶ μὲ τὸν νοῦν σας καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα ὅπου καὶ ἂν εἴστε ἢ τρώτε ἢ περιπατεῖτε ἢ δουλεύετε ἢ κάθεσθε, αὐτὸ πάντα νὰ μελετᾶτε. καὶ (σελ. 134) ἂν δὲν τὸ ἐξεύρετε, νὰ τὸ γράψετε, νὰ τὸ μάθετε καὶ αὐτὸ σᾶς ὠφελεῖ κατὰ πολ- λά, καὶ ἐδῶ σᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ κάθε κακόν, καὶ ἐκεῖ σᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὴν αἰώνιαν κόλασιν, καὶ σᾶς ἀξιώνει καὶ πηγαίνει εἰς τὸν παράδεισον εἰς τὴν αἰώνιον πατρίδα μας.

ΤΟ λοιπὸν ἀδελφοί μου φθάνουσιν αὐτὰ ὅπου μὲ βίαν τῆς καρδίας μου σᾶς ἐφανέρωσα. ζητήσατε καὶ ἡ ἀθεντία σας νὰ μάθετε τὰ ἐπίλοιπα ἐξετάσατε νὰ μάθετε ὅπου ἔως τοὺς πέντε ἡμισυ χιλιάδες χρόνους ἔξουσίαζε τὸ διάβολος, καὶ ὅσοι ἀπέθνηκαν ἐπήγαιναν εἰς τὴν κόλασιν, ἔπειτα εὐσπλαγνίσθη ὁ κύριος τὸ πλάσμα του καὶ ἐκατέβη εἰς τὴν γῆν καὶ ἐσαρκώθη, καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν πίστιν, τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὰ ἄχραντα μυστήρια, ὕστερα ἔπαθεν, ὕβρισθη, ἐπεριγελάσθη, ἐδάρθη, ἐσταυρώθη, ἀπέθανεν, ἐτάφη, καὶ ἐθανάτωσε τὸν διάβολον καὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἐπήγειν εἰς τὴν κόλασιν καὶ εὐγάλε τὸν (σελ. 135) ἄδამ καὶ ἔθαν, καὶ ὄλον του τὸ γένος καὶ ἔγινε χα-

ρὰ μεγάλη, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀφανισμὸς μέγας εἰς τὸν ἄδην, καὶ σπαθὶ δίστομον εἰς τὰς καρδίας τῶν θεοκτόνων ἐβραίων καὶ ἀπὸ τότε ἄνοιξε τὸν παράδεισον, ἔπειτα ἀνέστη, μετὰ ταῦτα ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν δεξιάν τοῦ προανάρχου αὐτοῦ Πατρὸς νὰ συμβασιλεύῃ αἰώνια. ἀκόμη ζητήσατε νὰ μάθετε, πῶς ἔχει νὰ γένη καὶ τέλος ἐτουνοῦ τοῦ κόσμου· καὶ ἔχουν νὰ χαλάσουν ὅλα, καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ θάλασσα, καὶ βουνά· καὶ πάντα, πρέπον εἶναι νὰ τὰ ἐξετάζετε αὐτὰ καὶ νὰ τὰ μαθένετε, ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ σᾶς τὰ εἰπῶ ὅλα φρόνιμοι εἴστε καὶ γνωστικοί, καταλάβετε τὸ καλὸν καὶ κάμετέ το.

ΓΝΑΣ ἄνθρωπος ἀδελφοί μου ὅπου δουλεύει ἓνα ἀμπέλι βέβαια πρέπει νὰ φάγη καὶ κανένα σταφύλι ὁμοίως καὶ ἐγὼ χριστιανοί μου, βλέπετε διὰ ἐσᾶς (πῶς) ἀγανακτῶ καὶ κοπιᾶζω, καὶ πῶς κινδυνεύω (σελ. 135) τὴν ζωὴν μου διὰ τὴν ἀγάπην σας. καὶ εἰμαι ἔτοιμος νὰ χύσω καὶ τὸ αἷμα μου ἂν εἶναι θέλημα θεοῦ, καὶ τότε θέλετε ἐγνωρίση σωστὰ τὴν ἀγάπην μου. τὸ λοιπὸν καὶ ἐγὼ τώρα θέλω τὸν μισθὸν τοῦ κόπου μου. ἡ πληρωμὴ μου δὲν εἶναι ἄσπρα καὶ φλωριά, δὲν θέλω ἐγὼ τέτοια, οὔτε ἔχω τί νὰ τὰ κάμω ἢ ποῦ νὰ τὰ βάλω, ἀλλὰ θέλω νὰ μοῦ δώσετε διὰ τὸν κόπον μου μίαν ὑπόσχεσιν, νὰ μοῦ τάξετε αὐτὰ ὅλα ὅπου σᾶς εἶπα. νὰτὰ φυλάξετε καὶ νὰ τὰ βάλετε μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας, καὶ πάντα αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια τοῦ εἶναι ἡ κουβέντα σας καὶ τὸ μίλημά σας ὅταν ἀνταμώνεσθε, διατὶ εἶναι λόγια τοῦ παναγίου πνεύματος εἶναι πολὺ τιμιότερα καὶ καλλίτερα ἀπὸ τζοβαῖρια καὶ μαργαρίτια, καὶ καλότυχοι ἐκεῖνοι ὅπου τὰ βάνουν εἰς τὸν νοῦν τους καὶ εἰς τὴν καρδίαν τους, ὡσάν θησαυροὺς πολυτίμους καὶ πάλιν ἄθλιοι καὶ καχορίζικοι ἐκεῖνοι ὅπου (σελ. 137) δὲν στοχαζόνται, καὶ δὲν τὰ βάνουν εἰς τὸν νοῦν τους, ἀλλὰ ζοῦν ὡσάν τὰ ζῶα, ὅπως φθάσουν. ἐκείνους πρέπει νὰ κλαίωμεν καὶ νὰ τοὺς μοιρολογοῦμεν, καὶ καλύτερα ἦτον νὰ μὴ γεννηθῆ.

ΕΓΩ ἀδελφοί μου ἐπεθεύθηκα εἰς τὴν σπυροδὴν σαράντα καὶ πενήντα χρόνους

ἐδιάβασα πολλά καὶ διάφορα βιβλία καὶ περὶ ἑβραίων, καὶ περὶ ἐλλήνων καὶ περὶ ἄλλων ἀσεβῶν καὶ αἰρετικῶν ἐρευνήσα τὰ βάθη τῆς σοφίας καὶ ἤψα, ὅτι οἱ ἄλλαις πίστες εἶναι ψεύτικες, κάλπικες μόνον ἢ ἐδική μας ἢ χριστιανική εἶναι ὀρθόδοξος, ἀληθινή καὶ ἀγία διατιόητο σᾶς λέγω ἀδελφοί μου χριστιανοὶ νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε ὅπου εὐρέθητε χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνεῖτε τοὺς ἀπίστους καὶ αἰρετικούς, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος. διὰ αὐτοὺς ἔγινεν ἡ κόλασις, αὐτὴ εἶναι ἡ καθολικὴ πατρίδα τους, χιλιάδες καλὰ νὰ κάμουν, χωρὶς τὸ ἅγιον βάπτισμα, (τίπ)οτες δὲν ὠφελοῦνται. ἐτοῦτην τὴν ζωὴν ἅς τὴν (σελ. 138) χαροῦν μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τους καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην τὴν οὐράνιον, ἅς μὴν ἐλπίζουν τίποτε. ἡ ἄλλη εἶναι ἡμᾶς τῶν χριστιανῶν τῶν βαπτισμένων, τῶν μυρωμένων. τῶν ἐξομολογουμένων, τῶν μεταλαβημένων. ἡμᾶς τῶν ταιλαπωρημένων τῶν πεινασμένων, τῶν διψασμένων, τῶν στενοχωρημένων, τῶν ὑβρισμένων, τῶν δαρμένων, τῶν φυλακωμένων, καὶ ὅσοι θὰ παθαίνουν αὐτὰ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνον εἶναι βέβαια ἡ ἄλλη ζωὴ, ὁ παράδεισος. καὶ καλότρυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου τραβοῦν ἐδῶ θλίψεις καὶ βάσανα, καὶ ταιλαπῶροι ἐκεῖνοι ὅπου ἔχουν ὅλα τὰ χουζούρια καὶ ταῖς ἀνάπαυσεσ. καὶ τρῶν καὶ πίνουν ἐγγονιαστοὶ, ἐτοῦτοι βέβαια θέλουν πάθει ὡσὰν ἐκεῖνοι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νῶε, ὅπου ἔκαναν τὰ ὅμοια καὶ ἐκείνους ὁ εὐλογημένος τοὺς ἔλεγε τί κάνετε ἀνθρώποι παύσατε ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ ἀπὸ ταῖς ἁμαρτίαις, διατὶ ἐβραρέθη ὁ Θεὸς καὶ ἔχει νὰ μᾶς καταποντίσῃ, καὶ αὐτοὶ τὸν ἐπεριγελοῦσαν, ὁ (σελ. 139) ποῦ τὸν ἤβλεπαν ὅπου ἔφτιασε τὴν κιβωτὸν καὶ δὲν τὸν ἐπίστευαν, ἕως ὅπου ἔορησεν ὁ καταποντισμὸς, καὶ ἄνοιξαν οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβρεξε σαράντα ἡμέρας καὶ σαράντα νύκτες καὶ ἀνέβη τὸ νερὸν δεκαπέντε πῆχεις ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα τὰ βουνὰ, καὶ ἐπῆλθεν ὅλος ὁ κόσμος, καὶ δὲν ἐγλύσε τίποτε οὔτε ἀνθρώπος, οὔτε ζῶον, παρὰ ὁ Νῶε μὲ τὴν φαμελίαν του, ὅπου ἦταν μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν ἦγον εἰς τὸ καράβι, τότε ὅλοι τὸ ἐκατάλαβαν τὸ κακὸν

τους, μὰ τί τὸ ὄφελος δὲν ἦταν ἐλπίδα σωτηρίας. ὅταν ἔπρεπε, νὰ ἀφήσουν τὰ κακὰ τους καὶ νὰ μετανοήσουν δὲν ἤθελαν, διὰ τοῦτο ἐπῆκαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν, καὶ ἔλαβαν κακὸν θάνατον, καὶ ἐπῆγαν καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

ΕΤΖΙ ἀδελφοί μου θέλουν πάθη καὶ ἐκείνοι ὅπου δὲν ἀκούουν ταῖς διδασκαίαις καὶ ταῖς παραγγελίαις τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὰ στοχάζονται ὡσὰν παραμύθια, θέλει ἔλθει καιρὸς νὰ βαροῦν τὸ κς (σελ. 140) φάλι τους καὶ νὰ μὴν ἔχουν διάφορον. αὐτὰ χριστιανοὶ μου νὰ μὴ σᾶς λείπουν ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν ἀλλὰ μὲ αὐτὰ νὰ τζακίζετε ταῖς κακαῖς σας ὄρεξεσ, καὶ νὰ ἔχη πάντα λύπην ἢ καρδία σας. ἀκόμη καὶ νὰ στοχάζεσθε καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου μας, καθὼς γράφουν τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας μας, καὶ λέγουν εἰς τὸν ὄγδον' αἰῶνα ἔχει νὰ γένη τὸ τέλος τοῦ κόσμου. μὰ προητέρα ἔχει νὰ γεννηθῇ ὁ ἀντίχριστος καὶ νὰ κάμῃ τόσα κακὰ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἔχει νὰ ὀνομάσῃ τοῦ λόγου του υἱὸν θεοῦ καὶ θέλει σταθῇ βασιλεὺς νὰ ὀρίσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ νὰ κἀνῃ καὶ θαύματα κατὰ φαντασίαν, διὰ νὰ πλανᾷ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν ὁμολογήσουν διὰ Χριστόν, καὶ ὅσοι τὸν πιστεύουν νὰ τοὺς τάξῃ τόσα ἀγαθὰ καὶ ὕστερα νὰ τοὺς βουλῶνῃ εἰς τὸ μέτωπον μάλιστα οἱ ἑβραῖοι, ὅλοι ἔχουν νὰ τὸν πιστεύσουν. διὰ ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς ἔχει νὰ στείλῃ ὁ Θεὸς τὸν προφήτην Ἡλῖαν διὰ νὰ παραγγείλῃ, καὶ νὰ διδάξῃ ὅσοι ἔχουν (σελ. 141) ἅγιον βάπτισμα τὴν βούλαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ φυλάγανται νὰ μὴν πιστεύουν ἐκεῖνον τὸν πλάνον ἀντίχριστον, καὶ ἐκεῖνα ὅπου τάξῃ εἶναι ὅλα ψεύτικα, διὰ νὰ τοὺς γελάσῃ νὰ τοὺς βουλῶσῃ καὶ καλλίτερα νὰ τυρανίσθωσιν, καὶ νὰ θανατωθῶσιν, παρὰ νὰ τὸν πιστεύουν καὶ νὰ βουλωθῶσιν, αὐτὰ καὶ ἄλλα ἔχει νὰ διδάξῃ ὁ προφήτης Ἡλίας' καὶ ὕστερα ἐκεῖνος ὁ πλάνος ἀκούωντας. τὸ κήρυγμα τοῦ προφήτου Ἡλίας, ἔχει νὰ λυσάξῃ ἀπὸ τὸν θυμὸν του, καὶ νὰ

1. Ἰσως ἦθελε νὰ πῇ δέκατον ἄγθον αἰῶνα ἐπὶ τὴν ἐποχὴ θηλ. πού ἐβίβασκε.

τυρανῆ καὶ νὰ παιδεύῃ ὄσους δὲν τὸν πιστεύουν μὲ τὰ πλέον χειρότερα βασανιστήρια, καὶ καλότυχος καὶ τρισμακάριος ὁποῖος ὑπομείνῃ καὶ δὲν βουλωθῆ, ἐκεῖνος βέβαια θέλει στεφανωθῆ. καὶ θέλει σταθεῖ εἰς τὸν χορὸν τῶν μαρτύρων καὶ πάλιν ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος ὁποῖος πλανεθῆ καὶ τὸν πιστεύσῃ καὶ βουλωθεῖ, ἐκεῖνος ἔχει νὰ καίεται πάντοτε εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν μαζί μὲ τὸν πλάνον ἀντίχριστον.

... λογιᾶζω ἀδελφοί μου σᾶς ἐτρομάξαν τὴν (σελ. 142) καρδίαν, καὶ ἀληθινὰ φοβερὰ πράγματα εἶναι καὶ ἐγὼ ὅπου τὰ λέγω τρέμω καὶ δειλιῶ μὰ τι νὰ κάμω ὅπου ἔχω χρέος νὰ σᾶς τὰ φανερώσω. λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακὰ τοῦ κατηγορουμένου ἀντιχριστοῦ, θέλει λάμψει ὁ Πανάγιος σταυρὸς ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τὰ φορὲς λαμπρότερος ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ εὐθύς θέλει καταποντισθεῖ ὁ μισθὸς ἀντιχριστοῦ μὲ ὅλον τοῦ τᾶγμα ὅσοι ὄσοι τὸν ἐπίστευσαν καὶ θέλει γένη γαλήνη (νῆ) μεγάλη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ ὕστερα θέλουν σαλπίσουν οἱ ἄγγελοι καὶ θέλουν ἀναστηθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης ἄνδρες καὶ γυναῖκες διὰ νὰ δώσουν ἀπολογίαν εἰς ὅσα ἔκαμαν ἢ καλὰ ἢ κακὰ, καὶ τότε θέλει ἔλθῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς ὁ φοβερὸς κριτῆς ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, ὁ Κύριος ἡμῶν ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, μετὰ χίλιες χιλιάδες ἀγγέλων καὶ μύριες μυριάδες ἀρχαγγέλων, καὶ θέλει κατὰ (σελ. 143) θίσει ἐπὶ θρόνον ὑψηλοῦ διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον. τότε θέλει χωρίσει τοὺς ἄνθρωπους εἰς δύο, καθὼς χωρίζει ὁ πιστικὸς τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ γίδια καὶ τὰ μὲν πρόβατα ἤγουν τοὺς καλοὺς καὶ δικαίους, νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τὰ δεξιά, τὰ δὲ γίδια ἤγουν τοὺς κακοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς εἰς τὰ ἄριστα, καὶ τότε ἔχει νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του καὶ ἐκεῖνοὺς ὅπου ἐφύλαξαν τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ ἔκαμαν ταῖς ἐντολαῖς του καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοὺς ἐξομολογήθηκαν καὶ ἐκοινώνησαν τὰ ἄχραντα μυ-

στήρια θέλει τοὺς βάλῃ εἰς τὴν βασιλείαν του τὴν οὐράνιον εἰς τὸν τόπον τὸν ἀγγελικὸν νὰ χαίρωνται, καὶ νὰ εὐφραίνωνται τὴν δόξαν του πάντοτε. τοὺς δὲ ἀπίστους καὶ αἵρετικούς καὶ ὄσους ἐμόλυναν τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ δὲν ἐφύλαξαν ταῖς παραγγελίαις του καὶ δὲν ἐξομολογήθηκαν, ἀλλὰ ἀπέθαναν ἀμετανόητοι, θέλει τοὺς πέμψει εἰς τὰ κατώτατα τοῦ ἄδου εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον νὰ καίωνται, καὶ νὰ φλογίζονται πᾶν (σελ. 144) τότε μὲ τὸν πατέρα τοὺς τὸν διάβολον καὶ τότε θέλουν κόπτονται, καὶ νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ κλαίουν ἀπαρηγόρητα καὶ νὰ λέγουν, ἄχ κακὸν κεφάλι ὅπου εἴχαμεν, μᾶς τὰ ἤλεγαν τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν ἀκούσαμεν, μᾶς τὰ ἐφώναζαν οἱ διδάσκαλοι καὶ δὲν τὰ ἐβάνναμεν εἰς τὸν νοῦν μας, ἀλλὰ τοὺς ἐπεριγελοῦσαμεν, καὶ τὰ κακὰ καὶ ταῖς ἁμαρτίαις δὲν ταῖς ἀφήναμεν οὔτε ἐστοχαζόμεσταν ἐτούτην τὴν ὥραν ποτὲ· λοιπὸν τώρα ἀλήμονον εἰς ἡμᾶς. ἐδῶ ὅπου ἤλθαμεν, ποτὲ ἐλευθερίαν δὲν βλέπομεν.

ΑΥΤΑ ἀδελφοί μου ἔχουν νὰ γένουν βέβαια, μόνον πότε, αὐτὸ δὲν τὸ ἐφανέρωσεν ὁ Χριστὸς μου μοναχὰ λέγει ἔτι, ὅταν νὰ ἰδοῖτε ἀκαταστασίας εἰς τὸν κόσμον, καὶ πολέμους, καὶ ἀκριβείαις καὶ πείνες καὶ ἀσθένειαις μεγάλαις, καὶ θανάτους πολλοὺς καὶ ἄλλα κακὰ τότε εἶναι κοντὰ τὸ τέλος, λοιπὸν αὐτὰ βλέπομεν ὅπου κατὰ τὸ παρὸν ἀκολουθοῦν καὶ πρέπει νὰ φοβούμεστε καὶ (σελ. 145) πάντα νὰ εἴμεσθαι ἐτοιμοί. διὰ τοῦτο ἀδελφοί μου σᾶς παρακαλῶ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ ὅσον ἠμπορεῖτε νὰ προσέχετε καλὰ νὰ φιλάγετε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς παραγγελίας αὐτὰς ὅπου σᾶς εἶπα, νὰ μὴν κλέπτετε, νὰ μὴν φονεύσετε, νὰ μὴν πορνεύετε νὰ μὴν ὀμνύετε ὄρκον νὰ μὴν ψευδομαρτυρᾶτε, νὰ μὴν συκοφαντᾶτε ἕνα τὸν ἄλλον νὰ μὴν ὑπερηφανεύεσθε, νὰ μὴν στολιζέτε τὸ βρωμερὸν ἐτούτο κορμὶ ὅπου αὐριον μέλει νὰ γένη βρώμα καὶ δυσοδία καὶ νὰ τὸ φάγουν τὰ σκουλίκια, ἀλλὰ νὰ στολιζέτε τὴν ψυχὴν σας ὅπου εἶναι ἀθάνατος καὶ τιμιώτερον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ μὴν ὀκνεύετε εἰς τὰ καλὰ ἔργα, ἀλλὰ νὰ προσευχίσθε συχνὰ καὶ νὰ λέγετε ἐκεῖ

να ὁποῦ σᾶς εἶπα καὶ νὰ πηγαίνετε εἰς τὴν ἔκκλησίαν ταῖς ἑορταῖς ὅλαις, ξεχωριστὰ ταῖς ἀγίας κυριακαῖς καὶ νὰ μὴ δουλεύετε. Ἄκομη νὰ νηστεύετε τὸ κατὰ δύναμιν ταῖς διορισμέναις νηστείαις καὶ ταῖς σα (σελ. 146) ρακοσταῖς νὰ κάνετε καὶ ἐλεημοσύνην ὅσα σᾶς δίνει χέρι, ξεχωριστὰ τοὺς ἐδικοὺς σας καὶ συγγενεῖς σας, ὅταν τοὺς βλέπετε στενοχωρημένους, καὶ πικραμένους νὰ τοὺς βοηθᾶτε, καὶ νὰ τοὺς παρηγορᾶτε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ πάντα νὰ εὐγαίνη ἀπὸ τὸ στόμα σας λόγος γλυκὸς μέλι καὶ ζάχαρι, καὶ ὄχι φαρμάκι. Ἄκομη νὰ ἔχετε πάντοτε τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας, καὶ νὰ φοβᾶσθε νὰ μὴ τύχη καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνα, καὶ σᾶς εὖρη ἀνετοιμασμένους καὶ τί γένεσθε. διὰ τοῦτο ὅσον καὶ ἂν ἠμπορεῖτε νὰ εἶστε πάντοτε ἔτοιμοι ἔξομολογημένοι καὶ διορθωμένοι. ἔπειτα ὅταν ἔλθῃ καλῶς νὰ ἔλθῃ, νὰ σᾶς ἀναχωρήσῃ ἀπὸ ἐτοῦτον τὸν ψεύτικον καὶ μάταιον κόσμον, καὶ νὰ σᾶς πηγαίῃ εἰς τὸν ἀληθινὸν καὶ αἰώνιον, ὁποῦ τέλος ποτὲ δὲν ἔχει.

ΤΩΡΑ λοιπὸν ἀδελφοί μου, ἰδοῦ ὁποῦ τελειῶνα, διότι ἐμίλησα πολλὰ καὶ γνωρίζω ὁποῦ σᾶς ἐβάρυνα, ὅμως ἔ, ἀγάπη ἢ πολλὴ ὁποῦ σᾶς (σελ. 147) ἔχω μὲ ἐπαρακίνησε νὰ μακρύνω τὸν λόγον καὶ νὰ μὲ συμπαθήσετε. Πλὴν καὶ ἐγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος ὁποῦ εἶμαι ἀποτολμῶ καὶ παρακαλῶ τὸν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χριστόν νὰ σᾶς πληρώσῃ τὸν κόπον σας καὶ τὴν χασημέριάν σας, καὶ νὰ στέλλῃ οὐρανόθεν τὴν χάριν του καὶ εὐλογίαν του καὶ νὰ εὐλογήσῃ καὶ νὰ ἀγιασῇ τὴν χώραν σας ταύτην, καὶ ὅλα τὰ χωρία τῶν χριστιανῶν νὰ εὐλογήσῃ καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ παιδία σας, καὶ τὰ πράγματά σας. καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας καὶ ἄμποτες νὰ εὐσπλαχνισθῇ ὁ Κύριος καὶ νὰ συγχωρήσῃ τὰ ἁμαρτήματά σας καὶ νὰ φτεύσῃ, καὶ νὰ ριζώσῃ εἰς τὴν καρδίαν σας τὰ θεῖα λόγια ταῦτα, νὰ ἀπεράσετε καὶ ἐδῶ καλὰ εἰρηνικὰ καὶ ἡγαπημένα, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ σᾶς ἀξιώσῃ νὰ πηγαίνετε ἔξομολογημένοι κοινωνημένοι καὶ διορθωμένοι νὰ κατοικήσετε εἰς τὸν παράδεισον (εἰς) τὴν πα-

τρίδα μας τὴν ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον (σελ. 148) νὰ χαίρεσθε πάντοτε μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ μὲ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ νὰ εὐφραίνεσθε μαζί μὲ τοὺς προφήτας, μὲ τοὺς ἀποστόλους, μὲ τοὺς μάρτυρας, μὲ τοὺς ἱεράρχας μὲ τοὺς ὁσίους, μὲ τοὺς δικαίους καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ διὰ πρεσβειῶν τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, νὰ ἀξιωθῆτε νὰ δοξάζετε καὶ νὰ προσκυνῆτε, πατέρα υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα τριάδα δημοσίον καὶ ἀχώριστον πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα
Γέγραπται κατὰ 1804 κατὰ μῆνα ὀκτώβριον.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ βιβλιαράκι διαστάσεων 0.14¹/₂ X 0.9¹/₂ ἔχει ἀριθμημένους σελίδες 2 - 55 καὶ 74 - 159, μὲ χάσμα 18 σελίδων καὶ χωρὶς τέλος.

Περιεχόμενα :

- Σελ. 2-12 Διάφορες προσευχὲς σὲ γλῶσσα ἀρχαῖου.
- » 18 Λευκὴ.
- » 14-21 «Ὑμνος κατὰ ἀλφάβητον διὰ στίχων εἰς τὴν ὑπεραγίαν Δέσποιαν. Θεοτόκον» σὲ δημοτικὴ ὠραία γλῶσσα τῆς ἐποχῆς.
- » 22-26 «Προσευχὴ εἰς τὴν ἁγίαν ἁγιοῦργίαν τὸν χερουβικὸν ὕμνον». Γλῶσσα δημοτικὴ τῆς ἐποχῆς.
- » 27-55 «στοὺς 1799 μαῖου : 18... φυλάδα περὶ τοῦ λίθου ὡς πλάτου εἰς πεσόντος ἐν ἱερουσαλημ πρὸς διόρθωσιν τὸν ἐν ἁμαρτίας ἀδιδὸς διάκηνον». Γλῶσσα δημοτικὴ.
- » 56-73 ἑλλείπων.
- » 74-148 «Λόγοι ἦτοι διδαχαί : τοῦ ἐν μακαρίῳ τῇ λέξει ἀοιδίμου ἱεροδιδασκάλου Κοσμᾶ». Γλῶσσα δημοτικὴ.
- » 149 Λευκὴ.
- » 150-159 «Εὐχὴ κατανυκτικὴ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστόν» γλῶσσα ἀρχαῖου. «Ἡ εὐχὴ ἀπομένει ἀτελής, λόγω ἑλλείψεως φύλλων.

Π α ρ α τ ῆ ρ ῆ σ ἦ

Οἱ λέξεις ποὺ εἶναι μέσα σὲ ἀγκύλες εἶναι πιθανές, γιατί μὲ τὸ πέρασμα 150 ἐτῶν δὲν διαβάζονται πλέον.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Καθηγητοῦ - Θεολόγου

Η ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

(1872-1922)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Στὴ Σχολὴ τὰ μαθήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς :

Σωμασκία — Πρακτικὴ Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία — Ἱστορία — Γεωγραφία — Φυσικά.

Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, δηλ. Ἀνάγνωσις, Γραφή, Γραμματικὴ, Τεχνολογία, Ἑρμηνεῖα μύθων τοῦ Αἰσώπου, περικοπῶν ἀπὸ τὴν Κύρου Ἀνάβαση καὶ Παιδείαν καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος, ἀπὸ τὸ Ἐνύπνιον καὶ τοὺς Διαλόγους Νεκρικοὺς καὶ τὸν περὶ διαβολῆς τοῦ Λουκιανοῦ, ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, τὸν Παραινετικὸν καὶ τὸν πρὸς Δημόνικον, ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου κατ' Ἐρατοσθένους καὶ κατὰ σιτοπωλῶν, ἀπὸ τὸν Πλούταρχον «περὶ παιδων ἀγωγῆς». Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ὑπῆρχε τὸ καλὸ βιβλίον «Ἡ Ἑλληνικὴ Χρηστομάθεια», ποῦ περιεῖχε ἀρχαῖες σύντομες ἐκλεκτὲς φράσεις καὶ πολύτιμα γνωμικὰ καὶ περικοπὲς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἔλληνας συγγραφεῖς καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Γιαντὸ στὴ Σχολὴ διάβαζαν καὶ λόγους τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Εὐτρόπιον, περὶ προσευχῆς, περὶ τοῦ κατὰ θεὸν πολιτεῦσθαι — τοῦ Μ. Βασιλείου τὴν ὁμιλία του «ἐν ἀρχαῖς καὶ λιμῶ» καὶ τὸν πρὸς τοὺς νέους λόγους του «πῶς εἴν ἐκ τῶν ἑλλήνων ὠφελοῖντο λόγων». Τὰ δὲ κυρίως θερησκευτικὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς ἦσαν: Ἱερὰ Ἱστορία Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης — Εἰσαγωγὴ στὴν Ἁγία Γραφή — Ἑρμηνεῖα Κυριακῶν Εὐαγγελίων καὶ ἐκλεκτῶν περικοπῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, Ἱερὰ Γεωγραφία — Ἑβραϊκὴ Ἀρχαιολογία — Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία — Κατήχησις — Χριστιανικὴ Ἠθικὴ — Ποιμαντικὴ — Λειτουργικὴ καὶ πιδ ἐκτενῶς γιὰ τὶς δεήσεις, τὶς ἱερὰς ἀκολουθίαις καὶ τελεταῖς καὶ ὅσα ἀφοροῦσαν τοὺς ἐφημέριους ἱερεῖς. Καὶ δὲν ἦτο μόνον ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ ἡ καθημερινὴ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ των στὸν Ὄρθρο καὶ στὸν Ἑσπερινό, στὰς Λειτουργίας, στὶς ἀγρυπνίας, τὶς τελεταῖς, τὶς χειροτονίας καὶ στὶς ἀσκήσεις στὴν ἱεροπρεπῆ ἀνάγνωσι καὶ στὴ θεία βυζαντινὴ ψαλμωδία μέσα στὶς μυστικοκαθαίς μικρὰς μονὰς τῆς νήσου μας.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΟΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΙΤΑΙ ΤΩΝ

Οι εξετάσεις γινόντανε συνήθως κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὕστερα ἀπὸ Θεία Λειτουργία καὶ Ἁγιασμὸ καὶ προσλαλιὰ τοῦ διευθυντοῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν λεγομένων τότε Κριτῶν. Ἀκολουθοῦσε γεῦμα στὴ Μονὴ μὲ προσφωνήσεις ἐν μέσῳ ἔθνικῶν ὄραματισμῶν. Στὴ διάρκεια τοῦ γεύματος ἀντὶ μουσικῆς οἱ μαθηταὶ ἔψελναν ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια. Τ' ἀπόγευμα μετὰ τὶς μετάνοιες καὶ τὸ χειροφίλημα τοῦ σχολάρχου ἔπαιρναν οἱ μαθηταὶ τὰ ἀπολυτήρια καὶ ἐνδεικτικὰ τοὺς ἔντυπα μὲ ἀνώτερο βαθμὸ τὸν 5 καὶ μὲ τρεῖς διακρίσεις «Ἄριστα, Πάνυ Καλῶς, Καλῶς», σφραγισμένα μὲ τὶς σφραγιδὲς τῆς Μονῆς καὶ τῆς Σχολῆς καὶ δεόντως ὑπογεγραμμένα.

Στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ πῆγαν ὡς κριταὶ στὶς εξετάσεις οἱ ἐξῆς γυμνασιάρχαι καὶ καθηγηταὶ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἡ ὁποία τότε εἶχε καὶ τὸ θεσμὸ τῶν κοσμητόρων. Α') Γυμν.: 1) Σπυρ. Μανάρης 1805-1886 ἕξη χρόνια στὴ σειρὰ 1873 - 89. 2) Γ. Σωτηριάδης στὰ 1890. 3) Ἀντώνιος Τραυλιαντώνης στὰ 1896. 4) Ἀλέξιος Ζαμαρίας στὰ ἔτη 1898 - 1900. 5) Π. Ρώτας τὰ ἔτη 1911 - 1912. 6) Γ. Καλούδης (1864 - 1952), δέκα φορὲς ἀπὸ τὰ 1887 ὡς τὰ 1914. — Β') Καθηγηταὶ: 1) Στέφανος Ράδος, ὁ κοσμήτορας (1830 - 1879), τοῦ ὁποιοῦ ὁ τάφος βρίσκεται στὸ χωριὸ του τὸ Γραμμένο, 2) Ἀθ. Φερεκύδης, 3) Χαράλ. Ἀρεταῖος, 4) Σωτ. Κοντοθανάσης, 5) Ἀναστ. Ζάκας, 6) Γρηγ. Δρακόπουλος, 7) Μιλτ. Πανταζῆς, 8) Ἀγ. Παπαγεωργίου, 9) Ἰω. Σαγκριώτης, 10) Ἰω. Δ. Ἰωαννίδης, 11) Ἰω. Στούπης, 12) Ἀναστ. Ἀράρης, 13) Δημ. Κώνστας, 14) Δημ. Ραμμος, 15) ὁ θεολόγος ἱερεὺς τῆς Ζωσιμαίας Κ. Θωμαΐδης, 16) ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος Κ. Ν. Οἰκονόμος ἢ Κόκκινος, 17) ὁ Χρηστάκης Μέκιος στὰ 1899 καὶ στὰ 1914 ὡς γυμνασιάρχης, 18) ὁ Δημ. Λιβαδεύς, ὁ φυσικομαθηματικός, 19) ὁ Κων. Ἀράρης, 20) ὁ Ν. Εὐαγγελίδης, ὁ ὕστερα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, 21) ὁ Φίλ. Σαγγούνης, 22) ὁ Γ. Μαδιᾶς, 23) ὁ θεολόγος κληρικὸς Αἰμιλιανὸς Γεωργούλης.

Στὶς εξετάσεις πῆγαιναν καὶ προσκεκλημένοι, ὅπως λ. χ. ὁ Λαζαρίδης, γραμματεὺς τοῦ Ρωσικοῦ Προξενεῖου Ἰωαννίνων, ὁ Γ. Τζέτζος, ἔφορος τῆς Κοινότητος Ἰωαννίνων, ὁ Ἀρμένιος Ἀρμενὰκ Χοριγκιάν, διδάσκαλος τῆς Τουρκικῆς στὴ Ζωσιμαία καὶ ὁ γράφων ὡς διδάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖου τῆς Κοινότητος τῆς Νήσου κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1906 - 1907.

Τέλος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἐπῆγαν ὡς κριταὶ: ὁ παιδαγωγὸς Ἀναστάσιος Σακελλαρίου ἀπὸ τὸν Ἐλαφότοπον μαζὶ μὲ τὸν ἀπὸ τῆ Δόλιανη φιλόλογο καθηγητὴ Παπαγιαννόπουλο, οἱ Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ Χρυσανθοκόπουλος καὶ Νικολαΐδης, οἱ ὁποιοὶ ἔκαμαν εὐφημη μνεῖα γιὰ τὴ Σχολὴ στὸ Ἔγγραφο καὶ ἀπήνθουναν θερμὰ συγχαρητήρια πρὸς τὸν σχολάρχην της, τὸν ἀοίδιμο Μελέτιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΑΦΙΕΡΩΤΑΙ—ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ Σχολὴ συνετηρεῖτο κυρίως ἀπὸ τοὺς πόρους τῆς Μονῆς τῆς Ἑλεούσης, ἣ ὁποία ἐξώδευε κατ' ἔτος 200 λίρες. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐδούλευε δωρεὰν καὶ ἀπαρνήθηκε τὸν κόσμον χάριν τῆς Σχολῆς. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀφιερῶνται, δωρεῖται, συνδρομηταί, εὐεργέται, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοὶ ἀπὸ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη, ἐβοηθοῦσαν τῇ Σχολῇ. Ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡ ἐφορεία τῆς Σχολῆς κάθε χρόνον ἀμέσως ἀπὸ τὸ 1873 στίς 13 Νοεμβρίου, ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἐτελοῦσε μνημόσυνον καὶ κάθε ἡμέρα ἐμνημόνευε τὰ ὀνόματα ζώντων καὶ τεθνεόντων, καὶ τὰ εἶχε γραμμένα στὰ Δίπτυχα τῆς Προσκομιδῆς καὶ μὲ συγκίνηση ὅλα τὰ διάβαζαν στὴν Ἀγρυπνία τὴν ὀλονύκτια πού τελοῦσε ἡ Μονὴ στὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς, τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στίς 21 Νοεμβρίου. Ἐπίσης ἡ Ἐφορεία μὲ συγκινητικὸ ἔγγραφο—πὺν θὰ ἄξιζε μερικῶν ἢ ἀναγραφῆ—ἐξέφραξε τὶς εὐχαριστίας τῆς πρὸς τοὺς βοηθοῦντας, ἐλεοῦντας καὶ διακονοῦντας τὴν Σχολήν.

Ὡς πρῶτοι πού προσέφεραν γιὰ τὸ κτίριον τῆς Σχολῆς ἀναφέρονται ἡ Ἀγγελικὴ Παπάζογλου, ἣ ὁποία στὰ 1872 ἴδρυσε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὃ ἀπὸ τὰ Κατσανοχώρια Ἰωάννης Ζώη Λούλης, καὶ ὁ ἱατρὸς Ἰωάννης Λαμπρίδης. Ἐπίσης ὁ Λέων Μελάς, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε καὶ κάποιος ἀνώνυμος ἀπέστειλε στὴ Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς 40 ἀντίτυπα τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀδύουστου Νικολάου «φιλοσοφικαὶ μελέται περὶ Χριστιανισμοῦ», καὶ ὁ ἴδιος ἐδώρησε στὴ Σχολὴ ἀντίτυπα τῶν ἰδικῶν του συγγραμμάτων.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Μελάδων εἶναι μιὰ παλιὰ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῶν Γιαννίνων πού ζοῦσε μέσα στὸ Κάστρο ὡς τὴν ἀτυχή ἐπανάσταση τοῦ Διονυσίου Τρίκκης στὰ 1611. Ἀπόγονός τῆς εἶνε ὁ Λέων Μελάς (1812-1879), μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου κοσμεῖται μιὰ ὁδὸς τῆς πόλεώς μας. Ὁ Λέων Μελάς ἐσπούδασε στὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας πού τὴν ἴδρυσε ὁ ἄγγλος φιλέλληνας Γκίλφορντ—ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ ὀρθόδοξος— καὶ ὕστερα καὶ ὕστην Ἰταλίαν. Ἐγίνε δικηγόρος, δικαστικὸς, καὶ ὑπουργὸς στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸς συνέγραψε ἀθάνατα ἔργα, τὸ Γεροστάθη, τὸν Χριστόφορον, τὸν μικρὸν Πλούταρχον, τὸ παιδαγωγικὸν ἐγχειρίδιον καὶ ὁμιλίαις στὰ Κυριακὰ Εὐαγγέλια. ἐπίσης ἔγινε καὶ μέλος τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἐταιρείας τοῦ Ἀρσακείου τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ Σχολὴ ἔχει καὶ τὸν μεγάλο τῆς εὐεργέτη, τὸν Χρηστάκη Ζωγράφου ἐφένδην, ἀπὸ τὸ Λάμποβο τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ὁ πλουσιώτατος αὐτὸς Βορειοηπειρώτης—πὺν ζοῦσε στὸ Παρίσι—ἐκτὸς ἀπ' ἐκεῖνα πού χάρισε γιὰ τὸ κτίσιμον τῆς σχολῆς, ἔδινε κάθε χρόνον ἀπὸ τὰ 1872 πενήντα λίρες γιὰ νὰ χρησιμοποιῶνται οἱ τόκοι τῶν πρὸς 6% γιὰ τὴ Σχολὴ. Τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν 50 λιρῶν τὸ ἔστειλαν κατ' ἔτος στὴ Σχολὴ ἢ οἱ Μητροπολίτες Δρυϊνουπόλεως, ὅπως ὁ Ματθαῖος στὰ 1875, ὁ Ἀνθίμος στὰ 1877, ἢ ὁ τραπεζίτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Δ. Μασπαλῆς στὰ 1880. Ὅταν στὰ 1883 ἀπεβίωσεν ἡ μητέρα του Ζωῆ, ἡ Ἐφορεία τῆς Σχολῆς στίς 24 Ἰουλίου 1883 ἐτέλεσε ἀρχιερατικὸ μνημόσυνόν τῆς. Οἱ Μητροπο-

λίτες Δρυϊνουπόλεως ἔστειλαν' στή Σχολή τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀπὸ τῆ Διαχείριση τοῦ Διδασκαλείου, πὸν ἴδρυσε στὰ 1879 ὁ ἴδιος ὁ Ζωγράφος στὸ Κεστορατί, χωρὶδ κοντὰ στ' Ἀργυρόκαστρο γιὰ τὴ μόρφωση ἑλλήνων διδασκάλων καὶ τὴν ἐξάπλωση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στοὺς ὀρθόδοξους ἀλβανόφωνους ἑλληνας τῆς περιοχῆς. Τὴν ἱστορία τοῦ Διδασκαλείου τοῦ Κεστορατίου, πὸν ἐλειτούργησε δέκα σχεδὸν χρόνια καὶ ἠτύχησε νὰ ἔχη διευθυντὰς τὸν Βάγια—υἶδὸν τοῦ ἀδικονοματισμένου Θανάση Βάγια— τὸν Ἀθανασάκη τὸν Οἰκονομίδην, πατέρα τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιθεωρητοῦ Μιλτιάδη ἀπὸ τὴν Πολύτσιανη, τὸ Γιαννιώτη Ἀλέξιο Ζαμαρία, γαμπρὸ τοῦ Ζωγράφου ἀπὸ ἀνεψιὰ καὶ ὕστερα γυμνασιάρχην τῆς Ζωσιμαίας καὶ πὸν διαλύθηκε ἀτυχῶς ὅταν Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως ἦτο ὁ πείσματάρης Κοσμάς καὶ ἀκατάλληλος διευθυντής του ὁ Κορυτσαῖος Δοσωρείτης. θὰ τὴν γνωρίζη καλὰ ὁ γηραιὸς κ. Κ. Λούτσης, μαθητῆς καὶ διδάσκαλος τῆς Μουσικῆς τῆς σχολῆς αὐτῆς.

Ὁ Ἰωαννίνων Γρηγόριος σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντῖνον τὸν Ε' ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1899 γράφοντας γιὰ τὴ δύσκολη τότε οἰκονομικὴ θέση τῆς Σχολῆς μας προσθέτει ὅτι αὐτὴ χειροτέρευσε «ἀφότου τὰ ἐν Κεστορατίῳ λυπηρὰ γεγονότα ἠνάγκασαν τὸν εὐεργέτη τῆς Ἡπείρου Χρηστάκη Ζωγράφον ν' ἀποστρέψῃ καθ' ὀλοκληρίαν τὸ πρόσωπον ἐκ τῆς γενετείας». Καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτὰ γεγονότα εἶναι ἡ διάλυση τοῦ Διδασκαλείου κατὰ τὰ 1890, ὁπότε ὁ Ζωγράφος ἴδρυσε στὴν Πόλη τὸ Ζωγράφειον Γυμνάσιον καὶ ἔπαυσε πιά νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ γιὰ τὴ Σχολή τῆς Νήσου.

Ἡ Ἐφορεία τῆς Σχολῆς μὲ ἐπιστολή της ἀπὸ 12-10-1873 ἀναφέρθηκε στὸν τότε Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιον γιὰ νὰ μεσολαβήσῃ στὸν Γεώργιον Ἀβέρωφ γιὰ νὰ παράσχη τὴ συνδρομή του στὴ Σχολή. Φαίνεται ὅμως ἀτυχῶς ὅτι δὲν ἔγινε τίποτε καὶ ἡ εὐθύνη δὲν εἶναι ἐξακριβωμένον σὲ ποῖον ἀνήκει. Λοιποὶ εὐεργέτες τῆς Σχολῆς εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) Ὅπως ἀναφέρει ἐνα σημείωμα τοῦ κώδικος τῆς Σχολῆς ὑπ' ἀρ. 117 ἀπὸ 6-11-1914 «τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀνεξαρησίας καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων Κατάστημα Φαρμακείον Ἀλκιβιάδου Μιχ. Λαμπρινοῦ ἢ Γούναρη ὁσάκις ἢ ἐν τῇ Νήσῳ Ἱερατικῇ Σχολῇ ἐξήτει φάρμακα παρ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν αὐτῆς, προθύμως ἐχορήγει ταῦτα δωρεάν»,

2) 5-10-1871. Ὁ Μιχαὴλ Καφταντζόγλου, ὁ πεθερὸς τοῦ Θεμιστοκλῆ Τσονίδη τουρκομαθῆς καὶ δικαστικὸς στὴν Τουρκικὴ ὑπηρεσία, παρέχει τὴ δαπάνη γιὰ τὴν κομψὴ ἐκτύπωση ἑκατὸ ἀντιτύπων τοῦ Κανονισμοῦ τῆς σχολῆς.

3) 10-3-1872. Ὁ Χαρίσιος Ἱερὺς οἰκονόμος ἀπὸ τὶς Νεγάδες προσφέρει ἐφόσον ζῇ τοὺς τόκους 200 γροσίων καὶ ζώντας ἀκόμα στὶς 29—3—1875 προσέφερε τὰ 200 γροσία μαζί μὲ τοὺς τόκους των, ἐν ὄλῳ 275.

4) 31-10-1872. Ὁ ἠγούμενος Δουραχάνης Καλλίνικος προσφέρει ἐτησίως δέκα ὄθωμ. λίρες λυπούμενος ὅτι δὲν εἴμπορεῖ νὰ προσφέρῃ γιὰ τὴ Σχολή περισσότερα, διότι δίνει κάθε χρόνο καὶ ἀπὸ 500 γροσία στὴν Ἀρδομίστα καὶ στὴ Γοβριτσά.

5) 27-10-1872. Ἡ Ἑλενίτσα Χριστοδ. Βαρνάβα ἀπὸ τὶς Νεγάδες διὰ μέσου τοῦ Θεοδ. Πριμικήρη πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Χριστόδ. Αὐδῆν μὲ ἐπιστολή της προσφέρει 500 γρόσια σύμφωνα μὲ τὴν διαθήκη τοῦ μακαρίτη ἀνδρός της.

6) 13-1-1873. Ἡ φιλόμουσος Κοινότης Τσαπελόβου προσφέρει 150 γρόσι.

7) 15-1-1873. Ὁ Ἰωάννης Παραμυθιώτης προσφέρει δέκα κιβώτια πετρέλαιον.

8) 15-1-1873. Οἱ Ἕλληνες σπουδασταὶ τῆς Γενεύης προσφέρουν τριάντα ἀντίτυπα τῆς Καινῆς Διαθήκης.

9) 27-9-1873. Ὁ Ἰωαν. Ν. Καππᾶς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι προσφέρει ἐτησίως 4 ὄθωμ. λίρες.

10) 27-10-1873. Τοῦ ἱατροῦ Ἰω. Λαμπρίδη γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ μνεία στὴν τελετῇ τῶν ἐγκαινίων τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὸν δεσπότην Σωφρόνιον ὡς μετ' ὀλίγων καὶ τούτου ζήλω διακαῶς κατασχεθέντος ἐν τῇ σεβαστῇ ἐκείνῃ ὁμηγύρει ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὑποθέσει ἀγορεύσαντος».

Καὶ ἀποστέλλει ὁ Λαμπρίδης δωρητήριον ἐγγραφον στὴ Σχολῇ ὑπὸ ὄρους ἀπὸ τέσσαρα χρεώγραφα ἀξίας ἑκατὸν εἰκοσαφράγκων ἐκ τοῦ δανείου τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἔτους 1869 τοῦ ἐπιλεγομένου Pinard. Οἱ αὐτάδελφοι Ἰωάννης καὶ Δημήτριος Λαμπρίδης, τέκνα τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἄνω Σουδενῶν τοῦ Ζαγορίου. Ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς ὁ Δημήτριος διέμενε στὴν Τουρκικὴ ἀκρόμη τότε Σόφια τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς του τὸ μαρτυροῦν οἱ ἐν Σόφια Ἐλευθέριος Καμβύσης καὶ ὁ προγονὸς πατέρας των Λάμπρος Δεληγιάννης. Τὰ προσέφεραν δὲ αὐτὰ στὴ Σχολῇ τῆς Μονῆς εἰς μνήμην ἰδικῆν των καὶ τῶν γονέων των Λάμπρου καὶ Ἀργυρῶς. Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης (1843-1892) ἐσπούδασε στὴ Ριζάρειο Σχολῇ καὶ τὴν ἱατρικὴν στὰς Ἀθήνας. Ἐκαμε τὸ γιατρὸν στὰ Γιάννινα. Τελειοποιήθηκε στὴ Γερμανία. Χίλια χρυσὰ εἰκοσάφραγκα προσέφερε στὴ Ριζάρειο γιὰ νὰ σπουδάξῃ μὲ τοὺς τόκους των ἕνας ἱατρὸς στὴν Εὐρώπῃ. Μὲ τὶς περιοδεῖες του ὡς ἱατρὸς στὴν Ἠπειρὸ συνέλεξε ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν ὕλικόν καὶ ἐξέδωκε τὰ Ζαγοριστικά, τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργήματα, τὰ Ἠπειρωτικὰ μελετήματα.

Αὐτὸς ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν Ἰωάννην Λαμπρίδην ἀπὸ τὰ Δολιανὰ (1862-1914).

11) 24-9-1874. Ὁ Γιαννιώτης ἱατρὸς Ν. Τσιγαροῦς προσφέρει στὴ Σχολῇ 10 Κατηχήσεις Κοραῆ, 10 Ἱερὰς Ἱστορίας ὑπὸ Ν.Τ., 10 περιλήψεις τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ 10 βιβλία τῶν Ἠθικῶν τοῦ Στοβαίου, ὁ ὁποῖος ἦτο γραμματικὸς καὶ φιλόσοφος καὶ συλλέκτης γνωμικῶν ἄλλων, ἐξοῦσε τὸν ὄνον μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἦτο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πόλιν Στόβοι τῆς σημερινῆς Σερβικῆς Μακεδονίας στὴ συμβολῇ τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἐριγῶνος.

12) 20-6-1875. Ὁ Μιχ. Ξανθὸς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι προσφέρει στὴ σχολῇ δέκα λίρες καὶ διὰ μέσου τοῦ τραπεζίτου Ἰωαννίνων Δ. Χαντέλη στὶς 16-6-1882. Ὁ ἴδιος ὁ Ξανθὸς διὰ μέσου τοῦ τραπεζίτου Μακαριάδου ἀποστέλλει στὴ Σχολῇ καὶ ἄλλα διακόσια φράγκα στὶς 14-12-1884.

13) 'Η Κοινότης 'Ιωαννίνων.

'Η 'Εφορεία τῆς Σχολῆς μὲ αἰτητήρια ἀναφορά τῆς ἀπὸ 12-10-1873 πρὸς τὴν 'Εφοροεπιτροπὴ καὶ τοὺς πολίτας τῆς πόλεως τῶν 'Ιωαννίνων ζήτησε συνδρομὴ ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα τῶν αἰδιμίμων ἐλεοθετῶν τῆς, λόγῳ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀπὸ τὴν πρόσληψη ἑπτὰ νέων μαθητῶν. Στις 30-10-1875 ἡ 'Ορθόδοξος Κοινότης 'Ιωαννίνων ἀποφάσισε γιὰ τὴ σχολὴ ἑτήσια συνδρομὴ τῆς ἀπὸ 50 λίρες ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1874 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ προστεθῇ στὴ Σχολὴ ὡς ἔφορός τῆς καὶ ἓνας Γιαννιώτης καὶ ὡς τέτοιός ὀρίστηκε ὁ Κ. Α. Μίσιος, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπογράφει ὡς ἔφορος στὸ πρακτικὸν τῆς σχολῆς στις 9-9-1877 γιὰ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς τῶν δυὸ ἐτῶν, ὅπως καὶ ὁ διάδοχός του Θεοχάρης Α. Θεοχάρης. Σὲ πρακτικὸ τῆς Σχολῆς ἀπὸ 10-9-1881 ἀναφέρεται, ὅτι ἡ Κοινότης 'Ιωαννίνων, ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη (1874 - 78) κατέβαλε τὴν ἑτήσια πεντακοντάλιρον συνδρομὴ τῆς, τὴν καθυστέρει ἀπὸ τότε καὶ ζητεῖ ἡ 'Εφορεία τὴν καταβολὴ τῶν καθυσστερουμένων, ὡς καὶ πάλιν ἀπὸ 24 'Ιουλίου 1883 ὁ σχολάρχης Μελέτιος τὰ ζητεῖ. Σὲ ἔκθεσή του ἀπὸ 14 'Ιουνίου 1899 ὁ 'Ιωαννίνων Γρηγόριος πρὸς τὸν Πατριάρχην γιὰ τὴν σπουδαία δρᾶση καὶ τὴ δύσκολη οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Σχολῆς γράφει ὅτι «ἡ Βλαχικὴ Κυβέρνησις βέβηλον ἐπέβαλε χεῖρα καὶ ἐπὶ τοῦ Κληροδοτήματος Καστρισίου καὶ ἀπεστέρησε 2.200 λιρῶν ἐτησίως τὰ εκπαιδευτήρια 'Ιωαννίνων καὶ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπώλεσεν ἀτυχῶς καὶ ἡ 'Ιερατικὴ ἡμῶν Σχολὴ ἀμφοτέρας τὰς πεντακοντάλιρους συνδρομάς». Καὶ ἀπὸ τότε δὲν γίνεται λόγος ποτὲ γιὰ συνδρομὴ τῶν 'Ιωαννίνων. Τὸ Κληροδοτήμα Καστρισίου εἶναι τὸ τῆς 'Ελισάβετ Καστρισοῦ, μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας τιμᾶται μία ὁδὸς τῆς πόλεώς μας κατὰ τὴν Πλατεία Εὐσεργετῶν, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία 'Ελισαβέτεια Παρθεναγωγεῖα.

14) 6-10-1878. 'Ο Γ. Δρογούτης προσφέρει στὴ σχολὴ 64 βιβλία γρήσιμα.

15) 12 5-1880. 'Η μακαρίτισσα Χαΐδω 'Αναστ. Σακελλαρίου, τὸ γένος 'Αναστ. Ζαβαλέξη, στὴ διαθήκῃ τῆς ἀφιέρωσε στὴ σχολὴ ἀπὸ 8 2-1875 τριάντα Καίσαρ. Βασιλ. φλωριά.

16) 13-6-1881. 'Η 'Εφορεία τῆς Σχολῆς παίρνει ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ κληροδοτήμα τῶν ἐκ Καπεσόβου ἀειμνήστων ἀδελφῶν Πασχάλη καὶ ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς ἐν Καπεσόβῳ Πασχαλείου Σχολῆς ὅτι θὰ διατίθενται ἐτησίως πέντε ὄθωμαν. λίρες σὲ δυὸ δόσεις.

17) 11-9 1881. 'Ο ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ντίλιου τῆς Νήσου Βενέδικτος προσφέρει στὴ Σχολὴ δέκα λίρες.

18) 7-5-1883. Οἱ ἐκτελεστοὶ τῆς Διαθήκης τῆς Χρυσῆς Σπυριδ. Πριμικηρίου προσφέρουν τριάντα δραχμῆς.

19) 12-7-1883. 'Ο ἡγούμενος Λυγγιάδων καὶ ἔφορος τῆς Σχολῆς Σωφρόνιος σ' ἐπιστολὴ του πρὸς τὴν 'Εφορεία ζητεῖ συγγνώμη διότι καθυστέρησε μέχρι τοῦδε νὰ βοηθῇ καὶ αὐτὸς τὴ σχολὴ, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τὸ νέο σχολικὸ ἔτος 1883 - 4 θὰ τὴ συντρέχη μὲ πέντε λίρες ἐτησίως. Καὶ ὁ ἡγούμενος αὐτὸς τῆς Μονῆς 'Αγίου Γεωργίου Βησσαρίωνος τῆς ἐπιλεγόμενης Μουτσιάδων ἢ Λυγγιάδων, ἀφοῦ ἐβόηθησε τὴ σχολὴ δυὸ χρόνια ἐξέπεσε στὰ 1885 καὶ ἀπὸ τὴν ἡγουμενία καὶ ἀπὸ τὴν ἔφορεία καὶ ἐξῴσσε στὰς 'Αθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

20) 9-5-1885 Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀναστάσιος Τριανταφυλλίδης ἀπὸ τὴν Πάφρα τοῦ Πόντου προσφέρει στὴ Σχολὴ πέντε λίρες.

21) 2-7-1886. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ὁ καθηγητὴς Ἰω. Βεργάδης ἀπὸ τὸ Μακρίνο τοῦ Ζαγοριοῦ σ' ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν συγχωριανό του ἠγούμενον Λιγιάδων Σωφρόνιον γράφει ὅτι προσφέρει στὴν σχολὴ ἑκατὸ φράγκα.

22) 23-9-1890. Μὲ τὴν ἐναρξὴ τῶν μαθημάτων καὶ ἀφοῦ ὁ Ἰωαννῖνον Γρηγόριος ἐτέλεσε τὸν Ἀγιασμόν, ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἀνέφερε δωρητήριο ἐπιστολὴν τοῦ Λοζετινοῦ Παναγ. Ἰωαννίδου, ὅτι δωρίζει στὴ Σχολὴ ἑκατὸν εἰκοσόφραγκα κατὰ δόσεις μὲ τὸν ὄρον ἢ Σχολὴ κάθε χρόνον νὰ παίρνῃ καὶ ἓνα μαθητὴ ἀπὸ τὸ Λοζέτσι.

24) 3-5-1896 ὁ Ἀντώνιος Σούρας ἐπισκέπτεται τὴ Μονὴ καὶ τὴ Σχολὴ καὶ βιαζόμενος νὰ ἀναχωρήσῃ ἀφίνει στὸν τραπέζιτῃ Ἀλιέα 3 εἰκοσόφραγκα καὶ ἐπιστολὴ δωρητήριο καὶ εὐχαριστήριο πρὸς τὴ Σχολή. 24) Ὁ Χριστόδουλος Εὐθυμίου.

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Μελέτιος στὶς 26-1-1914 στέλνει στὰς Ἀθήνας ἐπιστολὴν στοὺς ἐκτελεστὰς τῆς Διαθήκης τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Γιαννιώτη εὐεργέτου Χριστοδοῦλου Εὐθυμίου Ἰωάννην Δούμαν, τὸν Παναγιώτην Κουτσαλέην, τὸν Ἀγαμέμνονα Πάλλην καὶ Ἀγγελο Σίμο, στὴν ὁποία ἀναφέρει, ὅτι ἔλαβε χιλίας δραχμὰς, ἐτησίαν συνδρομὴν τοῦ Κληροδοτήματος ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ὀρισθεῖσαν κατόπιν Βασιλικοῦ Διατάγματος. Καὶ ἡ συνδρομὴ αὐτὴ τοῦ Κληροδοτήματος Χ. Εὐθυμίου ἀπὸ χιλίας δραχμὰς κατ' ἔτος ἐξηκολούθησε ἕως ὅτου ἐκλείσεν ἡ Σχολὴ στὰ 1922.

25) Ὁ ἰατρὸς Γεώργιος Εὐγενίδης ἀπὸ τὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας ὑπηρετοῦσε στὰ Γιάννινα ὡς χριστιανὸς δικαστὴς, ἀξῆς, στὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Ἀνθρώπος εὐσεβέστατος. Ἐγγραψε πίνακες καὶ τοὺς προσέφερε δωρεὰν στὶς ἐκκλησίας, στὰ σχολεῖα καὶ στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ κατὰ τὸ ἔτος 1902, οἱ ὁποῖοι πίνακες ἐξήταζαν τὰ θέματα :

- α) «θεωρίαι μεταφυσικαὶ τῶν διασημωτέρων σοφῶν καὶ φυσιοδιφῶν».
- β) «ἡ Μετάνοια ὡς ἐπιστροφὴ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Σατανᾶ πρὸς τὸν θεόν».
- γ) «ἡ Πίστις καὶ τὰ ἔργα τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης».

26) Ὁ ἀνώνυμος εὐεργέτης τῆς σχολῆς ὁ ὁποῖος προσέφερε κατ' ἔτος τριακόσιες δραχμὰς ὑπὲρ τῆς σχολῆς, καὶ

27) ἄλλοι ἄγνωστοι μικροδωρηταί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στοὺς οὐρανούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1) Ἔτη λειτουργίας τῆς Σχολῆς

Ἡ Σχολὴ ἐλειτούργησε 50 χρόνια (1872-1922). Στὸν ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμον τοῦ 1897 οἱ ἐξετάσεις τῆς σχολῆς δὲν ἔγιναν τὸν Ἰούνιον λόγῳ τῆς διακοπῆς τῶν μαθημάτων τὸ μαῦρον ἐκείνο Πάσχα, ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον διὰ τὸ σχο-

λικόν ἔτος 1896-97, ἀλλὰ τὸ πρακτικόν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χρονιάς αὐτῆς λείπει μέσα στίς 272 σελίδες καὶ 91 πρακτικά τοῦ κώδικος. Ἡ Σχολὴ δὲν ἐλειτούργησε κατὰ τὸ ἔτος 1912-13 λόγῳ τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ ἔτος 1914-15 διότι δὲν κατέστη δυνατόν νὰ διορισθῇ ἑλληνοδιδάσκαλος καὶ τὸ 1920-21 λόγῳ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ Μελετίου.

2) Τὸ τέλος τῆς Σχολῆς

Στίς 15 Μαρτίου 1920 ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἀφοῦ τὸ ὑπουργεῖον Ἑσωτερικῶν ἐξήτησε πληροφορίας γι'αυτή, ἀνέφερε ὅτι ἡ σχολὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὕλική ἐνίσχυση καὶ φιλόστοργη ἠθικὴ ὑποστήριξις λόγῳ τῶν ἱστορικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς στὰ χρόνια τῆς δουλείας. Ἀλλὰ τὸ Κράτος μας ἐκώφευσε στὴν ἀπὸ 23-4-1919 ἔκκληση τῆς Σχολῆς.

3) Ἡ ἀξία τῆς Σχολῆς

Ἡ ἀξία τῆς Σχολῆς ποὺ ἔβγαλε ἱερεῖς καὶ δασκάλους στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, σεμνὰ ἀναγράφεται στὸ ἑπόμενόν της στὰ 1915 πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο Ἀθηνῶν καὶ στὸ ἀρχιερατικὸ ἐκκλησιαστικὸ συμβούλιο Θεσσαλονίκης, ποὺ λειτουργοῦσε τότε διότι λόγῳ τοῦ πολέμου τοῦ 1914-18 δὲν ἦτο δυνατόν ἡ ἐπικοινωνία τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν μὲ τὸ Πατριαρχεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχαν τὴν ἐξάρτησιν. Ἀρχιερεῖς τῆς Ὀθωμ. ἐπικρατείας ἐξητοῦσαν ὡς ἱερεῖς ἀποφοίτους τῆς σχολῆς αὐτῆς γιὰ τις ἐπαρχίες των, ὅπως καὶ διδασκάλους— ὡς καὶ ἀπὸ τὴν Πρεσβέρα τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐσπούδασαν δύο, ὁ Περικλῆς Πισσενκίδης καὶ ὁ Ἰωάννης Στεφάνου—. Ἀποφοῖτοι τῆς Σχολῆς ἐγίναν ἐπίσκοποι, ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι, οἰκονόμοι, ἀρχιμανδρίτες. Ὁ Πατριάρχης ὁ Μέγας ὁ Ἰωακείμ ὁ Γος ποὺ πέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912, ὅταν ἔκαμε ἐκκαθάριση τῶν ἱερέων, ἐκράτησε ὅλους τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Κριταὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἐπὶ ἐλευθερίας ἐξέφρασαν τὸ θαυμασμὸν τους γιὰ τὴν πρόδο τῆς Σχολῆς σὲ μόρφωση καὶ σὲ ἦθος. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος μας ἔκαμε κί' αὐτὸ ἓνα μονάχα καλὸ στὴ Σχολή, ἀφοῦ οὔτε πενιάρια δὲ θέλησε νὰ ξοδέψῃ γιὰ τὴ συντήρησιν τῆς σχολῆς καὶ τοῦ κτιρίου τῆς, καὶ τὴν παρέπεμπε νὰ κάμῃ δάνειον ἀπὸ δύο χιλιάδες δραχμῆς ἢ νὰ συλλέξῃ ἐράνους γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ἱεροῦ κτιρίου τῆς· ἐξέδωκε τὸ κάτωθι διάταγμα :

«Συμφώνως πρὸς τὸ ἐδάφιον δ' τοῦ 3ου ἄρθρου τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 19 Αὐγούστου 1914, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 402, ἡ ἀνωτέρα τάξις τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῆς Νήσου Ἰωαννίνων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Ἀην τὰξιν τετρατάξιου Γυμνασίου».

Καὶ ὅμως ἡ Σχολὴ αὐτὴ ἐκινδύνευσε νὰ κλείσῃ ὅταν ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος στὰ 1918 χωρὶς μελέτη τῶν πραγμάτων προέτεινε νὰ διατηρηθοῦν μόνον οἱ Ἱερατικὲς Σχολῆς Ἀρτης καὶ Τριπόλεως, ἐνῶ ἔπρεπε τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ σχολὴ νὰ τὴν προαγάγῃ. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος στάθηκαν ἀνίστοργητα. Ἡ περιουσία τῆς Μονῆς μὲ τὴν κακὴ ἀπαλλοτρίωσιν ἐξανεμίστηκε, ὁ Μελέτιος ἀπέθανε. Ὁ Γρηγόριος παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐλλείψει πόρων δὲν

κατώρθωσε να τῆ διατηρήσῃ ὡς ἰδιωτικὴ σχολὴ τῆς μονῆς του. Τὸ τέλος ἦλθε, ἡ Σχολὴ ἔκλεισε, τὸ Κράτος ἴδρυσε μιὰ νέα ἐτοιμοθάνατη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΚΡΑΤΙΚΗ ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Ὑστερα ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴν συμφορὰ στὰ 1924 ἡ Ἑλληνικὴ Δημοκρατία ἴδρυσε σὲ ἀρκετὰς πόλεις τῆς μικρῆς πλείον Ἑλλάδος σχολὰς μετὰ τὴ μορφὴν ἱεροδιδασκαλείων, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόφθοιτοὶ νὰ γίνωνται δημοδιδάσκαλοι καὶ ἀργότερα καὶ ἱερεῖς. Ἐπήγαιναν σ' αὐτὴ ἀπόφθοιτοὶ τοῦ τότε τριταξίου ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ἐφοιτοῦσαν πέντε χρόνια. Ἀλλὰ οἱ σχολὰς αὐτὰς ναυάγησαν γιὰ τὸ οἱ περισσότεροὶ πῆγαιναν σ' αὐτὰς γιὰ νὰ γίνουν πιὸ εὐκόλα δασκάλοι καὶ ὄχι ἱερεῖς. Καὶ καταργήθησαν μετὰ τὴν πρώτην πενταετίαν καὶ οἱ τροφίμοι τῶν ἐγγράφηκαν στὶς ἀντίστοιχὰς τάξεις τῶν πενταταξίων τότε Διδασκαλείων κατόπιν ἐξετάσεων. Καὶ ἔτσι καὶ ἡ Νέα Σχολὴ τῆς Νήσου ἔκλεισε στὰ 1929 καὶ διατηρήθηκε μόνον τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς. Στὴ νέα αὐτὴ σχολὴ τῆς Νήσου ἐφοίτησαν στὰ πέντε χρόνια τῆς 80 μαθηταί. Διευθυντὴς τῆς ἔκαμε τὰ 4 πρῶτα χρόνια ὁ ἄγ. Δωδώνης καὶ σήμερον Δρυϊνουπόλεως Δημήτριος καὶ τὸ πέμπτον ἔτος ὁ ἀρχιμ. Θεοφύλακτος Παπακωσταντίνου. Καθηγηταί τῆς δὲ οἱ ἑξῆς :

1) Ὁ Γιαννιώτης σήμερον γυμνασιάρχης Ἰωνίας Χαρίλαος Ἰωαννίδης φυσικός. 2) Ὁ Γρηγ. Καρύδης ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, σήμερον ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. 3) Ὁ Ἰω. Λέλος. 4) Ὁ Κ. Σιουμάλας ὡς φιλόλογοι καὶ παιδαγωγοί. 5) Ν. Παραρᾶς τῶν φυσικῶν. 6) Ἄντ. Ἀβδελλίδης τῶν γαλλικῶν. 7) Πασχάλης Χαραλαμπίδης τῶν Τεχνικῶν καὶ ὁ ἀτυχὴς Γρηγόριος ἔγινεν οἰκονόμος τῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας τὸ κτίριον σήμερον διαρρηθμίζεται γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ νηπιοκομικὴ σχολὴ, ἀφοῦ στὴν ἐποχὴ τοῦ συμμοριτοπολέμου ἐστέγασεν τὴν πρόσφυγα Οἰκοκυρικὴ Σχολὴ τῶν Δεσβιζιάνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Δ Ι Δ Α Γ Μ Α Τ Α

Οἱ νέοι μας πρὸ παντὸς ἄς μάθουν πὼς στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, ποῦ δὲν εἴχαμε δικό μας Κράτος, οἱ δοῦλοι Ἕλληνες φρόντιζαν ν' ἀνοίγουν, νὰ διατηροῦν καὶ νὰ ἔχουν καλὰ σχολεῖα τοῦ γένους.

Τί κόπους κατέβαλλαν, τί ἰδρωτὰς ἔχυναν, τί κινδύνους εἶχαν, τί περιορισμοὺς δικὰς τῶν προσέφεραν γιὰ τὶς Σχολὰς! Νὰ μάθουν μετὰ τὴν ζῆλον δίδασκαν οἱ διδάσκαλοι καὶ μετὰ τὴν ζῆλον μάθαιναν οἱ μαθηταί γράμματα καλὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῶν σκλάβων Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων δυὸ ἦσαν τὰ ἰδανικά, θρησκεία καὶ πατρίδα καὶ γιὰ τὰ τὰ δυὸ δούλευαν, γιὰ τὰ τὰ δυὸ ζοῦσαν, γιὰ τὰ τὰ δυὸ πέθνησαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν».

«Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος».

Ἐγγραφα στὴν ἐσοτὴ τῆς Μεταμορφώσεως
τοῦ Σωτῆρος 6 τῆ Αὐγούστου 1953.

Γ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΤΟ ΖΜΠΟΥΡΟΛΙΘΑΡΟ

Α'—Η "ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ,"

Στὸν τελευταῖο πόλεμο, φεύγοντας τὰ Γιάννινα, εἶχαμε —οικογενειακὰ— καταφύγει στὸ Κεφαλόβρυσσο, μιά ὠραιότατη κομφοπολι τῆς Τριχωνίας.

Τὸ ἐπίσημό της ὄνομα εἶνε Θέρομος· δηλ., τὸ ἀρχαῖο της: Στὴ θέση της, ἦταν χρισμένη ἢ διάσημη στὴν ἀρχαιότητα πολιτεία Θέρομα ἢ Θέρομος, ὅπου κάθε χρόνο γινόταν ἡ συγκέντρωση τῶν Αἰτωλῶν γιὰ ἀρχαιρεσίες τῶν ἀρχόντων τῆς «Πολιτείας» των καὶ γιὰ τὴ μεγάλη πανήγυρη πού μετὴν εὐκαιρία αὐτὴ γινόταν στὴν περιοχὴ της. Ἰδιαίτερος χῶρος της ἦταν ἀφιερωμένος στὸ Θέρομο Ἀπόλλωνα, τοῦ ὁποῖου, ὕστερα ἀπὸ ἀνασκαφές, ἀποκαλύφθηκε καὶ ὁ Ναός, καθὼς καὶ —γύρω του— ὑπολείμματα προϊστορικῶν οἰκιῶν σὲ σχῆμα ὠσειδές.

Τὸ Κεφαλόβρυσσο ἔχει ὠραιότατους περιπάτους. Ἐνας παρόμοιος πρὸς τ' ἀνατολικά, με εἶχε κάποτε ὀδηγήσει πρὸς τὰ χωριονοδάρια Μεγάλου Δέντρο καὶ Ταξιάρχης, πού δὲν διεκδικοῦν —τὸ καθένα γιὰ τὸν ἑαυτό του— τὴν τιμὴ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, ὁ ὁποῖος μολταταῦτα εἶνε περισσότερο Ἡπειρώτης παρὰ Αἰτωλός: Οἱ γονεῖς του ἦταν Ἡπειρώτες, πού εἶχαν ἐκεῖ καταφύγει, σὲ περιόδους πιθανότατα ἀνωμαλιῶν καὶ διώξεων στὸ γενέθλιό τους τόπο, [τὰ Γραμμενοχώρια. Ἡ παράδοση τῆς τέτοιας καταγωγῆς τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, σώζεται ζωηρότατη στὴν περιοχὴ.

*

Μοῦ γεννήθηκε ἐκεῖ ἡ περιέργεια, γιὰ τὸ πῶς καὶ γιατί τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ χω-

ριὰ ὀνομάστηκε Μεγάλο Δέντρο. Προθυμοποιήθηκαν τότε νὰ μοῦ ἐξηγήσουν, ὅτι «δέντρο» στὸν τόπο τους, λένε τὴ δρὺ—τὸ ἱερὸ αὐτὸ καὶ μαντικό δέντρο τῶν προγόνων μας, μετὰ μυστηριακὰ τὸν θροῦσμα— καὶ ὅτι οἱ κάτοικοί του, ὀνομάζονται Μεγαλοδρυῖτες. Μοῦ εἶπαν ἐπίσης ὅτι ὁ συγχωριανός τους Σπύρο Σιάτρας, εἰκοσι χρονῶν στὸν καιρὸ τοῦ Εἰκοσιένα, πού εἶχε πεθάνει σὲ ἡλικία ἑκατὸν δέκα χρονῶν, διηγόταν ὅτι ὑπῆρχε στὸ χωριὸ μιά μεγάλη καρυδιὰ —τὸ ἰσκιωμένο δέντρο— πού εἶχε στὸν κορμὸ της μιά μεγάλη τρύπα. Στὸν καιρὸ τῆς «ἀρρώστειας», γιὰ νὰ διώξουν τὸ θανατικό, πέρασε ὅλο τὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν τρύπα αὐτὴ, πού δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν καὶ μιά φυσικὴ κουφάλα.

«Ἀρρώστεια» χωρὶς ἄλλο ὁ Σιάτρας θὰ ἐννοοῦσε τὴν πανώλη, ἢ ὅποια γύρω στὰ 1762', ἔφτασε καὶ στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔκανε μεγάλη θραύση.

Τὸ «τροποπέρασμα» αὐτό, εἶχε βέβαια συμβολικὸ χαρακτῆρα: καθένας πού περνοῦσε ἀπὸ τὴ μιά μεριὰ τῆς κουφάλας στὴν ἄλλη, ἄφηνε πίσω του ἢ στὸ δέντρο τὸ μόλυσμα πού τυχόν βρισκόταν ἀπάνω του, καὶ ἔβγαινε καθαρισμένος ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ· μπορεῖ μάλιστα τὸ πέρασμα τῆς τρύπας νὰ γινόταν, μόνο ἀπὸ ἀρρώστους· Αὐτὸ ὅμως μποροῦσε νὰ σημαίνει καὶ ὅτι καθένας πού περνοῦσε ἀπὸ τὴν τρύπα αὐτὴ, πρόσφερε θεληματικὰ τὸν ἑαυτό του στὸ δαίμονα τῆς ἀρρώστειας, πού κατοι-

κοῦσε φυσικά στήν κουφάλα, γιά νά τόν ἐξευμενίσῃ, ἢ καί γιά νά τόν ξεγελάσῃ.

*

Ἡ «ἀρρώστεια» καί τὸ «τρουποπέρασμα», τὸ ὁποῖο εἶνε πολὺ γνωστὸ στήν Ἑλλάδα², μοῦ θύμισαν τὸ Καπέσοβο τοῦ Ζαγοριοῦ, πού τόσες φορές μὲ φιλοξένησε.

Λιγάκι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ —πρὸς τὰ ΒΔ., ἂν θυμάμαι καλά— εἶναι ἓνα παρακλάδι τῆς βαθύτατης χαράδρας τοῦ Βίκου, τῆς ὁποίας τὰ πλευρά, κόβονται ἀπότομα, σὰ δυὸ κάθετα τείχη, σὲ ὕψος πολλές φορές χίλιων μέτρων. Τὸ παρακλάδι αὐτό, εἶνε ἕνας ἀπὸ τὸν περιπατοῦς τοῦ Καπέσοβου, καί τὸ χάσμα πού σχηματίζεται ἐκεῖ λέγεται «καταφί». Αὐτὸ χωρὶς ἄλλο σημαίνει καταφύγιο : γιὰ τὸ μέρος αὐτό, χρησιμοποιοῦταν πραγματικά σὰν τέτοιο ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, σὲ καιροὺς δηώσεων κι ἐπιδρομῶν· ἴσως κι ἀπὸ πολὺ παλιά, ἴσως καί μόνο πιδ πρόσφατα —τὸν περασμένο ἢ προπερασμένο αἰῶνα—, ὅταν ἦ ληστεία κι ἦ δῆωση, ἦταν μόνιμη κατάστασις στὸ ἄλλοτε πλουσιώτατο Ζαγόρι.

Κάποιο πρωῖνὸ πού εἶχαμε πάει γιά κολατσιὸ στὴ βάση του, στήν παρεῖα τῆς ἀπότομης κοιμῆς πού πλαισίωνε κάθετα τὸ ἀριστερό μας πλευρό, πολὺ ψηλὰ σχεδὸν στὸ χεῖλος τῆς, σὲ ὕψος 20 - 25 μέτρων, πῆρε τὸ μάτι μου, κολημένο θαρρεῖς καί ριζωμένο στήν πλαγιά, ἓνα παραδόξου σχήματος ξύλο, πού εἶχε καταπληκτικὴ ὁμοιότητα μὲ ἄλετρι καί γυνί.

Ρώτησα φυσικά αὐτὸν πού μὲ φιλοξενούσε, πῶς τάχα βρέθηκε ἐκεῖ ἐπάνω τὸ παράξενο ἐκεῖνο ξύλο· δὲν ἔβλεπα ἀντίστοιχα καί κανένα δεντρί, γιά νά τὸ θεωρήσω ρίζα του, πού νᾶχε κάποτε ἀποκαλυφτεῖ ἀπὸ διολίσθησι χρωμάτων. Μὲ πληροφοροῦσε τότε ἐκείνος ὅτι, κατὰ πῶς λέγαν οἱ γεροντότεροι, τὸ ξύλο ἦταν πραγματικὸ ἄλετρι, κι εἶχε μείνει ἐκεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς «ἀρρώστειας». Τότε, γιά νά προφυλάξουν ἀπὸ τὸ ἀμείλικτο θανατικὸ τὸ χωριὸ, βγήκαν μ' αὐτὸ τὸ ἄλετρι,

καί χάραξαν γύρω, τριγύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ ἓνα αὐλάκι : Σὰ νά δημιουργοῦσαν ἔτσι ἓνα φράγμα, μιὰ συμβολικὴ τάφρο, πού δὲ θὰ μπορούσε νά τὴν περάσῃ ὁ δαίμονας τῆς καταστροφῆς, καί σὰν νά τοῦ ἀπαγόρευαν νά πλησιάσῃ στὸ χωριὸ.

Μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀσχολεῖται καί ὁ Λαμπρίδης³. «Εἰς τὸ Καπέσοβον γράφει, διασώζεται παράδοσις καθ' ἣν, οὐδέποτε εἰς αὐτὸ ἐπιδημία ἐνσκύπτει, διότι εἶνε ἐγκαινιασμένον· ἐγένετο δὲ ὁ ἐγκαινιασμός οὗτος, τόνδε τὸν τρόπον. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, περιεγαγόντες ζεῦγος βοῶν μετὰ ἀρότρου τρεῖς περὶ τὸ χωριὸν τοῦτο, κατέχωσαν ὕστερον αὐτοὺς ζῶντας παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Ὅμοιον δὲ τι συμβάν, προσθέτει, ἀναφέρει καί ὁ Θ. Βενιζέλος (Ἐθαγ. Κῆρυξ, ἔτος 1871, σ. 89)».

Παρόμοια παράδοσις στὸ Μονοδέντρο (τοῦ Ζαγοριοῦ κι αὐτό), μοῦ ἔκανε γνωστὴ ὁ παλαιάμαχος ἐκπαιδευτικὸς Σκαμνελιώτης Θεοφάνης Φραγκοῦλης· στὸν καιρὸ δηλ. τῆς «ἀρρώστειας», ἔφεραν γύρω κι αὐτὸ τὸ χωριὸ μὲ ἄλετρι, κι ἔπαυσε τὸ θανατικὸ.

*

Μὰ ὅλα αὐτά, μοῦ θυμίζουν κι ἄλλα παρόμοια καί συγγενῆ, πού, ἢ τὰ ἔζησα ὁ ἴδιος ἢ τὰ διάβασα : Τὸ Κόκκινο Λιθάρι τῆς Πρέβεζας, τὸ Ζμπουρολίθαιο τῆς Γαστριτσάς, τῆς Βασιλειῆς τοῦ Τεκῆ τοῦ Σιέη Ραζῆ, τ' Ἀλαφρὸ τῶν Ἑβραΐσων τῶν Γιαννίνων, καί πολλές ἄλλες σχετικὲς παραστάσεις.

Θυμῆθηκα ἐπίσης κι ἓνα— σὲ γαλλικὴ μετάφρασις— βιβλίον τοῦ διάσημου φολκλορίστα Τζαίμς Τζιόρτζ Φραιζερ, μὲ τὸν τίτλο «Le trésor légendaire de l'humanité», ὅπου παρατάσσονται ἀντίστοιχοι θρύλοι, παραδόσεις, ἔθιμα, δεισιδαιμονίες, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, λατρεῖς καί τελετὲς ἀψύχων καί τὰ παρόμοια.

Μὰ...ᾶς τὰ πάροουμε ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ σειρά.

Β' ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΕΝΤΡΩΝ

Καί πρῶτα— πρῶτα, ᾶς τελειώνουμε μὲ τὸ Μεγάλον Δέντρο.

2. Βλ. στὰ Ἑπ. Χρονικά 1931. τεῦχος Γ' σελ. 285 καί ἐπ. Κ)τίνου Ρωμαιοῦ, τὸ «ἀγιολίθαιο».

Στὸ χωριὸ αὐτό, ὡς θεραπευτικὸ μέσο γιὰ τὰ ἄρρωστα παιδιά, οἱ γρηῆς του χρησιμοποιοῦσαν αὐτὸ πού ὀνομάτιζαν ἐκεῖ «πυρροσιά», ὄνομα πού θυμίζει φωτιά καὶ ἐστία : μιὰ πρόχειρη δηλ. ἀψίδα καμωμένη ἀπὸ βέργα δέντρου, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ὁποία κάνουν νὰ περάσει τὸ ἄρρωστο παιδί, γιὰ νὰ «ρίξουν» στὴ βέργα τὸ κακό, ἢ νὰ τὸ ἀφήσουν πίσω της.

Αὐτά, ἐνδέχεται νὰ ἔχουν ἄμεσο ἢ ἔμμεσο καταγωγή ἀπὸ τὶς πανάρχαιες λατρεῖες τῶν ἄγριων δέντρων, τῶν ἀργῶν λίθων, τῶν θεοποιημένων ἀψύχων, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοί μας ἐπικαλιόταν μὲ τοὺς τρόπους αὐτοὺς τὴν προστασία.

*

Ὅλες αὐτὲς οἱ λατρεῖες, εἶνε γνωστὲς καὶ ἀπὸ τὴ δική μας ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, ἀλλὰ εἶνε διαδομμένες, κατὰ ποικίλλες σὲ κάθε τόπο μορφές, καὶ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Οἱ Ἴνδοι Χινατσῶς τῆς βόρειας Ἀμερικῆς, πιστεύουν ὅτι, κάθε ἄψυχο ἀντικείμενο, ἔχει τὸν «ἴσκιον» του· πρέπει νὰ τοῦ δείχνουμε σεβασμό, βαθμολογημένο ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος του. Ὁ «ἴσκιος» π.χ. τῆς μεγάλης λεύκας τοῦ Μισσουρί, δικαιοῦται πολὺ περισσότερο σεβασμὸ ἀπὸ τοὺς ἴσκιους τῶν θάμνων καὶ τῆς χλόης. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κόψουν τοὺς γίγαντες αὐτοὺς τοῦ φυτικῆ βασιλείου, καὶ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὶς ἀνάγκες τους, τοὺς πεθυσμένους μονάχα κορμούς.

Κάτι παρόμοιο πίστευαν καὶ οἱ Ἰρακινοί, καθὼς καὶ οἱ Βανίκας τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Ἴνδοι τῆς Βρετανικῆς Κολομβίας, πρὶν χρησιμοποιήσουν τὶς πρώτες εἴξεις τοῦ ἡλιοτρόπιου, τὸν πληροφοροῦσαν ὅτι θὰ τὸ φῶνε, καὶ τοῦ ζητοῦσαν τὴν προστασία, γιὰ ν' ἀποκτήσουν, τρώγοντάς το, δύναμη καὶ ἐπιδεξιότητα στ' ἀνεβᾶσματα.

Ἄλλοι λαοί, πιστεύουν ὅτι τὰ δέντρα κατοικοῦνται ἀπὸ πνεύματα, καὶ ἄλλοι, ὅτι αὐτὰ ἔχουν ψυχή : οἱ Σιαμαῖοι μοναχοί, δὲ σπάζουν ποτὲ κλαδιὰ ἀπὸ δέντρο, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού δὲ θάσπαζαν τὸ βραχίονα ἀθώου ἀνθρώπου.

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ μᾶς θυμίζει τοὺς κολασμένους τοῦ δέκατου τρίτου ἄσματος τῆς «Κολάσεως» τοῦ Ντάντε, οἱ ὁποῖοι γιὰ τιμωρία τοῦ ἁμαρτήματος τῆς αὐτο-

κτονίας, εἶνε μεταβληθέντες σὲ δέντρα καὶ θάμνους, πού διαρκῶς θρηνοῦν καὶ ὀλοῦζουν. Σὰν ἔσπασε — ἀνίδεος — ὁ Ντάντε ἓνα κλαρὶ ἀπὸ τὰ δέντρα αὐτά, ἐκεῖνο, μ' ἀνθρώπινη φωνὴ παραπονέθηκε γιὰ τὸ πόνεσαν· καὶ ἡ πληγὴ πού ἔγινε, γέμισε μαῦρο αἷμα.

*

Παρόμοιες πίστεις ἔχουν, ἀκόμα καὶ σήμερα, στὴν Κίνα, ὅπου, στὰ νότια τοῦ Φοῦν - Κιέν, κανένας δὲν τολμάει νὰ κόψῃ δέντρο ἢ μεγάλη κλαδιὰ του, γιὰ νὰ μὴν ἐρεθίσῃ τὸ πνεῦμα, πού κατοικεῖ μέσα σ' αὐτὸ καὶ τὸν τιμωρήσῃ μὲ δυστυχίες καὶ ἀρρώστειες.

Στὴν Αἴγυπτο, συναντοῦσε κανένας μοναχικὸς συκομοριεῖς, πού τὸ φύτρωμά τους στὴν ἔρημο, φαινόταν σὰ θάψμα· τὸ φύλλωμά τους, μιᾶς ἀδιαπέραστης πυκνότητος, ἀντιμετώπιζε νικηφόρα τὸ θερμότερο ἥλιο στὴν καρδιὰ τοῦ θέρους.

Σ' αὐτὰ τὰ δέντρα, οἱ περιόικοι καὶ οἱ περαστικοὶ πρόσφεραν, ἀποθένοντάς τα στὸν ἴσκιον τους, σταφίδες, σῦκα, ἀγγούρια, καὶ νερὸ σὲ στάμνες, τὶς ὁποῖες, πονετικοὶ ἄνθρωποι κρατοῦσαν πάντοτε γεμάτες· ὁ περαστικὸς, σίγαζε ἀπ' αὐτὰ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα του, καὶ πλήρωνε τὴν ὀφειλὴν του πρὸς τὸ δέντρο μὲ μιὰ προσευχή· καμμιά φορὰ, τὸ πνεῦμα τοῦ δέντρου, ἔβγαζε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κεφάλι του ἢ ὅλο του τὸ κορμί, μὰ ἀμέσως ξανακρυβόταν.

*

Στὶς Ἰνδίες, στὴ Μαλαισία, στοὺς Σλαῦσους τοῦ Νότου, στὴ Λέσβο, ἀπειλοῦσαν μὲ κόψιμο κάθε δέντρο πού δὲν κάρπιζε, καὶ τοῦ δίναν ἀναστολὴ ἐκτελέσεως γιὰ τὸν ἐπόμενον χρόνον.

Στὸ Σελαγκάρ, ἓνας ἀπὸ τοὺς μάγους τῆς περιοχῆς, ἔπαιρνε ἓνα τσεκούρι, καὶ χτυπώντας ἐπιδέξια τὸν κορμὸ τοῦ ἄγονου δέντρου, τοῦ ἔλεγε : — Θὰ κἀνης ἢ ὄχι τώρα καρπούς ; ἂν ἀρνεῖσαι, θὰ σὲ κόψω· καὶ τὸ δέντρο ἀπαντοῦσε μὲ τὸ στόμα ἐνὸς ἄλλου ἀνθρώπου κρυμμένον κάπου ἐκεῖ κοντά : — Ναι, θὰ καρπίσω· σὲ παρακαλῶ μὴ μὲ κόψης !

Στὴ Βοημία, στὸ Τυρόλο, στὴ Ρωσσία, ποτὰ, ἐκχειλίσματα καὶ ρίζες ἀπὸ δέντρα

θάμνους, φύλλα και άνθη, κομμένα και μαζεμένα την ημέρα της γιορτής του Άη - Γιαννιού, έχουν δυνατές μαγικές ιδιότητες· αρκεί μονάχα να μαζευτούν με κατάλληλο τρόπο. Στις Ίνδιες, λατρεύουν κυριολεκτικά τον «Ίερό Βασιλικό» και τον παντρεύουν κάθε χρόνο με τὸ θεὸ Κρισνά'.

Τὸ Χριστουγεννιάτικο κούτσουρο και δέντρο, παίζει μεγάλο ρόλο στὰ χριστουγεννιάτικα ἔθιμα τῆς Εὐρώπης και τῆς Βαλκανικῆς.

Θυμίζουμε ἐπίσης ἐδῶ και τὸ περίφημο τραγούδι «Χριστοῦγεννα τῆς Στρουγγοκαλύβας» τοῦ Κρουστάλλη, ὅπου περιγράφεται τὸ πάντρεμμα ἀπὸ τοὺς τσελιγκάδες τῆς φωτιᾶς, με ξεριζωμένα ὀλόκληρα δέντρα και με σπονδὲς ἀπὸ κρασί και λάδι.

Μὰ ἄς ξεαναγυρίσουμε τώρα στὶς θύμησές μας.

*

Καθὼς κατεβαίνουμε πρὸς τὴ Λίμνη μας ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἀγορᾶς, ἐκεῖ πού συναντοῦμε τὸν ὑπόσταθμο τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἐταιρείας, ἀριστερά, ἀνοίγεται ἓνα στενό, πὸ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ θερινὰ λουτρά· πρὶν ὅμως φθάσουμε σ' αὐτά, συναντοῦμε κάποιον κτίριο, πού, ἔτσι ὅπως εἶναι και τώρα, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἦταν Τεκές, τοῦ Σιέη Ραζή, ὅπως ὀνομαζόταν στὰ παιδικὰ μου χρόνια. Αὐτοῦ τοῦ κτίριου, τὸ παλαιότατο, ὅπως ἀργότερα ἐξακρίβωσα ὄνομα, ἦταν «Τεκές τοῦ Γαζή Βρονός», εἶχε δὲ ἀρχικὰ ἰδρυθῆ ἀπὸ τὸν περίφημο ἐκείνου Τοῦρκο Στρατηγὸ τοῦ 14ου αἰῶνα, γύρω στὰ 1388· με τὴν πρώτη δηλ. στοὺς Τούρκους ὑποτέλεια τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, και στὴ θέ-

ση ὅπου ἦταν πρὶν ἡ παλαιότητα, ἔξωκαστρινῆ τότε Ἐκκλησία τῆς «Ἁία - Τριδας».²

Στις πλευρὲς αὐτοῦ τοῦ στενοῦ δρομάκου, φύτευαν στὰ παιδικὰ μου χρόνια πικνότατες βασινιές (βάτα), τὶς ὁποῖες τὸ καλοκαίρι ἐπισκεπτόμαστε οἱ συμμαχαιῶτες μου συχνά, γιὰ τὰ κατὰμαυρα βατόμουρά τους· αὐτὸ ὅμως, κρυφὰ ἀπὸ τοὺς δικούς μας, και με προφύλαξη: γιὰτί, ὅλες αὐτὲς οἱ βασινιές, ἦταν σκορπιστὰ σκεπασμένες με κουρέλια ἀπὸ ἐσώρουχα, και οἱ γονιοί μας, δὲ μᾶς ἄφηναν νὰ πάμε πρὸς τὰ κει· ὅπως μᾶς ἔλεγαν, ὅλα αὐτὰ τ' ἀποριγμένα ράκη, ἦταν ἀπὸ μάγια.

*

Ἀργότερα ἔμαθα ὅτι, στὶς φεγγαρόλουστες νυχτιές, γυναῖκες πήγαιναν ἐκεῖ μυστικά, κι ἀπόθεναν ἐκεῖνα τὰ ἐσώρουχα και τὰ ράκη, τὰ ὁποῖα ἀνήκαν σὲ δικούς τους ἀρρωστούς, γιὰ νὰ ρίξουν ἀπάνω στοὺς βάτους τὸ κακὸ πὸν προκαλοῦσε τὴν ἀρρώστεια, ἢ γιὰ νὰ προσφέρουν τὸν ἀρρωστο στὸ πνεῦμα πὸν εἶχε διαλέξει τοὺς βάτους ἐκείνους γιὰ κατοικία. ἢ ἴσως με τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ τὸ ξεγελάσουν.

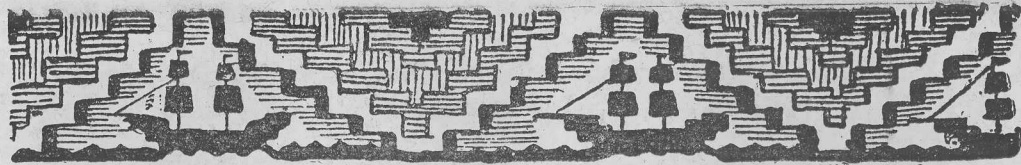
Στὴν πραγματεία τοῦ Ρωμανοῦ, ἀναφέρεται τὸ περιστατικὸ χωρικοῦ, ὁ ὁποῖος σ' ἓνα χωριὸ κοντὰ στὴ Φυγάλεια, καθὼς «ἔβαλε φωτιὰ σ' ἓνα βατιῶνα γιὰ «ν' ἀνοίξη» τὸ χωράφι του, ἄκουσε ἓνα ἄχι!... εἶδε δὲ νὰ πετάγεται ἀπὸ τοὺς βάτους, μιὰ θεώρατη Νεράιδα θυμωμένη. Τὸν ἐλάβωσε τὸν ἄνθρωπο, σύρθηκε αὐτὸς μῆνες, και στὸ χρόνο ἀπάνου πέθανε».

[Συνεχίζεται]

1. Τὰ ἀναφερόμενα γιὰ τὶς παραδόσεις σχετικὰ με τὰ δέντρα στὰ διάφορα ἔθνη τοῦ κόσμου, εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ προμνημονευμένο βιβλίον τοῦ Τζαίημς Φραϊζερ.

2. Βλ. και Δ. Σαλαμάγκα, «Περίπατοι στὰ Γιάννινα», στὸ περιοδικὸ Ἑπειρ. Γράμματα, τεύχη 9-10 σελ. 81 και ἔπ.

ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

13. ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΘΕΟΣ**

Σὲ ἀκροστιχίδα : Motdehaï Moshe Kantos

1. Μιγάλος εἶναι ὁ θεὸς στοὺς οὐρανοὺς καὶ κάτω
κι ὅλος ὁ κόσμος τὸν πινοῦν κι ἅγιο εἶν' τ' ὄνομά του.
2. Ρωτάγω ἀπὸ τὸν Θεὸ ἓνα ρώτημα μιγάλο,
ποὺ νὰ μᾶς γυρίσει σήμερις μὲ τεισιουβὰ μιγάλο.
3. Δοξασμένοι ὁ Θεός, νὰ καλοσέψεις ἔμένα,
μαζὶ μὲ ὄλον τὸν ντουινιά, νὰ σὲ πινέσω σὰν ἓνα.
4. Κάμε καλὸ γιὰ λόγο μας ὡς ἄμμουσ τσῆς θαλάσσου,
παρακαλῶ σε Για-ραμπῆ κάμε γιὰ τ' ὄνομά σου.
5. Γιαράμπη ποὺ εἶσαι στὰ ψηλά, κάμε μιρααμέτι,
τί ἐγὼ εἶμαι ὁ μικρότερος ἀπ' ὄλο τὸ ὄμετι.
6. Μέρας καὶ νύχτα μαρτυροῦν καὶ μεῖς κι ὅλος ὁ κόσμος
ποὺ εἶναι ἓνας ὁ Θεός, μᾶς δείχνει ἴσιους δρόμους.
7. Σ' κῶστε ψηλὰ τὰ μάγια σας καὶ ἰδέτε τὰ ὀράνια,
ποὺ εἶναι ἅγιος βασιλιάς, ἀγαπάει τὴν ὀρφάνια.
8. Χατὰς δὲ γένηται ποτὲ μὴ δίχως κι ἓνα κρίμα,
καὶ δίχως θέλημα Θεοῦ δὲν κάνει καρπὸ τὸ κλίμα.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεύχος καὶ τέλος.

** Περιέχεται μόνο στὴ νεώτερη συλλογή, στὴν ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ : «Τὴ γῆς ἀπάνω
σὲ νερό». Τὸ ἐξωχώρισα ἀκολουθώντας τὴν ἀκροστιχίδα ποὺ σχηματίζει τὸ ὄνομα ἰ
Μορντεχάι Μοσιὰ Καντός, ἑνὸς λογίου, ποὺ τὸ συνέθεσε ἀπὸ γνωστὰ ἢ δικά του διςτιχά.

2. Τ ε σ ι ο υ β ᾶ, μετάνοια (λ. ἔδρ.).

3. Δ ο ξ α σ μ ἔ ν ο ς ὁ Θεός, ἀντὶ κλητικῆς (ἔβραϊσμός), νὰ κ α λ ο σ ἔ ψ η ς,
νὰ κάνεις καλοσύνη.

5. Μ ι ρ α α ἔ τ ι, ἔλεος (λ. τουρκ.), ὄ μ ἔ τ ι, ἔθος (λ. τουρκ.).

7. "Ἄγιος, ὀρθότερα θὰ ἦταν ἂν διορθώναμε σὲ ἄ λ ο ς.

8. Χ α τ ᾶ ς, ζημία (λ. ἔδρ.).

9. Καλούσιψέ μας Για - Ραμπή σὶ τόπους ὄχ τὴν ἡγή σου,
ξαγόρασέ μας βασιλιὰ μὲ τὴ χέρα τὴ δική σου.
10. Νὰ ἰδοῦμε τὴν δξία σου, στὸ ἔλα ἡ ξαγορά σου.
νὰ ξαίρουμε τὴν πίστι σου καὶ εἶν' ἕνα τ' ὄνομά σου.
11. Τὸν ὄρκο πού σὺ ἔμνιξες στὸν Ἀβραάμ τὸν ἡγυιό σου
καὶ ἔμεις ὄχ τὰ ἀγγόνια του, καρτεροῦμε τὸ φῶς σου.
12. Βέβαια ξαίρω τὸν ὄρκο σου, πὼς εἶναι πιστημένος,
στὸ θεδιαστήρι ὃ Γισχάκ ἡστάθηκε διμένος.
13. Στὸ Γιαακὼβ ἡπέρσιψες τὸ σπόρο του σὰ χῶμα,
δὲν τσοὺς μιτράει σήμερα τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα.

*

14. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ*

1. Γιαράμπη πού εἶσαι στὰ ψηλά κάμε μιρhamέτι,
τί ἐγὼ εἶμαι μικρότερος ἀπ' ὄλο τὸ ὄμετι.
2. Γιὰ χῶμα λογαριάζομαι στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
κι οὐχ τὰ πουλλὰ τὰ κρίματα τραβῶ μιγάλον κόπον.
3. Πρέπει ἀνθρωπος νὰ διχτεῖ τὰ γισουρίν μι ἀγάπη,
ὄτι ἔρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ δέ' ν' ἄλλο τζιβάπι.
4. Τ' ἔχει νὰ πεῖ τ' ἀχελί σου μὲ τὴν καρδιά σου ἀντάμα ;
'Αφέντη, Θεέ μου, σοῦ 'φταιξα κι ἀπέρασα ὄχ τὸ Γράμμα.
5. Τὰ κρίματά μου εἶναι πολλὰ ὡς ἄμμους τοῦ θαλάσσου,
Γιαράμπη κάτσε στὸ θρονί, στὰ λημονήματά σου.
6. Τὰ κρίματά μου νὰ σοῦ εἰπῶ, ὄσα ἔχω καμωμένα,
ὄλος ὃ κιρὸς πιρνάει, κι αὐτὰ δέ' ναι σωμένα.
7. Κι ὄπου νὰ εἰπεῖ νὰ τ' ἀρνηθῆ στὴν κρίση τὴ μιγάλη,
τί δέ' ναι κρίση ἀνθρώπινη πού νὰ βγῆ σὶ κιράλι.

9. καλούσιψε, κάμε καλοσύνη. — 10. ἐβραϊσμός καὶ στέθος δύο εἰρήδους.

11. ἔμνιξες, ὀρκίστηκες. — 12. θεδιαστήρι, θυσιαστήριον.

13. ἐπέρσιψες, περίσσεψες, ἐπλήθυνες, (ἐπλήθυνες τὸ σπέρμα τοῦ Ἰακώβ σὰν τὸ χῶμα, σὰν τὸν ἄμμο).

* Τὰ 20 τελευταῖα τοῦτα διέτιχα τὰ μάζεψα ἀπὸ τὸ νεώτερο χειρόγραφο, ἀνάμεσα στὸ τραγοῦδι τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου.

1. μερακαμέτι, ἔλεος (λ. τουρκ.), ὄμετι, ἔθνος (λ. τουρ.), Γ ι α ρ α μ π ῆ, Θεέ.

3. γισουρίν, τὰ βάσανα (λ. ἔβρ.), τζιβάπι, λόγος, ἀπόκριση, (λ. τουρκ.),

4. ἀπέρασα ὄχ τὸ Γράμμα, παρέθηκε τὸ νόμο.

8. Γιαράμπη πού είσαι στὰ ψηλά καὶ χαμπηλά κοιτάγεις,
τὰ κρίματά μου μὴ τηρᾷς καὶ μὴν τὰ λογαριάγεις.
9. Τὰ κρίματά μου ρίξι τα στῆς θάλασσες τὸ βάθην,
γιὰ τὸ τζεχούθ τοῦ Ἀβραάμ, στὰ λόγια του ἠστάθη.
10. Καὶ σὰν τὸ χιόνι ἄσπριστα, καένα νὰ μ' δὲ μείνει,
γιὰ τὸ τζεχούθ τοῦ Γισχὰν ὁποῦ κορμπὰν ἠγίνη.
11. Ἄσπρισ' τα σὰν τὸ μαλλί, ὄτ' εἴμαστε πιδιά του,
γιὰ τὸ τζεχούθ τοῦ Γιαακῶβ φ'λαχτή τὸ ὄνομά του.
12. Σκλάβος σου εἶμαι Γιαραμπῆ πολὺ κριματισμένος,
ἅμα ἀπὸ τὸ θάρρο σου δὲν εἶμαι ἀπαριασμένος.
13. Καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸ πέβει,
κι ὅσο θὰ ζῶ, τ' ἀχείλη μου ἐσένα μοναχέβει.
14. Τί ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς κι ἕνα εἶν' τ' ὄνομά του,
κι ἄντας ν' ἀνάψει ἡ σκάνια του, ποιός νὰ σταθῆ ὄμπροστά του ;
15. Ποιός νὰ τοῦ εἶπει τί ἔκαμες, ποιός νὰ τοῦ εἶπει τί κάνεις ;
κι ἀπὸ τὴν κρίση του ὄμπροστά . . . νὰ πάνεις ;
16. Μήνα πιρνάει ἐκεῖ ριτζιάς, μήνα περνάει ρόσφέτι ;
Ἰκεῖ ἔναι κρίση ἀληθινή, πού δὲν τηροῦν ραγέτι.
17. Καὶ δὲν χαλεύουν ἀνθρωπον ἰκεῖ νὰ μαρτυρήσει,
κι ἰκεῖ τὸ μάλι καὶ τὸ βιδὸ τίποτες δὲν ἀχεῖζει.
18. Καλότυχος ὁ ἀνθρωπος πού δὲν χαρεῖ τὰ νιάτα,
καὶ πῆγαν τὰ ποδάρια του ὄλο στὴν ἴσια στράτα.
19. Καὶ μαρτυράει τ' ἀχείλι του, νὰ λέει ἐγὼ εἶμαι χῶμα,
κι ὅ,τι κι ἂν ἔχει στὴν καρδιά, νὰ τό'χει καὶ στὸ στόμα.
20. Νὰ σκιαῖζεται ἀπὸ τὸν Θεό, μὴ τὴν ἀληθοσύνη,
καὶ νὰ φυλάει τὴ γλώσσα του καὶ ψέμμα νὰ μ' δὲν κρίνει.

---

8. τζεχούθ, ἡ χάρις. — 10. κορμπάν, θυσία. — 11. φ'λαχτή, φυλαχτή.
12. ἀπαριασμένος, ἐγκαταλελειμένος, (λέξη γιαννιώτικη. Στὸ Βηλαρᾶ
συνανατοῦμε! ἀπαριάζουν).
14. ἡ σκάνια, ὁ θυμὸς. — 15. στὸ χ'φο λείπουν οἱ 4 συλλαβές.
16. ριτζιάς, ἰκεσία, παράκληση (λ. τουρκ.). ρόσφέτι, δωροδοκία (λ. τουρκ.).
ραγέτι, προτίμησις (λ. τουρκ.).
17. τὸ μάλι, ἡ περιουσία (λ. τουρκ.). ἀχρήζει, χρησιμεύει, (τὴ λέξη χρῆσι-
μοποιεῖ κι ὁ Βηλαρᾶς). — 20. γὰ μ' δὲν κρίνει, νὰ μὴν ὀμολοῖ,

21. Ἐκ τὸ ἔβγα τοῦ ἡλιοῦ ὡς τὸ βασίλημά του,
ὄλος ὁ κόσμος κι ὁ ντουνιας πινοῦνε τ' ὄνομά του.

*

Γ'. ΜΕΙΧΤΑ ΕΒΡΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

15. ΜΗ Μ' ΑΦΗΝΕΙΣ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ

(Σὲ ἀκροστιχίδα: Yizhak Shemuel)**

1. Adonaï ata yadata, negdeha taavathi,
Μὴ μ' ἀφήνεις τὴν ψυχὴ μου ὄχ τὸν κόσμο νὰ χαθῆ.
El Hai rahman, meleh neeman.
2. Tsar umatsok metsauni, kol yamaï nineuraï.
Ἵλα τὰ ἄχω περασμένα, ἕνα εἶν' ποὺ μὲ χαλνάει.
El Hai rahman ...
3. Hasdeha yenamaméni, bezera shel kayama.
Γιὰ νὰ μ' δὲν χαθῆ ὄχ τὸν κόσμο τὸ δικό μου τ' ὄνομα.
4. Karathi mimamakim, meerets meafelya.
Θέ μου στὸ δικό σου χέρι εἶν' τὰ τρία τὰ κλειδιά.
5. Shamáta lekol akara, ufitáhta eth rahma.
Τοῦτο εἶν' τὸ κλειδί τὸ πρῶτο, νὰ τὸ κρᾶξω μ' ὄνομα.

* Κοίταξε στὰ προλεγόμενα, στὴ σελ. 595. Τὸ τεχνικὸ μοτίβο τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἕνας τροχαϊκὸς 15σύλλαβος στίχος στὴν ἑβραϊκῆ πὸ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἕναν ὁμοιον ἑλληνικὸ ὁμοιοκατάληκτο στίχο. Κάθε δίστιχο συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκῆ ἐμφθὸ πὸ συναντήσαμε στὸ 1ο τραγοῦδι τῆς συλλογῆς.

** Ἡ ἀκροστιχίδα φανεράνει τὸ ὄνομα τοῦ στιχοπλόκου, τοῦ Ἰσαὰκ Σαμουὲλ πὸ ἦταν, φαίνεται, ἄτεκνος καὶ εἶχε μεγάλη ἀπιθυμία ν' ἀφήσει ἀπογόνους. Στὸν ἴδιο πρέπει ν' ἀποδώσουμε καὶ τὸ ἐπόμενο τραγοῦδι. Παρεχτὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ κώδικες (π.) καὶ (ν.), τὸ βρήκα καὶ σ' ἕνα δσέλιδο μικρὸ φυλλάδιο (φ.). Τὸ τραγοῦδι δημοσίευσε ὁ Abraham Danon τὸ 1922: Un hymne Hébreogrec στὴν «Revue des Études Juives» 75 (1922), σελ. 89-92 (πληροφορία Γ. Χ. Σούλη).

1. Κύριέ μου σὺ γνωρίζεις ὅτι ἡ ἐπιθυμία μου στένει ἀπέναντί σου.
2. Στενοχώρια καὶ στέρηση μὲ βρήκαν, ὅλες τίς μέρες μου, ἀπ' τὴ νεότητά μου.
3. Τὸ ἔλεός σου θὰ μὲ παρηγορήσει μὲ ἀπόγονους αἰώνιους.
4. Ἐκράξα ἐκ θαθέων, ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ τὰ σκότη.
5. Ἄκουσες τὴ φωνὴ τῆς σταίρας καὶ ἀνοιξες τὴ μήτρα τῆς.

1. μὴ μ' ἀφήσεις (π.), μὴ μ' ἀφήκεις (φ.), μὴ μ' ἀφήνεις (ν.).
2. περασμένα (ν.), ἕνα εἶναι (ν. φ.) — ε ν α ε ἴ ν ' π ο ὐ μ ε χ α λ ν ἄ ε ι, μόνον ἕνα πράγμα μὲ στενοχωρεῖ. Πβλ. Γ. Βλαχλεῖδη, ὅπου παρακάνω σελ. 180.
4. Ἐκ θαθέων. Πβλ. Ψ. 180,1. Στὸ δικό σου (π. ν.), ὄχ τὸ δικό σου (φ.). Τὰ τρία κλειδιά πὸ ἐπικαλεῖται ὁ ποιητὴς ἀναφέρονται στὰ παρακάτω δίστιχα καὶ εἶναι ἡ τεχνόποιεῖα, εἰ εὐεργετικὸς βροχὸς κι ἡ μεσσιανικὴ ἀπελευθέρωση.

6. Mimeromeha tiftah lanu eth otsareha atova.
Οἱ βροχές μας στὸν καιρὸ του νά ῥτουνε μὲ νεδαβά.
7. Uvizman tehiyath amethim, yiftah eth kivrotheem.
Καθὼς λέγει ὁ προφήτης : Eth ruhi eten bahen.

כח פנימית למי ימי ישר

ונפשי יהלך ורוחי ונשמתי " ק'מברוסטסו ה' תימו
 פיוס אין אקשיוס נשטאתי "
 גדולים נפלאותך שכראת בשם יה " פיוס בורי נא
 מולויסי טידינחון מולויה "
 מאור גדלו מעשך עמקו מהשבותך " ק'וסו זו תל
 פניסו חונמסו חונחה "
 אני עליך בטחתי ותתן משאלותי : תימו קישרים
 טיקרר ימו אינא איני פופותימאי
 בוקר אליך שועתי לקבל תפילתי " האמרון ררפי אי
 פשויתימו אומברוסטסו נסטתי "
 שופטני כצדקתך ושמחו אויבי לי " לוימוניסימי ק'
 מינא תארפסא קידון פולי "
 רפאני הושיעני ותתן תאותי " רוסי טופו ציספיטיחיס
 מו נאמברויסי נסטתי "
 אשתוממתי ונבהלת בזוכרי ימי חלרי " פוסטייתא
 אוחטותנטומו מאטי פיליו נמדי מדי "
 בטח ביה ועשה טוב שכן ארץ אמונה " אומניבוש
 נסירניטיפסי שאן קיטפסילה בונה "

Φωτοτυπία ἀριθ. 4. Μία σελίδα τοῦ χειρογράφου τῆς 'I Συναγωγῆς (π.) ὅπου διαβάζομεν τὰ στιχοὶ 1-9 τοῦ 16ου_πραγματοῦ (μει-
 χτου). Οἱ ἑβραϊκοὶ στιχοὶ δὲν ἔχουν φωνηεντα, ἐνθὼ οἱ ἑλληνικοὶ
 φέρουν φωνητικὰς στιγματάς.

6. Ἀπὸ τὰ ὕψη Σου θ' ἀνοίξῃς γιὰ μᾶς τὸ θησαυρὸ σου τὸν καλὸ.
7. Καὶ στὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν, θ' ἀνοίξῃς τοὺς τάφοὺς τῶν.
Καθὼς λέγει ὁ προφήτης : Τὸ πνεῦμα μου θὰ θῶσω σὲ σὰς.
8. ν ε θ α β ἄ, γενναιοθυρία (λ. ἑβρ.). Πβρλ. Δευτερον. ΙΑ' 14: «καὶ θῶσάι τὸν ὕατόν
 τῆ γῆ σου κα θ' ὤ ρ α ν καὶ Ψαλμ. Ξ2, 10, ἑροχὴν ἐκουσίον.
7. καθὼς λέγει (ν.) κατὰ πῶς λέει (π.). Ὁ προφήτης : ὁ Ἰεζεκιήλ 87, 14.

8. Ani maamin badonaï uv-Moshé uv-torathó.
 πὸν κατέβη ὄχ τὰ οὐράνια, δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀρνηθῶ.
 9. Lemaanha goalénu, venomar aleluya,
 Θέ μου ἀπὸ τῆ μεριά σου, καρτεροῦμε λεφτεριά.

*

16. Ε Π Ι Κ Λ Η Σ Η

("Ομορφο τραγούδι στὴ μελωδία τοῦ Adonaï ata Yadata)

1. Venafshi yealeléha, veruhi venishmathi,
 κι ὀμπροστά σου Ἄδονάι Θεέ μου, ποιὸς εἶν' ἄξιος νὰ σταθῆ.
 2. Gedolim nifleothéha, shebarátha beshem ya.
 Ποιὸς μπορεῖ νὰ μολογήσει, τί δὲ ἔχουν μολογιά ;
 3. Meod gadelu maasséha, ameku mahshevot^héya.
 κι ὅσο ζῶ θελα παινέσω τ'ὄνομά σου μοναχά.
 4. Ani alé^ha batahti, vethiten mishalothai,
 Θεέ μου ξαίρεις τὴν καρδιά μου, ἕνα εἶν' ποὺ ποθυμαίει.
 5. Boker ale^ha shavati, lekabel tefilathi,
 γιὰ νὰ μ' δὲ ντραπῆ ἡ ψυχὴ μου ὀμπροστά σου νὰ σταθῆ.
 6. Shofténi ketsidkatheha, al yishme^hu oyenái li,
 ληξιμῶνίσι με καὶ μένα, θάρρεψα καιρὸ πολὺ.
 7. Refaéni, os^hiéni, vethiten taavathi.
 Δῶσε τόπο τῆς ψυχῆς μου, νὰ μπορέσει νὰ σταθῆ.
 8. Esh^htomamti venivalti bezohri yemé heldi,
 ποὺ στερνά ὄχ τὸ θάνατό μου μάτι πλιὸ νὰ μ' δὲ μὴ ἰδῆ.
 9. Betá^h badonaï vaassé tov, sheh^hón erets emuna,
 ὁ Θεὸς νὰ σὶ δυνατέψει σάν καὶ τὰ ψηλά βουνά.

8. Ἐγὼ πιστεύω στὸν Κύριον καὶ στὸν Μωσῆ καὶ ἐπὶ Νόμῳ τοῦ.

9. Νὰ μᾶς ἐλευθερώσεις γιὰ χάρη Σου, καὶ νὰ ποῦμε ἰ Ἀλληλουϊά.

1. Θὰ σὲ παινέσει κι ἡ ψυχὴ μου καὶ τὸ πνεῦμα μου.

2. Μεγάλα εἶν' τὰ θαύματά σου, πὸν ἐπλασεσ με τὸ ὄνομά σου, Θεέ.

3. Πολὺ ἐμεγαλύνθησαν τὰ ἔργα σου, ἐδάθουναν οἱ ἐκέψεις σου.

4. Ἐγὼ σὲ σένα ἔλπισα καὶ μοῦ ἔδωσες ὅ,τι σοῦ ζήτησα.

5. Τὸ πρῶτ σὲ Σένα ἐπικαλέστηκα, γιὰ νὰ δεχτῆς τὴν προσευχὴ μου.

6. Κρίνε με μὲ τῆ δικαιοσύνη του, γιὰ νὰ μὴ χαροῦν οἱ ἐχθροὶ μου.

7. Γιάτρεψέ με, σώσε με καὶ κάνε τὴν ἐπιθυμία μου.

8. Ἐκπλήσσομαι καὶ τρομάζω, σάν θυμῶμαι τίς μέρες ποῦ θὰ λοφῶω στὸν τάφῳ.

9. Ἐλάττω ἐπὶν Θεὸ καὶ κάνε τὸ καλὸ, κατοικησέ τὴν γῆ τὴν ἀληθινή.

10. Gol el adonai dar-cha, ubeta^h veú yaassé.
"Όπου θάρρεψε στὸν Θεό, τίποτας δὲν τοῦ ἄλειψε.
11. Ura kevodí agra, elionim vetah-tonim,
νὰ πινέσουν τ' ὄνομά σου Σεραφίμ καὶ Ὁφανίμ.
12. Nafshí im shomerim laboker, abotehim el adonai,
Kí lishuathēya kinvithí, kol yamaí veednaí.
13. Θεέ μου κάτσε στὸ θρόνι σου, ματαλημονήσου μας,
κάμε γιὰ τὸ ὄνομά σου καὶ μὴν κάμεις γιὰ τ' ἡμᾶς.
14. Κάμε γιὰ τὸ Σεχινά σου, πόχεις στὴ σκλαβιά πολὺ,
καὶ γιὰ τὴν κληρονομιά σου, διαλιγμένη σου φυλή.
15. Τί μᾶς λένε οἱ ὄχτροί μας, δέ' ν' γιὰ μᾶς πιὸ λευτεριά,
Θεέ μου ἀντρίψε τὴ διξιὰ σου καὶ μὴ στέκεις μακριγιά.
16. Ποιὸς Θεὸς εἶν' σὰν καὶ Σένα ; Συμπαθᾶς τὰ κρίματα.
Ρίξε τὰ φταιξιμάτά μας, στῆς θάλασσας τὰ κύματα.
17. Im tefilathí baboker, akadēmha eloāí
Τὶ ἡ ψυχὴ μου κι ἡ καρδιά μου γιὰ τὸν θεὸ πουθυμάει.
18. Ethpalela lefanēha, shetimhol avonai,
Τὶ ἡ ψυχὴ μου πᾶσα νύχτα πάνει καὶ μὴ μαρτυράει.
19. Shemor piha ushfathēha mesharim tedaberun,
τί οἱ κολόνες τοῦ σπιτιοῦ σου πάντοτον καὶ σὶ μαρτυροῦν.
20. Ὅποιος τὰ ὄντισε ἐτοῦτα, ὅ,τι πουθυμάει νὰ ἰδῆ,
ὅλοι τὸ πιρικαλοῦμε, νὰ τοῦ δώσει ὁ Θεὸς πιδί.

10. Φανέρωσε στὸν Θεὸ τὸ δρόμο σου, ἔλπισε κι αὐτὸς θὰ πράξει.
11. Ἐύπνησε τὴν τιμὴν μου, ξυπνήσατε ἀγγέλοι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι.
12. Ἡ ψυχὴ μου εἶναι μὲ τοὺς φύλακας τῆς πρωίας, ποὺ πιστεύουν στὸν Κύριο,
Γιατὶ πιστέφα στὴν ἀπελευθέρωσή σου, ὅλες τις μέρες μου.
13. Μὲ τὴν πρωινή προσευχὴ μου θὰ σὲ προῦπαντήσω Θεέ μου.
14. Θὰ προσευχηθῶ ὀμπροστά σου γιὰ νὰ συγχωρήσεις τις ἁμαρτίες μου.
15. Φύλαξε τὸ στόμα σου καὶ τὰ χεῖλη σου, νὰ μιλοῦν μὲ εὐθύτητα.
10. ὅποιος ἔχει θάρρεψη (ν.) ὅπου θάρρεψε ἢ θαρρέψει (π).
11. Σ ε ρ α φ ἱ μ κ α ἰ Ὁ φ α ν ἱ μ, ὀνόματα ἀγγέλων στὴν ἐδραϊκή.
12. Πβρλ, Ψαλμ. 130, 6.
13. ματαλημονήσι μας (ν.), ματαλημονήσου μας (π), ἐλεήσου μας πάλιν.
14. κάμε γιὰ τὸ Σεχινά σου (π.), κάμε γιὰ ἡπιονὴ τοῦ Σεχινά σου (ν.). Σ ι ε χ ι ν ᾶ ἢ παρουσία τοῦ Θεοῦ (λ. ἐβρ.), διαλιγμένη σου φυλή (π), πολὺ (ν.).
15. Τί μᾶς λένε (π.), γιατί μᾶς λένι (ν.), πιο (π.), πλιό (ν.).
16. Τὰ φταιξιμάτά μας (π.), τὰ κρίματά μας (ν.), στοῆς θάλασσας (π.), στῆς θάλασσας (ν.).
17. 18. Τί ἡ ψυχὴ μου (π.), ἡ ψυχὴ μου (ν.), Θεγὸ (π.), Θεὸ (ν.).
18. Τὰ μαρτυράει (ν.), μὴ μαρτυράει (π.).
19. Τί οἱ κολόνες (π.), οἱ κουλόνες (ν.).
20. ὅ ν τ ι σ ε, συνταφίασε.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

Ἡ μουσική τριῶν τραγουδιῶν
Καταγραφή τῆς μελωδίας ἀπὸ τὸν κ. Ἀναστ. Ρεμουῆδο
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΟΥΡΙΜ (Κίνα γλώσσα).

Moderato (180 ♩)

Κί να γλι — εσα να μι λή ἔης θά μα — τα
 να μο λο γή ἔης κοι — μι ἔμι — νους να — ζυ πη ἔης
 μέ — υπα εἰ — να — τους — με θύ ἔης

ADONAI ATA YADATA (μειχτὸ ἑβραιοελληνικὸ τραγουδί)

Andante (160 ♩)

μή μ' ἄ φη — ρεις τὴν — ψυ — χή — μου
 μή μ' ἄ φη ρεις τὴν ψυ — χή — μου ὅχ τόν υἱ — ἔμο να — χα — ὄη
 ἔλ χα — i ραχ μάν — ἔλ χα — i ραχ μάν — ἔλ
 χα — i — ραχ μάν — μή λεχ νέ — ε — μάν

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΣΤΑ ΔΕΝΔΡΑ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

Δέντρα ἱερὰ χιλιόχρονα, στὸ ψῆλωμα τ' Ἀηλιά μας
Ἀδικοσκοτωμένα μου. —φωτιά κι' ἀστροπελέκι.—
Σεισμό τῆ νοιώθω τῆ στιγμή πὸν ὑψώθη τὸ πελέκι
κι' ἔπεσε ἀπάνω στοὺς κορμούς σὰ μέσα στὴν καρδιά μας.

Σύγγεφο μᾶῦρο τοῦ κακοῦ, πνεῦμα τοῦ ὀλέθρου μαῦρο.
Τῆς καταγιῖδας, τῆς βροντῆς, τῆς ἐρημιᾶς, τ' ἀνέμου.
Ξεθεμελιῶστρα ἐπέρασες κατάρα τοῦ πολέμου.
Ποῦ νὰ σὲ ψάξω θύμηση γλυκειὰ νὰ σὲ ξανάβρω ;

Ὡς τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ φτάνουν τ' ἀπάνω κλώνια.
Τὶς νύχτες —μάγια ὀλόχρυσά— τυλίγονταν τ' ἀστέρια.
Χαρούμενοι κελαισμοὶ τὰ γλυκοχαραμέρια.
Χίλιες φωνές, χίλιες φωλιές χίλια πουλιὰ κι' ἀηδόνια.

Κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιό τὸν πυκνὸ κι' ἀπ' τῆ δική σας χάρη
στὸ πανηγῦρι τ' Ἀηλιά χορεύαν οἱ νυφάδες.
—Στραφιοκοποῦσάν φορεσιές, λάμπαν οἱ γι' ὁμορφάδες.—
Γύρους διπλοὺς καὶ τριδιπλοὺς ἀπάνω στὸ χορτάρι.

Πελώρια καὶ περήφανα. Στῆς φυλλωσιᾶς τοὺς ἤχους
τόνιζε θρούλους μυστικούς ἢ αὔρα ἀντιλαλοῦσα.
Τραγονδισμένα ἀθάνατα. Σᾶς φίλησεν ἡ μοῦσα
κι' ὁ Μπάῦρον διαβαίνοντας σᾶς ἔκλεισε σὲ στίχους.

Γενιές, γενιές, ἐδιάβηκαν.—"Ονειρα φεγγοβόλα.—
Καλόγεροι ... κι' ἄρματωλοί ... κελιά ... καὶ βιός ... κοπάδια...
Κι' ὕστερα ἡ μοῖρα τῆς ζωῆς μὲ χέρια ἐστάθηκε ἄδεια
καὶ μόνο ἐσεῖς ὑψώνατε μιὰ νίκη πάνω ἀπ' ὅλα.

Στῆ ράχη ἐκεῖ βαρδιάτορες, βιγλίζατε τὰ μάκρη
κι' ἔπλεκεν ὕμνο θριαμβικὸ στῆ δόξα σας ὁ χρόνος.
Ψηλὰ μὲ παίρνει ὁ στοχασμός, βαρειά μὲ ρίνει ὁ πόνος.
Ἄνθ' ὀτρυνάω κορφολογῶ καὶ καταπίνω δάκρυ.

Βαθειές οἱ ρίζες τοῦ καῦμοῦ κάτω ἀπ' τὴν πρασινάδα.
Κι' αὐτοῦ ψηλὰ στὸ ξέφωτο, πὸν πλήθαιναν ἡ φτέρη
στὸν ἄδειο τόπο τῶν κορμῶν, σὰν ἴσκιος σὰν ἀγέρι
τώρα ἡ ψυχὴ σας θὰ γυρνᾷ διωγμένη Ἀμαρδιάδα.

ΖΗΣΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

“ΚΩΣΤΑΣ ΣΕΡΜΕΖΗΣ,”

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

[“Ένας ακόμα Ήπειρώτης λογοτέχνης συγκαταλέγεται από σήμερα στους συνεργάτες της «Ήπειρωτικής Έστίας». Ο συμπατριώτης μας — από τη Λάϊστα του Ζαγοριού — κ. Ζήσης Παπαθανασίου έκανε την εμφάνισή του στα νεοελληνικά γράμματα κυρίως με το ψυχολογικό μυθιστόρημα «Ένα πρωτικό κορίτσι» (Αθήνα). Ακολούθησε ένας τόμος διηγημάτων με τον τίτλο «Προανάκρουσμα» (Αθήνα). Και τα δυο κρίθηκαν ευμένεστα από την κριτική. Πολλή συνεργασία του βρίσκεται σκόρπια σε λογοτεχνικά και ήπειρωτικά περιοδικά («Καλλιτεχνικά Νέα», «Φιλολογικά Χρονικά», «Ήπειρωτική Ζωή», το «Βουνό» κ.ά.). Παράλληλα, δημοσιεύει τακτικά γεωργοοικονομικές μελέτες σε οικογολογικά περιοδικά και γεωργοσυνεταιριστικές εκδόσεις («Άγροτ. Έπιθεώρηση».] «Νέα Οικονομία», «Συνεταιριστής», «Κλωστοϋφαντουργική Έγκυκλοπαιδεία» κ.π.ά.).

Οι σελίδες που ακολουθούν είναι ένα μικρό απόσπασμα από το ανέκδοτο μυθιστόρημά του «Κώστας Σερμέζης», έργο που ο συγγραφέας του το τιτλοφορεί και «Χρονικό της Κατοχής»].

* * *

ΘΑΜΠΟΦΕΙΓΓΕ. Έξω απ’ την πόρτα περίμεναν τρία αυτοκίνητα. Τα δυο πρώτα με τις πόρτες τους ανοιχτές. Την οδήγησαν προς το πρώτο και μπήκανε μαζί της, βάζοντάς την στη μέση τους δυο πανύψηλοι «πεταλάδες».

Τ’ αυτοκίνητα ξεκίνησαν τρέχοντας τόσο γρήγορα που η θεία Άγγελική άιστανότανε μιάν πρωτόγνωρη ευχαρίστηση. Της φαινόταν πως πετούσε τ’ αυτοκίνητο και πάνω σ’ αυτό η ίδια. Δέν πρόφταινε να σκεφτεί. ‘Ολ’ άλλαξαν μονοστιγμής. Συγγέονταν και ένώνονταν τα σπινια, τα δέντρα. ‘Η γη γύριζε γύρω — γύρω, ίδια πελώρια σβούρα πολύχρωμη. ‘Ο δρόμος άπλωνε τα δέντρα σα νάταν ένα αδιάσπαστο τεύχος. Παραμυθένιο για τη θεία Άγγελική όραμα. Φαντασμαγορία από φωτοσκιάσεις. ‘Η αυγή, η γη, η φύση, η ζωή, η ατμόσφαιρα, η Αθήνα, θέλαν, φαίνε-

ται, να την αποξημιώσουν δείχνοντάς της όμορφιές παραδείσιες. Και συλλογιζόταν η θεία Άγγελική: «Έτσι δέν πηγαίνει κανένας στο θάνατο, πορεύεται στην άθανασία». Θυμήθηκε τότε ιστορίες πάκουσε μικρή στο σχολείο. Πασχαλιάτικες ντουφεκιές έφταναν στ’ αυτιά της...

‘Ο άγέρας μοσχοβολούσε. Πουλιά κελαηδώντας πετούσαν μπρός απ’ τ’ αυτοκίνητο ανοίγοντάς της το δρόμο. ‘Ο ήλιος, ακόμα άθεατος, λόγγιζε τον ουρανό δίνοντάς του ένα γιορτινό αντιφέγγισμα. Μενεξεδένιο ήταν το χρώμα στού Ύμηττου τάρια. ‘Ο Λυκαβηττός ήταν υπέροχος στην όρη πουχε κατακοκκινίσει την κορφή του. ‘Η Πεντέλη ψαχνόταν να βρεί το πιό λευκό μάριμαό της για το κενοτάφιο το μελλούμενο της θειάς Άγγελικής. ‘Η Πάρνηθα είχε συναγείρει τ’ άγριολούλουδά της να προσεχηθούνε για τη μελλοθάνατη.

Κι' οἱ πεταλοῦδες στὰ πολύχρωμα φτερά τους παίρνοντας τὴν προσευχὴ τῆς τήνε στέλναν ψηλά. Ὁ Αἰγάλεω ἀναστενάξε κι' ὁ ἄγρος τοῦ ἀναστεναγμοῦ του — ὀλά-καιρο σύγγεφο— θύμιζε μὲ τὸ χρῶμα του μαγιατικά ρόδα. Τὰ ἴα στοὺς κήπους ρωτοῦσαν, ἀνασηκῶντας τὸ κεφάλι τους τὸν οὐρανὸ τί νὰ κάνουν. Μέσ' σ' ὄλ' αὐτὰ ἡ θειά Ἀγγελικὴ ἐνθουσιάστηκε καὶ φώναξε δυνατά : «Νὰ καιρὸς γιὰ νὰ πεθάνει κανένας ὤμορφα !»...

Οἱ σύνοδοι τῆς ἀκούοντας τὰ λόγια αὐτὰ γύρισαν καὶ τὴν κοίταξαν ἀνοίγοντας παραξένα τὰ βλοσυρά τους μάτια.

Ἡ θειά Ἀγγελικὴ ἀπαξίωσε νὰ τοὺς προβλέψει. Κι' ἀναρωτήθηκε «Δὲν καταλαβαίνω γιατί τραγουδοῦσαν *Γιὰ δὲς καιρὸ πὺν διάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρει, τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρι*»...

Κάπου κοντὰ στὴν Καισαριανὴ στάθμευσαν τ' αὐτοκίνητα. Κάπου κοντὰ στὴ Φιλοθέη. Μπροστὰ ἀνοιγόταν ἕνας δρόμος. Δεξιὰ μιὰ ἔπαυλη μισοκρυβόταν πίσω ἀπὸ ἕνα λευκὸ ψηλὸ ντουβάρη. Ἀριστερὰ κάποιον ῥέμμα φύτρωνε λυγαριές. Τὰ λιόδεντρα, μόλις ἀνθισμένα, ἦσαν ἐξαίσια. Λαμπερόχρωμες πεταλοῦδες σκύβαν καὶ φιλοῦσαν τὰ γύρω - γύρω ἀγριολούλουδα.

Σβέλτη σὰ νεαρὴ κατέβηκε ἡ θειά Ἀγγελικὴ. Περιεργάστηκε τὸ τοπίο. Τὸ δεύτερο αὐτοκίνητο ἦταν πολὺ κοντὰ. Τὸ τρίτο βρισκόταν πενήντα βήματα μακρότερα. Ἀνοίξε ἡ ἐξώθυρα τῆς ἔπαυλης. Βιστικὴ μιὰ ομάδα ἀπὸ ὀπλιμένους στρατιῶτες μὲ κράνη. Χωρὶς νὰ κοιτάξουνε γύρω τους, μὲ βῆμα τρανταχτερὸ πῆγαν καὶ παραταχτήκανε στὴν ἄκρη ἀπ' τὸ ῥέμμα.

Ἀντικρίζοντάς τους ἡ θειά Ἀγγελικὴ ἔκλεισε ἀθελά τῆς τὰ μάτια πὺν ὡς τότε τὰ αἰσθανότανε δροσερά. Στὴ στιγμὴ πᾶνισαν τὰ χεῖλη τῆς κι' ἄρχισαν νὰ τρέμουν. Ρίγησε. Τὰ δόντια τῆς τσακίσαν. Τὰ πόδια δὲν κρατοῦσαν, λίγο ἔλειψε λιπόθυμὴ νὰ σωριαστῆ. Ὁ σφυγμὸς θάσπαζε τὶς φλέβες τῆς. Λαχωνιαστὴ κοβόταν ἡ ἀναπνοή τῆς. Χέρια, πόδια, ὄμοι, ὄλα σὰ μολύβι, τῆς ἔγιναν βαρεῖα κι ἀσήκωτα, κάνοντάς τὴν νὰ καμπουριάσει ἀπότομα. Ὁ φόβος γινόταν τρέ-

μος. Ἡ ματιὰ τῆς κόλλησε στὶς κἀννες τῶν ντουφεκιῶν, πὺν σ' ἕνα πρόσταγμα πῆγαν «παραπόδα». Θὰ φώναζε «Βοήθεια, βοήθεια», ὅμως στὸ κατάξερό τῆς στόμα δὲ μπόρεσε νὰ ἐξουσιάσει τὴ γλῶσσα τῆς. Ἐκλείσε τὰ μάτια τῆς, γιατί κοίταζε χωρὶς νὰ βλέπει. Τ' ἀνοίξε ἀπότομα γιὰ νὰ δεῖ ἂν τὰ ἐξουσιάζει. Ἀκούμπησε τὰ δυὸ τῆς γόνατα, τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο γιὰ ν' ἀλληλοστηριχτοῦν. Πάνω - σ' αὐτὸ λίγο ἀκόμα καὶ θάχανε τὴν ἰσορροπία τῆς. Θάθελε νὰ φτάσει τ' αὐτοκίνητο πὺν τὴν ἔφερος γιὰ νὰ βρεῖ σ' αὐτὸ ἀποκοῦμπι. Δὲν πῆγε, γιατί ἡ ἀπόσταση πὺν τήνε χωρίζε ἀπ' αὐτὸ τῆς φάνταζε ἴδιο χάος ἀπλησίαστο. Νόμισε πὺν σι' αὐτὰ τῆς σφηνώθηκε μιὰ στρατιὰ μέλισσες, τόσο βουίζαν. Στὶς ρίζες τῶν μαλλιῶν τῆς κρύες σταγόνες ἰδρωτὰ. Θέλησε νὰ τὶς σκουπίσει μὲ χερί πὺν ἔτρεμε. Κατεβάζοντας τὸ χερί τῆς εἶδε πὺν εἶχαν κολλήσει στὴν παλάμη τρίχες ἀφθονες, κάτασπρες ὄλες. Κοιτάζοντας τὶς ἀνατινάχτηκε. Περίλυπα κούνησε τὸ κεφάλι τῆς καί, σὰ νὰ μάλλωνε τὸν ἑαυτὸ τῆς, εἶπε : «Αὐτὲς λυπάσαι καὶ τρέμεις, χούφταλο ; Τί ἀξίζουν ; Ἀν ζήσεις, ποιὸς — ποιά θὰ σοῦ τὶς χαϊδέψει, ἄμοιρη κι' ἐλεεινὴ ;».

Λέγοντας αὐτὰ ἀντίκρουσε ἕνα παπᾶ πὺν κατέβηκε σι' ἀναμεταξύ, ἀπ' τὸ τρίτο αὐτοκίνητο. Κρατοῦσε ψηλὰ πρὸς τὸ κεφάλι του ἕνα δισκοπότηρο. Βλέποντάς τον καὶ πρὶν ἐκεῖνος μιλήσει, σήκωσε καὶ τέντωσε τὰ χερία τῆς. Λοξοδρομήσε ἀφωτος ὁ παπᾶς πρὸς τ' αὐτοκίνητο. Ἀπίθωσε τὸ δισκοπότηρο πάνω στὸ καπὸ τῆς μηχανῆς, ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ τρεῖς φορὲς καὶ περίμενε. Ἡ θειά Ἀγγελικὴ πλησίασε θαρρετά, δὲν ἔτρεμε πιά.

Ὁ παπᾶς τότε σ' ἕνα τόνο πὺν παράξένα ἀντήχησε τῆς εἶπε :

— Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ !

— Ὁ Κύριος μ' ἐμένα, τοῦ φώναξ ἐκαίνη. Μὰ τί ζητᾶς σὺ μὲ τὰ τέκνα τοῦ σκότους ;

— Χρέος ἐκτελῶ, εὐλογημένη.

— Χρέος εἶναι ν' ἀρνιέται κανένας τὸ χρέος του, σὰν εἶναι νὰ παρασταθεῖ στοὺς ἄνομους. Γιατί σ' ἔφεραν ;

— Νὰ σὲ κοινωνήσω τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

— 'Από ἀχρείους τ' ἀχραντα δὲν κοινῶν. Φύγε !

— 'Ο παπᾶς ἀποσβολώθηκε. 'Ωστόσο ψιθύρισε :

— Μὴ βλαστημᾶς τὰ θεῖα. 'Εγκατέρει τὴν ὥρα τῆς δοκιμασίας.

— Δὲ βλαστημῶ τὰ θεῖα. Σένα διώχνω, γιατί δὲν πάει στὸ σχῆμα σου νᾶσαι τσανακογλύφτης.

— Δὲν μ' ἔστειλαν αὐτοί !

— 'Η θειά 'Αγγελικὴ ἄλλαξε θεωρίαν, ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς τὸν παπᾶ, χαμήλωσε τὴ φωνή της :

— Σ' ἔστειλε ἡ Κίτσα ; Τότε σχῶρα με, κοινώνησέ με καὶ δῶστές τὴν εὐχή μου. Μὴ νομίσει πὼς με πῆρε στὸ λαιμό της. Πεθαίνω γιατί εἶμαι 'Ελληνίδα, ὄχι γιατί εἶμαι θειά της. Νὰ τῆς τὸ πῆς.

— Πρὶν μεταλάβεις θὰ πεῖς τίποτ' ἄλλο ;

— Τὴ στιγμή κείνη ὁ διερμηνέας διατάχτηκε νὰ φωνάξει στὸν παπᾶ :

— Τραινάρουμε πολὺ, παπούλη, τέλειωνε !

— 'Η θειά 'Αγγελικὴ κοίταξε πρὸς τὸ μέρος τοῦ διερμηνέα περιφρονητικά. Σταυροκοπήθηκε, προσευχήθηκε λίγο. Καὶ κοινώνησε.

— 'Η διμοιρία στ' ἀναμεταξὺ σχηματίστηκε σὲ τετράγωνο γιὰ νὰ διαβαστεῖ ἡ ἀπόφαση ποῦ κατεδίκαξε τὴ θειά 'Αγγελικὴ, ἐν ὀνόματι τοῦ Φύρου σὲ τυφεισμό.

— 'Η θειά 'Αγγελικὴ κοίταξε γύρω - γύρω. Παρουσίαζαν ὄπλα. Βραχνὰ τὰ παραγγέλματα ἀντηχοῦσαν παράφωνα στὸ ἤθεμο ἀνοιξιὰτικο τοπίο. Τὸ πρωῖνὸ ἦταν κατακάθαρο σὰν τὴν ψυχὴ της. Εἶχε δεθεῖ αὐτὴ μὲ τὸ Μίχο της. Τὸν εἶδε ζωντανό, χαμογελαστό μπροστά της : Νά, τῆς ἔνευε : « 'Ελα, 'Αγγελικὴ ! » Σκίρτησε σ' ἀνυπομονησία ἡ καρδιά της. 'Ασυναίσθητα διόρθωνε τὰ μαλλιά. 'Ο δευτέρος, ὁ οὐράνιος γάμος μὲ τὸν ἄντρα της.

— Τότε τὴν πλησίασε ὁ διερμηνέας.

— Θέλετε τίποτα ;

— Χωρὶς νὰ ξέρει ἡ θειά 'Αγγελικὴ πὼς τὸ παλιὸ του ἐπάγγελμα ἦτανε γκαρσόνι, εἶπε :

— Κερνοῦμε μήπως στὴν ὑγείᾳ μου καὶ ρωτᾶς ;

— Νά, μήπως θᾶχατε νὰ πῆτε κάτι ; 'Ισως τότε ν' ἀναβάλουν καὶ ἀκόμα νὰ σᾶς χαρίσουν τὴ ζωὴ.

— Ν' ἀναβάλουν ; Νὰ μοῦ χαρίσουν τὴ ζωὴ ; Θὰ τῆνε συχαινόμενα ὅπως συχάθηκε ὁ 'Ιούδας τ' ἀργύρια, ὅπως συχαινόμενα ἐγὼ ἐσένα ποῦ ὑπερθετεῖς σ' αὐτούς.

— 'Ωστε ;

— Νὰ τελειώνουμε ! Βιάζομαι νὸ φτάσω στὸν ἄντρα μου μὲ καθάριο μέτωπο.

— Τοὺς πλησίασε ἓνας ὑπαξιωματικὸς κρατῶντας ξέδιπλο στὰ χέρια του ἓναν ἐπίδεσμο.

— Νὰ σᾶς δέσουν τὰ μάτια τοῦλάχιστο.

— Τὴ στιγμή κείνη ὁ Σεριμέζης, ἔχοντας δίπλα τὸν παπᾶ, τρέμοντας ἐτοιμάστηκε νὰ κατέβει ἀπ' τ' αὐτοκίνητο τὸ τρίτο. Μὰ κίτρινος τραβήχτηκε πρὸς τὰ πίσω, κλείνοντας βιαστικά τὴν πόρτα, σὰν κατάλαβε ἀπὸ μακριὰ πὼς δὲ δεχόταν ἡ θειά 'Αγγελικὴ νὰ πάει στὸν ἄλλο κόσμο τυφλή, ὅπως ζωνερά ἀρνιότανα λέγοντας :

— 'Οχι, εἶπα. Θέλω νὰ βλέπω. Μήπως δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα αὐτό ; 'Ισα - ἴσα ἀντὶ νὰ μοῦ σκοτεινιάσετε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας κάνοντάς με ἀόμματη, θὰ τ' ἀνοίξω τὰ μάτια μου νὰ τὰ δῶ ὅλα - ὅλα, γιὰ νὰ τὰ πῶ ἐκεῖ ψηλὰ στὸν ἄντρα μου. Κλείνει κανένας τὰ μάτια του πέφτοντας, ὄχι ἀνεβαίνοντας ὅπως ἐγὼ.

— Δικαίωμά σας.

— 'Η θειά 'Αγγελικὴ πάνω σ' αὐτὸ θυμήθηκε τὴν Κίτσα καὶ πόνεσε.

— 'Απὸ κάπου κεῖ κοντὰ ἀκούστηκαν ἀρνιῶν βελάσματα. 'Ἦταν ἓνα κοπάδι μικρὸ κι' ἀντιλάλησε κάποιο κευδούνη μεγάλο σκορπῶντας ἓναν ἤχο χαρωπό.

— Τὸ διάστημα τῆς πυκνῆς σιωπῆς ποῦ ἀκολούθησε ἔφερε ἀμηχανία σ' ὅλους. 'Η θειά 'Αγγελικὴ δοκιμάστηκε σ' αὐτό. 'Αλλόκοτο κρῦο πάγωνε τὸ αἶμα της. Στὴν αἴσθησή της αὐτὴ τὰ μάτια της ἀνοιξαν τρομαγμένα. Βλέποντάς τα θὰ νόμιζες πὼς θέλανε, στραγγίζοντάς το, νὰ συγκεντρώσουν μέσα τους ὅλο τὸ φῶς τῆς μέρας. Τὰ ρουθούνια της, νευρικά ἀνοιγοκλείνοντας ἀπανωτὲς φορέες, συγκράτησαν τὴν ἐκπνοή της, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τίς μυρωμένες πνοὲς τῆς ἀνοιξῆς ποῦ ζωοδότρα στεφάνωνε τὸν τόπο τῆς θανατικῆς ἐκτέλεσης.

Για νὰ ρουφήξουν τὶς ἡλιακτίνες σούρωσαν τὰ χεῖλη τῆς θειάς Ἀγγελικῆς.

Ἔτσι αὐτὰ δὲν κράτησαν πολὺ. Ξαφνικὰ περιχύθηκε στὴ θειά Ἀγγελικὴ λύπη, ποὺ τῆς ἔφερε μιὰν ἀτανία. Μέσ' σ' αὐτὴ ἔχασε κάθε δύναμη ἀντίδρασης. Καὶ ἔχασε τὴν ἡρωϊκὴ τῆς ἀπόφαση, τὴ θέση ποὺ βρισκόταν, αὐτὸ ποὺ τὴν περιέμενε καὶ ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο τὸ πρόσμενε μὲ πόθο φτασμένο ἀπ' ἔνταση σὲ πάθος. Στὴν ψυχὴ τῆς εἶχαν ἰσορροπήσει κι' ἄλληλοεξουδετερωθεί ἡ ὁρμὴ πρὸς τὸ θάνατο κι' ἡ θέληση γιὰ τὴ ζωὴ. Θὰ νεκρωνόταν ἔτσι ἡ ψυχὴ πρὶν πάψει ἡ καρδιά τῆς νὰ χτυπάει. Καὶ θάδειαιζε ἀπὸ κάθε συναίσθημα μεταβάλλοντάς τὴ θειά Ἀγγελικὴ σὲ πτώμα ζωντανό, ἂν τυχὸν τὴ στιγμή κείνη δὲν περνοῦσε ἕνα ἀνοιχτὸ στρατιωτικὸ αὐτοκίνητο φορτηγὸ φορτωμένο μὲ δυὸ θρυμματισμένα φτερά ἀεροπλάνου. Στάθμευσε ἐκεῖ κοντά. Πάνω τους διακρινόταν ὁ ἀγγελωτὸς σταυρὸς τῶν Νασιῶ. Τὰ σπασμένα φτερά ἀναφτέρωσαν τὸ ἠθικὸ τῆς.

Στυλώθηκε ἡ θειά Ἀγγελικὴ καὶ σκιρτῶντας χαρούμενη πετάχτηκε ρωτῶντας φωναχτὰ μ' ἕνα τόνο ζωηρό, ἐνῶ ῥόδισαν τὰ μάγουλά τῆς.

— Ποῦ; Πότε;

Ρωτοῦσε νὰ μάθει γιὰ τὰ φτερά. Τὴν ἔσπρωξαν πρὸς τὸν κάτασπρο τοῖχο τῆς ἔπαυλης.

Μέσ' στὴν ἡρὰ ποὺ ἔνωθε τὴ στιγμή ἐκεῖνη, βλέποντας τὰ συντρίμια τοῦ γερμανικοῦ καταδιωκτικοῦ, δὲν ἔφερε καμμιά ἀντίρρηση. Κόλλησε πισώπλατα στὸν τοῖχο καὶ τεντώθηκε σὰ νὰ ἀναμετριόνταν μὲ κάποιον. Τὸ χαμόγελό τῆς θύμιζε χαμόγελο παιδιῶν ποὺ ἀναμετρῶντας στὰ ντουβάρια τ' ἀνάστημά τους βρῖσκουν πὼς ψήλωσαν πολὺ. Ἡ ἀτμόσφαιρα ξαφνικὰ δονήθηκε ἀπ' τὸν κρότο κάποιου βομβαρδιστικοῦ. Ἡ θειά Ἀγγελικὴ σήκωσε τὸ δείχτη τοῦ δεξιοῦ τῆς χειροῦ σημάδεψε τ' ἀεροπλάνο κι' ἔπειτα ἔδειξε τὰ φτερά τὰ σπασμένα. Ἀπασχολημένη σ' αὐτὸ δὲν πρόσεξε τὰ ὄπλα, δὲν εἶδε πὼς τήνε σημάδεύαν.

Φώναξε :

— Ζήτω ἡ λευτεριά! Ζήτω ἡ Ἑλλά...
Μιὰ μπαταριά. Δὲν τέλειωσε τὴ λέξη.

Μιὰ ὁμοβροντία. Σωριάστηκε. Τὸ χέρι τῆς ἀπόμεινε μὲ τὸ δείχτη τενωμένο. Τὸ χαμόγελο δὲν ἀφῆκε τὰ χεῖλια τῆς. Οἱ σφαῖρες ἔχανε σπάσει τὰ πλευρά, τὴν καρδιά τῆς κομματίασαν, τρύπησαν τὸ κρανίο. Περίγυρα στὰ μαλλιά τῆς ἀναπηδῶντας σφυριχτὰ τὸ αἷμα τῆς φόρεσε στεφάνι ἀπὸ παπαροῦνες, γαρούφαλλα καὶ τριαντάφυλλα κόκκινα.

*

Ἦχος Σερμέζης ἔτρεξε καὶ πλησίασε σκυμμένος σὰ νᾶταν βαρεῖα φορτωμένος. Τὸ κουφάρι τῆς θειάς Ἀγγελικῆς τινάχτηκε τότε σ' ἕνα θανάσιμο σπασμὸ σὰ ν' ἀπόδιωχνε ἀπὸ κοντὰ τῆς τὸ Σερμέζη. Ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό του. Μὲ βῆμα μεθυμένου γύρισε στ' αὐτοκίνητο.

Ἡ χαριστικὴ βολὴ δόθηκε, ὅπως πάντα.

Ἦχος παπᾶς τοῦ φώναξε ἀπὸ μέσα :

— Ζωὴ σὲ λόγου σου!

Ἀφηρημένος δὲν τ' ἄκουσε. Σκεφτόταν νὰ γυρίσει, νὰ ζητήσῃ τὸ λείψανο γιὰ τὴν ταφή. Ὅμως παίξαν τὰ μάτια του νευρικά, γιὰ τὸ χαμόγελο τῆς θειάς Ἀγγελικῆς τοῦ θύμισε τὰ λόγια τῆς τ' ἀπειλητικά: «...θὰ σύρει καὶ τὸ δικό σου κούτσουρο ἀτιμασμένο».

Σήκωσε τὸ μπράτσο τ' ἀριστερὸ καὶ ἔκλεισε τὰ μάτια του. Φρικιοῦσε τὸ μυαλό του. Μερικὰ κλονισμένα βήματα. Στηρίχτηκε πίσω ἀπ' τ' αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὸν τόπο τῆς θανάτωσης. Βούρκωσαν τὰ μάτια του πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του. Τύψεις.

Ἦχος παπᾶς τὸν πλησίασε καὶ τοῦπε :

— Ἦσυχον ἔχεις τὴ συνείδησή σου. Γιὰτὶ κάνεις ἔτσι;

— Ὁχι παπᾶ, φώναξε ὁ Σερμέζης.

Ἦχος παπᾶς ἀποσβολώθηκε. Ἦχος Σερμέζης μετάνοίωσε. Τέντωσε τὸ ἕνα τοῦ χέρι ψηλὰ καὶ ῥώτησε :

— Τῆς εἶπες πὼς σ' ἔστειλα ἐγὼ νὰ τὴν κοινωνήσεις; Μ' ἐλέγχει ἡ συνείδηση γιὰτὶ τὴν ἀφήνω χωρὶς νεκρώσιμη ἀκολουθία.

— Τὴν ἀφήσα νὰ νομίζει πὼς μ' ἔστειλε ἡ Κίτσα.

— Ξέρεις τὴ γυναῖκα μου ; κραύγασε ὁ Σερμέζης.

— Τὴν ξέρω δὲν τὴν ξέρω, δὲν ἔχει σημασία. Ἡ μακαρίτισσα δέχτηκε νὰ μεταλάβει μονάχα μετὴν ἀντίληψη πὼς μ'ἔστειλε κάποια Κίτσα.

— Εἶπες ψέμματα παπᾶ ; Γιατί ;

— Ναί, ἂν ψέμμα εἶναι ν' ἀφίσεις τὸ μελλοθάνατο σ' ἓνα παρήγορο λόγο.

Ὁ Σερμέζης ἔσκυψε τὸ κεφάλι.

Πέρα ἀπ' τὶς λυγαριὲς κάποιο σκυλὶ γαύγιζε γρουλλίζοντας ἀπαισία. Ἀνατρίχιασε ὁ Σερμέζης, ἐνῶ ἓνα μῖσος, ἀδικαιολόγητο γιὰ τὴν Κίτσα, ἀνάμιχτο μετὰ τῆς λείας δάγκανε τὴν καρδιά του. Τ' ἄλλα δυὸ αὐτοκίνητα ξελίγησαν ἐνῶ κάτι μαῦρα μεγάλα πουλιὰ διέγραφαν κύκλους πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του. Ἦταν κοράκια ; Ἀτενίζοντάς τα τρομοκρατήθηκε καὶ χώθηκε στ' αὐτοκίνητο.

Πρὶν φτάσει σπῖτι τοῦ ἔβγαλε καὶ πλήρωσε τὸν παπᾶ.

Χώνοντας βιαστικὰ τὰ χρήματα στὴν τσέπη του ὁ παπᾶς δὲ μίλησε. Ἡ ματιά του ὅμως ἔδειχνε φανερὴ εὐχαρίστηση γιὰ τὴ γενναιοδωρία.

Στὸ κουφάρι τῆς θειᾶς Ἀγγελικῆς ποὺ περίμενε τὴ ταφή του, τὸ ἀνοιξιὰτικο ἀγεράκι ἀπαλοχάιδευσεν τὰ ψυχρὰ μαλλιά, αἰμόσταχτα. Εἶχε ἀποδείξει πὼς ἡ ρίζα τῆς κρατοῦσε ἀπ' τὴν Πίνδο.

Κλεισμένος στὸ δωμάτιό του ὁ Σερμέζης, ἀναλογιζόταν ὅ,τι ἔγινε καὶ στενοχωριόταν. Προσπάθησε νὰ κοιμηθεῖ. Ἀδύνατο.

Γιὰ ν' ἀποξεχασθεῖ πῆρε μιὰ μπουκάλια οὐίσκου. Ἦπινε πολὺ. Τέλος ἀποκοιμήθηκε. Συχνὰ ἀλαφιαζόταν. Ἐφιάλτες.

Ἐύπνησε δισταζοντας πολλὴν ὥρα ν' ἀνοιξοῖ τὰ μάτια του. Τὰ τηλεγραφήματα ὅμως ποὺ τοῦ ἔστειλαν ἀπ' τὸ Γραφεῖο τοῦφεραν κέφι. Διαβάζοντάς τα χαμογέλασε ἱκανοποιημένος. Ἐυρίστηκε σφυρίζοντας. Πρὶν κολατῆσει — ἦταν πιά μεσημέρι — πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸ Λυγίκη.

— Εἶμαι φοβερὰ ἐκνευρισμένος. Ἡ κυρία μ' ἔβαλε σὲ ξύλινα πόδια. Φαντάσου κακωσύνη, πατιέρας, ὅπως ἔμαθα, πάει ἀδιάβαστη ἡ θειὰ τῆς. Τὴν κακομοῖρα, τῆνε λυπήθηκα. Καλὴ γυναῖκα, ἀθώα.

Θῦμα τῆς ἀνεπιᾶς τῆς ποὺ τῆνε μεγάλωσε, γιὰτὶ ἡ μάνα τῆς — ξέροντας, φαίνεται, τὶ ἀχάριστο πλάσμα γεννάει — πέθανε πᾶνω στὴ γέννα τῆς.

— Ἐναι τρομερὰ αὐτὰ, ἀποκριθῆκε ὁ Λυγίκης σὲ τόνο κοροϊδευτικό.

*

Τὸ τηλεφώνημα τοῦ Σερμέζη στὸ Λυγίκη τ' ἄκουσε ἡ παλιὰ ὑπερέτρια, ἡ Μάρθα. Εἶχε γνωρίσει μόλις τὴν προηγούμενη μέρα, ὕστερα ἀπὸ ἀπουσία ἕξη μηνῶν, διπλᾶ χαροκαμένη. Μέσ' σ' αὐτοὺς τοὺς ἕξη μῆνες ἔχασε, ἀναπαρμένο ἀπὸ μιὰ προσβολὴ πλευριτίδας καὶ τὴν ἔλλειψη διατροπῆς, τὸν ἄντρα τῆς. Ἐργάτη στὰ λιπάσματα τὸν παντρεύτηκε λίγο πρὶν ξεσπάσει ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος. Δὲν πρόφτασε νὰ ζήσει ἡσυχὰ καὶ καλὰ μαζί του παρὰ μονάχα μισὸ χρόνο. Ἀρρώστησε κι ἔπρεπε νὰ πάει ἐξοχί. Τὸν ἔστειλε στὴν πατρίδα τῆς καὶ ξανάγινε ὑπερέτρια στοῦ Σερμέζη. Πῆγανε στὴν ἀρχὴ ἀρκετὰ καλά. Ζοῦσε καὶ στὴν Ἄντρο σ' ἓνα σπῖτι μαζί με τὸν ἀδελφὸ τῆς, τὸν ψαρᾶ. Ἦταν καταχνιασμένο τὸ προῶνὸ ποὺ πῆρε κάποιο τηλεγράφημα. Τὴν καλοῦσε ὁ ἄντρας τῆς νὰ πάει ἀμέσως, γιὰτὶ ὁ Νίκος ὁ ἀδελφὸς τῆς, εἶχε πάθει κάποιο ἀτύχημα. Πῆγε μετὰ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα. Μιὰ ἀντένα, κεὶ ποὺ τὴν ἀνέβραζαν, ἔπεσε πάνω στὸ κεφάλι του. Τόνε βρῆκε νὰ ξεψυχάει. Ἄν ὑπῆρχαν φάρμακα, θὰ ζοῦσε. Σὲ λίγες μέρες, πλευριτίτως, φιλάστενος, ὁ ἄντρας τῆς. Πάλεψε, πούλησε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε. Δὲ μπόρεσε νὰ τόνε σώσει. Πάει κι' αὐτός. Ἀπόμεινε παντέρημη στὸν κόσμο.

Γύρισε μαυροφορεμένη. Σπῖτι δὲ βρῆκε τὴν « Καλὴ Κυρία ». Ρώτησε τὸν « Κύριο ». Τῆς τὰ μᾶσησε. Ἡ Μάρθα ἀπόρησε. Καὶ πονοῦσε. Τὰ ξημερώματα ἄκουσε νὰ φεύγει ὁ Σερμέζης. Δὲν πρόφτασε νὰ σηκωθεῖ νὰ τὸν περιποιηθεῖ. Τρόμαξε. Περίμενε μ' ἀγωνία. Σὰ γύρισε πίσω τὸ πρωὶ τὸν εἶδε κατσοῦφη κι' ἀμίλητο νὰ τραβαίει στὴν κάμαρά του. Δὲ μποροῦσε νὰ ἐξηγήσει τί τρέχει. Ἀκούοντάς τον τώρα στὸ τηλέφωνο μάθαινε πὼς πιά δὲν ὑπῆρχε ζήση ἀνάμεσα στοὺς κυρίους τῆς ἰ « Μπορεῖ νὰ ξαναγαπήσουν ἄνθρωποι ποὺ σην :

λοβρίζονται : » Σήκωνε τούς ὤμους της κι' ἀναρωτιότανε, μὴ μπορῶντας νὰ ξηγήσει πὼς εἶχε συγχωρεθεῖ ἢ θεῖα Ἀγγελικὴ. Τῆς φαινόταν ὅλα μπερδεμένα. Ἀποφάσεις νὰ πάει στὸ σπίτι τῆς θεῖας Ἀγγελικῆς. Σίγουρα ἐκεῖ θάταν ἡ Κίτσα. Παίροντας τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἀγωνιοῦσε, περιμένε τὴν ὥρα πότε θάβγαине ὁ Σερμέζης. Θάτρεχε νὰ μάθει τί τρέχει, τὰ βάσανά της ν' ἀνιστορήσει, νὰ κλάψει. Ἡ ψυχὴ τῆς ἦταν βουρκαωμένη.

Κόπηκαν τὰ γόνατά της σὰν ὁ Σερμέζης τῆς εἶπε :

— Μάρθα, δὲ θὰ βγῶ. Θέλω φαί πού νὰ σηκώνει κρασί.

Στὴν κουζίνα ἡ Μάρθα ἀνεβοκατέβαζε σχέδια πὼς θὰ μπορούσε ὕστερα ἀπ' ὅσα τῆς εἶπε ὁ Σερμέζης, νὰ βγεῖ κείνο τ' ἀπόγεμα. Προνοῦσε τώρα, ὅσο πάντα ἀγαποῦσε τὴν Κίτσα. Ἀνήσυχη τὴ ζητοῦσε. Τὴν ἀποζητοῦσε ἀκόμα ἡ τραυματισμένη της καρδιά, γιὰ νὰ τῆς ἀνιστορήσει τὸ πάθος

βοῦθοῦ ἄλλοκ ἢ

νότ ἐμ ἴση π

οὐτικ νουτι

πὲρ εἰ

ὁ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

της. ἤξερε πὼς, ὅσο κι' ἂν ἦταν πονεμένη, ἡ Κίτσα θὰ συμμερίζοταν τὴν κακοτυχία της καὶ θάβγαине δάκρυα γιὰ τὸν πόνο της. Στριφογύριζε ἔτσι ἀμήχανη. Ἀδημονοῦσε μὴ μπορῶντας νὰ σοφιστεῖ κάποια πρόφαση. Στὸ τέλος ἀναρωτήθηκε ; «Γιατί, Μάρθα, νὰ πῆς ψέμματα ; μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσεις τί εἶδους δουλειὰ ἔχεις ; Δὲ θὰ σοῦ κάμει ἀνάκριση». Πῆγε στὸ Σερμέζη. Τόνη βρῆκε νὰ σκύβει πάνω σὲ κάτι χαρτιά.

— Κύριε θὰ βγῶ μιὰ ὥρα ἔξω.

— Ἐχεις δουλειά ;

— Ναί !

— Καλά, πῆγαίνε.

Ἡ Μάρθα χτενίστηκε καὶ ξεπόρησε μ' ἀνυπομονησία.

Στὴν ἐλπίδα πὼς θάβρισκε τὴν «Κυρία της» ἔτρεχε. Σὰ σκεφτόταν ὅμως τὸ θάνατο τῆς θεῖας Ἀγγελικῆς, τὸ βῆμα της γινόταν ἀργό . . .

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Δὲν εἶμαι πιά ἡ μέλισσα πού λαίμαργη ἀναδεύει τὸν κόλπο, πού πρωτάνοιχτος ἡδύπικτος ἀνθός στὴ χαραυγὴ μιᾶς ἀνοιξῆς προσφέρει· ὁ πιστικὸς δὲν εἶμαι ἐγὼ μὲ τὸν ἀλλὸ τὸν πλάνο, πού γητεύει τὴν ἀπραγὴ τὴν κοπελιά, κι ἐκοιτατικὴ γυρεύει, τί νᾶναι ὁ κόσμος τάχα αὐτός ὁ τόσο μαγικὸς πού μιὰ φλογέρα κάθε αὐγὴ ἀπλώνει, κι ὁ κρυφὸς πόνος γλυκὸς τῆς ἀνοιξῆς πού τίς καρδιὲς παιδεύει.

Ἐγὼ εἶμαι τὸ φθινόπωρο τῆς θλίψης τὸ ἀγιοκέρι. Τὸ φλογισμένο τ' ὄνειρο μιᾶς νύχτας, πού ἀπλώνει βαριὲς ἀντάρες τὴν αὐγὴ. Τὸ μάτι πού βουρκαώνει, μόνο καὺμους σὰν ἀγροικαίει στὸ θολωμένο ἀγέρι.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ κρυφὸς τ' ἀπελπισμένο τ' ἄχτι.

— Εἶμαι μιᾶς φλόγας ὁ καπνὸς καὶ μιᾶς φωτιᾶς ἡ στάχτη.

ΝΙΚΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ...

*Είναι μιὰ νύχτα, είναι μιὰ νύχτα μέσα μου,
βουβή, βαθιά, σαν τὴ νύχτα τοῦ Κόσμου.
Στὴν ἔκστασή της πνίγεται ἡ ἀνέσα μου,
καὶ στὴν πνοή της τρέμει ὁ ἴλιγγός μου.*

*"Αναρχη, ἀσύνορη κυλάει κι ἀπλώνεται
πέρα ὡς τὴν πιὸ κρυφὴ τοῦ νοῦ μου κόχη,
τ' ὄχι της μὲ τὸ ναί μου ἐκεῖ ἀνταμώνεται,
τὸ ναί της σμίγει τὸ δικό μου τ' ὄχι.*

*"Εντρομος ὦρες τὴν κοιτάζω, στήγοντας
τὰ μάτια, σκλάβος της ἐγὼ κι ἀφέντης,
μὲς στὸ μηδέν μου τ' ἀπειρό της κλείνοντας,
καὶ μέσα σι' ἀπειρό μου τὸ μηδέν της.*

*Κάπου καὶ ποῦ ἀπὸ τὰ τιτάνεια χάη της
ξαστραφτοῦν κάποιοι κεραυνοὶ τὰ βράδνα,
μετέωρα ἀργὰ ἀρμενίζουν στὰ πελάη της,
κ' ἥλιοι τὰ μαῦρα της φωτοῦν σκοτιάδια.*

*Καὶ πνίγεται ἀπ' τὴν ἔκσταση ἡ ἀνέσα μου,
κι ἄστρα διαβαίνουν φλογισμένα ἐντός μου :
Εἶναι μιὰ νύχτα, εἶναι μιὰ νύχτα μέσα μου,
βουβή, βαθιά, σαν τὴ νύχτα τοῦ Κόσμου.*

ΔΥΟ ΠΟΙΗΤΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΜΙΑΝ ΩΡΑΙΑ

ΤΑ ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΑ ἔπη τῆς ἀρχαιότη-
τας, τὸ ἓνα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τ' ἄλλο
τῆς ρωμαϊκῆς, ριζοβόλησαν στὴ φαντασία
τοῦ ἀπρόσωπου Ὀμηροῦ καὶ τοῦ ἱστο-
ρικοῦ Βιργίλιου ἀπ' τὰ κοσμογονικὰ γεγο-
νότα τῆς φυλῆς τους σπαρμένα. Οἱ δυὸ
ἀκροπόλεις τῆς ποίησης τοῦ ἀρχαίου κό-
σμου βασίστηκαν σὲ θεμέλια κοινά, στὴν
ἐνότητα τοῦ μεγάλου μύθου — ἱστορίας,
ποῦ ἀρχινᾷ ἀπὸ τ' αὐγὸ τῆς Λήδας καὶ τε-
λειώνει στὴν «gloriam aeternam Romae».
Ὁ Ὀμηρὸς ἔπιασε τὴν ἀρχὴ τῆς ἀκμῆς
κι' ὁ Βιργίλιος τὸ τέλος τῆς παρακμῆς τῆς
ἡμιθεϊκῆς γενιᾶς τῶν Τρωϊκῶν ἡρώων.

Δὲν πρόκειται τώρα νὰ ἀναμασήσουμε
τοὺς θησαυροὺς τῆς θρησκευτικοεθνικῆς
παράδοσης τοῦ ἀρχαίου μύθου. Οὔτε μὲ τὸ
ἄμουσο μαχαίρι τῆς μανίας γιὰ συμβολικὴ
ἱστορικὴ ἐρμηνεία νὰ σπάσουμε τὸ ὠραῖο
κλασσικὸ ἄγαλμα τῆς ὁμορφιάς, γιὰ νὰ
βροῦμὲ μέσα του κρυμμένη τὴν ἀλήθεια.
Ἡ ἀλήθεια βρῖσκεται ὀλοζώντανη κι' ὀλό-
κορη καὶ μόνο στὸ μεγαλεῖο τῆς μορφῆς.
Τὰ κάλλη τῆς Ἑλένης ἄς μείνουν ἄθικτα
καὶ σεβαστά. Γιατὶ οἱ ὁμορφιῆς μιᾶς πα-
νώριας γυναίκας νὰ μὴν εἶναι ἄλλο τόσο
λαχταριστὲς ὅσο καὶ μιᾶς πλούσιας θαλασ-
σοαγκυαλισμένης ἀποικίας; Τὸ πνεῦμα
τοῦ ἀρχαίου καὶ τὸ ἀναπτυσσόμενο αἰσθη-
τικὸ του κριτήριό θέλουν σὰν κεντρὶ τοῦ
μεγάλου ξεσηκωμοῦ τὴν ὁμορφιά. Στεῖται
συθέμελα ὁ παμπάλαιος πρωτοῖστορικός
κόσμος ἀπὸ τὸ θρῆγμα τῆς ὁμορφης κο-
πέλλας ποῦ βγήκε ἀπὸ τ' αὐγὸ. Ὅλοι πέ-
φτον μ' αὐταπάρνηση γιὰ τὸ ὠραῖο κάτω
καὶ πίσω ἀπ' τὰ τεῖχη ποῦ ζῶνουν τὰ πα-
λιὰ Πέργαμα, τὴν «ἰερὴν Τροίην». Ὁ ἀν-
θὸς τῆς νεότητος, τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς
παλληγιαρίας πέφτει στὸ φύσημα τῆς μα-
γιασμένης καταιγίδας, ποῦ μαστιγώνει ἀνε-

λέτητα δέκα χρόνια τὸ Ἀχαικὸ καὶ Τρωϊκὸ
στρατόπεδο. Ὅλα τῆς πρέπουν τῆς νεραϊ-
δένιας κόρης. Τὸ αἷμα τῶν ἡρώων, Ἑλλή-
ων καὶ Τρώων θὰ θεμελιώσῃ (ὕλικά
ἀκόμη ἐδῶ) τὴν ἰδέα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς,
τὴν ἰδέα τοῦ ἀπόλυτου «ὄντως ὄντος»
κάλλους τοῦ Πλάτωνα, ποῦ πάντα ἀπὸ κάθε
μορφῆ καὶ λέξη πιὰ στέκεται περήφανη
στὸ ὑπερουράνιο θρόνιό της.

Ὁ Ἕλληνας ποιητής, ἢ μᾶλλον ἢ συνεί-
δηση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος γενικὰ (μὰ
καὶ δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε τίποτε τὸ τέλεια
θετικὸ γιὰ τὴν πατρότητα τοῦ ἔπους τοῦ
Ὀμηροῦ), σκύβει μπρῶς στὴ θανατοσκορ-
πίστρα ἔστω ὁμορφιά, ὅπως θὰ προσκύ-
ναγε καὶ μιὰν ἄλλη θεὰ ὁποιαδήποτε τοῦ
ποικιλοφυτεμένου θεοπαράδεισού του. Κά-
νει θυσία τὸ κορμὶ πάνω στὸ βωμὸ τῆς.

Νέκρω ἀπλώνεται στὰ ἐξαντλημένα στρα-
τόπεδα ἀπ' τὸ θανατικὸ τοῦ πολέμου. Κι' ὁ-
μως ὅταν ἡ μοῖρα ὁμορφιά γοργῆ δια-
βαίνει ἀνάμεσα σ' αὐτοῦς, ποῦ σφάζονται
ἐξ αἰτίας τῆς ὁμομαλίας της, (γιατὶ ὅσο καὶ
νὰ εἶχεν ὁ μῦθος τὸ φταίξιμο στὸν ἄρ-
παγα ξένο, τὸν Πάρι, ἢ γυναῖκα πάλι ἔχει
κι' ἐδῶ τὸ δαχτυλάκι της, σὰν πάντα στὶς
ἐρωτοδουλειές), δὲν διστάζει ὁ Ἕλληνας νὰ
πλέξῃ ἀμνησικάκα τὸ ἐγκώμιο τῆς ὁμορ-
φιάς, τοῦ ἰδανικοῦ ποῦ δὲν τὸ ἀπαρνί-
εται κι' ὅταν ἀκόμη χτυπημένος σκληρὰ
ἀπ' τὴ δυστυχία καὶ τὰ βάσανα ἔπρεπε νὰ
ἔσπετομῆζε δίκαια λέξεις βαρεῖς κι' ἀνόσιες.

Στὸ πέρασμα τῆς ὠραίας Ἑλένης κι' αὐ-
τοὶ οἱ γέρονι νοιώθουν μέσα τους λουλού-
διασμα ἀνοιξιάντικο καὶ μὲ δόλοφρεσκη, νὰ
ψυχῆ, λένε τ' ἀθάνατα λόγια ποῦ εἶναι καὶ
ὁ ὕμνος τοῦ κάλλους καὶ ξεσκαπάζουν τὴ
μεγάλῃ ἀλήθεια ὅτι «Ἕλληνες παῖδες αἰ-
εῖσίν» (Ἡρόδ.). Ἐκεῖ ποῦ οἱ δημογέρον-

τες τῆς Τροίας (φανταστήτε τῆς Τροίας, τῶν ἐχθρῶν ἄς ποῦμε, παρ' ὄλο πού τὴν εἶχαν ἀνάμεσά τους τὴν «raptam Hele-

nam»), ἐκεῖ λοιπὸν πού τὰ γεροντάκια, τὰ ζαρωμένα σὰ τζιτζίκια, καθόταν καὶ κουβέντιαζαν ἀργόσχολα ...

«... Ἐπὶ Σκαίῃσιν πύλῃσιν

γήραϊ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἀλλ' ἀγορηταὶ
ἐσθλοί, τετίγεσσιν εἰοκότες, οἳ τε καθ' ὕλην
δενδρῶα ἐφεζόμενοι ὅπα λειριόεσσαν εἶσιν,
τοῖοι ἄρα Τρώων ἠγήτορες ἦντι' ἐπὶ πύργῳ,
οἱ δ' ὡς οὖν εἶδονθ' Ἑλένην ἐπὶ πύργῳ ἰούσαν,
ἦκα πρὸς ἀλλήλους ἔπεα πτερόεντα ἀγόρευον:
«Ὀὐ Νέμεσις Τρώας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιγῆδε ἀμφὶ γυναικὶ πολλὸν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὅπα ἔοικεν.

(Ἰλιάδ. Γ', 155)

(... Σιμὰ στὶς πύλες τῆς Σκαίης

κι' ἀπ' τὰ γεράματα ξωμάχοι, ἀλλὰ ὁμιλητὲς
καλοὶ, ὅμοιοι μὲ τὰ τζιτζίκια, πού θρονασμένα
στοῦ δάσους τὰ δεντριά, ρίχνουν ψιλὴ φωνούλα.
Τέτοιοι καθόταν οἱ πρωτόγεροι τῆς Τροίας πὰ' στὸν πύργῳ.
Σὰν τὴν Ἑλένη θώρησαν πού πρόβρινε κατὰ τὸν πύργῳ
ταχειὲς ὁ ἕνας πέταξε στὸν ἄλλο κουβεντούλες.
«Δὲν πρέπει νὰ βαρυγκομοῦν οἱ Τρῶες κι' οἱ ὁμορφοκνημι-
[δάτοι Ἀχαιοί,
ἀφοῦ ναι γιὰ τέτοια ὁμορφονία πού τόσους χτυπιοῦνται χρόνους.
Ἄληθεια, μοιάζει ἡ θωριά τῆς σὰν τῶν ἀθάνατων θεῶν».)

Μὲ τὰ λόγια τοῦτα δίνεται ἀφῆση ἀμαρτιῶν στὴ φοβερὴ γυναικα. Καὶ ἡ ἐξιλέωση παίρνει μεγαλύτερη σημασία σὰ σκεφτοῦμε ὅτι δίνεται ἀπ' τὸν ἐχθρὸ καὶ μάλιστα ἀπ' τὴν πιὸ συγκρατημένη αἰσθησιακὰ καὶ πιὸ βαθυστόχαστη (ἔστω καὶ μόνο ἀπ' τὴν πείρα τῆς ζωῆς) μερίδα του, τοὺς μυαλωμένους γέρους.

Τὸ ἄλλο κι' ἀθάνατο νικά. Ἐνας περὶ εὐρωμαντισμὸς κρύβεται σ' ὄλο τὸ ἔπος, ἀν δὲν τὸ πάρουμε συμβολικά. Μᾶς θυμίζον οἱ «εὐκνήμιδες Ἀχαιοί» καὶ Τρῶες ἱππότες τοῦ Μεσαίωνα, πού γιὰ τὴν ὄραία, πῶς ἀπ' τὰ κάγκελλα τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ μυστηριώδικο φεουδαρχικοῦ πύργου, χτυπιοῦνταν ἀλύπητα. Ἐνας ἀλλόκοτος στ' ἀλήθεια ρωμαντισμὸς δυὸ μακρυνῶν ἐποχῶν, βαμμένος ὅμοια στὸ αἷμα. Ἐδῶ βέβαια, στὸν Ὀμηρῳ, ὁ ρωμαντισμὸς δὲν εἶναι ἀληθινός, γνήσιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἰδανισμός. Ἡ θυσία γίνεται στὸ σύμβολο τῆς ὁμορφιάς, πού ἀντιπρόσωπὸς τῆς εἶναι ἡ Ἑλένη. Ὁ ἀγῶνας γίνεται ἔτσι ἱερός. Ἀπὸ μιὰν ἀποψη ὁ ποιητὴς παρουσιάζεται σκληρὸς καὶ ἀδιάφορος γιὰ τὴν πραγματικότητα, σὰν βάζει ἔτσι ἔμμεσα

(μὲ τὸ στόμα καὶ τὴ γνώση τῶν γέρον) νὰ λέγονται τέτοιες σκέψεις νιτσεικοῦ ἐγωϊδανισμοῦ καὶ ἀδιαφορίας. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπὸ ἔλλειψη ἀνθρωπιάς καὶ λεπτοῦ συναισθήματος πού γιὰ μιὰ γυναίκα στρώνει χάμω ἀλύπητα τὰ λεβέντικα κορμιά. Πόσο ὁ ἀνθρώπος προδίνεται, ὅταν μᾶς ζωγραφίσει τὸν ἀποχαιρετισμὸ τῆς Ἀνδρομάχης μὲ τὸν Ἐκτορα, τὸ θρῆνο καὶ σπαραγμὸ τοῦ Ἀχιλλέα γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀδελφικοῦ του φίλου, τὴν ἱεσία τοῦ γερο - βασιλιά Πριάμου καὶ τόσες ἄλλες ζωντανὲς σκηνές!

Ἄλλὰ κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐκδήλωση, ἡ ἀκλόνητα ἰδανιστικὴ, ἔχει τὴ βαθειὰ ἀνθρώπινη ρίζα τῆς καὶ μάλιστα πιότερο ἀπ' τὶς ἄλλες, γιὰ τὴν ἐξοικειωμένη τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, τὸν ἐγωϊσμὸ, πού ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅταν κάτι τὸν ἱκανοποιῇ. Χιλιάδες νὰ χάνονται γιὰ ἕνα, κορμιά ἀμέτοχτα γιὰ μιὰ ἰδέα. Ὁ ἐγωϊσμὸς αὐτὸς ἐδῶ ἀπαλύνεται κι' ἀλαφρώνει ἀπ' τὴ στενότητα καὶ τὴν ὀλιστικὴ του φορεσιά, ὅταν θωρήσουμε τὸ ἀντικείμενο τῆς προσβολῆς του. Ἡ σκληράδα τῆς σκέψης, πού τοῦ ὑπαγόρευσε μιὰ ἀντιανθρώπινη πνευματικότητα, πέφτει μαλακωμένη, ὅταν φρενί

ζεται από κάτι ιδανικό. Το ἐγὼ ἀνεβαίνει, γίνεται πνευματικώτερο, ὑπερεγώ. Δὲν ἔχουμε λοιπὸν ἐδῶ ἐγωϊσμό, ἀλλὰ ιδανικὴ αὐτοανάπτυξη τῆς προσωπικότητος. Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε, ὅτι βρισκόμαστε σὲ χρόνια ἡρωϊκά, μυθικὰ σχεδόν, πού τὸ πνεῦμα τῆς ὑπερβολῆς εἶναι κυρίαρχο πάνω σι' ἄλλα.

ΑΠ' ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΜΕΡΙΑ ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ὡς τὸ Βιργίλιο ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν τοποθέτηση τῆς μορφῆς τῆς Ἑλένης μέσα στὴν «Αἰνεΐδα». Ὁ Ὅμηρος καὶ ζῆ σὲ παλιὰ καὶ περιγράφει ἀκόμα πιὸ παλιὰ, ἡρωϊκὰ χρόνια. Ὁ Βιργίλιος εἶναι πολὺ-πολὺ νεώτερος, κι' ἔτσι καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του εἶναι διαφορετικόν. Δὲ ζῆ μέσα στὸ μῦθο, τὴν παράδοση τῶν θεῶν καὶ ἡμιθέων. Δὲ διστάζει νὰ τὰ βάλῃ πότε-πότε μαζί τους καὶ νὰ τοὺς κριτικάρῃ. Κι' ἐνῶ γενικὰ τὸ ἔργο του εἶναι πολὺ πὸ ρωμαντικὸ ἀπ' τὴν παλιὰ, μονολιθικὴ, δωρικὴ, λές, ἀπλότητα τῆς ἑλληνικῆς Ἰλιάδας, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόσωπο τῆς Ἑλένης παίρνει ἄλλη τοποθέτηση. Ἐδῶ ἡ ὁμορφιά δὲν φέρνει τὴν ἀνάταση κατὰ τὸ ἀπόλυτο, ἀλλὰ τὸ πάθος, πού καὶ στίς δυὸ συναισθηματικὲς περιπέτειες, ἄς ποῦμε τοῦ ἔργου του

ἔσοπᾶ καταστροφικόν. Οἱ γυναῖκες τοῦ Βιργίλιου εἶναι κεντημένες πάνω σὲ σύγχρονο σχεδὸν ψυχολογικὸ φάδι. Τὸ ἀριστουργηματικὸ Δ' βιβλίον τοῦ ἀτυχχοῦ ἔρωτα τῆς Διδῶς γιὰ τὸν παραδομένο δόλοψυχα στὰ πεπρωμένα του (fata divum) ἦρωα Αἰνεΐα, εἶναι, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὁ πρόδρομος τοῦ ρομάντσου, μιά μικρὴ μυθιστορία μὲ κλασσικὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τραγικότητα.

Ἐδῶ ἡ ὁμορφιά τῆς Ἑλένης κρίνεται ἀνθρώπινα καὶ μὲ ἠθικὰ κριτήρια. Πρῶτῃ ἔρχεται ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ κι' ἔπειτα ὅλες οἱ ἄλλες. Τραγικὴ ταπεινωμένη, ἀγνώριστη ἡ ὠραία τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου δέχεται τὴν κατάρα τοῦ ποιητῆ, πού, ἀλήθεια, ἔτσι ἔρχεται κοντύτερα στὴν ψυχὴ τοῦ σύγχρονου ἀναγνώστη, παρὰ ἡ ἀφραση τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ μεγαλόστομου Ὅμηρου.

Μεσ' τὴ χλαλοὴ καὶ αἵματοχυσία τῆς προδομένης ἀπ' τοὺς δολερὰ «dona ferentis Danaos» Τροίας, ὅταν πιά ἡ «ultima spes» παίζεται στὰ ἀνάκτορα μέσα, ὁ Αἰνεΐας γυρνώντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μεσ' τὴν κόλαση τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ ἀχνεῦ τῶν αἰμάτων λιμνῶν, πού τραγικὲς πορφύρες στρώσαν τὸ Παλάτι γιὰ μιὰ μακάβρια ἐορτή, βλέπει ξάφνου στὸ σκοτάδι νὰ ξεχωρίζει κάτι :

«Iamque adeo super unius eram, cum limina Vestae
servantem et tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio; dant clara incendia lucem
errante passimque oculos per cuncta ferente;
Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros
et poenas Danaum et deserti coniugis iras
praemetuens, Troiae et patriae communis Erinys,
abdiderat sese atque aris invisā sedebat.
Exarsere ignes animo; subit ira cadentem
ulcisci patriam et sceleratas sumere poenas».

(II 566 - 575)

(Μόνος εἶχ' ἀπομείνει πιά, ὅταν στὸ κατῶφλι τῆς Ἑστίας
στιμμένη, καὶ σιωπηλὴ, χωμένη σὲ μυστικὴ γωνιά
βλέπω τὴν Τυνδαρίδα· μοῦ φέγγουν οἱ λαμπρὲς φωτιῆς
καθὼς πλανῶ ἐδῶ κι' ἐκεῖ στὸ κάθε τι τὰ μάτια.

Ἐκεῖνη τρέμοντας τοὺς μανιασμένους Τρῶες γιὰ τὸ χαμὸ
[τῆς πόλης τους,
τις τιμωρίες τῶν δικῶν καὶ τὸ θυμὸ τοῦ προδομένου ἀντροῦς τῆς,
δαιμονικὸ κακὸ καὶ τῶν δυσνάων, τοῦ τόπου τῆς καὶ τῆς Τρωάδας,
εἶχε κρυφτῆ καὶ στοὺς βωμοὺς ἢ μισητῆ ἦταν καθισμένη.
Ἀνάψαν φωτιῆς στὸ μέσα μου· ὁ πόθος γιὰ κδικιωμὸ μοῦ ἦρθε
τῆς πατρίδας ὅπου χάνονταν καὶ πληρωμὴ καθὲ ἀτιμίας
(νὰ λάβω).

Είναι βέβαια ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων ὁ ποιητὴς σὰν ἀπόγονος τοῦ Τρώα γενάρχη, μὰ ἡ κατάρα του βαρειά πέφτει γὰρ νὰ πάρῃ ἐκδίκηση γιὰ ὅλα τὰ πεσμένα κορμιά, ἐχθρῶν καὶ φίλων. Ἡ ὥραία Ἑλένη εἶναι ἡ «communis Erinys, Troiae patriaeque». Ὁ Βιργίλιος ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, νοιάζεται γιὰ πανανθρώπινο δίκιο. Ἡ Pax Romana διακρίνεται ὀλοκάθαρα. Ὁ ποιητὴς χτυπᾷ κάθε φιλόπολεμο πνεῦμα, ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπο, συμπονεῖ τοὺς λαοὺς πὺν ὑποφέρουν ἄδικα γιὰ τὸ κέφι μιᾶς γυναίκας, ὑπερασπίζεται τὸ νόμο καὶ τὴν ἠθικὴ ἀξία καὶ τὰ βάζει πάνω ἀπ' τὸ αἰώνιο κάλλος. Στὸν Ὅμηρο ἔχουμε ἀποθέωση τῆς Ἑλένης, ἐδῶ τὴν καταδίκη της. Στὴν Ἰλιάδα ὁ θάνατος τῶν πολλῶν γίνεται γιὰ τὸ κάλλος, τὴν μιὰ ἰδέα, ἀδιάφορο γιὰ τὰ μέσα πὺν θὰ μεταχειριστῆ στὸν ἀγῶνά του. Στὸ Βιργίλιο ἡ Νέμεση μὲ τὸ φόνο πὺν μελετᾷ τὸ χέρι τοῦ Αἰνεΐα (πὺν κατόπι θεϊκῆ παρουσία ἐμποδίζει νὰ γίνῃ) θὰ φέρῃ τὸ δίκιο, τὴν ἠθικὴ, τὴν ἀγάπη στὸ διωγμένο τους θρόνο.

Ἔτσι στοὺς δυὸ ποιητὲς τὸ ἴδιο μοτίβο ἔφτασε σὲ διάφορη διαμόρφωση καὶ ἀξιολογικὴ διάπλαση, πὺν ἀντιπροσωπεύαν συνάμα τὴ διαφορητικὴ νοοτροπία δυὸ πολιτισμῶν, παρ' ὅλο ὅτι ἡ Ρώμη εἶναι δεμένη μὲ τὴν Ἑλλάδα τόσο στενά, τόσο κοντινά, σὰν πνευματικὴ της συγγένισσα ποῦναι.

Στὰ χρόνια τοῦ γενάρχη τῆς ποίησης οἱ ἠθικὲς ἀξίες ἦταν θεϊκῆς, ἰδανικῆς, φυσικῆς, ὄντα ἀξιολογικὰ καθαυτῶ, πὺν σὰ γίγαντες ξεπήδησαν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸ σπῆρο πὺν σπείραν ἀπ' τὰ ψηλῶματα τοῦ Ὀλύμπου οἱ θεοὶ κάτω στὴ γῆς.

Στὴ Ρώμη, καὶ γενικὰ ὅσο προχωροῦμε μέσα στὴν ἱστορία κατὰ μπρῶς, οἱ ἀξίες καὶ ἀρχὲς βγαίνουν μέσα ἀπ' τὴν πραγματικότητα, ἀπ' τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴ λογικότητα καὶ τὸ ἐπιστημονικώτερο, ἄς ποῦμε, δούλεμά τους. Τὸ jus civitatis εἶναι πὺν πρέπει νὰ κυριαρχήσῃ γιὰ νὰ καλυτερέψῃ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου κι' ὄχι ὁ ἄγραφος συναισθηματικὸς τῆς Ἀντιγόνης, τῆς μεγάλης ἀδελφῆς καὶ τοῦ πανηρωστικῶ πνεύματος τοῦ Ὀμηροῦ, νόμος. Γιατὶ τοῦτος εἶναι βλα-

σμένος σὲ μιὰ αὐτόφωτη, νατουραλιστικὴ κρίση καὶ σ' ἓνα γιγάντιο ἐνορατικὸ, ἠθικοαισθητικὸ θεμέλιο καὶ ὑψώνει, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ πολλές φορὲς, ἀπὸ ἐνθουσιασμό τὸ λάβαρο τῆς ἰδέας πάνω ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς, ξεκῶντας ὅτι χωρὶς τὴ ζωὴ κἀθε τι ἄλλο δὲν μπορεῖ μόνο νὰ σταθῆ.

Ὁ ἀρχαῖος ὅμως δὲ μένει ἔτσι στὰ ἐπικίνδυνα ἄκρα. Ἀδελφικὰ ἀπλώνει τὸ χέρι καὶ στοὺς δυὸ πολιτισμοὺς τὸ μέτρον (ἂν ὄχι τὸ κλασσικὸ, ὅμως ὁ πρόγονός του, τὸ προκλασσικὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ τὸ ξενητεμένο πὰ στὴ Ρώμη ἑλληνικὸ, μετακλασσικὸ τοῦ Βιργιλίου). Ὁ Βιργίλιος ἐμφανίζοντας τὴν Alma parens τοῦ Αἰνεΐα, τὴν Ἀφροδίτη νὰ τὸν συγκρατῆ ἀπ' τὸ φόνο πὺν σκέφτονταν κι' ἦταν ἔτοιμος νὰ κἀνὴ πάνω στὸν ἀναβρασμό, πὺν τοῦ πλημμύριζε τὴν ψυχὴ ἀπὸ ἄγριο πολεμικὸ μένος καὶ σπαραγμὸ γιὰ τὴ δυστυχημένη ἀπτιquam Urbem), τὴν πατρίδα του, μετριάξει τὴ μονόπλευρη κυριαρχία τῆς ἀκαμπτῆς δικαιοσύνης καὶ μέτρον πάνω στὴν πνευματικότητα. Σέβεται τὴν ὁμορφιά, ἔστω κι' ἂν ὄχι αὐτόθελα, ἀλλὰ γιὰ τὸ θέλει ὁ ἀπὸ μηχανῆς Θεός, σωτήρας τῆς «communis Erinys», ἡ Ἀφροδίτη. Ὁ ἀνθρωπισμὸς ἰσοζυγιάζεται μὲ τὸν ἰδανισμὸ. Τὸ κλασσικὸ μέτρο, «ἡ χρυσὴ μέσότης» εἶναι στὸ φόρε τους τώρα στὴ Ρώμη, ὅσο κι' ἂν ἀφωμοιωθῆκε ἀπὸ διαφορητικῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ ψυχουσύνθεσης λαό, τὸ δεῦτερο μεγάλο λαὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἀλλὰ κι' ὁ μεγάλος Ὅμηρος δὲ στέκεται στὰ ἄκρα. Δὲν ἀφίνει νὰ τὸν παρασύρῃ τέλεια τὸ ἰδανικὸ, ξεκόβοντας ἔτσι ἀπ' τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἠθικὴ, τὴν πράξη. Μετανοιωμένος, λές, γιὰ τὸν πολὺ μεγάλο λόγο πὺν ἀφῆσε νὰ τοῦ ξεφύγῃ μὲ τὶς κουβέντες τῶν γερόντων τῆς Τροίας, γεροντὰ συντηρητικώτερα στὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀνθρωπιά. Ὁραία καὶ θαυμαστὴ ἡ Ἑλένη, μὰ κι' ἡ ζωὴ ἔχει τὰ δικαιώματά της. Γι' αὐτὸ οἱ γέροι οἱ συναγμένοι τελειῶσαν τὸ κρυφομλλημά τους γύρω ἀπ' τὴν περαστικὰ νεράϊδα μὲ τούτα τὰ λόγια :

«Ἀλλὰ καὶ ὡς, τοίη περ' εἶουσ', ἐν νησί νεέσθω μῆδ' ἡμῖν τεκέρσσι τ' ὀπίσω πῆμα λίποιτο».

(Ἰλ. β', 188-190)

Ἄς μῆ σιὰ πλοῖα ἡ ὁμορφὴ κυρά,
κι' ἄς πάη στὸ καλὸ τῆς μ' ὅλα τὰ θεῖα μά-
για πούχουν οἱ ὁμορφιές τῆς. Ἀλλιῶς
κι' ἐμεῖς καὶ τὰ ἐγγόνια καὶ δισέγγονά μας
δὲν πρόκειται νὰ δοῦμε μέρη καλῆ.

Ἐδῶ τὸ ἄκραιο ἰδανικὸ νερόνεται γιὰ
τὸ ἰσοζύγιο μὲ τὴ λογικὴ (ἔστω καὶ ὑστε-
ρόχρονα) ἀναγνώριση τοῦ δικαίου, δηλ.
μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ ἐπιστρέψουν τὴν Ἑλένη
στοὺς δικούς τῆς, γιὰ νὰ βάλουν πιά τέρμα
στὸ ἀλλιῶς ἀτεματίστο κακὸ.

Non tibi Tyndaridis facies invisā Lacaenae
culpatuse Paris, divom inclementia, divom,
Las evertit opes sternitque a culmine Troiam.

[Aen. II 601-3]

(Δὲ φταίει ἡ ὁμορφὴ θωριά τῆς Τυνδαρίδας, τῆς Λάκαινας
[τῆς μισητῆς,
δὲν εἶναι ἔνοχος ὁ Πάρις. Τῶν θεῶν εἰν' ἡ σκληράδα
ποὺ ἔθαψε τὰ πλούτια σας καὶ ξεθεμέλιωσε τὴν Τροία).

ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ καὶ τὶς δυὸ πλευρές, τὴν
ἄρνηση καὶ τὴ θέση τοῦ ἀπόλυτου, τὶς
διαλέγει ἐλεύθερο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα,
πού, γιὰ νὰ βασταχτῆ ψηλά, χτυπιέται ἀνά-
μεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὑπεράνθρωπο.
Ἐνῶ στὸ Βιργίλιο τὸ χαλάρωμα τῶν χα-
λιναριῶν τοῦ λόγου γίνεται ὄχι πιά ἀπ' τὸ
λόγο, ἀλλ' ἀπ' τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ, ποὺ
ἐπιβάλλει στὸν ἄνθρωπο τὸ μέτρο. Ἡ ἠθικὴ
ἀξία, ὁ πρακτικὸς λόγος στὴ Ρώμη γίνεται
νόμος θεῖος, ἐπιβολὴ ποὺ ζητεῖ τυφλὸ σα-
βασμὸ, ἀναγνώριση καὶ ἐκτέλεση.

Ἐδῶ δὲν εἶναι ὁ λογος ὁ γυμνὸς ἀπὸ
τῆς ζωντανῆς ζωῆς τὴν πρᾶσινάδα ποὺ θὰ

Ἐνῶ στὸ Βιργίλιο ἀντίστροφα, ἡ «dura
lex» τῆς λογικῆς, ἡ severitas ἡ Ρωμαϊκὴ
καὶ ἡ ρεαλιστικὴ ἀνθρώπινη κρίση κολά-
ζονται μὲ μιὰ μοιρολατρικὴ δικαίωση τοῦ
κακοῦ, μὲ μιὰ περιεργὴ θεϊκὴ ἐξιλέωση
τῆς «omnibus invisae mulicris». Ἡ ὑπε-
ράσπιση ποὺ κάνει ἡ Θεὰ τῆς Ἑλένης δὲν
εἶναι θετικὴ, δὲν αἶρει, δὲν ἐλαφρώνει τὴν
ἐνοχὴ τῆς, ἀλλὰ ἀπλῶς στρέφει τὰ αἰτίαι
τῆς σὲ μιὰ βαθύτερη ἀναγκαιότητα.

βάλλη νόμους στὴ θέληση, ἀλλὰ ἡ θεία θέ-
ληση στὸ λόγο. Ὁ Αἰνείας δὲ θὰ σκοτώσῃ
τὴ μισητὴ γυναῖκα, γιὰ τὸ τοῦ προστά-
ζει ἡ Θεὰ, ἀντίθετα ἀπ' ὅσα λέει τὸ μέσα
του, ἡ αὐτόνομη λογικότητα, ἡ προσωπι-
κότητά του. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως τοῦ Ὀμηροῦ
μόνοι τους θὰ λατρέψουν καὶ θὰ θεοποιή-
σουν τὴν ὁμορφιά καὶ μόνοι τους θὰ κρι-
νουν πάλι, ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ τὴν ἀπαρ-
νηθοῦν, γιὰ τὴ ζωὴ πρέπει νὰ τὴν κυ-
βερῶν ὄχι μόνο ἡ ἰδέα, ἀλλὰ καὶ ἡ πράξη
πλῆσιωμένη ἀπὸ τὸ δίκιο.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ Α. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΨΥΧΗ*

Ὁ Παλαμᾶς ἐξετάζει ρεαλιστικά τὸ ζήτημα καὶ δὲν περιορίζεται στὴν Ἰωνία μόνο, ἀλλ' ἐκφράζεται γενικώτερα γιὰ ὅλη τὴν ἑλληνικὴ γῆ. Καὶ ὄχι τόσο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γῆ, ὅσο γιὰ τὸν νεοελληνικὸ λαό. Ἡ λέξη γῆ (ἢ γῆ μας) χρησιμοποιεῖται κατὰ συνεκδοχὴν. Τὸ πρόβλημα ὁ ποιητὴς τῶν «Ἰαμβῶν καὶ ἀνάπαιστων» τὸ μεταθέτει ἀπὸ τοῦ θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους. Δὲν πέθανε λέει, ἢ λατρεῖα τῶν θεῶν. Μπορεῖ νὰ ξεχάσαμε τὰ ὀνόματά τους, ἀλλὰ τὰ ἰδεώδη τῆς ζωῆς μας παρέμειναν τὰ ἴδια. Γιὰ νηρηΐδες καὶ ναϊάδες καὶ ἄλλα πνεύματα τῆς φύσης, γιὰ πνεύματα τῶν δασῶν, τῶν λιμνῶν, τῶν βρυσῶν κ.λ.π. μιλοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι, γιὰ παρόμοια πνεύματα μιλοῦμε καὶ ἐμεῖς, γιὰ ξωθιές, γιὰ νεράιδες, γιὰ κακοποιὰ πνεύματα ποὺ ζοῦν στὸς λάκκους καὶ στὰ γούπατα, καὶ γιὰ ἀγαθοποιὰ ποὺ φέρνουν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐλογία. Τ' «ἀερικά» ἦταν στὴ γενικώτατη σημασία τῆς λέξης τὸ περιεχόμενο τῆς βαθύτερης πίστης τῶν ἀρχαίων. Τ' «ἀερικά» εἶναι ὁ ὑπερφυσικὸς κόσμος ποὺ λατρεύει ὑποσυνείδητα καὶ ὁ νεοελληνικὸς λαός. Καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ εἶναι εἰδῶλα, δηλ. εἰκόνες μιᾶς ὑπερούσιας ἀλήθειας. Ἐναπαίρνει ἐδῶ ἡ λέξη «εἰδῶλα» τὴν ἀρχικὴ καλὴ σημασία. Δὲν σημαίνει τὸν ψεύτικο θεό, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα του, τὴν ὕλική του παράσταση. Ὑπέροτατο εἰδῶλο, ποὺ λατρεύει ὁ νεοελληνας εἶναι τὸ φῶς. Σὰν φωτιὰ παρουσιάστηκε στοὺς Ἀποστόλους τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ καθαρίζει, ἐξαγνίζει καὶ κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ μαντεύουν. Τίς ἴδιες ιδιότητες εἶχε καὶ ὁ θεός Ἀπόλλων, ὁ κιθαριστής,

ὁ μουσηγέτης, ποὺ ἔδινε τὸ χάρισμα τῆς μαντικῆς στοὺς ἐκλεκτοὺς του.

Τὴ σοφία, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ἀλήθεια λάτρευε στὸ θεὸ τοῦ φωτός, τὸν Ἀπόλλωνα ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος. Τὴ σοφία, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ἀλήθεια λατρεύει στὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὁ σημερινός. Οἱ σχετικοὶ στίχοι («Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι - ἀρ. 37) εἶναι ἀρκετὰ ἐκφραστικοί.

Ἡ γῆ μας γῆ τῶν ἀφραστῶν
ἀερικῶν καὶ εἰδῶλων,
πασιχαρὸς καὶ ὑπέροτατος
θεός μας εἶν' ὁ Ἀπόλλων.

Στὰ ἐντάφια λευκὰ σάβανα
γυρτὸς ὁ Ἐσταυρωμένος
εἶν' ὁλόμορφος Ἄδωνις
ροδοπεριχυμένος.

Ἡ ἀρχαία ψυχὴ ζῆ μέσα μας
ἀθέλητα κρυμμένη.
ὁ Μέγας Πᾶν δὲν πέθανε,
ὄχι ὁ Πᾶν δὲν πεθαίνει.

Σὰν νὰ ἀπαντᾶς σὲ κάποιον ἀρνηση καὶ νὰ δηλώνῃ μὴ κατάφαση· ἔτσι ἀρχίζει ὁ λόγος του. Ἡ ἀρνηση εἶναι αὐτὴ ποὺ ἔφεραν οἱ καιροί, αὐτὴ ποὺ ἔφερε ἡ μεταβολὴ τῆς θρησκείας. Στὴν ἐπίσημη θρησκεία στὴ φανερὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχει κανένας πολυθεϊσμός. Ὁ κόσμος νομίζει πῶς βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ ἀπόλυτη νέκρωση τοῦ παγανισμοῦ, τῆς εἰδωλολατρείας. Ὁχι, ἀπαντᾶ μὲ τὰ πρῶτα λόγια ὁ Παλαμᾶς. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Ἡ γῆ μας εἶναι ἢ γῆ ποὺ λατρεύει τ' ἀερικά καὶ τὰ εἰδῶλα, εἶναι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

ἡ γῆ πού λατρεύει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἓνα εἶδω-
λο ἐξαίσιο, τὸν Ἀπόλλωνα. Στὸ στίχο αὐ-
τὸν θρῖσκει κανεὶς σπερματικὰ τοὺς «χαιρε-
τισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης», τὰ «Κομμάτια
ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἡλίου» καὶ ὅλα ἐνε-
να τὰ ἀποσπασματικὰ λόγια πού ἐκφράζουν
τὸ θαυμασμὸ τοῦ ποιητῆ πρὸς τὴν ἰδέα πού
ἐκφράζει ὁ ἥλιος, τὸ φῶς.

Καὶ θαρραλέος ὁ ποιητικὸς λόγος τοῦ
προχωρεῖ σὲ μιὰ ἄλλη διαπίστωση : Ὁ θρῆ-
νος μπροστὰ στὸ νεκρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἓνας
θρῆνος, πού δὲν ἔχει βέβαια τίποτε τὸ δογ-
ματικὸ, ἀλλ' εἶναι ἐγαλμένος μὲς ἀπὸ τὴν
καρδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού ἤθελε νὰ
ἐκφράσῃ τὸν πόνο τοῦ δραματικὰ καὶ παρα-
στατικὰ — ὁ θρῆνος αὐτὸς γιὰ τὸν ὠραῖον
κάλει παρὰ πάντας θροτοὺς» εἶναι καὶ σὰν
παραλλαγή τοῦ θρῆνου γιὰ τὸν ὠραῖον
Ἄδωνι, ὠραῖον κι ἐκεῖνον «παρὰ πάντας
θροτοὺς». Ἦταν θνητὸς βέβαια ἐκεῖνος καὶ τὸν
ἀγάπησε ἡ θεὰ Ἀφροδίτη γιὰ τὴν ὁμορφιά
του· μὰ ἡ ζήλεια τοῦ Ἄρη τοῦ ἔφερε τὸ
θάνατο. Τὴν κηδεῖα τοῦ τὴν συνόδευαν οἱ
ἀρχαῖοι μὲ ἄσματα θρηνητικὰ, μὲ μοιρολό-
για. Ἐνα τέτοιο μοιρολόδι μᾶς ἄφησε στίς
«Ἄδωνιάζουσες» ὁ Θεόκριτος. Ἀνασταίνεται
ὁμως κι' ὁ Ἄδωνις μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς
Ἀφροδίτης. Ὅχι σὰ λόγος τοῦ θεοῦ, οὔτε
σὰν υἱὸς του. Ἀνασταίνεται καὶ γίνεται
ἀθάνατος γιὰτ' εἶναι ὁ ἀγαπημένος τῆς
Ἀφροδίτης. Ἄλλ' ὅμοια θρηνησάν καὶ τό-
τε οἱ εἰδωλολάτρες Ἑλληνες τὸν ἀγαπημένο
ἡμίθεο, ὅπως θρηνοῦν σήμερα οἱ Χριστιανοὶ
Ἑλληνες τὸ Χριστό. Μὲ καμμιά βέβαια
δογματικὴ σημασία, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἴδια συ-
ναισθηματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ διάθεση κι-
νούμενοι, ἀπὸ τὴν ἴδια ἀγάπη τῆς ζωῆς
ἐμπνεόμενοι. Τὰ σύμβολα ἔχουν ἀλλάξει.
Ἐνῶ ἐσωτερικὰ οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς αὐτῆς
ἔμειναν οἱ ἴδιοι σὲ ὅ, τι ἀφορᾷ τὸ αἰσθημα
τῆς ζωῆς.

Ἐνα παράδειγμα παίρνει ὁ Παλαμᾶς
ἀπὸ τὴ λατρεία γιὰ νὰ ὑποσημάνῃ ὅτι πο-
λὺς εἰδωλολατρικὸς μὲ τὴν καλὴν σημασία
τοῦ θρῖσκειται στίς τελετὰς τῶν Χριστιανῶν
Ἑλλήνων. Καὶ συμπληρώνει τοὺς στοχα-
σμούς του μὲ μιὰ μόνον ἀκόμα στροφή, πού
ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἐπίλογο : Δὲν πέθανε ἡ ἀρ-
χαία ψυχὴ. Ἡ συνειδήσή μας ἡ χριστιανι-
κὴ, τὸ πιστεύω μας τὸ χριστιανικὸ θέλει νὰ

διώξῃ ἀπὸ μέσα μας τὴν εἰδωλολατρικὴ ψυ-
χὴ. Μὰ ἐκείνη δὲ φεύγει, ὑπάρχει ἀθέλητὰ
μας· θρῖσκειται κρυμμένη καὶ ἐκδηλώνεται
ὑποσυνειδήτῃ. Πολὺ προτοῦ ἢ νεώτερη ἐπι-
στήμη κἀνὴν εὐρὺ λόγῳ γιὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ
ὑποσυνειδήτου στὸν ἄνθρωπο, ὁ Παλαμᾶς
μιλάει γι' αὐτὸ μὲ τὴ φράση «ἡ ἀρχαία ψυ-
χὴ ζῆ μέσα μας ἀ θ ἔ λ η τ α κ ρ υ μ ἔ ν η».

Καὶ ἀφοῦ, χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε, κρύφτη-
κε μέσα μας ἡ ἀρχαία ψυχὴ, πέρασε δηλ.
στοὺς κόσμους τοῦ ὑποσυνειδήτου, οἱ θεοὶ
τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔχουν πεθάνει. Καὶ δὲν
ἔχουν πεθάνει, ὄχι γιὰτὶ δὲν πεθαίνουν, ἀλλ'
ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμε νὰ τοὺς λατρεύ-
ουμε ὑποσυνειδήτῃ. Ἡ ἀθανασία τοὺς σχε-
τίζεται μὲ τὴν ἐπιβίωση τῶν ψυχικῶν πα-
ρρημήσεων καὶ τάσεων, πού παραμένουν
στὴν ψυχὴ μας σὰν ἱερὴ καταβολάδα ἀπὸ
τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Αὐτὸ ἄλλως τε εἶναι
γιὰ τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸ οὐσιωδέστερο στοι-
χεῖο τῆς θρησκείας. Ὅχι ἡ ἀντικειμενικὴ
ὑπόστασις, ἡ ἀσύλληπτη γιὰ τὸ ἀνθρώπινο
πνεῦμα, ἀλλ' ἡ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς
τὴν ἰδέα τῆς θεότητος.

*

Δυὸ ποιήματα πού ἀναφέρονται καὶ τὰ
δυὸ (ὅπως φαίνονται κατ' ἀρχὴν) στοὺς ἀρ-
χαίους θεοὺς, ἐμπνευσμένα καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ
τὴν ἴδια νοσταλγία τοῦ ἀρχαίου κάλλους.
Στοὺς λόφους τῆς Ἰωνίας δραματίζεται
ὁ Καθάφης μὲ τὴ διαίσθησή του τὴν παρου-
σία τους. Στὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ
καὶ στοὺς τύπους τῆς λατρείας βλέπει αὐτὴ
τὴν ἀθανασία ὁ Παλαμᾶς. Ὁ κλειστὸς Κα-
θάφης, ὁ σκεπτικιστῆς, ἐδῶ ἀνεπάντεχα γί-
νεται ἄλλος ἄνθρωπος. Κραδαίνεται, θαρρεῖς,
ἡ ψυχὴ του ἀπὸ θρησκευτικὸ παλμό. Γιὰ
ποῖο σκοπὸ ; Γιὰ κανέναν. Ἐδῶ μᾶς πα-
ρουσιάζεται ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη. Ἐκτὸς
ἂν πάρωμε γιὰ σκοπὸ αὐτὸ τὸ παρουσίασμα
τοῦ ὠραίου, τὸ τόσο ἐπιβλητικὸ καὶ ἑξα-
γνιστικὸ.

Δὲν σκέπτεται ἔτσι ὁ Παλαμᾶς οὔτε ξε-
κινεῖ ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἀφετηρία. Μελετεῖ τὸν
νεοελληνικὸ λαὸ καὶ τραγουδαί τις χαρὲς
του, τὰ βᾶσάνά του καὶ τὰ ἰδανικά του. Βά-

ζει σκοπό στο τραγούδι του. Είναι λυράρης και κεραστής τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἔθνους του :

Μὰ ἐγὼ λυράρης, κεράρης εἶμαι, σ' ἐμένα
[μένει
νὰ τὸ κεράσω σὲ νέα ποτήρια τ' ἀρχαῖο
[πιοτί.

Ἔτσι ἀποκαλύπτει στοὺς « Λύκους » τὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ του καὶ τῆς ἀποστολῆς του. Μελετᾶει τὸν ἀρχαῖο κόσμο. Κοιτάει νὰ βρῆ τί εἶχε καὶ τί ἄφησε κληρονομιά στὴ νεοελληνικὴ ψυχὴ σὰν ἱερὴ καταβολάδα ἀπὸ τ' ἀρχαῖα τὰ χρόνια. Καὶ εἶδε μὲ εὐχάριστη ἐκπληξὴ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἀρχαίας ψυχῆς στὴν ψυχὴ τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου. Αὐτὴ τὴ συνέχεια τὴν ὑποδηλώνει συχνὰ καὶ τὴν τραγουδεῖ στο πολὺδουο τραγούδι του.

Μὰ πουθενὰ ἄλλου δὲν πῆρε ὁ λόγος του γιὰ τὴ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τὴν ἐπιγραμματικὴ ἐκφραση, τὴ σαφήνεια καὶ τὴν ρωμαλέα ἐκφραστικότητα ποὺ ἔχει στο τραγούδακι αὐτό, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς μόνο στροφές.

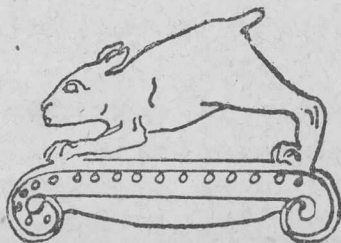
« Ὁ Μέγας Πᾶν δὲν πέθανε — ὄχι, δ Πᾶν δὲν πεθαίνει ». Ἔτσι τελειώνει τὸ μικρὸ ποιημάτι (ποὺ σπερματικὰ περικλείει ὅλη τὴν Ἑλληνολατρεία τοῦ Παλαμᾶ) καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὁ Πᾶν σὰν ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος, ποὺ ἐμψυχώνει καὶ ζωοποιεῖ τὴ φύση, ὅπως σιγὰ - σιγὰ τὸν φαντάστηκε ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη, δὲν πρόκειται νὰ σβῆση.

Ἄλλ' ἔτσι ὁ Παλαμᾶς γίνεται ἀναστηλωτῆς τοῦ παγανισμοῦ, ὄχι ἀπλὸς ἐξυμνη-

τῆς του. Ξαναὑψώνει τοὺς γκρεμισμένους ναοὺς, γιὰ τοὺς ὁποίους μίλησε ὁ Καβάφης. Τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ σημαίνουν : « Οἱ κοσμογονικοὶ νόμοι, ποὺ λάτρεψε τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα, δὲν πεθαίνουν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πεθάνουν. Πεθαίνει μόνο ἡ μορφή τοῦ τάδε ἢ τοῦ δεῖνα πολιτισμοῦ, ἐνῶ στο βάθος τῆς ψυχῆς μας οἱ ἴδιοι αὐτοὶ νόμοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπηρεάζουν τοὺς στοχασμοὺς μας ». Ἄλλὰ δὲν θὰ ἐπεκτείνῃ πρὸ πέρα τὸ κήρυγμα του. Δὲν εἶναι ἄλλως τε ἓνας ἐκ συστήματος φιλόσοφος ἢ θρησκευτικὸς κήρυκας γιὰ νὰ γίνῃ ἓνας καινούργιος Πλήθων. Ἀναγνωρίζει ὅτι μαζὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ περνοῦν καὶ οἱ τύποι τῆς λατρείας, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐνδιαφέρεται. Τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ τώρα εἶναι νὰ μελετηθῆ καὶ νὰ κατανοηθῆ ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ἡ ἀναβίωση ἀποτελεῖ οὐτόπια. Αὐτὴ τὴν ἀπάντηση δίνει στοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Γεμιστοῦ — Πλήθωνα (« Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου — Γύρω σὲ μιὰ φωτιά »), ποὺ ἀποτελεῖ καὶ ἀπάντηση καὶ σὲ δικές του ἴσως ἀπορίες καὶ σκέψεις. Καὶ συμπληρώνει τοὺς στοχασμοὺς του (Δ.Γ. — Γύρω σὲ μιὰ φωτιά) πὼς θῆρθη μιὰ μέρα ποὺ θὰ δώσουν τὰ χέρια χριστιανοὶ καὶ πολῦθοι.

Μὰ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ δώσουν τὰ χέρια ἂν δὲν ὑψωθοῦν ἐπάνω ἀπὸ πᾶθη καὶ μιση καὶ προκαταλήψεις, ἐπάνω ἀπὸ δογματισμοὺς καὶ τύπους.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΠΟΥΛΟΣ

ΣΠ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΕΝΑ ΔΑΚΡΙ

(ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ)

— Γιαννιώτης ήταν παιδί μου, μπαϊραχτάρης του Ντεληγιαννάκη του Κρητικού, του καπετάνιου. Τραβούσε τόν κατήφορο τὸ πάλληκάρι μὲ τὴ σημαία στὸ χέρι. Ψηλός, λεύκα. Ἐδῶ ἔπεσε ποὺ εἶναι σωρὸς τὰ λιθάκια. Μακαρόνα τὸν φώναζαν. Δὲν ξέρω ποῖο ἦταν τ' ὄνομά του.

. . . Πολέμααν τοὺς Τούρκους γυιέ μου. Κίνησ' ὄλο τ' ἀσκέρι, νύχτα ἀκόμα, πουρνὸ ἀπὸ τὸ Πόποβο. — Δὲν εἶχε καὶ ἀκόμα— Ἐδῶ στὴ Σκάλα οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν θράψη μεγάλη στοὺς τούρκους, κι' αὐτός, — ἄειντε λεβέντης μωρὲ— μπροστὰ ροβόλαε. Ροβόλαε πρὸς τὴν Παραμυθιά καὶ δὲν κοίταε πίσω ἂν ἔρχονται οἱ δικοὶ του. Ἐνας τούρκος κρυμμένος ἐδῶ παρακάτου τὸν σκότωσε. Λύγισε τὸ παλληκάρι κι' ἔπεσε.

Γιὰ, τὸ κιούρι του! . . . Ἄειντε χρόνια! Χολόγααν οἱ λαγκαδιές ἐδῶ γύρα ἀπὸ τὰ λιανοντούφεκα κι' αὐτουνοῦ δὲν τῶστριζε τ' αὐτί!

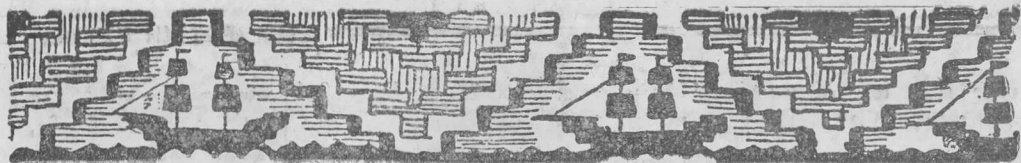
Τί παλληκάρι!

Καὶ δάκρυσε ὁ ἠλιοκαμμένος Σκαλοπανήσιος γέρος μὲ τὸ πλατὶ μέτωπο ἐνῶ μοῦ τᾶλεγε, ἐκεῖ ποὺ κοθόμασταν νὰ ξαποστάσουμε ἀπὸ τὸ δρόμο στὸν πάτο τὴ Σκάλα, στοῦ Μακαρόνα τὸ κιούρι κοντά.

Μεγάλωσα γίνηκα ἄντρας, γέρασα. Τὰ χρόνια θόλωσαν τὴν παιδικήσια ζωή. Οἱ μικροὶ βλάμηδες ἔγιναν πατεράδες σὰν κιμένα κι' οἱ ἀδερφοποιτὲς ἀπόχτησαν φαμίλλιες. Ἐκεῖνο τὸ δάκρι ὄμως τοῦ γέρο παποῦ δὲν ἔσθησε. Πάντα τὸ βλέπω νὰ στάζει στὰ μύγουλά του.

— Πολέμααν τοὺς τούρκους γυιέ μου, αὐτὸς τραβούσε μπροστὰ μὲ τὴ σημαία στὸ χέρι καὶ δὲν κοίταε πίσω ἂν ἔρχονται οἱ δικοὶ του.

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

9. Ο ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΘΗΤΟΥΔΙΑ

Τὴ δευτέρα χρονιά, βλέποντας οἱ δικοί μου πὼς εἶχα κακοπεράσει ἐκεῖ πού ἔμεινα στὰ Κατσανοχώρια (καὶ τὸ εἶδαν αὐτὸ ἀπ' τ' ἀδυνατίσματά μου ὅταν γύρισα στὸ χωριό), ἀποφάσισαν νὰ μοῦ ἀλλάξουν σπίτι γιὰ καλύτερα. Ἐφυγα λοιπὸν ἀπ' τὸ Χρῆστο Παπανόκολα, τὸν ἀγέλαστο γέροντα, τὸ φανατικὸ βασιλόφρονα, πού ἔπλενε τὴν ἀνοιξὴ ὅλο τυρόγαλο —ἐκεῖνο πού μένει ὕστερ' ἀπ' τὸ βγάλσιμο τοῦ βουτύρου καὶ πού ἔμεῖς τὸ ρίχναμε μόνο στὰ σκυλιά, νὰ τὸ κλαπακίσουν γλήγορα μὲς στὸν ξύλινο «σκύφο» — λέγοντας μάλιστα μὲ καύχησιν πὼς σ' αὐτὸ χρωστάει τὴ γεροσύνη του, ἔφυγα ἀπ' τὴ γριά του τὴ Λογοθέτα, πού τὴν πονοῦσε πάντα ἡ μέση, τὰ νεφρά, κι ἔβανε ἀπάνω ἕνα πυρωμένο κεραμίδι νὰ τῆς περάσει ὁ πόνος, καθὼς κι ἀπ' τὴν ψηλὴ ρούσα θυγατέρα τους, τὴν Κατερίνη, κοπέλα τῆς παντρεῖας, καὶ τὴν παχουλὴ Κωστούλα, τὴν ἀγγονιά τους, καὶ πῆγα νὰ κατοικήσω στὴν ἄλλη ἄκρη, στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ κάθονταν ὁ γέρο Ντοῦρος, πού παρακάτω βάζαγε καὶ ἕνα χάνι, ἀπάνω στὸ δρόμο. Ἀπὸ κεῖ διαβάναν ἀράδα οἱ πατριῶτες μας κι ἔτσι τὸν ἤξερε ὁ πατέρας μου, πού φρόντισε νὰ μὲ βάλει κοντά του.

Κάθε χινόπωρο, πού ἀρχίζε τὸ σχολαρχεῖο, ἔμεῖς τὰ ξενοχωρίτικα πιὸ πολὺ ἀπ' τὰ παιδιὰ τῶν ντόπιων, πρὶν μποῦμε ἀκόμα στὰ βαριὰ μαθήματα καὶ στοὺς διαγωνισμοὺς, εἶχαμε μιὰ ἀπλήρωτη διασκέδαση, γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ ἀπόλαση τοῦ στομαχοῦ, μὲ τὴν καλεντζίτικη μολοκοκίε. Αὐτὰ τὰ δέντρα ἐδῶ ἦταν πολλὰ καὶ με-

γάλα βγάζοντας ὀλόκληρες κρυτσούνες ἀπὸ καρπούς σὰ μέλι, καθὼς δείχνει καὶ τ' ὄνομά τους. Ἀφοῦ εἶδαμε πὼς δὲ μᾶς μίλαγε κανένας κι οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ δὲν τὰ γουστάρανε καθόλου, σκαρφαλώναμε κάθε ἀπομεσήμερο καὶ βράδι στὰ στρογγυλά κολόνια μὲ τὴ γλιστερὴ φλούδα καὶ γεμίζαμε τὴν κοιλιὰ μας, τὶς τσέπες μας μὲ τὰ μικρά, γευστικὰ μολόκοκα, πού κίτρινα στὴν ἀρχὴ ἔπαιρναν νὰ «μαυρίζουν» νὰ κλίνουν πρὸς τὸ μπλάβο χρώμα, γινωμένα. Γιὰ ν' ἀγοράσουμε λίγες ἐλιές ἢ χαλβὰ —τὴν πιὸ μεγάλη πολυτέλεια πού ἐπιτρέπαμε στὸν ἑαυτὸ μας— χρειάζονταν λεφτά. Καὶ τὰ δικὰ μας ἦταν μετρημένα, οὔτε δεκάρα δὲν ξοδεύαμε σὲ περιττά.

Πολλὰ ἔχει νὰ διηγηθεῖ κανεὶς ἀπὸ κείνη τὴν ἐποχὴ. Μὰ ἐγὼ θὰ περιορισθῶ στὰ κυριώτερα, θὰ πῶ ἐδῶ λίγα ἀπ' ὅλα.

Ὁ σχολάρχης μας ἦταν κοντὸς καὶ παχύς, μὲ μεγάλη φαλάκρα. Φοροῦσε γαλάζια ρούχα μ' ἕνα πανωφόρι σὰν ἀπὸ τσόχα καὶ τὶς Κυριακὲς ἕνα οἰγωτὸ παντελόνι. Κάποτε πού ἦρθε μὲ κακοκαιρία ἀπ' τὰ Γιάννινα, εἶχε φορεμένη ἀπὸ πάνω του κάπα, σὰν τοὺς βοσκούς. Τὸ μελαψὸ χρώμα του δὲν ἦταν σὰν τῶν ἄλλων γύφτων, τῆς γενιᾶς του, πού τοὺς ἔκαιγε ὁ ἥλιος τοῦ ὑπάιθρου κι ἡ φωτιὰ τοῦ καμινιοῦ, παρὰ εἶχε κάτι τὸ ἀλλιώτικο, τ' ἀρχοντικό· ἔτσι τουλάχιστο φαίνονταν σ' ἐμᾶς, πού τὸν ἀκούγαμε ὅλο προσοχὴ καὶ σεβασμό, σὰν ἐκούσιοι ὑποτελεῖς του, σὰ δόκιμοι μπροστὰ στὸ «γέροντά» τους. Ἀλλὰ κι

ἐκείνος μᾶς φερνόταν μαλακά, δὲ μάλων οὔτε φώναζε ποτὲ χωρὶς λόγο. Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος χωρὶς νεῦρα, πού δὲν ἔπινε οὔτε κάπνιζε, καὶ μόνη τοῦ ἀδυναμια εἶχε τὸ μπόλικο, τὸ λιγδερό φάτι. Ὅπου ἔσφαζαν, φύλαγαν τὸ καλύτερο κομματί, ἄσπρο ἀπ' τὸ ξύγκι, γιὰ τὸ σχολάραχη.

Μαγεύρευε μόνος τοῦ στέλνοντας ἐμᾶς νὰ τοῦ μαγεύουμε ξερὰ ξύλα, χαμοπούρναρα ἢ τσιαπούρια (πού ἐδῶ τὰ λέγαν «τσιαπούρια», ὅπως καὶ τὸ λουκούμι «λακούμι», τὸ κλαδευτήρι «κασάρι» καὶ τὸ κόσσινο — ἄκου κεῖ :— δραμόνι !). Πολλὲς φορὲς ἀπ' τὸ παχύ του κρέας ἔστελνε μεμᾶς σὲ μιὰ μικρότερη κατσαρόλα καὶ στὴ δακάλια τοῦ χωριοῦ, τὴν Κατίνα. Εἶχε φιλιές μ' αὐτὴν ὁ σχολάραχης μας (πού ἡ γυναίκα του ἔλειπε πάντα στὰ Γιάννινα, ἀπὸ ἀνημπορία νομίζω, ὥσπου πέθανε τὸν ἴδιο χρόνο) καὶ ἡ ἴδια συχνὰ τὸν ἐπισκέπτονταν στὸ σχολεῖο. Ὅπου ἔρχονταν ἡ δασκάλα, ξέραμε πὼς δὲ θ' ἀργήσει πολὺ ὁ σχολάραχης μας νὰ μᾶς σκολάσει. Θάβγαϊναν μαζί σεργιάνι ὡς τὴν Πλαίσια, τὸ ἄλλο χωριό, δασκαλικὸ ζευγάρι πού κανέναν δὲ μπορούσε νὰ τὸ παρεξηγήσει, (ὅσο κι ἂν ψιθυρίζαν ἀποπίσω τους οἱ Κατσάνοι), ἔξδν ἂν ἦταν ὁ καιρὸς βροχερὸς καὶ προτιμοῦσαν νὰ μένουν στὸ μέσα δωμάτιο, πίσω ἀπ' τὶς δυὸ σχολικὲς αἰθουσες, ὅπου συνεργάζονταν σ' ἔγγραφα κι ἄλλα τέτια, ἀδιαπέραστα ἀπ' τὴν περιέργειά μας.

Μᾶς ἄρσεσε κι ἐμᾶς ἡ δασκάλα με τὴν ἀφράτη σάρκα, με τὴ στρογγυλάδα τοῦ σώματός της, μᾶς ἄρσεσε γιὰ ἦταν τὸ μόνο θηλυκό, καὶ τὸ πρῶτο ἴσαμε τότε, πού μᾶςμίλαγε γλυκά, πρόσχαρα, τραγουδιστά. Μᾶς ἔλεγε «εὐχαριστῶ» ὅταν τῆς πηγαίναμε τὸ φαί καὶ μᾶς φίλευε κανένα λουκούμι. «Ἐ, ἀφησέ τα πιά τὰ κακόμοιρα νὰ ξεκουραστοῦν !» μεσίτευε γιὰ μᾶς στὸ σχολάραχη. Μὰ κι ἐκεῖνος τὴν εἶχε σὲ ὑπόληψη, φαίνεται, τὴ δασκάλα, γιὰτι ὅποτε γινόταν λόγος στὸ βιβλίο γιὰ δημοφιλία, γι' ἀνωτερότητα κάποιας ξεχωριστῆς γυναίκας, ὁ σχολάραχης δὲν ἔξχανε νὰ μᾶς παραμοιάζει :

— Νά, ὅπως ἡ διδασκάλισσα Κατίνα, πού ξέρετε...

Ὅταν ὅμως βρίσκονταν με τοὺς πιδὸ μεγάλους, τοὺς πιδὸ οἰκείους τοῦ ἀπὸ μᾶς, φρόντιζε νὰ δικαιολογηθεῖ πιδὸ σοβαρά :

— Νά, ἂν δὲν ἦταν κι αὐτὴ ἡ δασκάλα, τι θὰ γινόμουν, παιδιὰ μου ! Τώρα τῆς στέλνω τὰ ρούχα καὶ τὰ περνάει ἕνα χέρι...

Αὐτὸ ἦταν ἡ ἐπίσημη δικαιολογία, ἡ ἀφετηρία τῆς συναλλαγῆς τους : τὸ πλούσιμο τῶν ρούχων, ἴσως καὶ τὸ σιδέρωμά τους. Ἀπὸ κεῖ γίνονταν καὶ τ' ἄλλα, ὅτι γίνονταν τελοσπάντων.

Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ δὲν ἔκαναν καμιὰ εὐκολία οὔτε περιποίηση στὸν καλὸ μας σχολάραχη. Δὲν τὸν καλοῦσαν οὔτε σὲ τραπέζι μιὰ γιορτὴ, γιὰτ' ἦταν ἀφιλόξενοι ἄνθρωποι, χωρὶς κοινωνικότητα. Ὁ σχολάραχης μας ἔλεγε, ὄχι βέβαια φανερά, πὼς δὲν ἀγαποῦν οὔτε τὴν πρόοδο, ἀφοῦ εἶχαν τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο μπρὸς στὴν πόρτα τους κι ἐλάχιστοι ἔστελναν τὰ παιδιὰ τους ἐδῶ. Ἄν δὲν ἦμασταν ἐμεῖς οἱ ξενοχωρίτες, ἴσως νὰ ἔκλεινε τὸ σχολαρχεῖο. Ἄς εἶχαν χάρη οἱ Κατσάνοι στὸ Λούλη τὸν πολιτευτὴ, τὸ σπουδαῖο πατριώτη τους. Αὐτὸς τοὺς ἔφερε τὸ σχολαρχεῖο, αὐτὸς φρόντιζε τώρα νὰ φέρει καὶ δημόσιο δρόμο. Μὰ ὁ σχολάραχης δὲν ἔμενε εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτούς. Σ' ἐμᾶς τοὺς ἔξενους εἶχε τὶς ἐλίπδες του.

— Τώρα τὶς γιορτές, μᾶς ἔλεγε, νὰ θυμηθῆτε καὶ τὸ δάσκαλός σας...

Αὐτὸ ἦταν ὑπενθύμιση γιὰ φιλοδώρημα. Καὶ τοῦ φέραμε ὅστερ' ἀπ' τὶς γιορτὲς ἄλλος τραχανά, ἄλλος λίγο βούτηρο, ἄλλος δυὸ τρεῖς βρασιῆς φασοῦλια — τὰ δέχονταν ὅλα ὁ φτωχὸς δάσκαλός μας.

— Ἐχε τὸ μισθὸ του, ἄς πάρει ὅτι θέλει, λέγαν οἱ Κατσάνοι ἀδιάφοροι.

Κι ὅσοι δὲν τὸν εἴβονταν, μουρμούριζαν ἀδιάντροπα :

— Σὰ γύφτος χαλεύει ...

Ἐμεῖς ὅμως εἶχαμε καὶ σεβασμὸ κι ἀγάπη γιὰ τὸ δάσκαλό μας, πού τόσο πᾶσκιζε, τόσο προσπάθαγε γιὰ τὸ καλὸ μας. Ἐκανε μόνος τοῦ μάθημα σ' ὅλες τὶς τάξεις, ὅλα τὰ μαθήματα, ἀκόμα καὶ τὰ γαλλικά, πού παιδεύονταν νὰ τὰ προφέρει μετὶς μύτης — «ὅπως κάνουν τὰ γουρούνια» μᾶς ἔλεγε γιὰ παράδειγμα. Μόνο στὴν

πρώτη τάξη έβανε κανένα μεγάλο νά διδάξει ή νά εξετάσει τά ρήματα. Κι ο Νάκος τής Λένως, ο ξάδερφος κι αντίζηλός μου, αξιωνόνταν αυτή τή διάκριση συχνά.

Μά ήτανε κι άλλοι πού βρισκονταν πιό κοντά στο σχολάρχη μας, όμοιράπεξοί του κυριολεκτικά. Πέροσι ήταν ο γιός του Μήτσιου Σέβου, εκείνος ο ξοδευτής κι ο ξεθαρωμένος πού σπαταλούσε τις δεκάρες και τά κοσαράκια μέ τó πλόχερο. Αυτός έτρωγε μαζί μέ τó δάσκαλο, άπ' τó ίδιο φαί. γιατί πλήρωνε ο πατέρας του για κείνη τήν πρωτότυπη οικοτροφία. Μά τόν πατέρα τόν σκότωσαν άξιαφνα οι κλέφτες, κάποια άπ' τις πολλές συμμορίες του Ξεροβουνιού, κι ο γιός κόπηκε άπ' τó σκολειό. Έτσι έλειψε άπ' τά μάτια μας ένας πειρασμός για σπατάλη, μ' όλο πού έμεις δέ σκοπεύαμε ποτέ νά τόν μιμηθούμε.

Τή θέση του παλιού οικότροφου τήν είχαν πάρει φέτος δυο άδέρφια, διπλάρικα κι άπαράλλαχα μεταξύ τους, τά «Καμαρονάκια», άπ' τή Ζιόριστα, μακριά, πέρ' άπ' τó δημόσιο δρόμο. Αυτά είχαν, φαίνεται, έχούμενους γονάους, γιατί ήταν σα θρεμμένα δαμάλια, τετράπαχα, μέ μουτρο πού γιάλιζε, έσταζε αίμα. Μά τó μυαλό τους δέ σπίθιζε σαν τó δικό μας, δέν πετύχαιναν τ' άνώμαλα ρήματα και τή μέθοδο τών τριών όσας έμεις, πού παίρναμε λίγο χαλβά (προσέχοντας νά ναι στο μαγαζί ο γιός του Πατερού, ο συμμαθητής μας, πού έβανε άποόσεχτος ή χατηρικά πιό πολύ, μήν έχοντας άλλωστε σκοπό νά βάλει τις δεκάρες μας στο πατρικό συρτάρι, αλλά νά τις παίξει σε λίγο έξω σε καμιά λάκκα μέ τους άλλους), παίρναμε λοιπόν τó λίγο χαλβά μας και γλείφαμε ύστερα και τó στράτσο, νά μήν πάει χαμένο ούτε τριμμα άπ' τó πολύτιμο γλύκισμα.

Άπ' τούς άλλους συμμαθητές μας πού δέν είχαν τήν τιμή νά τρών μαζί μέ τó σχολάρχη, αλλά κοιτάζαν νά βρισκονται όλο κοντά του, ήταν ένας γείτονάς μας, γιός χήρας, άπ' τή Σκλιβανή, έν Σκλιβάνης, όπως έγραφε ο ίδιος επιδειχτικά στα τετράδιά του.

— Γιατί Σκλιβάνης; τόν ρωτάγαμε επίτηδες έμεις.

— Όταν ή λήγουσα είναι μακριά, ή προ- παραλήγουσα δέν τονίζεται! παπαγάλιζε εκείνος, όπως άλλωστε κάναμε όλοι μας τότε, λίγο πολύ.

Αυτός λοιπόν ο Σταύρος — έτσι λέγονταν— έξέκοβε άπ' τó μάθημα πολλές φορές, προπάντων όταν αυτό μέ τή λιακάδα γινόταν στο ύπαιθρο, κι έπιανε άπ' τó χέρι τις μικρές του σχολάρχη παστρεύοντας τις μύξες του ή κι αποπίσω, τή δευτέρα πιό πολύ, πού μόλις τότε περπατούσε. Ο καημένος ο Σταύρος περιποιόταν τις μικρές πιό πολύ άπ' τή δασκάλα, πού μήτε τις κοιτάζε καν. Μά ο δάσκαλος δέν του έβανε βαθμό παραπάνω, έτσι πού ο κόπος του πήγαινε χαμένος. Κι ήταν ακόμα πιό αξιολύπητος, γιατί ήταν άναγκασμένος νά σκύβει κάθε τόσο, ένω δέ λιγούσε εύκολα ο σβέρκος του, έπειδή όλο έβγαζε κάτι μυξίδια, πού του κάκου περσπαδούσε νά τά κλεισει μέ κίτρινες αλοιφές άπο θειάφι κι άλλες σκόνες.

Άλλος γουστόζος στην τάξη ήταν ένας Βλαχάκης άπ' τó Φορτόσι. Αυτός, έκεί πού άνοιγε τή Φυσική, γύριζε πάντα σε όρισμένη σελίδα και διάβαζε σχολιάζοντας τó κείμενο :

— «Όταν ή χορδή, κοινώς πορδή...».

Μιά μέρα πού ο σχολάρχης εξέταζε επανάληψη κι είχε βγάλει στη Φυσική τó Βλαχάκη, ο συμμαθητής μας ξεχάστηκε, δέν ξέρω πώς, και σε σχετική έρώτηση άρχισε μέ τή μοιραία φράση, όπως τήν έλεγε για γούστο σ' έμάς.

— Γάιδαρε, γάιδαρε! άκούσαμε τó σχολάρχη ν' άγορεύει δίνοντας άπανωτά χαστουκία στον άτυχο Βλαχάκη, κατακόκκινο άπ' τήν τιμωρία κι άπ' τή ντροπή.

Άπ' όλους τούς μαθητές πού βρήκαμε κεί, ένας προπάντων ερχόταν όλοένα κοντά μας για χάρη τής καλλιγραφίας. Ήταν άπο μία θεόφωτη οικογένεια, τούς Μπαζ... πού κάθονταν άπάνω άπ' τó σκολιό. Τά ρούχα του είχαν γίνει κουρέλια και τά δάχτυλα του έβγαϊναν έξω άπ' τά τσαρούχια. Ομως είχε όμορφο πρόσωπο μέ γλυκά μάτια και μαύρα μαλλιά μέ φυσική γιάλαδα. Δέν τόν ένιαζε καθόλου, ούτε φαινόταν νά ντροπέται για τά μπαλώματα πού έσφρανε άπάνω του. Κοιτάζε μονάχα νά μάς κλέ-

ψει τὴν τέχνη», πῶς διάολο τὰ καταφέρναμε νὰ γράφουμε τόσο ὥραϊα, δείχνοντάς μας ὡστόσο καὶ τὴ δική του μέθοδο. Αὐτὸς μᾶς ἔμαθε νὰ χαράζουμε μιὰ λιγερὴ εὐθεία κάτω ἀπ' τ' ὄνομά μας καὶ καμπυλώνοντάς τὴν ὕστερα μαστορικά νὰ τὴ γυρίζουμε πρὸς τὰ πάνω γιὰ τὸν τόνο, σὰν κεφάλι φιδιοῦ πού ξεπετιέται μ' ὄργη ἀπ' τὸ σῶμα του. Αὐτὸ τὸ σκέδιο τῆς ὑπογραφῆς πού γέμιζε σὰν οἰκόσημό μας ὅλα τὰ τετράδια καὶ τὰ βιβλία, τὸ θεωρούσαμε τότε σὰν τὸ κορυφωμα τῆς καλλιγραφίας, σὰν τὸ μεγαλύτερο κατόρθωμά μας.

Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια κι εἶχα ξεχάσει τὸ συμμαθητὴ μας. Κάποτε βρέθηκα περαστικός σὲ κάποια ἐπαρχιακὴ πόλη καὶ κοιμήθηκα σ' ἓνα λαϊκὸ ξενοδοχεῖο. Τὸ πρωὶ μοῦ εἶχαν ἀφήσει ἀπξέω στὸ γραφεῖο ἓνα τυπωμένο μπιλέτο μὲ καλλιγραφικὰ στιχηεῖα : «Ἰωάννης Βασδ. ..., Ἀστυνομικὸς Ὑπάλληλος». Ἦταν ἐκεῖνος ὁ συμμαθητικὸς καλλιγράφος, πού θὰ πέρασε νὰ μὲ δεῖ καὶ δὲ θέλησε νὰ μὲ ξυπνήσει. Θάχει γίνεи χωροφύλακας στὸ μεταξύ, (ἔτσι θὰ εἶδε καὶ τ' ὄνομά μου τὴ νύχτα στὰ δελτία κινήσεως), ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νὰ παρατήρει τὴν ἀντίληψη τῆς καλλιγραφίας. Γι' αὐτὸ ἐξωράζει τὸ ἐπάγγελμά του — ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος.

Ἕνας ἄλλος πού μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπὸ μικρότερη τάξη, ἦταν κάποιος Κατσηδ ἀπ' τὴ Νίστορα. Δὲν τὸν ξαναεἶδα ἀπὸ τότε, μὰ ἔμαθα πὼς πῆγε κι αὐτὸς στὴ χωροφυλακὴ. Φοροῦσε κάτι τεράστια παπούτσια, ἀρβύλες τοῦ στρατοῦ, πού δὲν ξέρω πὼς τις εἶχε κονομίσει. Τὰ πόδια του πλέανε μέσα σ' αὐτὲς κι ἐμεῖς γελοῦσαμε μαζί του. Ἐγὼ μάλιστα ἀποτόλμησα νὰ τοῦ ξομπλιάσω κι ἓνα στιχούργημα πειραχτικό, ἀπ' τὰ πρώτα πού δοκίμασα νὰ κάμω, σὲ ἡλικία δώδεκα δεκατριῶ χρονῶ. Δὲν τὸ θυμᾶμαι καθόλου! πιά, μὰ ὁ ἥρωάς του θύμωσε, ἐπειδὴ προπαντὸς τὸν πείραζαν οἱ ἄλλοι, καὶ μ' ἀνάφερε μάλιστα στὸ σχολόρχη.

Μὰ ἐκεῖνος δὲ μὲ μάλωσε καθόλου, ἴσως γιὰτὶ μὲ συμπαθοῦσε γιὰ τὴν ἐπιμέλειά μου. Ἄλλωστε ἤξερε πιά τις κλίσεις μου αὐτές, γιὰτὶ κάποτε μὲ τσάκωσε νὰ κάνω κάτι ἀνάλογο. Μιὰ βραδιὰ πού εἶχα

παίει στὴν αὐλὴ τοῦ Καρανίκα, ἐκεῖ μέσα ὅπου κάθονταν ὁ σχολόρχης μὲ τοὺς δίδυμους οἰκοτρόφους του καὶ μὲ τέσσερα παιδιά χωριά μου (πού εἶχαν ἔρθει ὕστερα ἀπὸ μᾶς στὸ σχολορχεῖο καὶ πού ἔτρωγαν τις νερούλες τους ἀλάδωτες φασουλάδες μὲ τὸ ἴδιο χουλιᾶρι, μπορεῖ ἀπὸ ἀνέχεια, μὰ ἴσως κι ἀπὸ πρόβλεψη, γιὰ νὰ μὴν κατεβάσει κανένας τους καμμιὰ χουλιᾶριὰ παραπάνω), ἐκεῖ λοιπόν, μιὰ ὥρα πού ἔλειπε ὁ σχολόρχης, βάλθηκα μόνος μου, μ' ἔβαλαν κι οἱ ἄλλοι, ν' ἀπαγγεῖλω αὐτοσχέδια μιὰ διήγηση μισοπραγματικὴ, μισοφανταστικὴ, μὲ βάση τὸ «Λήσταρχο Κρικέλα», τὸν «Υἱὸν τῆς Νυχτὸς» καὶ ἄλλα τέτοια μυθιστορήματα πού κατ'ἀφερνα ἐνδιάμεσα νὰ δανεῖζομαι ἀπ' τὸ Γιάννη τῆς Παπαδιᾶς, πρῶην ἀρτεργάτῃ στὸ Μοριά καὶ τὸ μόνον κάτοχο (ληστρικῆς ἔστω) βιβλιοθήκης σ' ἐκεῖνο τὸ ἄχαρο, τὸ ἄψυχο χωριό. Ἐλεγα λοιπόν ἀπ' ὅσα θυμόμουν, ἔβανα κι ἄλλα δικὰ μου, στόλιζα τὸ λόγο, τὸν δρόφωνα ὅσο μπορούσα, κι οἱ ἄλλοι μ' ἄκουγαν μὲ ὕφος φαιδρὸ, χαμογελώντας λίγο περιεργα, ἐνῶ ἐγὼ ρητόρευα ἀκράτητος, μεθυσμένος ἀπ' τὴν εὐγλωττία μου, σὰν κανένας δικηγόρος.

—Ἐ, ἀρκεῖ τώρα, πηγαίνετε νὰ μελετήστε! ἀκούω πίσω μου μιὰ γνώριμη φωνή!

Ἦταν ὁ σχολόρχης μας πού εἶχε μπεῖ ἀθόρυβα ἀπ' τὴν αὐλόπορτα, χωρὶς νὰ τὸν προσέξω ἐγὼ, καὶ πού εἶχε κάμει νόημα στους ἄλλους νὰ μὴ μὲ σταματοῦσαν, περιεργος ν' ἀκούσει : γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι, κάπως χαιρέκακα, χαμογελοῦσαν. Αὐτὸ μόνον εἶπε καὶ δὲν ξάμωσε νὰ μὲ μπατσίσει, ὅπως ἔκανε μὲ ἄλλους πού τοὺς ἐπιανε νὰ παίζουν πενταροδεκάρες, κορώνα ἢ γράμματα.

Μὰ ἐκεῖνο πού μοῦ στοίχισε πιὸ πολὺ στὸ σχολορχεῖο, πού μοῦ ἄφησε γιὰ ἓνα διάστημα ψυχικὸ τραῦμα, ἦταν ἓνα πάθημά μου κοντὰ στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ παραπέρα, ἔξω ἀπ' τὸ χάνι τοῦ Τσιάτσιου, ἦταν μαζωμένες πέτρες πολλὲς πού τις εἶχαν κατεβάσει ἀπὸ παλιὰ οἱ βροχές, ἀπ' τὴν ἀπάνω μεριά, καὶ πού ὅλο ἀβγάταιναν μὲ κάθε νέα κατεβασία. Ἀπὸ κεῖ περνοῦσε ὁ δρόμος μας γιὰ τὸ σκολιό, καὶ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἐμποδίζουν στὸ βᾶδισμα —προ-

πάντων όμως τὸν ἴδιον, φαντάζομαι—, μᾶς ἔβαλε μιὰ μέρα ὁ σχολάρχης νὰ τὶς παραμερίσουμε πετώντας τες ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ.

Εἶχα σκύψει κι ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ σφρουτζαλάγαμε μὲ τὰ δυὸ μας χέρια ἀπὸ κείνον τὸν ἀμέτρητο πετροσωρό, τὴν ἀχρείαστὴ προκοπὴ τοῦ τόπου, ὅταν ἄξαφνα ἀκούσαμε ἓνα «ὄι!» θυματὸ καὶ σηκώνοντας τὸ κεφάλι βλέπω τὸν Κώτσιο Ράφτη, τὸ ντόπιο ἀντίζηλό μας μὲ τὰ κοντὰ παντελόνια, τὸ γιὸ τοῦ ξενοδόχου στὴν Πρεβέζα, τ' ἀγγόνι τοῦ γέρου Βλάχου, τοῦ Ἀμερικάνου, τὸν ἄνθρωπο ποὺ μᾶς ξεπερνοῦσε στὰ γαλλικὰ (γιατὶ τὸν βοήθοῦσε σ' αὐτὰ τὸ καλοκαίρι ἓνας μεγαλύτερος ξάδερφός του, μαθητὴς τοῦ γυμνασίου), αὐτὸς λοιπὸν βαστοῦσε τώρα τὸν τοῦ φρούδι καὶ ξεφώνιζε ἀπ' τὸν πόνο. Μὲ ῥίγος σ' ὄλο τὸ κορμί μου, εἶδα τὰ μάτια ὄλων νὰ στρέφονται ἀπάνω μου, ἀπάνω στὸν ἔνοχο. Ἐγὼ εἶχα πετάξει ἐκεῖνη τὴν καταραμένη πέτρα, ἐγὼ τὸν βάρεσα στὸ μάτι ἀπὸ ἀπροσεξία, χωρὶς νὰ καταλάβω.

Ἡ ἐργασία σταμάτησε, ὁ συμμαθητὴς μου ὀδηγήθηκε ἀπὸ δυὸ χωριανούς του στὸ σπίτι του κι ἐγὼ πέρασα γιὰ δυὸ, τρεῖς, τέσσερες μέρες τὸ μαρτύριο νὰ παρακολουθῶ ἀπὸ μακριὰ τὴν κατάστασή του ἀπὸ τὸ πρόχειρο ἰατρικὸ δελτίο ποὺ μεταφέρονταν οἱ συμμαθητὲς του.

— Τώρα τὸ μάτι γαλαζίζει, κιτρίνισε... τώρα θὰ γκαβωθεί, θὰ πεθάνει... λέγαν ἀβγαταίνοντας ἀπὸ λογαριασμό τους.

Ἐνιωθα τὸν ἑαυτὸ μου κακοῦργο, ἤμουν ἔτοιμος νὰ φύγω, ν' ἀρατίσω στὰ κουτουροῦ, νὰ σκαπετίσω κατὰ τὴν Κλίφκη, ἐκεῖ π' ἀναβλύζει τὸ ποτάμι, νὰ χαθῶ ἀπ' τὰ μάτια ὀλωνῶν, νὰ μὴν ξέρει κανένας τὸ χαμό μου, γιατί ἔτσι μοῦ ἄξιζε, αὐτὸ μοῦ χρειαζόταν. Μὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς κι ὁ χτυπημένος ἔγινε καλά, γύρισε στὸ σχολιὸ μὲ τὸ μάτι του δεμένο γιὰ κάμποσες μέρες, γιατρεμένος μὲ κάτι ἀβγόπητες κι ἄλλα γιατροσόφια. Ἐτσι τελείωσε καὶ τὸ δικό μου καρδιοχτύπι. Ἐτσι εἶχα τυχερὸ νὰ βγάλω κανονικὰ τὸν σχολαρχεῖο.

Γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ποὺ πέθανε τελευταῖα ξαφνικά, χωρὶς νὰ τὸν ξαναταμώσω ἀπὸ τότε, εἶχα σκαρῶσει ἀπὸ τότε ἓνα

τετράστιχο πειραχτικό, ποὺ τὸ θυμοῦμαι ἀκόμα:

Νάτος καὶ ὁ Κώτσιο Ράφτης
ὁ μεγάλος μυγοχάφτης,
ποὺ πουλεῖ βρώμικα ψάρια
στῆς Πρεβέζης τὰ παζάρια.

Δὲν πουλοῦσε βέβαια ὁ ἴδιος «βρώμικα ψάρια» στὴν Πρεβέζα, μὰ ὁ πατέρας του ποὺ διατηροῦσε ἐκεῖ ἐστιατόριο. Ἄλλὰ τὸ ἔγραψα ἔτσι, τὸ συντόμεψα μὲ ποιητικὴ ἄδεια, ἀπὸ στενότητα χώρου. Ὁ ἴδιος αὐτὸς λόγος μὲ κάνει νὰ μὴ σημειώσω καὶ τόσα ἄλλα ἀπὸ κείνη τὴ ζωὴ τὴ μακρυνὴ σὰν παραμῦθι.

Γυμναστικὴ ἐρχόταν καὶ μᾶς ἔκανε τὸ βράδι ὅποτε δὲν ἔβρεχε, ἔξω σὲ μιὰ λάκα, ὄλους μαζί, κανένα τέταρτο τῆς ὥρας, ὁ δάσκαλος ὁ Σιαφαρίνας ἀπ' τὸ γειτονικὸ χωριό. Κι ὅσο γιὰ ἐκδρομὴ, πήγαμε δυὸ φορὲς ὅλες ὅλες στὰ δυὸ χρόνια ποὺ μείναμε κεῖ. Τὴ μιὰ μᾶς ἀνέβασε ὁ σχολάρχης στ' ἀρχαῖα, πέρα στὸ βουνό. Ἦταν κάτι θεόρατα ἀγκωνάρια, ἀσήκωτα ἀπ' ἀνθρώπου χέρι, ποὺ τάλεγαν κυκλώπια τεῖχη—αὐτὸ μόνον ἤξερε νὰ μᾶς εἰπεῖ. Τὴν ἄλλη φορὰ ἀνεβήκαμε σ' ἓνα παρακλῆσι μὲς στὸ λόγγο, ἐκεῖ πρὸς τὸ Πάτερο. Κάναμε τὸ σταυρὸ μας, κάτασε λίγη ὥρα κι ὕστερα ὁ σχολάρχης μᾶς ἔβαλε νὰ τοῦ μᾶσουμε ἀπὸ γύρω φουντωτὲς τσιπούρες ἀπὸ κλαρισμένα πουρνάρια, ποὺ τάθελε γιὰ τὴ φωτιά του. Αὐτὸν τὸ σκοπὸ εἶχε, φαίνεται, ἡ ἐκδρομὴ μας.

Συμμαθητὲς δὲν εἶχαμε παραπάνω ἀπόνα ζευγάρι. Ἀλλὰ δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν ἔμειναν νὰ τελειώσουν κι οἱ δυὸ τους.

Κλείνω τὸ κεφάλαιο τοῦτο μὲ μιὰ ἀποκάλυψη ποὺ ἔκαναν οἱ χωριανοὶ μου μαθητὲς τῶν μικρότερων τάξεων σχετικὰ μὲ τὸν σχολάρχην μας. Καθὼς κάθονταν μαζί του στὴν ἴδια αὐλή, μιὰ μέρα ποὺ αὐτὸς ἄφησε τὴν πόρτα του ἀνοιχτὴ ἢ τὴν ἀνοῖξαν ἐκείνοι κι ἀρχισαν παράτολμοι νὰ ψάχνουν βιαστικὰ στὰ χαρτιά του, μὴ βροῦν τίποτε βαθμούς, πέτυχαν ἓνα σπουδαῖο κελεπούρι: τὸ πτυχίον τοῦ σχολάρχου. Τὸ εἶδα κι ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου, γιατί ἤμουν

ἐκεῖ κοντὰ καὶ μὲ φώναξαν, νὰ μὴ χάσω τὴν εὐκαιρίαν

Κοίταξα τὸ πολυκαιρισμένο, κατακίτρι-
να χαρτί καὶ δὲν πίστευα τὰ μάτια μου.
Τὸ πτυχίον τοῦ σχολάρχου μας ἦταν ἓνα
ἀπολυτήριον γυμνασίου, τῆς Ζωσιμαίας
Σχολῆς, μὲ βαθμὸν «καλῶς 4». Αὐτὰ ἦταν
ὄλα ὄλατὰ προσόντα του, μ' αὐτὰ βγήκαμε
φωστῆρες κι ἔμεῖς. Ἄν τὸ ξέραμε ἀπ' τὴν
ἀρχή, μπορεῖ νὰ ξέπεφτε στὴν ὑπόληψή
μας. Μὰ τὸ μάθαμε ἀργά, τώρα πού ἦταν

ἀδύνατο πιά νὰ ξεγίνουμε ἀπὸ ἐπιμελεῖς.

Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶχα τὴν τύχη νὰ πάρω
πάλι τὸ ἄριστα τῆς πρώτης χρονιάς. Ἐχα-
σα ἓνα βαθμὸν ἀπ' τὸ ἀπολυτήριον, ἐπειδὴ
ἔλειψα παραπάνω ἀπόνα μῆνα. Κι ἡ αἰτία
ἦταν ὁ πόνος τοῦ αὐτιοῦ μὲ τὶς σιχαμένες
συνέπειές του, αὐτὴ ἡ κρυφὴ πληγὴ ποὺ
μὲ φαρμάκωσε ἀπ' τὴ ρίζα καὶ δὲ μ' ἄφη-
σε τίποτε νὰ χαρῶ.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΑΛΚΗ ΜΥΡΣΙΝΗ

ΠΑΛΗΣ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

*Νύχτα χινοποριάτικη, βαθειά, χωρὶς φεγγάρι,
ἀτέλειωτη ψιλὴ βροχή, σὰν θοῆνος στὸ σκοτάδι.
Καὶ τοῦ ἀνήσυχου βορριά τὸ ὑγρὸ καὶ κροῦ χᾶδι
τῆς πολιτείας ἐπνιξαν ἀπόψε κάθε χάρη.*

*Αὐτὲς τὶς ὥρες οἱ ψυχὲς γυρίζουν ἀπ' τὸν Ἄδη
μὲ τὴν λαχτάρα ἢ τὸν κρυφὸ καημὸ τοῦ ταξιδιάρη.
Μιὰ βάρκα πάει πρὸς τὸ νησί, σάμπως χωρὶς βαρκάρη
καὶ φόβια ἀπλώνει σιγαλιά, τὸ πένθιμο αὐτὸ βράδυ.*

*Τὸ Κάστρο καὶ τὰ Γιάννινα, βαριά κοιμοῦνται τώρα.
Ταχεῖα οἱ πόρτες σφάλισαν, προτοῦ ξεσπάσει ἡ μπόρα
κι' ἀφώτιστο τ' ἀρχοντικοῦ τὸ κάθε παραθύρι.*

*Κανεῖς, στὴν τόση ἐρημιά, νυχτερινὸς διαβάτης.
Καὶ πάνω ἀπ' ὄλα ξάγρυπνος σὰν φύλακας προστάτης
ἢ κολασμένο φάντασμα, ὁ ἥσκιος τοῦ Βεζύρη,*

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΓΕΩΡΓ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

ΤΟ ΣΥΡΡΑΚΟ και οι Καλαρρύτες, δυο γειτονικές κοινότητες, σκαρφαλωμένες, ή μιὰ αντίκρου τῆς ἄλλης στὰ κακοτράχαλα βουνά τῆς Πίνδου, ἐνῶ στὰ κράσπεδά τους περνάει ὁ Ἄνω Ἀραχθὸς ἤκιμαζαν πρὶν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ὅσο λίγες Ἑλληνικὲς κοινότητες τότε καὶ ἀργότερα. Ἡ χρυσοχοικὴ καὶ ἡ ἀσημουργία καθὼς καὶ ἡ ἀγγειοπλαστικὴ τῶν Καλαρρυτῶν καὶ τὰ μάλλινα ὑφαντὰ τοῦ Συρράκου εἶχαν κατακλύσει τὶς ἀγορὰς τῆς Μεσογείου ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Τὰ περίφημα ἀδαμαντοπωλεῖα — ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Εὐρώπης — τῶν ἀδελφῶν Βούλγαρη στὴ Ρώμη, ποὺ ἀκμάζουν στὶς ἡμέρες μας, εἶναι δείγμα ἀλλὰ καὶ λείψανο τῆς ἀκμῆς τῶν Καλαρρυτῶν. Οἱ κοινότητες αὐτὲς καταστράφηκαν τὸ 1821, ἀφοῦ ἐπανεστάθησαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰω. Κωλέττη (Συρράκο) καὶ Τουρτούρη (Καλαρρύτες). Ἀπὸ τότε δὲν ξαναπῆραν τὴν παλιὰ τους ἀκμὴ ἀλλὰ πάντα γνώρισαν σχετικὴ εὐημερία, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ τὸ 1940 εἶχαν περὶ τὰ 35 — 40 χιλ. πρόβατα οἱ δυὸ κοινότητες μαζί.

Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς καὶ ἡ οἰκογένεια Ζαλοκώστα ἐγκατεστάθηκε γιὰ ἐμπορικῶν λόγων στὸ Διβόρνο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 ὅπου ὁ ποιητὴς (παιδί τότε καὶ σχεδὸν ἔφηβος) ἀκολούθησε ἐγκυκλοπαιδικὰ μαθήματα προοριζόμενος νὰ γίνῃ ἕνας ἀνθρώπος τῶν γραμμάτων ἢ τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλ' ὁ ἐνθουσιῶδης Ἠπειρώτης, μόλις ἄκουσε πῶς ἡ πατρίδα του πῆρε τὰ ὄπλα, φεύγει μόλις 17 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ ἔρχεται νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ λευτεριά. Μάχεται μὲ ἀρχηγὸν τὸν Παπασταθόπουλο, τὸν Καραϊσκάκη καὶ τὸν Τσώρτζε (Tshurch).

Τὸ ἀγνὸ ἑλληνόπουλο δὲν ξαναγύρισε στὴν Ἰταλία, οὔτε στὸ ἐρημωμένον Συρράκο. Ἐγκατεστάθηκε στὴν ἐλευθερῆ Ἑλλάδα, ὅπου ἔγινε ἀξιωματικὸς τῆς Χαροφυλακῆς. Ἡ ἀρματολικὴ ψυχὴ του ἐκδηλώνεται στὰ τραγοῦδιαι του, καὶ ἡ μούσα του, μαρουτοκαπνισμένη ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῆς μάχης καὶ τῆ χλαοῆ, ἀπῆχει τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῆς καὶ ἔχει ἕναν τόνον ὑψηλὸν καὶ γενναῖο. Τέτοιες ἄλλως τε ἦταν καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν ἐκείνων καὶ τοῦ κό-

σμου ἐκείνου ποὺ εἶχε ζήσει, εἶχε ἀναπνεύσει καὶ εἶχε γνωρίσει ἀπὸ σιμὰ τῆ ζωὴ τοῦ πολέμου, τὸν ἀέρα τῆς λεβεντιᾶς καὶ τοὺς ἥρωες τοῦ ἀγῶνα.

Ἡ «Μάχη τοῦ Σοβολάκου» εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς μούσας του καὶ τὰ σχετικῶς ἀτεχνότερα. Ὅμως εἶναι ἕνα δείγμα τῆς τέχνης τοῦ ποιητῆ ποὺ ἐμπνεύστηκε τὸ ποίημα αὐτὸ ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις του.

Τὸ «Χάνι τῆς Γραβιάς», ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τραγοῦδια τοῦ εἴδους του ἐνέπνευσε καὶ ἐνθουσίασε πολλὰς γενεὰς Ἑλληνοπαίδων μὲ τὴ δύναμη τῶν εἰκόνων, τὸ χαμπρὸ ὄφρος του καὶ τὴν ἀποθέωση τῆς λεβεντιᾶς. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Ζαλοκώστα δὲν συνετέλεσε λίγο καὶ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς φήμης τοῦ Ἀνδρόυτσου. Οἱ στίχοι του :

«ἀλλ' ἐδῶ, ὦ υἱὲ τοῦ προφήτου
μιναρὲν δὲν θὰ βρῆς ὑψηλὸν
τὸ «Ἀλλάχ» γὰ ἀνακράξης»

ἀπηχοῦσαν στ' αὐτιὰ τῶν περασμένων γενεῶν, ὅπως στὴν ἐποχὴ μας τὸ θυρικὸ «ὄχι!». Δὲν θὰ βρῆς πλέον στὴν Ἑλλάδα κανέναν μουεζίνης μιναρὲν γιὰ ν' ἀνακοάξῃ τὸ «Ἀλλάχ». Ὅχι, δὲν θὰ βρῆς. Ἔτσι καταλαβαίνουμε καλύτερα, ἀν' ὄχι τὴ λυρικὴ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τὴν ιστορικὴ σημασίαι τοῦ διαλόγου ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ ποίημα.

Ἡ «Βότσαρης» εἶναι τὸ κύκνειον ἄσμα του καὶ τὸ ἀριστοτεργημά του. Κρῖμα ποὺ ἔμεινε ἀτελές.

Οἱ οἰκογενειακὲς του ἀτυχίαι (7 παιδιὰ στὸν τάφο) γρήγορα ἀδήγησαν καὶ τὸν ἀτιχο πατέρα στὸν ἄλλο κόσμον. Ἀπηχίσεις τοῦ πατρικοῦ πόνου του ἔχουμε τὰ μικρὰ λυρικά του γραμμένα τὰ πιὸ πολλὰ στὴ δημοτικὴ. Ὁ Ζαλοκώστας χειρίζονταν τὴ δημοτικὴ μὲ πραγματικὴν μαεστρία καὶ ἀν' οἱ ποιητικὴ διαγωνισμοὶ δὲν τὸν ὑποχρέωναν νὰ γράψῃ στὴν καθαρῆσούσα, ἴσως θὰ μᾶς ἔδινε πιὸ πολλὰ δείγματα τῆς τέχνης του στὴ γλῶσσα, ποὺ οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιφρονῶσαν, καὶ θὰ δικαίωνε τὴν ποιητικὴν του φήμην ὡς λαμπροῦ ποιητῆ ὄχι μόνον στὴν ἐποχὴν του, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀργότερα. Τ.Σ.

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

B'

Καθὼς ὅταν βορρᾶς ἰγιοβόλος
Μὲ ἀνάθεκτον πνέη ὁρμήν,
Κι' ὁ βαθὺς τοῦ πελάγου πυθμὴν
Κατασειεται ὄλος·

Τῶν ἐχθρῶν οὕτω σείει τὰ στήθη
Κραταῖα ψυχοβόρος ὀργή,
Καὶ ἀκούεται λύσσης κραυγὴ
Ἀπὸ τ' ἄμετρα πλήθη.

Σῶμα μέγα, πυκνόν, ταραχῶδες,
Ἀλαλάζον ὀρμᾶ με κραυγὴν,
Καὶ βαρῦδουπον σκάπτουν τὴν γῆν
Σιδηροῖ ἵππων πόδες.

Ἄλλ' ἀκοίμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
Τοὺς ὀρμώντας προσβάλλει ἐχθροῦς,
Κ' ἐξαπλόνει τριγύρω νεκροῦς,
Νεκροῦς ἵππους καὶ ἄνδρας.

Οὔτε ἐν ὄπλον εἰς μάτην καπνίζει,
Οὔτε ἐν ὄπλον εἰς μάτην βροντᾶ·
Κάθε βόλι συρίζον πετᾶ
Καὶ τὰ κρέατα σχίζει.

Περιίπτατ' ἐκεῖ πολυαἷμων
Ἐν νεφέλαις καπνοῦ καὶ πυρός,
Μὲ τὸ βλέμμα ὀρμῆ, φοβερός
Τοῦ ὀλέθρου ὁ δαίμων.

Ταχυθάνατον πέλεκυν σείει,
Καὶ ἀκόρεστον βλέμμα κολλᾷ
Ὅπου αἵματα ὄσουν πολλά,
Ὅπου θνήσκουν ἄνδρεςιοι.

Ἡ κλαγγὴ ὡς γλυκόφθογον μέλος
Τοῦ θηρίου τὰ ὄτα κτυπᾷ,
Καὶ τὰ μέλανα χεῖλη του σπᾶ
Καταχθόνιος γέλως.

Τὸ πᾶν βλέπει μὲ ὄψιν ἀγρίαν
Τὴν φοριζότρια κόμην κινῶν,
Ὡς ὁ λέων ὀπτόταν πεινῶν
Ἐνεδρεῦη τὴν λείαν.

Κατοφλέγει ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ
Τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρῶν ἢ ὀργή,
Καὶ ἦχει κ' ἢ περίβουνος γῆ
Καὶ οἱ λόγγοι κ' οἱ βράχοι.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ

Ἐυπνῶ καὶ μοῦ εἶπαν, ἔφυγεν ἡ κόρη ποῦ ἀγαποῦσα,
Καὶ κατεβαίνω στὸ γιαλῶ,
Τὴν θάλασσα παρακαλῶ
Τὴν πικροκυματοῦσα.

Ἐγὼ τὰ πρῶτοδέχτηκα τ' ἀφράτα τῆς τὰ κάλλη,
Μοῦ εἶπε ἓνα κῦμα, καὶ γι' αὐτὸ
Μὲ πόθο καὶ μὲ γογγυτὸ
Φιλῶ τὸ περιγιάλι.

Τὰ μάτια τῆς, ἐρώτησα, μὴν ἦταν δακρυσμένα ;
Ἐνα ἄλλο κῦμα μου μιλεῖ·
—Σὰν τὸ χαρούμενο πουλι
Ἐπήγαινε στὰ ξένα.

Τὸ τρίτο κῦμα ἐρώτησα· ἐμὲ γιατί νὰ ἀφήσῃ
Νὰ κλαίγω καὶ νὰ λαχταρῶ ;
Περνάει τὸ κῦμα τὸ σκληρὸ
Χωρὶς νὰ μοῦ μιλήσῃ.

Ο ΒΟΡΡΕΙΑΣ ΠΟΥ Τ' ΑΡΝΑΚΙΑ ΠΑΓΟΝΕΙ

Ἦτον νύχτα εἰς τὴν στέγη ἐβογοῦσε
 Ὁ βορειᾶς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι,
 Τὶ μεγάλο κακὸ νὰ ἐμνηοῦσε
 Ὁ βορειᾶς πού τ' ἀρνάκια παγώνει ;

Μὲς στὸ σπιτί μιὰ χαροκαμένη,
 Μιὰ μητέρα ἀπὸ πόνους γεμάτη,
 Στοῦ παιδιοῦ της τὴν κούνια σκυμμένη
 Δέκα νύχταις δὲν ἔκλειγε μάτι.

Εἶχε τρία παιδιά πεθαμμένα,
 Ἄγγελουδία, λευκά σὰν τὸ κρίνο.
 Κ' ἓνα μόνον τῆς ἔμεινεν, ἓνα,
 Καὶ στὸν τάφο κοντὰ ἦτον κ' ἐκεῖνο.

Τὸν γιατρὸ καθὼς εἶδε, ἐσηκώθη
 Σὰν τρολλή. Ὅλοι γύρω ἐσωπαίναν'
 Φλογεροὶ τῆς ψυχῆς της οἱ πόθοι
 Μὲ τὰ λόγι' ἀπ' τὸ στόμα της βγαίναν

Τὸ παιδί της μὲ κλάμμα ἐβογοῦσε
 Ὡς νὰ ἐζήτησε τὸ δόλιο βοήθεια,
 Κ' ἡ μητέρα σιμὰ ἐθροηοῦσε
 Μὲ λαχτάρα χτυπώντας τὰ στήθια.

«ὦ, κακὸ ποῦ μ' εὐρῆκε μεγάλο !
 Τὸ παιδί μου, Γιατρέ, τὸ παιδί μου...
 Ἐνα τόχω, δὲν μ' ἔμεινεν ἄλλο'
 Σῶσέ μούτο, καὶ παρ' τὴν ψυχὴ μου.»

Τὰ γογγύσματα ἐκεῖνα καὶ οἱ θρηῖνοι
 Ἐπληγόναν βαθεῖα τὴν ψυχὴ μου.
 Σύντροφός μου ἦ ταλαίπωρος ἐκεῖνη,
 Ἄχ, καὶ τὸ ἀρρωστο ἦτον παιδί μου.

Κι' ὁ γιατρὸς μὲ τὰ μάτια σκυμμένα
 Πολλὴν ὥρα δὲν ἀνοιξε στόμα.
 Τέλος πάντων—ἄχ, λόγια χαμένα—
 «Μὴ φοβᾶσαι, τῆς εἶπεν ἀκόμα.»

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴ στέγη ἐβογοῦσε
 Ὁ βορειᾶς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
 Ἄχ, μεγάλο κακὸ μοῦ ἐμνηοῦσε
 Ὁ βορειᾶς πού τ' ἀρνάκια παγώνει.

Κ' ἐκαμώθη πῶς θέλει νὰ σκύψη
 Στὸ παιδί, καὶ νὰ ἰδῆ τὸ σφυγμὸ του.
 Ἐνα δάκρυ προσάθαε νὰ κρούψη
 Ποῦ κατέβ' εἰς τ' ὠχρὸ πρόσωπό του.

Στοῦ σπιτιοῦ μας τὴ στέγη ἐβογοῦσε
 Ὁ βορειᾶς καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
 Ἄχ, μεγάλο κακὸ μᾶς μνηοῦσε
 Ὁ βορειᾶς πού τ' ἀρνάκια παγώνει.

Ἢ μητέρα ποτὲ δακρυσμένῃ
 Τοῦ γιατροῦ νὰ μὴ νοιώσῃ τὸ μάτι,
 Ὅταν ἔχει βαρεῖα ξαπλωμένο
 Τὸ παιδί της σὲ πόνου κρεββάτι !

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟΥΣΑΝ ΨΥΧΗΝ ΜΟΥ

Τώρα ποῦ χαμοκέρασα μοσχοβολᾶν στὴ φτέρη,
 Ποῦ ἀνοίγει τ' ἄνθη ἢ μυγδαλιά,
 Ποῦ κρυφοσμύγουν τὰ πουλιὰ
 Καὶ παίζουσι τέρι - τέρι.

Τώρα ποῦ ντύθηκεν ἡ γῆ νυφιάτικο στολίδι—
 Ἄχ ναί !— καὶ ἡ θάλασσα χρυσῆ
 Λαμποκοπάει, ποῦ πᾶς ἐσὺ
 Στὸ θλιβερὸ ταξειδί ;

Χῦσε ψυχὴ, μιὰ δέησι στοὺς οὐρανοὺς καὶ στάσου,
 Καὶ μὴ στὸ μαῦρο χῶμα, μὴ
 Ἄφινῆς τ' ὄμορφο κορμὶ
 Καὶ τὰ ξανθὰ μαλλιά σου.

Ψυχὴ ! μ' ἀφίνεις ἔρημο, ψυχὴ λαχταρισμένη !
 Δέτε πῶς κλαίγω, πῶς πονῶ,
 Ἄγγελοι ποῦ στὸν οὐρανὸ
 Τὴν πᾶτε δειλιασμένη !

Κρατῆστε, ἄγγελοι, τὰ φτερά, καὶ αὐτὴ νὰ σταματήσῃ
 Σταῖς ὄμορφαις τῶν λουλουδιῶν,
 Καὶ στὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν
 Τὰ μάτια νὰ γυρίσῃ.

Ὅχι ! παιχνίδια νὰ μὴ ἰδῆ ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω,
 Μῆτε λουλούδια δροσερά !
 Ν' ἀκούσῃ μόνον θλιβερὰ
 Τραγούδια τοῦ θανάτου.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΑ ΤΟΥ

- Ἄπέφευγα τὴν ταραχὴ, ταῖς ἐρημιαῖς ζητοῦσα,
 Γιατὶ εἶχα πόνο εἰς τὴν ψυχὴν καὶ λάβρα εἰς τὴν καρδίαν μου·
 Στὸ πείσμα τοῦ δασκάλου μου ἐκάθησε κοντὰ μου
 Ἄγγελοπρόσωπη θεά, καμαρωμένη Μοῦσα.
 Μουρμούριζε στὰ πόδια μου νερὸ σὰν τὸ κρουστάλλι,
 Μὲ τριγυρίζαν λεημονιῶν οἱ μοσχοβόλοι κλώνοι,
 Ἐνα γλυκύστομο πουλὶ ἐρχίνησε νὰ ψάλλῃ . . .
 Τὴν Μοῦσα δὲν τὴν ἔβλεπα, δὲν τᾶκουγα ταηδόνι.
 Μὲ τὸ λευκὸ χεράκι τῆς μὲ ἐξύπνισεν ἡ Μοῦσα,
 Καὶ μὲ εἶδε μὲ τὰ μάτια τῆς τὲ ἀγγελοκαμωμένα.
- Φεῦγα, τῆς εἶπα, Μάγισσα· τί θέλεις ἀπὸ ἐμένα ;
 Καὶ γόρρα νὰ σηκωθῶ καὶ πάλι δὲν μποροῦσα.
- Ὁ δάσκαλος, εἶπεν αὐτῇ, σοῦ ἐπάγωγσε τὸ αἷμα ;
 Δάσκαλος ποὺ κατηγορεῖ καὶ τίποτε δὲν γράφει.
- Ἦ μὴ πιστεύης ἄνθρωπο πῶχει νεκρὸ τὸ βλέμμα,
 Ὅπῶχει χεῖλη ἀγέλαστα καὶ πρόσωπο σὰ θειάφι.
- Ἀλήθεια λές· ὁ δάσκαλος μοῦ γύρισε τὴ γνώμη,
 Καὶ ἀπελπισμένος σήμερα θὰ κάψω τὰ χαρτιά μου.
 Φαρμακερὰ τὰ λόγια του ἐβρούϊσαν στὰ αὐτιά μου :
 « Εἰς τὴν Ἑλλάδα ποιητῆς δὲν ἐγεννήθη ἀκόμη ».
- Ψέμματα σοῦ εἶπε, ψέμματα· ὁ φθόνος τὸν σκοτώνει,
 Καὶ ἔχουν χολὴ τὰ σπλάχνα του καὶ ἡ γλῶσσα του φαρμάκι·
 Ὁ κόρακας δὲν ἠμπορεῖ νὰ ψάλλῃ σὰν τὸ ἀηδόνι,
 Καὶ ῥοκανάει τὰ σπλάχνα του τοῦ φθόνου τὸ σαράκι.
- Ἄκοῦς τὸ ἀηδόνι πῶς λαλεῖ ; Ἄνθος μοσχοβολάει,
 Καὶ κρουσταλλένιας ρεμματιᾶς τὸ κύμα μουρμούριζει.
- Ἡ δάφνη ἀκαλλιέργητη στὴν γῆν αὐτὴν ἀνθίζει,
 Γράψε· τὸ πρόσωπο τῆς γῆς καὶ ὁ οὐρανὸς γελάει.
 Εἶπε καὶ αἰσθάνθηκα φωτιὰ στὰ σωθικά μου νέα . . .
 Αἶ δάσκαλε, τοὺς στίχους μου δὲν θέλω νὰ τοὺς κάψω,
 Θὰ γράψω· κατηγορεῖ με ὅσω νὰ ζῆς, θὰ γράψω.
 Ἐσὺ εἶσαι τόσο ἀσχημος, καὶ ἡ Μοῦσα τόσο ὠραία!

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ

Ἐνθα γοργὸς τὸ θεῦμά του
 Ὁ Κηφισσὸς κυλίσει
 Καὶ τὰ χλωρὰ φυλλώματα
 Πνοὴ ζεφύρου σείει,
 Ἀγάπης ψάλλον ἕσματα
 Ἀκούεται πτηνόν

Τὰ ῥόδα θάλλουν εὖοσμα
 Ἐν μέσῳ τοῦ λειμῶνος,
 Καὶ πέλειαι φιλέρωτες,
 Λευκότεραι χιόνος,
 Φέρουν ἐκεῖ τὴν Κύπριδα
 Ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ὅρχοῦντ' αἱ Ὠραι, κύκλωθεν
 Κρατοῦσαι μύρτου κλάδον,
 Καὶ τοῦ Πανὸς τὸ σπήλαιον
 Καὶ τ' ἄλση τῶν Δρυάδων
 Μίαν φωνήν, τοῦ ἔρωτος
 Ἐκχύνουν τὴν φωνήν.

Ἐθέος ἐγὼ πρωτόθρονος
 Θεοὺς ἐξουσιάζω,
 Κ' ἐπὶ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον
 Τὰ δῶρά μου μοιράζω,
 Καλλύνων μ' ἐν μειδίᾳ
 Τοῦ κόσμου τὴν σκηνήν.

Τ' ἄστρα τιμοῦν τὸ νεῦμα μου,
 Γελᾷ πᾶν ὅ,τι θίγω,
 Καὶ τῆς ἀυγῆς μ' ἐν φίλημα
 Τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοίγω,
 Τὴν νυκτιπόλον Ἄνασσαν
 Μ' ἐν νεῦμα κυβερνῶ

Τρέφω μὲ πῦρ γλυκύτατον
 Τῶν δένδρων τὰς ὀπάρας
 Καὶ κυβερνῶ τὸ πλούσιον
 Βασίλειον τῆς φλώρας·
 Ἄβρὸν ἐπὶ τὴν θάλασσαν
 Τὸν ζέφυρον κινῶ.

Εἴτε ὁ Φοῖβος γόνιμος
 Τὴν γῆν αὐτὴν θερμαίνει,
 Εἴτε ἡ νύξ ἐπέρχεται
 Μὲ τ' ἄστρα στολισμένη
 Ὁ ἔρως παντοδύναμος
 Τὸ σκῆπτρον του κρατεῖ.

Οἱ ὄνειροί μου, σεῖοντες
 Τῶν νέων τὴν καρδίαν,
 Στέμματα εἶναι σκέποντα
 Τὴν μαύρην ἐρημίαν.
 Τοῦ ἔρωτος τὴν δύναμιν
 λατρεύετε, θνητοί !

ΤΟ ΣΠΑΘΙ ΚΑΙ Η ΚΟΡΩΝΑ

.....
 Εἰς τὰ τεῖχη ἀντιβοῖζει
 Ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντίνου·
 Συμβουλεύει, φοβερίζει,
 Παρασταίνει ζωντανή,
 Μὲ τὴν γλῶσσα τοῦ κινδύνου,
 Τῆς φυγῆς τὴν ἐντροπή.

Καὶ οἱ στενότεροι δικοὶ του
 Ἐσκορπίσαν μὲ τὰ πλήθη,
 Ἡ βασιλικὴ φωνὴ του
 Δὲν ἀκούγεται ἀπὸ αὐτούς·
 Εἶναι φόβος εἰς τὰ στήθη,
 Εἶναι στὰ ποδάρια ὁ νοῦς.

Μόνος τότε, τὸ λιοντάρι,
 Ρίχνει μάτι βουρκωμένο
 Στὸ ἱερὸ Προσκυνητάρι
 Πῶδειχεν ἀπὸ μακρὰ
 Τὸν σταυρὸ τοῦ ἀνυψωμένο
 Γιὰ τὴν ὕστερη φερά.

Μισοφέγγαρο ἐκεῖ ἐπάνω,
 Ὅχι, ἐγὼ δὲν θὰ ἀντικρύσω !
 Σκῆτρο, θρόνε, ὅλα σὰς χάνω,
 Μόνη μὲ ἔμεινε τιμὴ,
 Πλὴν τὸ αἶμα ποῦ θὰ χύσω
 Θᾶναι ἀδιάκοπη βοή·

Στὴν κατοπί μου δουλεία
 Τὲς ψυχὰς μὲ ἀνδριά θὰ βάφω,
 Καὶ στὰ στήθη ἡ ἔλευθερία,
 Θὰ σκορπίξω μυστικά,
 Ὡς σκορπίζει τὸ χωράφι,
 Ὡς ψωμίζου τὰ σπαρτά.

Η ΤΥΦΛΗ ΑΝΘΟΠΩΛΙΣ

(Ἐδουάρδου Βουίλβερ—Μετάφρασις : Γ. Ζαλοκώστα)

Ἀγοράσατέ μου τ' ἄνθη !
 Τοῦ φωτός μου στερημένη,
 Ἔρχομαι μακρόθεν ξένη
 Καὶ τὸν οἶκτον σας ζητῶ.
 Ἄν τὴν γῆν ὠραίαν λέγουν,
 (Σὺ ὁ βλέπων μόνον κρίνε !)
 Τ' ἄνθη μου καρποὶ της εἶναι,
 Τ' ἄνθη ταῦτα ποῦ κρατῶ.

Θάλλου ἐτι ; ἐγὼ κρίνω
 Ἀπὸ μόνην τὴν ἀφήν των.
 Πρὸ μικροῦ ἀπὸ τὴν γῆν των
 Τὰ συνέλεξα νωπά.
 Τῆς αὐγῆς τὸ πνεῦμα τώρα
 Ὡ θαρρῶ, πῶς μουρμουρίζει,
 θαρρῶ τώρα πῶς δροσίζει
 Τ' ἄνθη μου τὰ χρωπά.

Ὡ, ἰδέτε τα πῶς λάμπουν·
 Ἦσαν μοσχομουρισμένα,
 Εἰς τοὺς κόλπους φυλαγμένα,
 Τῆς καλῆς μητρὸς των γῆς.
 Ὅταν ἄπλωνα νὰ κόψω,
 Μύρον ἦτο ἡ γῆ ὅλη
 Κι' ἔλαμπον οἱ φωτοβόλοι
 Μαργαρίται τῆς αὐγῆς.

ΤΟΥ ΓΕΡΟΜΟΥΡΤΟΥ Η ΚΟΡΗ

(Κατὰ τὸ Ἰλλυρικόν)

- Τοῦ Γερομούρου στείλανε φερμάνι ἀπὸ τὴν Πόλη,
Καὶ τὸ διαβάζει ὁ Χότζας του καὶ ὁ Γερομούρος κλαίγει.
- Σὲ σένα, Βουλγαρίας Σπαχῆ, σὲ σένα, Γερομοῦρο.
Ζώσου τὸ δαμασκί σπαθὶ καὶ σέλλωσ' ἄλλογ' σου,
Καὶ σύρε ναῦρης τὸν πασᾶ, τὸν πρῶτο τὸ Βεζύρη,
Ποῦ πολεμᾷ τὸν Μόσκοβο στῆς Ἄδριανές τὸν κάμπο.
Ὁ Γερομούρος τ' ἄκουσε, βαρεῖα τοῦ κακοφάνη.
Μιὰ κόρην εἶχε λιγερὴ τοῦ γιοῦ του θυγατέρα,
Τοῦ γιοῦ του τοῦ μονάκριβου, ποῦ σκότωσαν οἱ κλέφταις.
Γραμμένα εἶχε στὸ πρόσωπο τ' Ἀπρίλη τὰ λουλούδια,
Δροσάτη σὰν τὴν ἄνοιξη, ψηλὴ σὰν κυπαρίσσι.
- Τ' ἔχεις, παπποῦ, καὶ θλίβεσαι καὶ κλαῖς φαρμακωμένα ;
Μὴν ἦλθαν κλέφταις στὰ χωριά καὶ σ' ἔκαψαν τὰ σπίτια,
Ἦ ὁ μαῦρος σου ἀρρώστησεν ὁ πολυαγαπημένος.
- Δὲν ἦλθαν κλέφταις στὰ χωριά, δὲν μ' ἔκαψαν τὰ σπίτια,
Καὶ ὁ μαῦρος δὲν μοῦ ἀρρώστησεν ὁ πολυαγαπημένος.
Μοῦ στείλανε φαρμακερὸ φερμάνι ἀπὸ τὴν Πόλη,
Μοῦ λὲν νὰ ζώσω τὸ σπαθί, τὸν μαῦρον νὰ σελλώσω,
Νὰ πάγω ναῦρω τὸν πασᾶ, τὸ πρῶτο τὸ Βεζύρη,
Ποῦ πολεμᾷ τὸν Μόσκοβο στῆς Ἄδριανές τὸν κάμπο,
Κι' ἐγὼ ἔμαι γέρος, κόρη μου, γέρος καὶ παθιασμένος,
Δὲν ἔχω χέρια γιὰ σπαθὶ καὶ πλάταις γιὰ τὸν μαῦρο.
- Ἐγὼ γιὰ σένα ζώνομαι, παπποῦ τὸ δαμασκί σου,
Τὰκριβοταγιασμένο σου ἐγὼ καβαλλικεύω.
Δός μου τοῦ γιοῦ σου τάρματα καὶ τὰ χρυσᾶ τσαποράζια,
Ταῖς καπνισταῖς πιστόλαις του καὶ τὸ βαρὺ τουφέκι.
Καὶ στὸν πασᾶ, στὴν Ἄδριανέ, ἐπῆγες ἀρματωμένη,
Ἀρματωμένη σὰν τοὺς νηούς, σὰν τᾶξια παλληκάρια.
Ἐκεῖ ποῦ ἡ κόρη ἐδιάβαινε παραμεροῦσαν ὄλοι.
Χαρὰ στὸν νηόν, ἐλέγανε, τὸν γιοῦ τοῦ Γερομούρου,
Πῶχει τὸ μαῦρο γλήγορο καὶ τ' ἄρματα ἀσημένια !
Πασᾶ τὴν κόρη ἐκάμανε στὸν πόλεμο τὸν πρῶτο,
Στὸν πόλεμο τὸ δεύτερο ἐγίνηκε Βεζύρης.
Κανεὶς δὲν τὴν ἐγνώρισε τὴν ἀνδρειωμένη κόρη,
Ὁ γιοῦς τοῦ Καπετάνπασα δὲν τρώγει δὲν κοιμᾶται
Πιάνει καὶ γράφει μιὰ γραφὴ καὶ τὴν ξεπροβοδαίει.
- Ἀφέντη μου, πατέρα μου, τῆς θάλασσας ἀφέντη,
Φοβοῦμαι καὶ ὁ Βεζύρης μας δὲν εἶναι ἐκεῖος ποῦ δείχνει,

- Γιατί ἔχει πάτημα ἄλαφρόν καὶ πρόσωπο δροσάτο.
 Σὰν νᾶχω κάτι μέσα μου, μοῦ λέει πῶς εἶναι κόρη,
 — Ὅμερῃ μου, λεβέντῃ μου, βλαστάρῃ τῆς καρδιάς μου,
 Ἐσὺ ἔχεις κάτι μέσα σου πὸν μοιάζει σὰν ἀγάπη.
 Ἐβγα μὲ τὸν Βεζύρη σου νὰ ὀξίσετε τὴν πέτρα·
 Ἄν σὲ διαβῆ, παλέψετε στὰ τρυφερὰ χορτάρια,
 Μὰ ἂν δῆς τὰ χόρτα νὰ στρωθοῦν ἀπὸ τὸ πέσιμό του,
 Σύρτε νὰ κολυμβήσετε στὸ δροσερὸ ποτάμι.
 Ῥίχνουν τὴν πέτρα, ἢ λιγερὴ μακρύτερα τῆ ὀίχνη,
 Παλεύουνε, καὶ ἡ λιγερὴ τῆς γῆς τὰ χόρτα στρώνει,
 Ἐπῆγαν στὸ κολύμβημα, στὸ δροσερὸ ποτάμι,
 Καὶ ἐκεῖ πὸν ξεθιλύκοναν τὰ δλόχρυσα γελέκια,
 Ἀρματωμένους ἔφθασε τρεχάτος καθαλλάρης.
 — Κακοὶ γειτόνοι ἐπάτησαν τὰ σπίτια τοῦ παπποῦ σου
 Καὶ χίλιοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἑφτά χιλιάδες ὄλοι,
 Ἀρπάζουν γιδοπρόβατα καὶ καῖνε τὰ χωριά του·
 Ὁ Γερομοῦρος πολεμᾷ στὸ κάστρο του κλεισμένος. —
 Ἀρπάζει ἡ κόρη τὸ σπαθί, στὸν μαῦρον ἀνεβαίνει,
 Καὶ ἀγέρας εἰς τὴν πλάτη τῆς χρυσᾶ μαλλιὰ ἀνεμίζει.
 Ὀγλήγορη σὰν ἀστραπὴ διαβαίνει τὸ ποτάμι,
 Καὶ τὸν Ὅμερῃ χαιρετᾷ γερονῶντας τὸ κεφάλι.
 — Σὲ ἐνίκησα στὸ πάλεμα, σὲ ἐνίκησα στὴν πέτρα,
 Μὰ στὸ ποτάμι, Ὅμερῃ μου . . . εἶπὲ πῶς ὠνειρεύθης. —
 Κεντάει τὸν μαῦρον εἰς τὴν κοιλιὰ καὶ χάνεται στὴ σκόνῃ.

Τ Α Μ Η Μ Α Τ Α

(Ὀὔγου Φοσκόλου—Μετὰφρασις : Γ. Ζαλοκώστα)

- Τί χρησιμεύ' εἰς τοὺς νεκροὺς σκιὰ κυπαρισσίνῃ;
 Ὁ τάφος, ὅταν βρέχονται τὰ κρῦα μαρμαρᾶς του
 Μὲ δάκρυα παρήγορα, μήπως αὐτὸς καλλύνῃ,
 Μήπως τελῆ γλυκύτερον τὸν ὕπνον τοῦ θανάτου;
 Θὰ παύσῃ δι' ἐμὲ τὸ φῶς ὁ Φοῖβος ἐπιχέων
 Εἰς τὰ ὠραῖα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἐμψύχων γένῃ,
 Καὶ ἡ χορεία τῶν Ὠρῶν δὲν θέλει διαβαίνει
 Πλήρης ἐλπίδων μελλουσῶν ἐνώπιόν μου πλέον.
 Καὶ δὲν θ' ἀκούω τὴν μολπὴν τῶν λυπηρῶν σου στίχων,
 Καὶ θὰ σβεσθῇ διὰ παντὸς εἰς ταύτην τὴν καρδίαν

Τῆς Μούσης καὶ τοῦ ἔρωτος τὸ πνεῦμα, ὅπερ εἶχον
 Ὡς μόνην τῆς πλανήτιδος ζωῆς παρηγορίαν.

Ἐν κρύον τότε μάρμαρον... ὦ φίλε, τί ἀξίζει
 Ἐν μάρμαρον τὰ κρυερά ὄστᾶ μας διακρίνον
 Ἀπὸ τὴν ἄμετρον πληθὺν ὀστέων ἀνθρωπίνων,
 Ὅσα κ' εἰς γῆν κ' εἰς θάλασσαν ὁ θάνατος σκορπίζει ;

Αἶ, Πανδεμόντη ! κ' ἡ ἐλπίς, πασῶν θεῶν ὑστάτη,
 Φεύγει τοὺς τάφους καὶ αὐτή, καὶ πεπρωμένη λήθη
 Ὡς κτῆμα τῆς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου δράττει
 Καὶ τὰ ἐγκρύπτ' εἰς ζοφερά νυκτὸς μελαίνης στήθη.

Καὶ δύνამίς τῆς ἐνεργὸς ἐν ἰσχυρῷ κινήσει
 Τὸ πᾶν ἐδῶ καταπονεῖ· καὶ ἄνθρωπον καὶ μνῆμα
 Καὶ πεδιάδα καὶ βουνὸν καὶ οὐρανὸν καὶ κῆμα
 Ὅ γέρων Χρόνος μ' ἄλλην του χρεῖαν περιτυλίσσει.

Πλὴν πρὸ τοῦ χρόνου διὰ τί φθονεῖ τὰ ὄνειρά του,
 Ὡ, διὰ τί ὁ ἄνθρωπος τὴν πλάνην του σκεδάξει,
 Τὴν πλάνην, ἣτις κ' εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ θανάτου
 Μετέωρον εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς λήθης τὸν βασιάζει ;

Τάχα δὲν ζῆ καὶ ὑπὸ γῆν ὀπότεν σιωπήσῃ,
 Ὅποτεν παύσῃ δι' αὐτὸν τὸ μέλος τῆς ἡμέρας,
 Ἄν ἐπιζῆσ' ἡ μνήμη του εἰς τῆς ζωῆς τὸ πέρασ
 Καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν φίλων του τὸ μέλος ἀναζήσῃ ;

Ὡ, δῶρον εἶναι τ' οὐρανοῦ ὁ πόνος τῶν θανόντων,
 Ὅστις ὡς μύρον εὐσεβὲς ἐν τῇ ψυχῇ μας καίει.
 Αὐτὸς συνδέει τοὺς νεκροὺς μετὰ τῶν ἐπιζώντων,
 Αὐτὸς τοὺς ἐπιζήσαντας μὲ τοὺς νεκροὺς συνδέει.

Πλὴν τότε μόνοι, ὅταν γῆ πατρῶα τοὺς σκεπάσῃ
 Καὶ λίθος, μνῆμα σεβασμοῦ, χαράττη τ' ὄνομά των
 Καὶ ἄνθη δένδρων σκιερῶν εὐφραίνουν τὰ ὄστᾶ των,
 Ὅπου τοῦ ὄχλου βέβηλος ὁ ποῦς δὲν πλησιάζει.

Ὅστις ἀγάπην ἐκ τῆς γῆς ἀποδημῶν ἀφίνει
 Μόνον τῆς κάλλης τὴν χαρὰν ἐκείνος ἀπολαύει·
 Ἄλλως, ἐν ἄδου τὰ πικρὰ παρὰ πόνά του χύνει,
 Ἡ τοῦ Θεοῦ τὸ κράσπεδον ψυχὴ ὀλβία ψαύει·

Ἄλλ' ἐν ἀκάνθαις κ' ἔρημα ἀφίνει τὰ ὄστᾶ του.
 Ὅπου ἡ φίλη κλαίουσα τὰ στήθη τῆς δὲν κρούει,
 Οὐδ' ὀδοιπόρος τις ἐκεῖ τὴν στοναχὴν ἀκούει,
 Ἦν χύν' ἡ φύσις ἀπ' αὐτὴν τὴν κοίτην τοῦ θανάτου.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΟΒΟΛΑΚΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1822

Μὲ χιλιάδας ἄλβανῶν καὶ τάγματα ἰππέων
Τριῖππουρος πασαῖς κινεῖ ἀπὸ Βραχώρι πνέων
Ἄγρια μίση.

Μὲ μέγα τάχος προχωρεῖ, ἀλλ' ἔξαφνα οἱ βράχοι
Τοῦ Σοβολάκου τὸν κρατοῦν καὶ σταματᾷ ἡ μάχη
Πρέπει ν' ἀρχίσῃ.

— Ἀκίνητοι, ὦ Ἕλληνες, στὰ ὄχρωμάτά σας
Ἀκούσατε· πρὶν γεμισθοῦν ἀπὸ τὰ πτώματά σας
Τάφροι καὶ λάκκοι.

Θέλω σᾶς κάμει θεατὰς ἐγὼ σκηνῆς ὥραίας.
Σ' ἐγνώρισ' ἀπ' τὴν φωνήν, υἱὲ τῆς Καλογοραίας
Καραϊσκάκη!

Πόθον αἰσθάνεται δριμὺν καὶ μέγαν ἡ ψυχὴ μου,
Κι' ἂν ψυχὴν ἔχης, πρόβαλε καὶ στάσου ἀντικρῦ μου
Νὰ σὲ σκοπεύσω.

Ἐὰν τοῦ τυφεκίου μου τὸ βόλι σὲ λανθάνῃ,
Ῥιπέ μου σύ. Μαρτύρομαι τὸ ἱερὸν κοράνι
Νὰ μὴ σαλεύσω.

Κ' ἰδοῦ, ἐξέρχεται ταχὺς ἀπὸ τ' ὄχρωμά του
Ὁ ἀτενίσας πάντοτε τὴν ὄψιν τοῦ θανάτου
Μ' ἀταραξίαν

Ὁ Κεχαγιάς πυροκροτεῖ ἡ σφαῖρά του συρίζει
Ἄσκοπον τρέχουσαν γραμμὴν, καὶ τὸν ἀέρα σχίζει
Χωρὶς ζημίαν.

— Υἱὲ τῆς τούρκας, ἔκραξεν, ὁ ἥρωας, μὴ σαλεύσης!
Νὰ ἦσαι τοῦρκος ἀνανδρος καὶ νὰ μὲ σημαδεύσης
Σ' ἀφηκα προῶτον

Ἐσίγησα κ' ἐγέλασα διὰ τὸν κομπασμὸν σου,
Καὶ δὲν ἠσθάνθη ἄλλο τί εἰς τὸν τουφεκισμὸν σου
Εἰμὴ τὸν κρότον.

Πρέπει καὶ σὺ τὸ βόλι μου νὰ δοκιμάσης τώρα,
Ἴδὲ ἂν ἦσαι τυχηρὸς ἢ ἐφθασεν ἡ ὥρα
Τῆς τελευτῆς σου

Ἐλπίζω τὸ κοράνι σου νὰ μὴ σὲ ὠφελήσῃ,
Καὶ ἄλλο βόλι ἀπ' αὐτὸ ποτὲ νὰ μὴ γροικίῃ
Ἡ ἀκοή σου.

Εἶπε καὶ βόλι φλογερὸν κατὰ τοῦ Τούρκου ρίπτει,
Βόλι θανάτου ὑψηλόν, βαρὺ τὸ σῶμα πίπτει
Τοῦ ἀλαζόνος.

Πίπτει, κ' ἤχει περὶ αὐτὸν ὅπλων κλαγγὴ μεγάλη,
Χαρᾶς φωνὴν οἱ Ἕλληνες, λύτης φωνὴν οἱ ἄλλοι
Πετοῦν συγχρόνως.

Ο ΒΟΤΣΑΡΗΣ

Ὁ λέων ὅταν ἔξαφνα
Τὴν ἄλυσίν του σπάσῃ,
Τὴν ἀλαζόνα χαίτην του
Βρονχώμενος τινάσσει,
Καὶ βλέμματα τριγύρω του
Τοξεύει φλογερά.

Μὲ τοὺς ἀλκίμους ὄνυχας
Τοὺς φυλακὰς του σχίζει
Κ' αἵματωμένα σπαίροντα
Τὰ σπλάγγνα των σκορπίζει,
Καὶ σημαδεύει μὲ αἵματα
Τὸν δρόμο του περᾶ.

Ἑλλάς! καὶ σύ, τοῦ λέοντος
Φοβερωτέρα ἀκόμα,
Ἠγέρθῃς περιστρέφουσα
Κεραυνοβόλον ὄμμα
Ἀπὸ τὰ δούλα δάκρυα
Σχεδὸν ἀκόμη ὑγρῶν.

Κ' ἠγέρθῃ βαρυσίδηρος
Ἡ σπάθη τῆς δογῆς σου,
Καὶ ἐθέρῃς τὰ ἀμέτρητα
Καθάρματα τῆς γῆς σου
Καθὼς θερίζει δρέπανον
Τοὺς στάχεις τῶν ἀγρῶν.

Ἡ φήμη ἢ μυριόστομος
Τοῦ λόγου ταχυτέρα,
Εἰς τὴν Τουρκίαν ἄγγελος
Καταστροφῆς ἐπέρα
Καὶ πανταχοῦ διέχυνε
Σαλπίσματα φρικτά.

Ἐν τούτοις ἀδυσώπητος
Ὁ χρόνος διαβαίνει,
Κ' ἐξόπισθεν ἐκτείνεται
Ψυχρὰ τῆς λήθης χλαίνη,
Καὶ τῶν μεγάλων πράξεων
Ἡ μνήμη τελευτᾷ.

Καὶ μαχθταὶ περίβλεπτοι,
Ὅσοι ποτὲ ὁμοφάαν
Τυρανοκτόνον ἔσεισαν
Μὲ χεῖρα ὁμομαλέαν,
Ἡ κατοικοῦν τὰ μνήματα
Ἡ σπεύδουν πρὸς αὐτά.

Εἰς τ' ἀγία σας χώματα,
Ἄνδρείοι κοιμηθῆτε.
Ἡ μνήμη τῶν ἀγῶνων σας
Ἐγχαραγμένη κεῖται
Εἰς τῶν Μουσῶν τὸν
ἄφθαρτον
Τὸν ἱερὸν βαμὸν.

Καὶ σύ, Θεά, ποῦ φεῖδσαι
Τῶν εὐκλεῶν ἀγῶνων,
Λάβε τὴν λύραν, πότνια
Δαμάτειρα τῶν χρόνων,
Καὶ πληῖς τὴν μ' ἀνάλογον
Τῶν πράξεων θυμὸν.

Ἄν δέ τις κοῦφος λόγιος
Ἐν τῇ ψυχρᾷ καρδίᾳ
Εἶπε· δὲν εἶνε σήμερον
Λύρας χορδὴ καμμία
Νὰ συγκινῇ μελίφθογγος
Τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΦΕΤΕΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ένας από τους σκοπούς που έθεσε η «Ηπειρωτική Έστια» με την έκδοσή της ήταν και το ανέβασμα του πνευματικού επιπέδου του ηπειρωτικού λαού. Και το σκοπό της αυτό δεν τον πραγματοποιεί μόνον με την έκλεκτή ύλη που συγκεντρώνει κάθε μήνα στις σελίδες της αλλά και με την οργάνωση διαλέξεων. Τον περασμένο χρόνο μιά σειρά τέτοιων διαλέξεων, που δόθηκαν από πνευματικούς ανθρώπους της πόλης μας, ως και από άλλους έπιστήμονας ηπειρώτες και μή, αποτέλεσε το κίνητρο για εύρύτερες πνευματικές συζητήσεις και έδωσαν ώθήσεις για πλατύτερη μελέτη πολλών ζητημάτων που έχουν σχέση με τη λογοτεχνία, την ιστορία και την έπιστήμη. Οι διαλέξεις της περυσινής χρονιάς, εκτός από τη θετική βοήθεια που πρόσφεραν στους πνευματικούς μας ανθρώπους όπως και σε κάθε ένα που διψάει για μόρφωση, αποτέλεσαν, με την έπιτυχία που οργανώθηκαν και δόθηκαν, μιά παράδοση για την πόλη μας, που διαγράφει για το μέλλον ευόιωνη προοπτική στον τομέα αυτό. Έτσι εύκολα μπορεί να εξηγηθί και το γεγονός πως η αίθουσα του Στρατιωτικού θεάτρου, όπου δόθηκε στις 18 Οκτωβρίου η πρώτη διάλεξη της έφετεινής περιόδου, παρά την άκαταλληλότητα της ώρας γέμισε από έκλεκτο άκροατήριο. Όμιλητής ήταν ο ηπειρώτης λογοτέχνης και δημοσιογράφος κ. Μιχ. Περάνθης και θέμα ο «αισθηματικός Άλέξανδρος Παπαδιαμάντης». Ο όμιλητής, που έχει μελετήσει βαθειά το έργο του μεγάλου Έλληνος διηγηματογράφου, παρουσίασε την αισθηματική πλευρά της ζωής του, όπως αυτή διαμορφώθηκε από την επίδραση των έφηβικών του βιωμάτων και άποκρυσταλλώθηκε στο δισταγμό, που υπήρξε το μεγάλο δράμα του. Η γλώσσα, η εικόνα και ο τόνος του όμιλητου ήταν ανάλογος με το θέμα που διαπραγματεύθηκε. Έφερε το άκροατήριο, χωρίς να το κουράση, κοντά στη βασανισμένη μορφή του κοσμοκαλόγηρου και το γέμισε συγκίνηση. Η πρώτη διάλεξη της έφετεινής περιόδου αποτέλεσε την καλύτερη εισαγωγή για τη σειρά που θα ακολουθήσει.

I.N.N.

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Το Μουσείον των Ίωαννίνων έπλουτίσθη τελευταίως με το πρόπλασμα του Μνημείου της Κρήτης το όποιον έδωρσεν εις την πρωτεύουσαν της ενιαίας Ήπειρου ο διαπρεπής Αρχιτέκτων και Ακαδημαϊκός κ. Κουρεμένος εκ Βουλιαρατίου της Βορείου Ήπειρου. Η ήρωική αντίστασις των Κρητών κατά τον τελευταίον πόλεμον—όπως την ήκουσεν από στόματος Γερμανού άλεξιπτωτιστου δράσαντος εις την Μεγαλόνησον—ένέπνευσε τον πατριδολάτρην Βορειοηπειρωτήν αρχιτέκτονα εις την σύνθεσιν του ύποβλητικού Μνημείου της Κρήτης. Τουτό έχει ως βάσιν τον γνωστόν διά το σχήμα του κίονα του Μίνως, ύψους 4 μέτρων με έπιστέγασμα το άγαλμα της Νίκης. Εις τον κίονα αναπαρίσταται ο λαμπρός κρητικός πολιτισμός και οι άγώνες της Κρήτης από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι της άπελευθερώσεώς της και του τελευταίου πολέμου έναντιον των Γερμανών άλεξιπτωτιστών. Η προσφορά του γηραιού συμπατριώτου έπιστήμονος κ. Κουρεμένου προς την πόλιν των Ίωαννίνων συμβολίζει, άναμφιβόλως, τους παλαιούς δεσμούς αίματος και κοινών άπελευθερωτικών άγώνων οι όποιοι συνδέουν τους Κρήτας και τους Ήπειρώτας. Ως τοιαύτη, αλλά και ως έργον έμπνεύσεως και τέχνης, το Μνημείον της ήρωικής Μεγαλονήσου αποτελεί άπόκτημα διά την Ήπειρον, όπως θα είναι άπόκτημα και τά εις την κατοχήν του κ. Κουρεμένου έργα αρχαίας τέχνης και οι ζωγραφικοί πίνακες τά όποια πρόκειται να δωρήση εις το Μουσείον μας, M.M.

*

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ή επανάστασις Διονυσίου του Φιλοσόφου
και οι Χριστιανοί του Κάστρου

Άγαπητή «Ήπειρο. Έστια»

Εις το τεύχος σου του Αυγούστου έ.έ. έδημοσιεύθησαν παρατηρήσεις μας έπι ενός σημαντικού γεγονότος άφορώντος την δήμεν αντίδρασιν των Χριστιανών του

Κάστρου κατά τὴν ἐπανάστασιν Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου. Ἐκ τῆς παραθέσεως ἀψευδῶν ἱστορικῶν στοιχείων, ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα «θέσις» ὅτι οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου ἠνώθησαν, δῆθεν, μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ «κατεχάλασαν» τὸν Διονύσιον, δὲν ἔχει βάσεις. Ὅμως, ὁ κ. Σ. ἐθεώρησεν εὐλογον τὰ ἀνταπαντήσῃ καὶ παραθέτει, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόψεών του, τὰ γραφέντα ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων Δ. Σάρρου (1928) Ἐπιτομὴ (1931) καὶ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (1933). Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἔγραψαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδίων ἐπισημασμένων πηγῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Σηλιτευτικοῦ τοῦ Μαξίμου καὶ τῶν Ἀωνύμων Χρονικῶν. Δὲν εἶχον, φυσικὰ, ὑπ' ὄψει τὰ σπουδαῖα εὐρήματα τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἀρχιεπίσκοπου τῶν ὁποῦ ἀδημοσίευσεν τὸ 1938 (τόμος Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν 13ος). Θὰ ἔπρεπε συνεπῶς ὁ κ. Σ. εἰς τὴν «Σηλιανὴν τοῦ Σκυλοσόφου» νὰ στηριχθῆ μόνον εἰς αὐτὰ καὶ νὰ βγάλῃ τὰ συμπεράσματα. Καὶ ἐπειδὴ τὰ Η.Χ. δὲν εἶνε προσιτὰ εἰς τοὺς πολλούς, κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν μίαν σύντομον περιήγησιν : 13.9.1611 (δηλαδή δυὸ ἡμέρας μετὰ τὴν στάσιν) ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Ἰωαννίνοιον Κερκύρας ὁ καραβοκύρης Μιχὸς Μαντουκιώτης προερχόμενος ἐκ Σαγιαδος καὶ κατέθεσεν ὅτι ἔφθασεν εἰδήσεις εἰς τὸν Ἐμίνην τῆς Σαγιαδος ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἰωαννίνων ἐπανεστάτησαν καὶ ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς αὐλικούς τοῦ Πασσᾶ... « Ἄλλη κατάθεσις τοῦ Λιόντα Θεοτόκη ἐλθόντος ἐκ Παραμυθίας εἰς Σαγιαδά καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν : Οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῶν Γιαννίνων ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Πασσᾶ καὶ ἐφόνευσαν ἕνα Ἀβδῆ μπένη πού ἦτο προηγουμένως Διοικητὴς καὶ ἠγέρσθη μετὰ τὸν Πασσᾶν, ὁ ὁποῖος ἐσώθη καταφυγὼν εἰς ἕνα Πύργον. Ἐρωτηθεὶς διατὶ ἔγινεν ἡ στάσις, ἀπήντησεν ὅτι ἕνας κλόγγηρος ὀνόματι Φιλόσοφος περιήρχετο τὰ χωρὶα καὶ κατάρθωσε μετὰ τὴν πειστικότητά του νὰ συναρθώσῃ περὶ τὰ 1000 ἄτομα καὶ ἐπήγαν τὴν Τρίτην τὸ βράδυ μέσα στὰ Γιάννινα, καθ' ὃν χρόνον ὁ Πασσᾶς ἐδειπνοῦσε, εἰσέβαλον εἰς τὰ δωμάτια του, ὅπου ἐφόνευσαν ὅχι ὀλίγους καὶ ἄλλ-

λους ἐπλήγγωσαν καὶ κατόπιν ἔβαλαν φωτιὰ καὶ ἔκαψαν τὴν κατοικίαν του μετὰ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἀφαιρέσει 12 φορτῶματα ἄσπρα. Τότε οἱ Τούρκοι τῆς πόλεως ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τοῦ Πασσᾶ καὶ συνέλαβον περὶ τοὺς 20 χριστιανούς... » (Κατάθεσις γενομένη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 13-9-1611).

Τὰς κατάθεσις τῶν δύο τούτων ὑπέβαλε δι' ἐγγράφου τοῦ τῆς 24-9-1611 εἰς τὸν Δόγην, ὁ ἐν Κερκύρᾳ Ἐνετὸς Βάβλος καὶ προσθέτει ὅτι ἀπέστειλεν εἰς τὰ Γιάννινα πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του ἵνα μάθῃ λεπτομερῶς τὰ καθέκαστα καὶ ἐπιφυλάσσεται νὰ ὑποβάλῃ ἐν καιρῷ σχετικὴν Ἐκθεσιν. Καὶ τὴν ὑπέβαλε τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1611 (νέα ἡμερομηνία δηλαδή εἰς τὰς 30 Σεπτεμβρίου μετὰ τὸ π.ῆ.) καὶ γράφει : « τὰ συμβάντα τῶν Γιαννίνων φαίνεται πὸς ἔλαβον πέρας διὰ τοῦ φόβου πολλῶν χριστιανῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσσης τοῦ ἐπονομαζομένου Φιλοσόφου, καθὼς καὶ ἐνὸς ἄλλου ὀνόματι Λάμπρου. Οἱ δύο αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐξεγέρσεως ὅπως θὰ ἴδῃ ἡ Ἰωαννίνα Γαληνότης ἀπὸ τὴν ἐγκλιστον μαρτυρικὴν κατάθεσιν καὶ ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἰωάννου Πετρίτση τὸν ὁποῖον εἶχομεν ἀποστείλει εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἵνα ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ ὅλα τὰ καθέκαστα τῆς στάσεως. Μᾶς ἔγραψε σχετικῶς καὶ ὁ ἐμίνης τῆς Σαγιαδος, πενθερὸς τοῦ Πασσᾶ τῶν Γιαννίνων, καὶ μᾶς παρακαλεῖ νὰ μὴ δώσωμεν ἄσυλον εἰς τοὺς ἐκεῖθεν τυχὸν φυγάδας... ». Ἴδου τώρα ἡ μαρτυρικὴν κατάθεσις περὶ τῆς κἀμηνι λόγον ὁ Βάβλος : ΚΕΡΚΥΡΑ 10 Ὀκτωβρίου ν. ῆ. 1611 : Ἐνεφανίσθησαν οἱ Μιχὸς Μαντουκιώτης καὶ Μιχαὴλ Ἀλφαντζῆς οἱ ὁποῖοι κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα ἄτινα ἔμαθον παρ' ἐμπόρων ἐλθόντων χθὲς ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὡς καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀλφαντζῆ ἐλθόντα ἐπίσης ἐκεῖθεν :

« Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Λαρίσσης ὀνόματι Διονύσιος Φιλόσοφος μετὰ ἕνα ἄλλον ὀνόματι Λάμπρον γραμματέα τοῦ Ὀσμᾶν Πασσᾶ καὶ ἕνα ἄλλον Δελη-Γεωργιον, γραμματέα ἐνὸς Τούρκου, ἐνωθέντες μετὰ 700-800 περίπου Ἀλβανῶν, ἐπήγαν νὰ δολο-

φονήσουν τὸν Πασσᾶν εἰς τὸ σπίτι του. Ὁ Ἄρχιεπίσκοπος εἶχεν ἔλθει πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἐκ Ρώμης καὶ ἐφόρει ἓνα σταυρὸν ἐπίχρυσον μὲ τὸ οἰκόσημον τοῦ Πάπα. Διαφυγόντος τοῦ Πασσᾶ μαζί με τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν γυναικαδέλφην του, οἱ στασιασταὶ ἐφρόνευσαν μόνον δύο ἄτομα τῆς ἀκολουθίας του καὶ ἄλλα τέσσερα τὰ ἔκαψαν ζωντανὰ μαζί με τὸ οἶκημα τοῦ Πασσᾶ, ὅτι τὴν ἐπομένην πρωΐαν, ἀντιληφθέντες ὅτι ὁ Πασσᾶς δὲν εἶχε φονευθεῖ, διέφυγον 200 ἀπὸ αὐτοῦς, εἰς τινα θέσιν γεμάτην ἀπὸ καλάμια, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασσᾶ, ἐκάησαν ζῶντες. Ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος εἶχε καταφύγει εἰς ἓν σπήλαιον μαζί με τὸν Γιώργον, πλησίον τοῦ φρουρίου, ὅπου καὶ παρέμειναν κρυμμένοι ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια καὶ ἐπειδὴ ἐπεινοῦσαν ἐπῆγαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γιώργου νὰ πάρουν ψωμί καὶ κρασί, ἀλλ' ἀνεγνωρίσθησαν ἀπὸ μίαν γειτόνισσαν καί, προδοθέντες συληφθήσαν. Ὁ καλόγηρος ἐξεδάρη ζωντανὸς καὶ μετὰ πέντε ὥρας ἀπέθανεν, ὁ δὲ Γιώργος ἐσταυρώθη ἀπὸ τοὺς Ἐβραίους καὶ ἀντὶ στεφάνου εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἔκαμαν πολλὰς τρυπὰς μετὰ καρφιά καὶ εἰς αὐτὰς ἐτοποθέτησαν φτερά. Συνελήφθη ἐπίσης πρὸ τριῶν ἡμερῶν καὶ ὁ Λάμπρος εἰς τὸ χωρίον Πόποβο. Ἐπειδὴ ἠρνήθη νὰ γίνῃ Τούρκος, ὑπέστη φρικώδη θάνατον διότι τοῦ ἔκοψαν πρῶτα τὰ αὐτιά καὶ τὴν μύτην καὶ κατόπιν τὸν ἔβαλαν ἐπάνω εἰς ἓνα γαΐδαρον καὶ ἀφροῦ τὸν περιέφεραν εἰς ὄλην τὴν πόλιν ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν τυμπάνων, τῶν ἔψησαν κατόπιν ζωντανόν. Ὁ Πασσᾶς ἔστειλε 250 κεφάλια εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Καπιτζῆ καὶ μαζί με αὐτὰ καὶ τὸ δέγμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀνέμενε τὰς διαταγὰς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης». (Ἐδῶ τελειώσῃ ἡ κατάθεσις τοῦ Μαντουιώτη καὶ Ἀλφραντζῆ).

Περαιτέρω περιέχεται περιλήψις ἐκθέσεως γραφείσης ἀπὸ τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Βαύλου εἰς τὰ Γιάννινα, Ἰωάννην Πετρίτην, σταλείσης μέσῳ Σαγιαῆδος καὶ φερούσης ἡμερομηνίαν 27 Σεπτεμβρίου 1611 (π.ῆ.) «... ὅτι ὁ Πασσᾶς ἔνθαρε τὸν Ἐπίσκοπον καὶ ἔκαψε τὸν σύντροφόν του, ἐνὸς δὲ ἄλλου τοῦ ἔσπασε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, ἄλλους ἐκρέμασε καὶ ἐξακολοθεῖ νὰ

φονεύῃ, ὅτι εὐρέθησαν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ ὅτι ὁ Πασσᾶς ἔστειλεν ἐπιστολὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς καὶ τὸ δέγμα τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τὰ κεφάλαια πολλῶν ἄλλων, διὰ τοῦ Καπιτζῆ, καὶ ὅτι τὴν παρελθούσαν Πέμπτην εἰσῆλθεν ὁ Πασσᾶς εἰς τὴν Παραμυθίαν μετὰ πολὺ στρατεύμα διότι εἰς τὴν συνωμοσίαν ἦσαν ἀναμειγμένοι πολλοὶ ἀπὸ τὸν τόπον αὐτόν... καὶ ὅτι εἰς τὸν Ἐπίσκοπον εὐρέθησαν σημειωματάρια περιέχοντα τὰ ὄνοματι τῶν συνωμοτῶν...».

Ἄλλη ἐκθέσις τοῦ Δραγομένου τοῦ Βαύλου Κερκύρας, Ἰωάννου Σίμου: Κέρκυρα 18 Ὀκτωβρίου 1611 (ν.ῆ.) «... μεταβὰς ἐγὼ Ἰωάννης Σίμος Δραγομάνος τοῦ Ἐξουχάτου Βαύλου εἰς Παραμυθίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς πρὸς τὸν Ὁσμάν Πασσᾶν τῶν Γιαννίνων καὶ Σαμπῆτ Βέην... ἠρώτησα κατόπιν τὸν Πασσᾶν πῶς ἔγινεν ἡ ἐπαναστάσις καὶ μοῦ ἀπήντησεν: «Ὁ κίνδυνος ὑπῆρξε μεγάλος καὶ μοῦ ἔδειξε μίαν πληγὴν ποὺ εἶχε λάβει εἰς τὸν μηρὸν ἀπὸ ἓν ἀκόντιον. Εἶχον ἐξεγερθῆ, εἶπεν, 1100 περίπου ἄτομα ἀπὸ 70 χωριά ὑπὸ τρεῖς ἀρχηγούς, ἦτοι ἓνα καλόγηρον ὀνομαζόμενον Φιλόσοφον, ἓνα Δελῆ Γιώργον καὶ ἓνα Λάμπρον, ὁ ὁποῖος ἦτο γραμματεὺς μου εἰς τὰ εἰρηνοῦσα χωριά καὶ ἐν τούτῳ ἀνεκρηύχθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ὡς βασιλεὺς αὐτῶν. Οὗτοι ἦσαν ὄπλισμένοι μετὰ 40 ντουφέκια, 80 ἀκόντια καὶ 100 σπαθιά καὶ οἱ ἄλλοι μετὰ μαστούνια ὡς καὶ μερικὰ τόξα καὶ εἰς τὰς 19 (ν.ῆ.) τοῦ παρελθόντος μηνὸς κατὰ τὰ μεσάνυχτα, εἰσέβαλον αἰφνιδίως εἰς τὸ σπίτι μου καὶ ἔβαλαν φωτιὰ μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ κάψουν καὶ ἐμεῖ καὶ τὴν οἰκογένειάν μου. Ἀλλὰ, ἀντιληφθεὶς τὸν θόρυβον, διέφυγον ἀπὸ ἓν παράθυρον μαζί με τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν ἀδελφὴν τῆς, ἐνῶ 20 ἀπὸ τὴν Αὐλὴν ἐκάησαν καὶ προτοῦ βάλουν φωτιὰ ἤρπασαν 50.000 σκοῦδα τὰ ὁποῖα εἶχον ἐτοιμάσει νὰ τὰ στείλω εἰς τὸν Βασιλέα». Ἐν τῷ μεταξὺ, περὶ τὰ χαράγματα, ὁ Πασσᾶς μετὰ 30 ἐπίπλους ἐπετέθη κατὰ τῶν στασιαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀκόμη πλησίον τοῦ σπιτιοῦ του. Ἐκεῖ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν στασιαστῶν ὁ ὁποῖος τὸ εἶπε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἐτάπησαν ὅλοι εἰς φυγὴν.

Τοιοῦτοτρόπως εἰς ὀλίγον διάστημα διελύθη ὅλη ἐκείνη ἡ μάζα τῶν στασιαστῶν καὶ μόνος διεσώθη ἀπὸ μερικοὺς Ἑλληνας ὁ εἰρημένος Καλόγηρος. Ἀλλά, μόλις ἔλαβε γνῶσιν ὁ Πασσᾶς, διέταξε νὰ τὸν παραδώσουν ἀμέσως, ἄλλως θὰ κατέστρεφε τὰ σπίτια τῶν καὶ θὰ τοὺς ἐφόνευεν ὅλους. Οὗτοι, φοβηθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ φανερώσουν τὸ μέρος ὅπου ἦτο κρυμμένος ὁ καλόγηρος ὅστις καὶ συνελήφθη. Ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πασσᾶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἔκαμε τὸ κίνημα, ἀπήντησεν ἀφόβως ὅτι τὸ ἔκαμε ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ τὰς τυραννίας τῶν Τούρκων ... ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Πασσᾶς διέταξε καὶ μετέφεραν τὸν Καλόγηρον εἰς τὴν Πλατείαν, ὅπου διὰ χειρὸς τῶν Ἑβραίων τὸν ἔγδαρε δημοσίᾳ, ζωντανόν, καὶ ἀφοῦ ἐγέμισε τὸ δέγμα μὲ ἄχυρα τὸν περιέφερον ἀνὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τοὺς ἤχους Τζουρνάδων καὶ Νταούλων, παρουσιάζοντες αὐτὸν ὡς ἐπανάστατήν διότι τοῦ εὗρηκαν ἐπάνω του κρυμμένον ἓνα ἀργυροῦν σταυρὸν καὶ μίαν σφραγίδα μὲ τὸ στέμμα τοῦ Καθολικοῦ Βασιλέως (= Ἰσπανοῦ) καὶ κάτωθι, τὸ ὄνομα τοῦ Καλογήρου. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας συνελήφθη, καὶ ὁ δευτέρος ἀρχηγὸς ὁ Δελὴ Γιώργος καὶ ἐρωτηθεὶς διὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἐξεγέρσεως εἶπεν ὅτι τὸν παρέσυρεν ὁ Καλόγηρος ὅστις ἦτο ἀπεσταλμένος τοῦ Καθολικοῦ Βασιλέως. Κατόπιν τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Πλατείαν ὅπου τὸν ἐσταύρωσαν καὶ τὸν ἔκαψαν ζωντανόν οἱ αὐτοὶ Ἑβραῖοι, μὲ δύο «τόρτσας» ποὺ ἦνασαν στὶς πλάτες του. Μετὰ 13 ἡμέρας συνελήφθη καὶ ὁ τρίτος ἀρχηγός, ὁ Λάμπρος, καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔκοψαν τὴν μύτη καὶ τὰ αὐτιά καὶ τὸν περιέφεραν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπὶ ἐνὸς γαιδάρου, τέλος τὸν ἔφεραν εἰς τὴν πλατείαν ὅπου τὸν ἔδεσαν μὲ ἀλύσεις εἰς ἓνα πάσσαλον καὶ τὸν ἔκαψαν ζωντανόν. Μοῦ εἶπεν ὅτι ὁ Πασσᾶς ὅτι ἐκτὸς τῶν τριῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν, ἔκοψε καὶ τὰ κεφάλια ἄλλων τριακοσίων, ἵνα τὰ στείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μολοντί βεβαιοῦται ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ὅτι μεταξὺ τῶν ἀποκεφαλισθέντων τριακοσίων οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀδῆφοι ... Τὴν ἐπομένην ὁ Πασσᾶς ἀνεχώρησεν ἐφιππος διὰ τὰ Γιάννινα ...».

Ἰωάννης Σίμος, Δημογυμνάσιον

Ἐδῶ τελειώνουν αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις τῶν Ἐνετῶν, αἱ ὁποῖα μᾶς παρέχουν ἀ ψ ε υ δ ε σ τ α τ α τεκμήρια περὶ τῆς γενομένης ἐπανάστασεως. Καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ καταθέσεις προέρχονται ἀπὸ συγχρόνους μάρτυρας οἱ ὁποῖοι ἦσαν παρόντες εἰς τὰ Γιάννινα καὶ συμφωνοῦν μεταξὺ τῶν εἰς πλεῖστα σημεῖα. Καὶ ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τοιαῦτα ἀψευδῆ τεκμήρια, πῶς ἠμποροῦμεν σοβαρῶς νὰ συζητῶμεν εἰς τὸ τί γράφουν τῇ ἀνώνυμα Χρονικᾷ καὶ ὁ Κουβαρᾶς; Πότε ἐγράφησαν αὐτὰ; Ἀσφαλῶς, μ ε τ ᾶ ἔ ν α α ἰ ῶ ν α καὶ εἶνε ὁμοίμορφα. Ἀπὸ τοὺς καταθέσαντας τὰς μαρτυρικὰς καταθέσεις Ἰωαννίτας, ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Ἐνετῶν καὶ ἀπὸ τοὺς Δραγομάνους τῶν καὶ ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τοῦ ἰδίου Ὄσμὰν Πασσᾶ, οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν ἔστω καὶ μίαν ν ὕ ξ ι ν ἐπὶ τοῦ μύθου ὅτι δῆθεν «οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Κάστρου ἠνώθησαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ κατεχάλασαν τὸν Διονύσιον».

Πρὶν κλείσωμεν τὴν μελέτην αὐτὴν θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ κάμωμεν μίαν παρέκβασιν, βασιζόμενοι εἰς τὰ Μ ν η μ ε ἰ α Μ α κ ε δ ο ν ι κ ῆ ς Ἰ σ τ ο ρ ῖ α ς, σύγγραμμα τοῦ γράφοντος ἐκδοθὲν τὸ 1947 ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Γράφομεν ἐκεῖ (σ. 30 καὶ ἐφεξῆς) ὅτι τὸ 1423 οἱ Ἐνετοὶ κατέλαβον τὴν Θεσσαλονίκην, κατόπιν συμφωνίας μετὰ τοῦ τότε Δεσπότη καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων, ὑπὸ ὄρους τινάς. Τρεῖς εἶνε καὶ γνωστότατοι οἱ Χρονογράφοι οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Καὶ ὁ μὲν Φραντζῆς γράφει ὅτι ὁ Δεσπότης τὴν ἐπώλησε τῇ Θεσσαλονικῇ εἰς τοὺς Ἐνετούς ἀντὶ 50.000 χρυσῶν φλωριῶν. Ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης ὁμιλεῖ ἀπλῶς «περὶ ἀποδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης τοῖς Οὐνετοῖς, οὐ πολλοῦ τινος» καὶ τέλος ὁ Δούκας δὲν ἀναφέρει περὶ πωλήσεως, ἀλλὰ περὶ παραχωρήσεως τῆς πόλεως κατόπιν συνθηκῶν. Τρεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ Χρονογράφοι καὶ τρεῖς διαφορετικὰ πράγματα γράφουν. Καὶ τὰ ἀποκαλοφθέντα καὶ δημοσιευθέντα διὰ πρώτης φορᾶς Ἐνετικᾷ Ἀρχεῖᾳ, διακαίονουν τὴν ἀποψιν τοῦ Δούκα, Πιλὴν ὄμως, τί συνέβη; Συνέβη τὸ ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἱστορικοὶ, ἡμέτεροι καὶ ἔξω

νοι, και αναφέρουμεν πολλούς ἐξ αὐτῶν (σ. 31), ἐπῆραν ὡς ἐγκυρότερον τὸν Φραντζήν και ἔγραψαν ὅτι ἡ Θεσσαλονικὴ ἐπωλήθη ἀντὶ 50.000 φλωρίων. Καὶ ἦλθε πρὸ ἐνὸς ἔτους ὁ διαπρεπὴς Γάλλος Πῶλ Λεμέρλ, καθηγητὴς τῶν ἀνωτάτων Σπουδῶν τῆς Σορβόννης και εἰς μίαν κριτικὴν μελέτην του ἐπὶ τῶν Μνημείων Μακεδονικῆς Ἱστορίας ἀπέρριψε τὸν μῦθον τοῦ Φραντζῆ, ἀνεγνώρισε ὡς σωστά τὰ συμπέρασματα τοῦ γράφοντος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δημοσιευθέντων «Ενετικῶν Ἀρχείων και ὁμολόγησε και ὁ ἴδιος ὅτι ἔσφαλε και ἀνεγνώρισε και τῶν ἄλλων ἱστορικῶν τὰ σφάλματα και τοιουτοτρόπως ἀπεκατεστάθη ἡ ἀλήθεια. (Τὴν μελέτην του ὁ καθηγητὴς τῆς Σορβόννης κ. Πῶλ Λεμέρλ τὴν ἐδημοσίευσε πέρυσιν εἰς τὸν τρίτον τιμητικὸν Τόμον, τὸν ἐκδοθέντα ἐν Μιλάνῳ ὑπὲρ τοῦ Βιβλιοθηκαρίου τῆς Βιβλιοθήκης Ἄμπερτζιάννα αἰδεσιμωτάτου Γκαλμπιᾶτι).

Ὅταν λοιπὸν εὐρίσκομεν και εἰς γυνωστούς Χρονογράφους μεταβυζαντινοὺς τοιαῦτα τρωτά, ποίαν πίστιν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς μίαν ὑποσημείωσιν ἐνὸς ἀνωνώμου Χρονικοῦ, γραφεῖσαν τὶς οἶδε πότε και ὑπὸ τίνος, ἢ εἰς τὸ ἄλλο χειρόγραφον τὸ φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Κουβαράς ;

Καὶ ἀφοῦ ἔχομεν ἀψευδεῖς μαρτυρίας δέκα ἀνθρόπων συγχρόνων τῶν γεγονόντων, δυνάμεθα νὰ δίδωμεν πίστιν τινὰ εἰς ἓνα ἄγνωστον καλόγηρον γράφοντα ἓνα αἰῶνα βραδύτερον ; Καὶ ποίαν πίστιν ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν ὅταν, οἱ μὲν σύγχρονοι τῶν γεγονόντων λέγουν ὅτι ἦρπασαν τὸν θησαυρὸν τοῦ Πασσᾶ ἀπὸ 12 φορτῖα ἄσπρων και ὁ Ὄσμαν Πασσᾶς κμιλεὶ περὶ 50.000 σκούδων, ἀρπάγέντων και τὸ ἀνώνυμον Χρονικὸν μᾶς λέγει ὅτι ἔκασαν τὸν βασιλικὸν θησαυρὸν ; Μήπως ἐπρόκειτο περὶ χαρτονομισμάτων ; Ἀπὸ ἀσῆμι ἦσαν τότε τὰ ἄσπρα και δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καοῦν !! Ἄλλως τε ἡ πρώτη φροντίς τῶν στασιαστικῶν ἀσφαλῶς θὰ ἦτο νὰ ἀρπάξουν τὸν θησαυρὸν, γιὰ νὰ μπορέσουν — ἂν ἐπεκράτει ἡ στάσις — νὰ στρατολογήσουν μισθοφόρους και νὰ πληρώσουν τοὺς μετὰ

σχόντας. Τόσον κουτοὺς τοὺς θεωρεῖ τὸ Χρονικὸν ὥστε νὰ λέγῃ ὅτι ἔκαυσαν τὸν θησαυρὸν ; Καί, ἐπὶ τέλους, ἓνα τέτοιο γεγονός, ὅτι, δηλαδή, οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου συνεπολέμησαν μὲ τοὺς Τούρκους, δὲν θὰ τὸ ἀνέφερε κανεὶς ἀπὸ τοὺς αὐτόπτας μάρτυρας Γιαννιώτες ; δὲν θὰ τὸ ἐξηκρίβωνεν ὁ ἀπεσταλμένος τῶν Ἐνετικῶν ; οὔτε ὁ Δραγομάνος τοῦ Ἐξοχωτάτου Βαύλου ; οὔτε ὁ Ὄσμαν Πασσᾶς ; Καὶ πόθεν τὸ ἔμαθε και τὸ ἔγραψε μετὰ ἑκατὸν ἔτη ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ και μάλιστα ἐν ὑποσημείωσει ; ἢ τὸ ἄλλο χειρόγραφον ὁ «Κουβαράς» ἀπὸ ποῦ τὸ παρέλαβεν ; ἀπὸ παραδόσεις ; ἀπὸ μυθεύματα ;

Τὸ συμπέρασμα ὅλης αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως εἶναι ὅτι οἱ Καστρινοὶ δὲν ἐπρόδωσαν. Καὶ ἐπειδὴ ἀρκετὰ ἐγράψαμεν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὴν ὅποιαν θεωροῦμεν ἐξηγητημένην, δηλοῦμεν ὅτι δὲν προκτιθέμεθα νὰ τριτολογήσωμεν, ἐν ἣ περιπτώσει ἐπανέλθῃ ὁ κ. Σαλαμάγκας μὲ ἄλλην ἀνταπάντησιν.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ
ἀ.μ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν

*

Ἄγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία»,

Ὅυτε ὁ ὑποφανόμενος νομίζει ἀναγκαῖες τὶς τροπολογίαις στὴ διάθεσιν ἄλλως τε τοῦ μελετητῆ, ὑπάρχουν τὰ κείμενα και οἱ ἱστορικὲς πηγές, στὶς ὁποῖες — ὑπὸ ὠριμένες βέβαια προϋποθέσεις — πρέπει ἀναμφισβήτητα νὰ καταταχθοῦν, ὄχι μόνο ὁ Κουβαράς και τὰ διάφορα Χρονικά, ἀλλὰ ἀκόμα και οἱ διάφορες ἐνθυμήσεις (π.χ. Ἀθηναγόρα, Σάρρου, Σούλη, εἰς «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 1929, 1934, 1937). — Πρέπει, νομίζω, ἐπίσης νὰ τονισθῇ — και σχετικὰ βλέπε ὅσους ἔχουν γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ γράψῃ, και τελευταῖα, Κ. Λαζαρίδης και Ν. Πατσέλη (στὴν Ἠπ. Ἐστία τεύχη 10, 20, 80 και 90) — ὅτι οἱ τιμαρινοῦχοι και οἱ σπαῆδες ποὺ προτίμησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν Τούρκο, δὲν εἶχαν ἀπ' αὐτὸ μόνο προνόμια πάρει. Εἶχαν ταυτόχρονα ἀναδεχθῆ — ὅπως ἄλλως τε και κάθε τότε «ὑποτελής» — και ἀνεῖς στοιχεῖς ὑποχρεώσεις, μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν τὸ νὰ μετέχουν σὲ κάθε πολεμικῇ

ἀγώνα πού ὁ ἐπικυρίαρχος ἔκανε, σὰ σύμμαχοί του καί ἐχθροί τῶν ἐχθρῶν του.

Μόνον ἔτσι τοὺς ἐπέτρεπε ὁ Τοῦρκος νὰ κρατοῦν τὰ φέουδά τους, τὰ τιμάριά τους καί τὰ σπαλιόνα τους. Καθὼς καί ὅτι, ἡ ἔννοια «Ρωμαῖοι» τοῦ Κάστρου, δὲν ἐξαντλεῖ κατὰ τὴ γνώμη μας τὴν πλατύτερη ἔννοια «Χριστιανοὶ» τοῦ Κάστρου.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Οἱ Ἑβραῖοι τῶν Γιαννίνων

Ἀγαπητὴ Ἑπειρωτ. Ἔστια.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ἰωσήφ Μάτσα «Γιαννιώτικα ἑβραϊκά τραγούδια» εἶναι ἀναμφισβήτητα μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἐνδιαφέρουσες λαογραφικὲς ἐργασίες πού ἔχουν δημοσιευθῆ μέχρι τώρα στὰ τεύχη σου. Εὐχομαί ὁ κ. Μάτσας νὰ συνεχίσῃ τίς ἐρευνές του πᾶν στὴ λαογραφία καί ἱστορία τῶν Ἑβραίων τῶν Ἰωαννίνων, πού τόσο τραγικὰ χάθηκαν ἐδῶ καί ἐνένα χρόνια, καί νὰ μᾶς δώσῃ συγκεντρωμένο ὅ,τι σώζεται σήμερα. Ἐπίσης εὐχομαί ὅπως ἡ ἔκκλησή του πρὸς τὴν Κοινότητα τῶν Ἰωαννιτῶν Ἑβραίων τῆς Νέας Ὑόρκης (ἡ ὁποία μάλιστα δημοσίευσε ἐδῶ καί μερικὰ χρόνια καί ἕνα τόμο ποιημάτων τοῦ Γιωσέφ Ἐλιγιά με ἀγγλικὴ μετάφραση ἀπὸ τὴν Rae Dalven) βρῆ τὴν ἀρμόζουσα ἀπήχηση.

Ἐλπίζω σὲ προσεχῆς τεύχος τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἔστιας νὰ μπορέσω νὰ ἀσχοληθῶ καί ἐγὼ με μερικὰ ζητήματα τῆς ἱστορίας τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆ βάσει ἀρχαιακοῦ ὕλικου πού βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Columbia University.

Θὰ ἠθελα ὅμως νὰ πληροφορήσω τὸν κ. Μάτσα ὅτι ἕνας Γιαννιώτικος ἑλληνο-ἑβραϊκὸς ὕμνος ἔχει δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Abraham Danon τὸ 1922 (Un hymne hébreu - grec «Revue des Etudes Juives» 75 [1922], 89-92). Τὸν ὕμνο αὐτὸν τοῦ τὸν εἶχε στείλει ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὁ Δαυὶδ Λευῆς τὸ 1912 μετὰ τὴν ἀκόλουθη σημείωση: «Σὲ μιὰ συλλογὴ ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχω πάρει τοιοῦτο τὸ κομμάτι, διαβάζουμε τοὺς ἐξῆς ἑλληνικοὺς στίχους:

Εἰς τοὺς πεντακόσους δέκα ὄχτῳ πού ἡμεῖς
[μετράμε
Ἄδαρ καὶ Μάρτης εἴτουνε καὶ ἐκράξαμε νὰ
[πιοῦμε.

Ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου ὁ ὁποῖος πιθανῶς ζοῦσε τὸ 5518 (=1758) [αὐτὸς ὁ χρόνος ἀναφέρεται], ὀνομάζονταν Ἰσαάκ Σαμουήλ, ἀν κρίνωμε ἀπὸ τὴν ἀκροστιχίδα τῶν ἑβραϊκῶν διστίχων, καί δὲν εἶχε παιδιά, γιατί ἐκφράζει τὴν εὐχὴ νὰ τοῦ γεννηθῶν στὴν τρίτῃ στροφῇ:

Ὁ ὕμνος (ὁ ὁποῖος εἶναι γραμμένος με ἑβραϊκοὺς χαρακτήρες, ἀλλὰ ἔναν ἑβραϊκὸ καί ἔναν ἑλληνικὸ στίχο ἐναλλάξ) ἀρχίζει ὡς ἐξῆς, κατὰ τὴ γαλλικὴ μετάφραση τοῦ Danon.

Ὁ αἰώνιε, ἐὰν γνωρίζεις τὴν ἐπιθυμία μου
Μὴν ἀφίσης τὴν ψυχὴν μου ὅχ τὸν κόσμον νὰ
[χαθῆ...

Ἐπίσης θυμᾶμαι ὅτι εἶχα ἰδεῖ δημοσιευμένα στὸ περιοδικὸ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἀπὸ τὸν Γιωσέφ Ἐλιγιά μερικὰ ἑλληνικὰ τραγούδια τῶν Ἑβραίων τῶν Ἰωαννίνων.

Τέλος σημειῶν ὅτι ὑπάρχουν μερικὰ ἀκόμη ἀνέκδοτα σὲ χειρόγραφο στὸ ἀρχεῖο τοῦ μακαριτῆ πατέρα μου, τὰ ὁποία ἐλπίζω κάποτε νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Γ. Χρ. Σούλης

*

Ἰωάννινα, ἡ νεώτερη Εὐροία

Φίλη «Ἑπειρωτικὴ Ἔστια»,

Εἰς τὸ 6ον τεύχος σου καί εἰς τὴν σελ. 537 δημοσιεύεται μελέτη τοῦ κ. Σωτ. Δάκαρη ἐπιμελητοῦ Κλασσικῶν ἀρχαιοτήτων Ἑπειρου, διὰ τῆς ὁποίας ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς μετέκτισε τοὺς κατοίκους τῆς παλαιᾶς Εὐροίας τῆς Θεσπρωτίας εἰς νέαν πόλιν τὴν ὁποίαν ὠκοδόμησε καί ἡ ὁποία κατ' αὐτοὺς εἶναι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐμελέτησα ἐπισταμένως τὴν ἀνω ἐμπεριστατωμένην διατριβήν. ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν ἐπίστην ἐπὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑποστηριζομένης γνώμης.

1) Ὑποστηρίζει ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης ὅτι τὸ παρακάτω χωρίον τοῦ Προκόπιου χρονογράφου τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀναφέρεται στὴν περιοχὴ Ἰωαννίνων καί στὴν ὀμώνυμον λίμνην:

(Ἀνεγώσατο δὲ (ὁ Ἰουστινιανὸς) Νικόπολιν τε καὶ Φωτικὴν καὶ τὴν Φοινίκην ὀνομασμένην. Αἱ δύο αὗται πόλιναι, ἦτε Φωτικὴ καὶ ἡ Φοινικὴ, ἐν τῷ χθασμαλῷ τῆς γῆς ἔκειντο, ὕδασι περιορρεόμεναι τῆδε λιμνάζουσι. Διὸ δὴ λογισάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἶναι ἀμήχανα ἐπὶ στερρᾶς θεμελίω συνθήκας περιβόλους αὐταῖς ἀναστήναι, αὐτάς μὲν ἐπὶ σχήματος τοῦ αὐτοῦ εἶασε, φρούρια δὲ αὐτῶν ἀγχοτάτω ἐν τε ἀνάντει καὶ ἰσχυρῶς ὀρθῶ ἐδείματο.

Ἦν δὲ τίς ἐνταῦθα πόλις ἀρχαία, ὕδασι ἐπιεικῶς κατακορηθὺσα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως (ἀέλιου ἐπιτυχοῦσα). Εὐροία μὲν γὰρ ἀνεκαθεν ὀνομάζετο. Ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας σὺ πολλῶ ἀποθεν λίμνη κέχυται καὶ νῆσος κατὰ μέσον ἀνέχει καὶ λόφος αὐτῆ ἔσπινέστηκε Διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον, ὅσσην τινὰ ἐν εἰσόδῳ μοῖρα τῆ νήσῳ λε-

λείφθαι. "Ενθα δὴ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταβίβασας οἰκίτορας, πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομήσασμενος ἐτείχισατο).

"Αν καλῶς ἐννοῶ, ὁ Προκόπιος ομιλεῖ περὶ λίμνης «οὐ πολλὰ ἀποθεν» οὐχὶ πολλὰ μακρὰν ταύτης τῆς Εὐροίας, τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀρθροῦ τοποθετεῖ περὶ τὸ χωρίον Γλυκὴ τῆς Θεσπρωτίας. "Επίσης ὁ Προκόπιος λέγει ὅτι λίμνη κέχυται καὶ νῆσοι κατὰ μέσον ἀνέχει καὶ λόφος αὐτῇ (τῇ νήσῳ προφανῶς καὶ οὐχὶ τῇ λίμνῃ) ἐπανέστηκε». "Εκεῖ λοιπὸν ὁ βασιλεὺς ἀκοδόμησεν ὀχυρωτάτην πόλιν τὴν περιετείχισε καὶ μετέφερε τοὺς κατοίκους τῆς παλαιᾶς Εὐροίας. "Αναμφισβητήτως συνεπῶς τὴν νέαν Εὐροίαν ἐκτίσεν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς νήσου καὶ οὐχὶ παραλμνίως ὡς ἐν τῇ μελέτῃ υποστηρίζεται.

2) Ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης παραδέχεται ὅτι ἡ ἀρχαία φιλολογικὴ παράδοσις δὲν ἀναφέρει τὴν ὑπαρξίν Ἰωννῆς στῆ λεκάνῃ τῶν Ἰωννίνων, ποὺ πιθανότατα δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι διὰ πρώτην φορά μνημονεύεται ἡ λίμνη μὲ τὸ ὄνομα Παμβώτις ἀπὸ τὸν Εὐσταθίον τὸν 12ον μ. Χ. αἰῶνα. Ὑπῆρχεν ὁμοίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα λίμνη πλησιέστατα τῆς παλαιᾶς Εὐροίας ἢ Ἀχερουσία τοιαύτη, ἡ ὁποία κατὰ τὴν παράδοσιν κατελάμβανεν ἅπασαν τὴν κοιλάδα τοῦ Φαναρίου ἀπὸ Γλυκέως μέχρι τῆς Σπλάντζας. "Αν οὕτως δὲ εἶχον τὰ πράγματα, καὶ νῆσος ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης ταύτης ὑπῆρχε τὸ σημερινὸν χωρίον Καστρί καὶ δειγματοὶ παλαιοῦ οἰκισμοῦ καὶ ὀχυρώσεως παρουσιάζονται ἐκεῖ. "Ὡστε διατὶ νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὴν ἔγγιστα τῆς Εὐροίας κειμένην γνωστοτάτην Ἀχερουσίαν καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀγνωστον τότε καὶ ἴσως μὴ ὑπάρχουσαν λίμνην Παμβώτιδα;

3) Ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωννίνων ὑποστηρίζεται κατὰ τὸν μελετητὴν καὶ ἐκ τῆς σειράς καθ' ἣν μνημονεύεται ἡ Εὐροία Ἀκνίου μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους, τοποθετεῖται δηλ. εἰς τὴν σειρὰν Νικόπολις, Δωδώνη, Εὐροία, Ἀδριανούπολις κλπ. μεταξὺ Δωδώνης καὶ Ἀδριανούπολεως (Δρυϊνουπόλεως) ἐνῶ ἐάν ἐκτείνωτο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχέροντος θὰ ἐμνημονεύετο κατ' ἄλλην σειρὰν ἄλλ' ὁ Ἱεροκλῆς συνέταξε τὸν Συνεκδήμῳ του, ὡς δέχεται ὁ μελετητῆς (σημ. 29) μεταξὺ Αὐγούστου 527 καὶ Φθινοπώρου 528 μ.Χ. ἂν ὄχι τὸ 460 ποὺ ὑποστηρίζει ὁ Ramsay κατὰ τὸν αὐτὸν μελετητὴν (σημ. 23). Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 527, ὥστε καὶ ἐάν ἀκόμη ἀμεσῶς ἐπελήφθη τῆς ἰδρύσεως πόλεων καὶ τῆς ἀνανεώσεως ἀρχαίων τει-

χῶν ὡς μαρτυρεῖ ὁ ψευδο-Ζαχαρίας (σημ. 30 μελετητοῦ) δὲν ἦτο δυνατόν μέχρι τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 528 ἦτοι ἐντὸς τοῦ ἔτους νὰ εἶχον γίνῃ αἱ ἀνοικοδομήσεις καὶ περιτοιχίσεις πόλεων τόσοσιν σπουδαίων ὥστε νὰ προσδώσωσιν εἰς τὸν ἰδρυτὴν τῶν τὸν τίτλον τοῦ «Οἰκιστοῦ τῆς Οἰκουμένης». "Ὡστε ὁ Ἱεροκλῆς ἀναμφισβητήτως δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν νέαν Εὐροίαν, ἀλλὰ γράφει διὰ τὴν παλαιὰν τοιαύτην καὶ συνεπῶς ἐκ τῆς σειράς τοποθετησῶς τῆς οὐδὲν συμπέρασμα συνάγεται.

5) Ὁ μελετητῆς ἐν σημ. 47 ἀναφέρει ὅτι «ὁ ἐπίσκοπος Εὐροίας Ἀλκεσίῳν μαζὶ μὲ τὸν κλῆρον του καὶ τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἁγ. Δονάτου κατέφυγε στὰ 604 ἐξ αἰτίας βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς στὴν Κασσώπῃ Κερκυρας, Πρόκειται γιὰ τὸν Ἐπίσκοπο τῆς Π. Εὐροίας ποὺ διατήρησε τὸν παλαιότερον τίτλον του, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἡ Παλαιὰ Εὐροία».

Καὶ διερωτᾶται ἀφοῦ ἡ παλαιὰ Εὐροία διελεύθη οἱ κάτοικοί τῆς μετωκίσθησαν εἰς Ἰωννίνα πῶς δὲν ἐπῆραν μαζὶ τῶν καὶ τὰ Ἱερὰ τῶν; Πῶς καὶ ποῦ καὶ διατὶ ἀφήκαν τὸ σκῆνωμα τοῦ Σεπτοῦ Ἀγίου τῶν Δονάτου, ὅστις ἠγίασεν ὡς ἐπίσκοπος τῶν, ἐπὶ βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου περὶ τὸ 380 μ.Χ.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποία γεννῶνται εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς ἀμερολήπτου κριτοῦ — βέβαια δὲν εἶμαι ἐδικὸς εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀλλὰ οἱ μὴ εἰδικοί ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τοῦς εἰδικούς νὰ μᾶς πείσωσι περὶ τῆς ἀληθείας ἐκείνου ποὺ πραγματεύονται. Ἴσως λοιπὸν αἱ ἀνωτέρω σκέψεις νὰ δώσωσι λαβὴν εἰς περαιτέρω ἔρευναν τοῦ ζητήματος ὑπὸ τῶν εἰδικῶν.

Χρ. Σταυροπούλος
Δικηγόρος

Ἠγουμένιστα.

*

Ἀγαπητῆ «Ἠπειρωτικῆ Ἔστια»,

Στις σελίδες σου 779, 780 καὶ 781 τοῦ 18ου τεύχους ὁ κ. Κ. Φωτόπουλος, σάν Εἰσαγωγή τῆς Διδαχῆς τοῦ Ἀγίου Κοσμά, δημοσιεύει μόνον μιὰ παρόμοια ἐκδομένη Διδαχὴ στὸ Ἀργεῖο τὸ 1931. Ὅμως ἐχτὸς τῆς δημοσιευμένης αὐτῆς Διδαχῆς καὶ τῆς δικῆς σου ἔχει προηγηθεῖ ἡ δημοσίευσή τῆς ἰδικῆς μου τοῦ Καλοῦ Ποιήματος στὰ ὑπ' ἀριθ. 1358 1369, 1370, 1372 κλπ. φύλλα τοῦ «Ἠπειρωτικοῦ Ἀγῶνα», τοῦ ἔτους 1931. Αὐτὰ γιὰ τὴν ἱστορίαν Παραμυθιά 10]9]33.

Σπύρος Μουσελῆς

*

Φίλη «Ἠπειρωτικῆ Ἔστια»,

Στὴ μελέτῃ μου «Γιαννιῶτικα Ἑβραϊκά Τραγούδια» παρεστέρησαν τὰ παρακάτω λάθη:

Στὴ σελ. 596 στροφ. 6η στίχος 1ος νὰ διορθωθῇ: ὄη; εἶπα γιὰ νὰ μολογήσω.

» » 598 στροφ. 21 στίχος 1ος, νὰ διορθωθῇ:

- θωθῆ : τάχα πού θελα νά πάνω.
- > > 839 ἵποσημ. στ. 17 νά διορθωθῆ : παράδοση.
  - > > 849 μετὰ τὸ δίστ. 13 νὰ προστεθῆ : 14. Τρίτο ὃ Αὐτὸς εἶν' μοναχὸς [καὶ δὲν ἔχει γιταίρι, στὸν τόπο ὅπου στέκεται, κα- [νένας δὲν τὸ ξέρει.
  - > > 961 δίστ. 46, νά διορθωθῆ: ντραποῦνε.
  - > > 964 δίστ. 12, ὁ 1ος στίχ. ν' ἀντικατα- σταθῆ μὲ τὸν : Ἐρώτησε καὶ τὸ Γιωχάκ, νά ἰδῆ καὶ αὐτὸ ἂν γλέπει.
  - > > 968 στίχ. 12,2 νά διορθωθῆ : τηρᾶμε.
  - > > 1063 δίστ. 6, ἀντὶ στὸν καιρὸ του, νά διορθωθῆ : στὸν καιρὸ τους.
  - > > 1065 δίστ. 19 νά διορθωθῆ : πάνουν. *Ἰωσήφ Μάτσας*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἔργα Βατίδου 1) « Ἀπὸ γῆς » 1953, 2) « Στῆ Σμύρνη προσκύνημα » 1952.

Στίχοι ἀρμονικοὶ καὶ γλυκεῖς, λόγος πού κυλάει ἀβίαστα σὰν ἀπὸ γάργαρη πηγῆ, λέξεις καὶ φράσεις, πού ἀνταποκρίνονται στὸ γλωσσικὸ αἰσθημα τοῦ κοινοῦ. Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώ- τερα χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τῆς Ἔργα Βατίδου. Δὲν ξαφνίζει βέβαια ὁ λόγος της, οὐ- τε προκαλεῖ τὸ δέος. Τέρπει ὁμως καὶ συγκινεῖ. Αὐτὰ σὲ γενικῆς γραμμῆς. Ἰδιαίτερα θὰ εἶχε κανεὶς περισσότερα νά εἰπῆ γιὰ τὴν ἀνθρωπι- στικὴ ἰδέα πού διαπνέει τοὺς στίχους της, γιὰ τὴν τάση πρὸς τὸ ἰδανικόν, γιὰ τὴ διάθεση τῆ χριστιανικῆ. Ἡ ποιητρία πού ἔγραψε τὸ « Ἀπὸ γῆς » φαίνεται σὰ νὰ ἔζησε σὲ κάποιον χριστι- ανικὸ ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα, ὅπου ἔμαθε νά βλέ- πη μὲ ἀγάπη καὶ μὲ ἀνθρώπινη συγκατάβαση καὶ ἐπιεικεία τὰ ἀνθρώπινα... Νοσταλγεῖ τοὺς περασμένους καιροὺς, δέεται γιὰ τοὺς πονεμέ- νους καὶ διαρκῶς σκέπτεται καὶ λαχταρεῖ τὸν κόσμον τοῦ ἰδανικοῦ, τὸ πέταγμα πρὸς τ' ἀστέ- ρια. Στὸ βάθος τῶν νοσταλγιῶν ἡ Σμύρνη, ἡ ἀξέχαστη πατρίδα της. Ἐντυπώθηκε τυχαιὰ καὶ παραθέτομε τὸ ποίημα « 27 Ἀπριλίου 1941 » (ἡ μοιραία ἡμέρα πού οἱ Γερμανοὶ τοῦ Χίτλερ μῆλκον στὴν Ἀθήνα) :

Ἔπεσε ἡ θρῦ ἀπὸ μαῦρο κεραυνὸ ...
Θαυμάστε την, λαεὶ, καὶ σωριασμένη !
Κι' ἂν δὲν σιμῶνει πιά τὸν οὐρανὸ,
τὰ πέρατα πλαταίνει,
ἔτσι ὡς μεγάλῃ κοίτεται στῆ γῆ
καὶ γεφυρώνει Ἄνατολὴ καὶ Δύση ...
Βοήθα, Χριστέ, νά γιάνει ἀπ' τὴν πληγῆ
καὶ νά ξαναβλαστήσῃ ...
Καὶ σὺ, καλῆ, γλυκειὰ μου Παναγιά,
ὅσες φτερὰ, φτερὰ στὸ μαῦρον χρῶνι,
νάρθει ὁ καιρὸς νά τὸ ἱστορῆ ἢ γιὰ γιὰ
σὰν παραμυθὶ μόνο.

Ἐν ἰδίᾳ συγκρατημένη θλίψη ἔχουν σχε-

δὸν ὅλα τὰ πονεμένα τραγουδία τῆς Ἔργα Βατίδου καὶ τὴν ἴδια τρυφερῆ διάθεση ὅλη ἡ ποιησὶ της.

***

Τὸ δεύτερο βιβλίον της « Στῆ Σμύρνη προ- σκύνημα » δημοσιεύτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο. Ἔνα τουριστικὸ ταξίδι τῆς ἔδωκε τὴν εὐκαιρία νά κάμῃ ἕνα προσκύνημα στὰ πατρικὰ χῶματα. Στῆ Σμύρνη, στὸ Μπουτζά, στὶς ἐκκλησιῆς πού εἶχε γνωρίσει μικρῆ, στὰ δυὸ πατρικὰ σπιτία, πού τὰ κατοικοῦν τώρα τούρκικες οἰκογένειες. Καὶ τὸ βιβλίον της σὰν θυμιάμα προσκύνημα- τος εἶναι ἕνα λυρικὸ πεζοτραγουδιὸ πῶς πολὺ, παρὰ ψυχρῆ ἀφήγηση. Μῆτε καλὰ - καλὰ διη- γεῖται ἡ συγγραφεὺς τί εἶδε στῆ Σμύρνη τοῦ Κεμάλ Ἀτατούρκ. Σὰν πεζοτραγουδιὸ, σὰν ξε- χειλισμα συγκίνησης ὁ λόγος της συχνὰ παίρνει ἕναν ἀβίαστο ρυθμὸ. Συναντοῦμε πολλὰς φορὰς στίχους δακτυλικούς ἢ ἀναπαιστικούς, πού κά- ποτε σκοντάφτουν σὲ κἄτι πλεονάζουσες συλλα- βές. Λίγο ἂν προσπαθοῦσε ἢ ἂν εἶχε τὴ διάθε- ση νά τὸ κάμῃ ἡ συγγραφεὺς, θὰ συνέθετε ἀφη- γηματικῆς μαλλιάντες. Παραθέτομε μερικῆς ἀράδες πού τις χωρίσαμε ἐπιτήδες σὲ στίχους (σελ. 34) :

Σὰν τὰ φτερὰ ἀπογειώνονται ἀπὸ τοῦτα τὰ χῶματα
οἱ παιδικῆς ἀναμνήσείς μου.

Σὰν τὰ χορτάρια βλαστάνουν ἀπὸ τοῦτη τῆ γῆ
τὰ ὄραϊα διδάγματα
καὶ πρασινοῦν τὸ χῶρον.

Τοῦτη ἡ ἀθάνατη πέτρα εἶναι ἡ πρώτη δα-
[οκάλια μας.

Πάνω της γράψαμε, οἱ ἀδερφεῖς μου κ' ἐγὼ
τῆς ζωῆς μας τὴ σύνθεση κ.τ.λ.

Ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ αἰσθάνεται μὲ θέρημα ἕνα
γεγονός, ὁ λόγος τὸ ἐκφράζει ρυθμικῶς, γίνεται
ἀσυναίσθητα μελωδικός, κατάλληλος γιὰ νά
τραγουδηθῆ. Αὐτὴν τὴ μικρῆ ἀλήθεια δὲ μπο-
ροῦν νά τὴν καταλάβουν ὅσοι καταργοῦν τὸ
ρυθμὸ, δουλεύοντας τάχα γιὰ νά πετύχουν τὴν
« ἔσωτερικὴν ἀρμονίαν »...

T. Σ.

*

Ἐντυπώθηκε Γαλανάκη Βουρλέκη, *Μνήμη αἰχμᾶ-
λωτη, στίχοι*, Ἀθήνα 1953.

Ἡ συλλογὴ αὐτῆ, εἶναι ἡ τρίτη κατὰ σειρά
τῆς Ἐντυπώθηκε Γαλανάκη - Βουρλέκη. Ἡ πρώτη
της, *Χίμαρς*, ἐγῆκε στὰ 1938, καὶ εἶνε
ἐξαντλημένη ἡ δεύτερη της, *Βραδυνὸς*
Ἠρῆς, στὰ 1951.

Ἡ Ἀ.Γ.Ο.Β., ἀνήκει στῆ χορεία τῶν ποιητῶν
τῆς παράδοσης μὰ σὲ τοῦτη ἀκριβῶς τῆ συλλο-
γῆ της, ἀκολουθεῖ τὸν ἐλεύθερον στίχον, ἐγὼ νά
ἀποδείξῃ στοὺς νεώτερον, ὅπως ἡ ἴδια κάπου
δήλωσε, « ὅτι δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ παλαιό-
τεροι δὲν τοῖμοῦν νά τὸν πλησιάσουν » κ' ἀκόμα
« πῶς, αὐτὸς, πρέπει νά γράφεται ». Πάντως προ-
σπαθεῖ — καὶ τὸ πετυχαίνει — νὰ παρουσιάξῃ
καὶ ἄλλοι, χωρὶς ἀκρίβητες καὶ αἰσθηματικῆς
ἐφευρέσεως.

Ἡ ποιήτρια, ἀπὸ τὸς χώρους πιά τῆς νοσταλγίας, ἀναζητεῖ μὲ πόνο ... : τὸ κορίτσι τῶν δεκαπέντε χρονῶν | μὲ τὰ πλόυρα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς ... τὰ ντροπαλά βλεμματά | τὰ κόκκινα μάγουλα ... στ' ἀκρογιαλί, στὴ θάρρα, στὸ χωράφι, κάτου ἀπὸ τὴν κερασιά, μὰ δὲν τὸ βρίσκει ... παρὰ στὸν ἀριθμὸ τῶν χρόνων, στὸ μικρὸ παλῆ λεύκωμα, στὰ χαρτιά καὶ στὴ μνήμη. Ζητιάνια τοῦ καιροῦ ποὺ πιά ἐχάθηκε, στὸ Ταξιῶτα τῆς στήν Κόρινθο, ἀναζητάει, ἀκόμα καὶ τὸ ἀγαπημένον δέντρο τοῦ πατρικοῦ σπητιοῦ σὰν ἐραστῆς μὲς στὸ σκοτάδι στέκεται | ἔξω στὸ δρόμο, καὶ κυτᾶζει τὴν κορφή του | ποὺ ὅλο πάει πρὸς τὸ ψηλά ... λές καὶ ζητάει ... νὰ θρῆ τὴ λύτρωση τῆς σκέψης, ποὺ τὴ θάρυνε ὁ πόνος γιὰ ὅτι χάθηκε καὶ πάει ... Ἀποζητάει ἐπίσης στὸ Σ ἐθυμαί τῆς τὴν ἀδελφή· μὰ ἔφερε πῶς κερδὶ τὸ κορμί | τὸ μελαφὸ καὶ νέο | τῶν σκουληκιῶν οἱ ὀρδὲς τὸ πῆραν.

— Τώρα εἶμ' ἐγὼ ἡ Ροῦθ — φωνάζει μὲ ἀπόγνωση — π' ἀναζητάει | στὸν ἀγρό τοῦ Βοός... φλογατά λούλουδα ... τὴν ὑπερούσια τῆς ἀγάπης δίνη | τὸ νόημα ποὺ ἀλάλητο κρατάω | κι ὅλο ἕνας γριφὸς μένει, κι ὅλο ἀλλώνει ...

***

Τὸ ἴδιο νοσταλγικὸ μοτίβο τραγουδαί καὶ στὸ Νέο Σπητι καὶ στὶς Μνημεῖς, στὴν Ἄγονη Ἐπανάληψη: — Τώρα ... μόνον οἱ ὄρες μας μπορεῖ νὰ φέρουν | κάποια ἀλλαγὴ· μπορεῖ οἱ στιγμῆς | ... Κύριε, κάνε νὰ γίνῃ εὐτυχία, ἢ σπῖθα ἢ φλογερά, ... τῆς ψυχῆς τὸ σκίρτημα, ἄς γίνῃ δόξα τῆς ὑπαρξῆς!

Σὲ πολὺ ὄρατους στίχους (Νυχτερινό, Ἀγάπη, Φυγὴ, δευτερο Νυχτερινό, ἄλλο Ἀγάπη), τραγουδαί ἡ Ἀ.Γ.-Β. τὴν ἀγάπη: — Ἀγάπησα τὴν τόλμη μου ποὺ ἀστράψε | σὰν ἄκουσα τὰ θήματα σου νὰ ἤχουε μέσα στὴ νύχτα ... ἐρημικῆ διαδάτη ... ἔλα καὶ πάλι νὰ δώσης | περιεχόμενο στὶς νεκρὲς ὥρες ... Σ' ἀγαπῶ.

***

Εἶναι πολλοὶ οἱ ὄρατοι στίχοι στὰ εἰκοσι πέντε κομμάτια τῆς συλλογῆς τῆς Ἀ.Γ.-Β., καὶ λυποῖμαι ποὺ δὲ μπορῶ νὰ μεταφέρω κι ἄλλους ἐδῶ. — Τὸ τραγοῦδι τῆς, θαθεῖα συναισθηματικὸ, πολλὰς φορὲς παραοῦρει μὲ μιὰ δρμη πάθους καὶ φλόγας ποὺ ἐξοφινίζει: — Ἦθελα νάχ' ἀπόψε — γράφει στὸν Ἀπρίλη — χίλια στήθια | νὰ σπαρταρᾶν γλυκά τὰ σπλάχνα ἐντὸς τοῦς | γιὰ θρόσο σου, γιὰ πέθο, γιὰ ἀγάπη ... Ἦ ἐκφραση, πότε ἀνάερη καὶ ἀπαλή, πότε πλούσια καὶ ζωντανή, φανερῶνει μιὰ ἰδιοσυγκρασία θαθεῖα ἰρρικὴ καὶ ἄντονα συναισθηματικὴ. Ἦ συλλογὴ τῆς Ἀ.Γ.-Β., δονεῖ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τοῦ ἀναγνώστη, καὶ ὑποβάλλει.

Α.Σ.

*

Φιλῆς Βατίδου: «Φέγγη στὴ νύχτα» 1953. Λιγώτερη φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ περιοριστέρο συναισθηματικὴ ἢ ποίηση τῆς Φιλῆς Βατίδου. Ἄν γεύτηκε τὸ ποτήρι τῆς ζωῆς — καὶ

ποιοὺς πρόσφυγας δὲν τὸ γεύτηκε — ἐκφράζει τὴν πίκρα τῆς μὲ εὐγένεια καὶ αὐτοκυριαρχία. Ἦ φύση κυριαρχοῦ σὲ πολλὰ τραγούδια τῆς καὶ τὴν τραγουδεῖ ἡ ποιήτρια μὲ τόνους καθαυρὰ προσωπικοῦς. Ἦ ἀγάπη τῆς ἐμπνέει ὄρατους στίχους καὶ ἡ νοσταλγία τῆς Σμύρνης σκιαζεῖ τὸν οὐρανὸ τῆς χαρᾶς τῆς:

Ἔσένα δὲ σὲ χτίσαμε γιὰ νὰ ξεχάσωμε τὴν Ἄλλη. τὴν παλιά καὶ ἀξέχαστη πατρίδα, οὔτε τὸν κρῦφο πόθον μας γιὰ νὰ σκεπάσωμε τοῦ ξαναγορισμοῦ — τὴν πρώτη μας ἐλπίδα.

[Νέα Σμύρνη]

Ἀπευθύνεται στὴ λογικὴ καὶ τὴν ἀποκαλεῖ «μητροῦα» καὶ δὲν ἔχει ἄδικο. Ἀγαπάει τὴ χίμαρα καὶ μὲ ὑπερφάνεια καυχίεται πῶς ἔγινε ἱέρεια στὸ νὰ τὴς μούσας. Καὶ δικαιούται νὰ τὸ λέη ὅταν γράφῃ τέτοιους στίχους:

Τί εἶναι τὸ στήθος μου, ποὺ ἐπερουγᾶ σὰν πουλί, κι' αὐτὴ ἡ ζωὴ, ποὺ χύθηκε θερμὴ μὲς στὸ αἷμα; Τί χαιδέσει τὸ μέτωπό μου καὶ ἀχτινοβολεῖ, ἦλιοι πῶς μῆχανε μὲς στῶν ματιῶν τὸ βλέμμα; Ποῦ βρέθηκε τέτοιο κλειδί νὰ ἀνοίξῃ τὸ μυαλό; Θεϊκὸς σκοπὸς ποῦθε ἦρεθε, γιὰ νὰ τραγουδήσω; Κι' αὐτὴ ἡ χαρὰ στὸ μοναστήρι μου τὸ σιωπηλὸ, πῶς γλύστερησε, κι' ἔχω τὸ θάρρος νὰ τὴ ζῆσω;

— Ἀπ' τῆς ἀδιαφορίας τὸ σκοτάδι τὸ σκληρὸ πρὸς τῆς ἀγάπης μας ἐγύρισε τ' ἀστέρια ... καὶ ὄλους νὰ ξαναζῶ γλυκά τοῦς πόθους μου
[Μελωδία] νὰ ξεκουραζῶμαι ἄφοβα στὰ δύο μου χέρια.

Ἦ Φιλῆ Βατίδου ἄς ἀφεθῇ περισσότερο στὸ συναίσθημα, ὅπου εἶναι τὸ κλίμα τῆς, καὶ λιγώτερο στὸ τραγοῦδι τῆς «φρόνησης» ποὺ τὴν ἀδικεῖ ὡς ποιήτρια.

Τ.Σ.

*

Βασιλείου Μουστάκη, *Μονόλογοι* τοῦ Ἐωσφόρου, Ἐκδοτ. Οἶκος «Ἀστὴρ», Ἀθήνα 1953.

Ὁ Βασιλείου Μουστάκη, θεολόγος, εἶναι Ἠπειρωτῆς· Μαζῆ μὲ τὸ Φώτη Κόντογλου, ἀπαρτιζοῦν τὴν Ἐπιστολὰ τοῦ ἀξιόλογο ἠρησκευτικοῦ περιοδικοῦ «Κεῖσοτὸς», ποὺ ἐκδίδεται κιαδτὸ ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Οἶκον «Ἀστὴρ».

Οἱ *Μονόλογοι* τοῦ Ἐωσφόρου τοῦ Β. Μουστάκη, εἶναι ἔργο πολεμικῆς κατὰ βάση καὶ κυρίως, γιὰ τὴν κἀθαρση τῆς ἠρησκευτικοπνευματικῆς ἠγεσίας τοῦ τόπου, ἀπὸ μερικὸς κακοῦς ἐκπρόσωπους τῆς, οἱ ὅποιοι ὅπου δὴποτε κι ἂν βρίσκονται: στὸν ἐπισκοπικὸ, τὸν ἐφημερικὸ, στὸν ἱερομοναχικὸ κύκλο, ἂν δὲν εἶναι ὑπολοὶ ὑπονομευταὶ τῶν ὑπερέχλων ἐργατῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὑποκριταὶ ἢ ἀνόλαστοι καὶ μαλθακοὶ, δὲν εἶναι τοδλάχιστο οὔτε οἱ γνήσιοι ἀπάστολοι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας του, οἱ μύστες τῆς Γραφῆς, οἱ θαθεῖα ποτισμένοι ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ τὸ παλῆο νηστευτικὸ καὶ ἀσκητικὸ πνεῦμα. Ἦ Ἱεραρχία,

ἢ ὅποια ἔχει ἦδη ἀρχίσει ἀποτελεσματικά τὸ ἔργο τῆς καθάρσεως, πρέπει νὰ προχωρήσῃ, χωρὶς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιταλαντεύσεις: Νὰ ἐπιτύχῃ τὸς ζῆλωτάς καὶ ἀφοσιωμένους ἐργάτες τῆς· νὰ τονώσῃ τὴν στήριξιν τῆς χριστιανικῆς διανοήσεως στὴ Γραφή, τοὺς Πατέρας, τὴν Παράδοσιν καθὼς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀληθινοῦ μοναχισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιο ἐγγήκαν στὸ παρελθὸν οἱ πρὸ μεγάλοι μαχηταὶ καὶ οἱ πρὸ δυνατοὶ διδάσκαλοι τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Νὰ προστατεύσῃ τὴς νηϊδαὶς τῶν χριστιανικῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων πού ὑπάρχουν ἀκόμα κατάσπαρτες πάνω στὸ πέλαγος τῆς ἠθικῆς ἐκλύσεως· νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἔφημέριον. Νὰ ἐξαπολύσῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς καὶ τοὺς ρωμαλέους ἀθλητάς τῆς, στὴν κονίστρα τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδανικῶν τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, πού στὰ ἐγκατὰ τῆς ὑπάρχει πάντα, ἐδυτοῦχος, ἢ ἀγάπῃ πρὸς ὅ,τι τὸ ἐλληνοχριστιανικόν. Νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἔσωτερικὴν τῆς πρὸ ὁδοῦ, καὶ τὸ σιωπηλὸ καὶ ταπεινὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδομησεως τῶν ψυχῶν.

***

Ἔλα αὐτὰ τὰ δεδομένα, βγαίνουν ἀπὸ τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ Ἀρχέκακου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιπαλοῦ τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, πού ὁ σ., ἀκολουθώντας παλαιὰ πρότυπα τὸν ἐμφανίζει νὰ μονολογῇ, ἀνήσυχος γιὰ τὴν ἀναμνησθήτερον τὸν τελευταῖο καιρὸ πρὸ ὁδοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ χαϊρέκακος γιὰ τὴν ἐλλείψει καὶ τὴν πληγὴς τῆς.

Ἔσ., προβαίνει, μὲ θαυρῶν πόνον καὶ στοργήν, ἐμβριθεῖα καὶ τόλμην, εὐλικρίνεια καὶ διαπιστώσεις, στὴ θαρραλέα καὶ σωστικὴ διακήρυξίν του, τὴν ὅποια προορίζει γιὰ ἄλλους τοὺς φωτισμένους χριστιανοὺς. Καὶ πρέπει αὐτὸ τοῦ τὸ βιβλίον, νὰ διαβασθῇ ἀπ' ἄλλους. Δ.Σ.

*

Κρίτωνος Ἀθανασούλη: «Ἐσωτερικὴ Περιπέτεια» Ποιήματα, Ἀθήναι 1953.

Μὲ τὴν «Ἀγωνία» του, τὴν προηγούμενη ποιητικὴν συλλογὴν του. ὁ κ. Κρ. Ἀθανασούλης συνέλαβε τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τοῦ δράματος τοῦ καιροῦ μας καὶ μὲ στίχους ἀδρούς, παλλόμενους ἀπὸ ἀγνὸν λυρισμὸν, καὶ μὲ ἐκφραστικὰ μέσα προσηρομοσμένα στὸ περιεχόμενον τῶν συναισθημάτων ἀπ' τὰ ὅποια δονεῖται καὶ πάσχει, τὸ ἔκανε βίωμα καὶ ἔκφραση τῶν ἀνθρωπίνων πόθων τῆς ἐποχῆς μας.

Στὴν «Ἐσωτερικὴ Περιπέτεια», τὸ τελευταῖο βιβλίον του, ἀπὸ τὴν ἀγωνία πάλι κατέχεται ὁλόκληρος καὶ σπαράσσεται. Αὐτὴν πλαισιώνει τὴν ἔκτασιν τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου, αὐτὴν κατευθύνει τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὴν ἀναξήτησιν του. Ὅμως, πρὸ συγκεκρμένων τάρα, οἱ ἀγωνιάδεις ἀνιχνεύσεις του σταματοῦν σὲ κάποιον ἐπιδοφόρο μῆνυμα. Στὴν Ἀγάπην. Στὴν Ἀγάπην πού ὑπάρχει ἀλλὰ πού ἔφυγε «ὅταν πεθαίνοντας ἢ αὐγὴν, γιόμιζεν ὑποσχέσεις τῆς μέρας πού θάρχονταν φορτωμένη μὲ τὸναιρο τῆς γαλήνης».

Τὴν χαμένη ἀγάπην, πού ἔχει ἐμποτίσει τὸ εἶναι του καὶ ἔχει προσκαθεθῆ στὰ ἔμφυχα καὶ τὰ ἄφυχα τοῦ γύρου του κόσμου τὴν περιμένει νὰ ξανάρθῃ ὁ ποιητὴς:

«Καραδοκοῦσαμε νάρθει
νὰ σὲ δεχτοῦμε ἀνάδοντας
βεγγαλικά τῆς καρδιάς.

Ἔτσι θρόνιζε γύρω μας
εἴσουν σὺ.

Ἔτσι σάλεινε γύρω μας
ἐπαίρνε μέσα μας τὴ μορφή σου.
Στὸν ἴσκιον τῶν πρὸ ἀσημαντῶν
διαγράφονταν ἀκέραιη ἢ ὄπτασί σου.

Μὰ ἢ ἔλευσθι τῆς χρειάζεται ἀναμονή:

Ἔλα γεννιόταν μὲ τὸ χρόνο
μέσα στὸ χρόνο
σὲ φῶς καὶ σὲ σκοτάδι
καὶ ἢ ἀγάπην θέλει νὰ περιμένεις».

Νὰ περιμένεις. «Ὅμως πόσο;» Ἀρχίζει πάλι τὸ δράμα τῆς ἀγωνίας. Ἡ ἀγάπην δὲν ἔφυγε, βρίσκεται ἐντὸς του, εἶναι ζυμωμένη μὲ τὴν οὐσία τῆς ὑπαρξῆς του. Μὰ γιὰ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἢ παρουσία τῆς χρειάζεται νὰ συγκλονισθῇ γιὰ πολὺ ἀκόμα ἀπὸ κρυφὴ ἀπόνειση, νὰ ζῆσθι τὴν τραγικὴ μοῖρα τοῦ Ταντάλου καὶ νὰ γευθῇ τὸ πικρὸ ποτήρι τῆς ἀμφιβολίας.

Μέσα μου σ' ἀνακάλυφα ἔκει νὰ μείνει
μέσα μου εἶναι ὁ παράδεισός σου,
μέσα μου θ' ἀναδειχθεῖσαι
κάθε μέρα».

Ἄλλὰ καὶ πάλι φοβᾶται. Ἡ ἀναξήτησθι, ὁ πόνος πού ἐννοιώσθι, τὸ αἶμα πού ἔχθι σὺν δίδαξαν πολλὰ.

«Ἔχω τώρα στὸ νοῦ μου
νὰ συνάξω δυνάμεις
νὰ σοῦ παραστέκονται.
Πρέπει νὰ σὲ φυλάξω,
ἀπὸ τοὺς ἔξω καὶ ἀπὸ τοὺς μέσα
ἐχθροῦς».

Οἱ ἄλλοι ἄς περιμένουν.

«Ἦρθε ὁ ἀρχάγγελος καὶ εἶπε
εἶναι ὁ κόσμος ἀπέραντος
δὲν προφταίνει ἢ ἀγάπην
νάρθει σ' ἄλλους».

Ἡ ἀναμονὴ θᾶναι γι' αὐτοὺς ὁ προσορισμὸς τῆς ζωῆς του. Ὁ προσορισμὸς τῆς ζωῆς ἄλλων μας. Ἡ «ἔσωτερικὴ περιπέτεια» τοῦ καθενός. Εἶναι μία κραυγὴ αἰσιοδοξίας μέσα στὸ ἄγχος τῆς ἀγωνίας πού μᾶς πνίγει. Εἶναι ἢ δικαίωση τοῦ πόνου μας.

Μὲ τὴν «Ἐσωτερικὴ Περιπέτεια», ὁ κ. Κρ. Ἀθανασούλης ἐπέβαλε τὴ θέσθι του ἀνάμεσα στοὺς ποιητὰς τῆς μεταπολεμικῆς γενιάς. Ὁ λυρισμὸς, ἢ εἰκόνα, τὸ ὕφος, ἢ ἔκφραση συνθέτουν ἓνα σύνολο ἀρμονικόν, αὐτὸ ἀκριβῶς πού ταιριάζει στὴ φιλοσοφία τοῦ στοχασμοῦ του. Ἀποτελοῦν τὴν ἐνδειξὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιητῆ πού κατορθώνει νὰ μεταγγίσθι στὸν ἀναγνώστη τὸ περιεχόμενον τοῦ πόνου του — πού εἶναι πανανθρώπινος πόνος — καὶ νὰ προεκτείνῃ σ' αὐτὸν τὸ ἰδανικόν του — πού εἶναι καὶ ἰδανικόν κάθε ψυχῆς ἀνιψώσεως γιὰ τὰ νάματα τῆς ἀγάπης.

της— με απλότητα και τόνο βιβλικό, χωρίς νεφελώματα και εκκεντρισμούς και συσκοτίσεις. Πράγματα που τόσο σπάνια, δυστυχώς, συμβαίνουν στην εποχή μας.

Ἰωάννης Ν. Νικολαΐδης

ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ τριμήνου Ἰουλίου. Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου εἰς ἀθλητικὰ γεγονότα εἶναι πλούσιος.

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἡπείρου διεξήχθησαν συναντήσεις καὶ Ἀθλητικοὶ Ἀγῶνες ὅπως εἰς Κόνιτσαν, Ἄρταν, Πρεβέζαν, Ἡγουμενίτσαν, Φιλιάταις, Θεσπρωτικόν, Βασιλικόν, Ἰωάννινα.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν διεξήχθησαν συνολικῶς 33 ποδοσφαιρικαὶ συναντήσεις. Κατ' αὐτὰς ἡ ὁμάς τοῦ ΠΑΣ Ἀβέρωφ ἔδωσε 8 ἀγῶνας, ἡ ὁμάς τοῦ ΠΑΣ Ἄτρομῆτου 7, ὁ Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων 6, ὁ Παναμβρακικὸς Ἄρτης 8, ὁ Ἀστὸς Ἄρτης 8, ὁ Ὀλυμπιακὸς Ἄρτης 3, ἡ ΑΕ Πρεβέζης 2. Αἱ ὁμάδες: Κεραυνὸς Θεσπρωτικῆς Πρεβέζης, Θεσπρωτὸς Ἡγουμενίτης, Ἄρτης Φιλιατῶν, ἡ ὁμάς Βασιλικῆς καὶ Πίνδος Κονίτης ἀνὰ ἕναν ἀγῶνα.

Τὰ Ἡπειρωτικὰ Σωματεῖα προσεκάλεσαν τὰς κατωτέρω ξένας ὁμάδας: 1) Ἡρακλῆν καὶ Θύελλαν Πατρῶν. 2) Ποδοσφαιρικὴν ὁμάδα κατὰ Ἀχαΐας Πατρῶν. 3) ΠΟΚ Τρικάλων. 4) Ἡρακλῆν Λαρίσης. 5) Ἄρην Ναυπάκτου. 6) Παναγιάλειον Αἰγίου. 7) Ὀλυμπιακὸν Λαμίας. 8) Ἀστέρα Κερκύρας. 9) Νίκην Βόλου. 10) Ἄρην Λαρίσης. 11) Πανατωλικὸν Ἀργιείου. 12) Ὀλυμπιακὸν Ἀμφιλοχίας. 13) Τηλεκράτην Λευκάδος καὶ 14) τὴν ὁμάδα 9ου Συντάγματος Τεθῆων καὶ Ἰπικίου.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς τὰ Ἡπειρωτικὰ Σωματεῖα κατήγαγον 9 νίκας, ἔπέντησαν 4 ἰσοπαλίας καὶ ὑπέστησαν 2 ἤττας.

Ἀθλητισμὸς Στίβου

Διεξήχθησαν ἀθλητικοὶ ἀγῶνες εἰς Ἀλυμρόν Βόλου. Ἐτελέσθησαν τὰ ΑΚΤΙΑ Πρεβέζης καὶ οἱ περιφερειακοὶ ἀγῶνες Βασιλικῆς Ἰωαννίνων καὶ Θεσπρωτικῆς Πρεβέζης με μεγάλην ἐπιτυχίαν. Εἰς τὸν Ἀλυμρόν οἱ Ἡπειρωτὰ ἀθλητὰ ἐπρότευσαν εἰς 8 ἀγωνίσματα, εἰς δὲ τὰ Ἀκτια κατεργήθησαν 5 Πανηπειρωτικὰ ρεκόρ.

Δυστυχῶς κατὰ τὸ διαρροῦσαν χρονικὸν διάστημα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν τὰ ἐτήσια «Δωδώνια».

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

1. Εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ἰωαννίνων ἤνοιξε τὰς πόλας τῆς ἡ κινήτῃ ἑκείσης τοῦ ΝΑΤΟ.

—Συνεχίζονται αἱ εἰσφοραὶ ὀργανισμῶν καὶ ἰδιωτῶν ὑπὲρ τῶν σεισμοπλήκτων τῶν Ἰονίων νήσων.

2. Εἰς τὰς Παιδοπόλεις τῆς Ἡπείρου μετεφέρθησαν 200 σεισμοπαθῆ παιδιὰ.

—Εἰς Ἀραχθὸν παρὰ τὴν θέσιν Ριζὸ ἐπνίγη ὁ ἐκ Φατηρίου Φιλιατῶν ἐργάτης τῆς ΕΤΚΑ Χρ. Ἀνυφαντῆς.

3. Εἰς τὸν χεῖμαρρον Τόμαρος Δελβινακοπούλου ἐπνίγη ὁ Θεοχ. Γεωργίου ἐτῶν 15.

4. Διὰ Β.Δ. ἐνεκρίθη ἡ σύστασις ἰδίας Κοινότητος τοῦ συνοικισμοῦ Λαγκάδας Κανταϊκού.

—Εἰς τὴν Γαλακτοκομικὴν Σχολὴν Ἰωαννίνων θὰ εἰσαχθοῦν 32 μαθητὰ.

5. Ἐπερατώθησαν αἱ εἰς Δωδώνην ἀνασκαφαὶ αἷτινες ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Δ. Εὐαγγελίδη. Τὰ ἐκ τούτων εὐρήματα εἶναι σημαντικὰ.

7. Παρουσία τῶν ἐπισημῶν ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τῆς λειτουργίας τοῦ Σανατορίου Ἡπείρου.

8. Ἡτοκτόνησεν εἰς Πρέβεζαν ὁ Δημήτριος Γεωργιάδης ἐκ Ζαγορίου διὰ λόγους οἰκονομικοῦ.

9. Ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας ὁ Γεν. Διοικητῆς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας ἵνα προεδρεύσῃ τῆς Ἐπιτροπῆς ἧτις θὰ βροβεύσῃ τὸ ἔργον τοῦ Μνημείου τοῦ Ζαλόγγου.

10. Ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος ἡ διάθεσις 300 ἐκ. δρχ. πρὸς διάνοξιν τῶν ὁδῶν εἰς τὴν περιοχὴν Λάκκας—Σουλίου.

11. Ὑπὸ τῆς ΤΥΔΚ Ἰωαννίνων ἀποπερατώθησαν τὰ κάτωθι ἔργα: 1) ἀρδευτικὸν ἔργον Ποντικατῶν, 2) ὕδατοδεξαμενὴ ὑδρεδσεως Κοινότητος Κόπρας, 3) ἀρδευτικὸν ἔργον ἀνατολικῆς Κράφης, 4) ὑδραγωγεῖον Κήπων Ζαγορίου, 5) ὕδατογέφυρα καὶ πεζογέφυρα Κοινότητος Βουλιάσσης, 6) δεξαμενὴ ὑδρεδσεως Πολυλόφου, 7) ἐπισκευὴ γεφύρας Σταυροσκιαδίου—Κακολάκκου.

12. Τὸ Ἀδελφάτον τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου Ἰωαννίνων, ἐκτελοῦν θέλησιν τῆς διαθέτιδος Ἐλένης Ζωγράφου ἀπεφάσισε τὴν ἀνέγερσιν παρεκκληρίου τοῦ Ἁγίου Κοσμά.

14. Εἰς χωρίον Κοπάνη ὁ Σταυρὸς Δρόσος ἐφόνησε διὰ πολεμικοῦ ὅπλου τὸν πατέρα του Εὐθύμιον.

15. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ.κ. Σπυρίδων.

16. Βάσει τῶν ἐπισημῶν στοιχείων τῆς Γενικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1952 τὰ Ἰωάννινα με πληθυσμὸν 32315 κατοίκων ἔχουν ὑπερδιπλάσιον ἀριθμὸν γεννήσεων ἔναντι τῶν θανάτων ἧτοι γεννήσεις 564, θάνατοι 281. Ἡ Πρέβεζα με πληθυσμὸν 12296 κατοίκων ἔχει τριπλοσίαν ἀναλογίαν γεννήσεων ἔναντι τῶν θανάτων ἧτοι γεννήσεις 252 θάνατοι 75. Ἡ Ἄρτα με πληθυσμὸν 14117 ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πόλεων ποὺ ἐγγίζουσι τὰ ὄρια τοῦ ρεκόρ. Ἐχει 4πλοσίαν ἀναλογίαν γεννήσεων ἔναντι τῶν θανάτων ἧτοι γεννήσεις 312, θάνατοι 81.

17. Ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Δημοσίων Ἐργῶν ἀπεστάλησαν πιστώσεις 434 ἐκατ. δρχ.

διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων εἰς τὴν Ἠπειρον.

18. Ὁ Γενικός Γραμματεὺς τῆς ΓΔΗ κ. Μαλεσιδῆς συνειργάσθη μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Στρατηγοῦ Ἠπειροῦ κ. Κετσάα διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ ἐκτελεσθησόμενα ἔργα εἰς Ἠπειρον.

19. Ἡτόκτονησεν εἰς Ἰωάννινα λόγῳ νευρασθενείας ὁ Εὐάγγελος Μάνος ἐξ Ἀετοπετρας.

—Εἰς Κτιστάδες Ἄρτης ἐφονεύθη κρημνοθεῖσα εἰς βάραθρον ἡ Καλλιόπη Λένη.

20. Συνεπεῖα καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους εἰς Τόσκεσι κατέρρευσαν οἰκίαι.

21. Συνεπεῖα ἐκκρήξεως παλαιᾶς νδρκης ἐφονεύθη πλῆσιον τῆς δεξαμενῆς Ἰωαννίνων ὁ στρατιώτης Ἀπόστολ. Διονύσιος ἐξ Ἄρτης.

22. Εἰς Ἐκκλησοχώριον ὁ Ἀναστάσιος Τριανταφόλλου ἐφόνευσε ἐξ ἀμελείας διὰ κυνηγετικῷ ὄπλου τὸν Ἀναστάσιον Πανταζῆν ἐκ Γρανιτσοπούλας.

—Εἰς Γρεβενήσιον ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων προήδρυσεν οὐσκέψεως καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δαοικοῦ πλοῦτος τῆς περιοχῆς.

23. Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτελέσῃ ὁ Στρατὸς εἰς τὴν Ἠπειρον εἶναι τὰ ἑξῆς: Ὁδὸς Ἰωαννίνων—Πεδιῆς—Δωδώνης, ὁδὸς παρακαμπτηρίου πόλεως Ἰωαννίνων, ὁδὸς Μονῆς Βελλᾶς—Χρυσόδραχης, ὁδὸς Τζαμολῆ Ἀγᾶ, ὁδὸς Πεκλσρίου—Ἐλευθέρου, ὁδὸς Δερβιζιάνων—Κοπάνης—Φτελ ᾱ, διανοίξεις ἀρδευτικῶν τάφρων Δολιανῶν, ἀναδάσωσης παρσιμνίων ἐκτάσεων εἰς Ἰωάννινα καὶ ὕψωματος Καλπᾶκι, διανοίξεις ὁδοῦ Μυρσίνης—Λούτσης (Πρεβέζης) καὶ ἐκτέλεσις ἀποστραγγιστικοῦ ἔργου Κερασῶν, κατασκευὴ γεφύρας Κεράκου (Ἄρτα), ὁδὸς Συκοχωρίου—Πέρδικας (Θεσπρωτίας).

24. Εἰς συγκροτηθεῖσαν εἰς Πετροβούνιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Νομάρχου Ἰωαννίνων οὐσκέψιν τοῦ νέου Συνδέσμου Κοινοτήτων Τζουμέρκων ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις ὁδοποιητικῶν καὶ ἄλλων ἔργων εἰς τὴν περιοχὴν.

25. Εἰς τὰ Λακκάματα Ἰωαννίνων κατέρρευσε μέρος τῆς στέγης τοῦ ἐτοιμορρόπου κτιρίου εἰς ὃ ἐστεγάζοντο Δημοτικά Σχολεῖα τῆς πόλεως, ἀνευ εὐτυχῶς θυμάτων.

—Εἰς τὸν προκηρυχθέντα διαγωνισμόν διὰ τὸ Μνημεῖον Ζαλόγγου ἐβραβεύθη τὸ ἔργον τῶν κ.κ. Π. Καραντινοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ Γ. Ζαγκοπούλου γλύπτου, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐκτελεσθῆ.

26. Ἐκ μέρους τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος ἐπικεινται χρηματοδοτήσεις διὰ σοβαρῶν ποσῶν πολλῶν ἔργων κυρίως ὁδοποιίας εἰς τὴν Ἠπειρον.

27. Ἐτελέσθησαν εἰς Ἰωάννινα τὰ ἐγκαίνια τῆς «Βαλεάνου Σχολῆς» τῆς ἀναγεθεισης διὰ τοῦ ἐράνου τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως.

29. Ὁ ἐκ Συρράκου διαμείνων εἰς Γαλλίαν κ. Μπούντας ἀπεφάσισεν ὅπως δωρήσῃ τὴν

ἐκ 10.000 τόμων βυζαντινὴν βιβλιοθήκην τοῦ εἰς τὴν Ἀποστολικὴν διακονίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ ἐξυπηρετῇ τὴν γενέτειράν του.

ΤΑ ΓΕΓΩΝΟΤΑ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

1. Ἦρχισαν αἱ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων ἀνήλθεν εἰς 652.

2. Ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι διανοίξεως τῆς ὁδοῦ Παπύγκου—Ζαγορίου.

4. Εἰς Παραμουθιὰν ἐγένετο ἡ θεμελίωσις τοῦ Μητροπολιτικοῦ Οἰκοτροφείου Παραμουθιάς τὸ ὁποῖον ἀνεγείρεται δαπάναις τῆς Μητροπόλεως, τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Κράτους.

5. Ἰδρῦθη τοπικὸς Προσκοπικὸς Σύνδεσμος εἰς Φιλιάτιας.

6. Ἐνεκρίθη ἡ χορήγησις 800 ἑκατομ. δρχ. διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἦγουμενίτσας καὶ 400 ἐκ. διὰ τὴν ὁδὸν Μαργαριτίου—Ἦγουμενίτσας.

7. Τοποθετοῦνται εἰς ἡπειρωτικὰ σχολεῖα 32 νέοι δημοδιδάσκαλοι.

8. Ἐγένετο εἰς Ἰωάννινα ἀρχαιρεσίαι καὶ συνεκροτήθη τὸ πρῶτον Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Φιλαρμονικῆς Ἰωαννίνων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημάρχου κ. Θεοδορίδου.

9. Ἐνεκρίθησαν πιστώσεις 200 ἑκατμ. δρχ. διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν γεφυρῶν Βάρδα καὶ Καμπεράγα.

11. Ραγδαίωσται βροχαὶ ἐπροξένησαν καταστροφὰς εἰς τὴν περιοχὴν Θεσπρωτίας.

13. Ἐπανήλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ὄπου εἶχε μεταβῆ πρὸς ἐπίλυσιν ἡπειρωτικῶν ζητημάτων ὁ Γενικός Διοικητὴς Ἠπειροῦ κ. Τσιτσάρας.

—Χόλοζα μεγέθους καρῶν πεσοῦσα εἰς τὴν περιοχὴν Φιλιππιάδος κατέστρεψε ὅλοσχερῶς τὴν παραγωγὴν.

14. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος κ. Κ. Τσαλδάρης.

—Ἦρχισεν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον ἡ ἐκτέλεσις ἔργων ἀνασυγκροτήσεως ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ. Τὰ ἔργα τούτα θὰ διαρκέσουν μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου.

16. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καθιρσίθη τὸ νομοσχέδιον περὶ προστασίας τῆς κτηνοτροφίας, τὸ ὁποῖον θὰ ἔξη εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Ἠπειροῦ.

17. Ὁ ὑπουργὸς Δημοσίων Ἔργων κ. Καραμανλῆς ἐπεσκέφθη τὰ Ἰωάννινα, Ἦγουμενίτσαν, Παραμουθιά, Ἄρταν καὶ Πρέβεζαν. Εἰς ἀνακοινώσεις του ἐξήγγειλεν τὴν ἐναρξιν τῶν μεγάλων ἔργων Λαψίστης ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Ἰανουαρίου, τὴν διᾶθεισιν μεγάλων πιστώσεων διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ὁδοῦ δικτύου τῆς Ἠπειροῦ, τὴν συνέχισιν τῶν ἐγχειροβελτιωτικῶν ἔργων κλπ.

18. Εἰς Κρανιά Πρεβέζης ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ Β. Παπασπύρου ἐδηλητηριάσθη θανάτων τριῶν τέκνων του.

—Εἰς Ἰωάννινα ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια

τοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν Πάργας ἀναγεθέντος Παιδικοῦ Σταθμοῦ.

—Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον ἐδόθη διὰλεξις ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» μὲ θέμα ὃ «αισθητικὸς Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης» καὶ ὁμιλητὴν τὸν Ἡπειρωτὴν λογοτέχνην καὶ δημοσιογράφον κ. Μιχ. Περάνθη.

19. Δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ Γεωργίας ἀπαλλοτριοῦνται διὰ τοὺς ἀκτήμονας καλλιερητὰς εἰς τὸν νομὸν Θεσπρωτίας 14.000 στρέμματα.

20. Ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς πρεσβείας διετέθη εἰς τὸν νομὸν Ἰωαννίνων ἱκανὸς ἀριθμὸς κινηματογραφικῶν μηχανημάτων διὰ τὴν προβολὴν μορφωτικῶν ταινιῶν.

21. Εἰς Φιλιάταις ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ Τριταξίου Γυμνασιακοῦ Παραρτήματος ὑπὸ τὴν φιλόλογον καθηγήτην κ. Γ. Σάβρον.

23. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος ἐχορηγήθη πίστωσις 500 ἑκατ. δρχ. ὡς καὶ δάνειον ἐτέρων 500 ἑκατ. δρχ. εἰς τὸν Δασικὸν Σύνδεσμον Ζαγορίου πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν δασικῶν ὁδῶν.

25. Ἀφίκοντο εἰς Ἰωάννινα 17 μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῆς Σουηδίας.

27. Παρουσία τῶν ὑπουργῶν κ.κ. Κανελοπούλου καὶ Δημαράτου, τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας τῆς χώρας καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ἐτελέσθησαν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ στήθέντος εἰς Ἰωάννινα ἀνδριάντος τοῦ Στρατάρχου Παπάγου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Δα Α. Τιντ., Ἀθήνα. Τὸ ὄρατο λογοτέχνημά σας γιὰ τὸ «Αἰότι» τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας, καὶ στὴν ἴδια θὰ τὸ στείλωμε, καὶ θὰ τὸ θέσωμε ὑπ' ὄψη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας Ἰλῆς. Εἶθε μὴπως ἠπειρώτισσα; — Κ. Κωνστ., Γουριά. Ἡ συνεργασία σας δημοσιεύεται, εὐχαριστοῦμε καὶ γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὰ ἐξαιρέτα αἰσθηματὰ σας. — Μ. Κατσ., δημοδιδάσκαλον, Κάτω Ραβένια. Γιὰ τὰ καλά σας αἰσθήματα, εὐχαριστοῦμε. — Παν. Χρ., Θεσσαλονίκη. Σὰς στείλαμε μερικὰ καὶ θὰ συνεχίσωμε. — Α. Γεωργ., Πολύβρυσο. Σὰς γράψαμε ιδιαιτέρως. — Κ. Χ. Σκεντ., Ἀθήνα. Τὰ πῆραμε καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ ὅλα. — Β. Γ. Βετσ., Ἀθήνα. Συμφωνοῦμε ἔτι καὶ οἱ ἐπικριταί, ὅταν — ὅπως μὰς γράφετε — ξεκίνοῦν ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην εἶναι πραγματικοὶ φίλοι· ὄχι ὅμως καὶ σὸ ὅτι οἱ ἑκατοντάδες τῶν ὄσων εἶπαν, ὄχι μόνον «δὸ καλὰ λόγια», ἀλλὰ πολλὰ καὶ παλλόμενα ἀπὸ ἐνθουσιασμό, δὲν εἶναι τέτοιοι νὰ τοὺς ποῦμε κὼλακες; θὰ ἦταν τρομερὴ ἀδικία, καὶ γιὰ μὰς τοὺς ἴδιους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς καλοὺς μὰς φίλους. Τὸ νὰ προσπαθοῦμε νὰ μὴ γινόμαστε χειρότεροι, εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα μελήματα μὰς· καὶ μὲ συγκλίνηση δεχόμεστε κάθε

παρατήρησιν ποὺ μὰς βοηθεῖ στὸν τομέα αὐτὸ τοῦ ἀγῶνος μὰς· γιὰτὶ, παρακαλοῦμε νὰ τὸ ἔχετε ὑπ' ὄψει σας· πρόκειται γιὰ πραγματικὸν ἀγῶνα. Πάντως σὰς εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. — Νικ. Πατα., Ἀθήνα. Τὰ «Παλαιογραφικά» σας ἄρχισαν νὰ δημοσιεύωνται· οἱ ἐπιστολὰς τοῦ Ἡρ. Βασιλάδου, δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸ περιοδικὸν ἢ γινώμη μὰς εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας Ἰλῆς δὲν θὰ ἔχει λόγους νὰ μὴ δεχθῆ τὴ δημοσίευσή τους. — Αντ. Βουρλ., Ἀθήνα. Πῆραμε, εὐχαριστοῦμε καὶ σὰς εὐχαριστοῦμε περιμένοντες συνεργασία σας. — Δ. Δροῦγκ., Χρυσοβίτσα. Εὐχαριστοῦμε, σὰς στείλαμε· ὁ κ. Σ. τῆς Ἐπιτροπῆς μὰς, σὰς στέλλει τοὺς χαιρετισμοὺς του. — Σπ. Μουσ., Παραμυθιά. Λυπούμαστε ποὺ δὲ μπορούμε νὰ σὰς ἀπαντήσωμε κατὰ τρόπο ὀριστικὸν γιὰ τὴ μονογραφία σας, πρὶν ἐκδηλωθῆ γι' αὐτὴ ἡ κρίσις τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας Ἰλῆς. Νομίζομε ὅτι θὰ πρέπει νὰ μὰς τὴ στέλατε τὶς ἄλλες συνεργασίας κρατᾶμε γιὰ εὐθετό χρόνον. — Εὐ. Μπόγκ., Ἀθήνα. Πῆραμε τὰ σταλέντα καὶ εὐχαριστοῦμε θερμῶς. Γιὰ τὴν Ἀκολουθία τῶν Ἡπ. μαρτύρων, θὰ μπορούσαμε νὰ σὰς ἀπαντήσωμε, ὕστερα ἀπὸ τὴν κρίσις τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας Ἰλῆς. — Ἡλ. Βασ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν συνεργασία σας· θὰ δημοσιευθῆ. — Ο. Ρ., Peabody, Mass. — Τὰ ὅσα μὰς στείλατε, τὰ κρατοῦμε· θὰ τὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψει μὰς γιὰ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ποὺ θὰ παρουσιασθῆ γιὰ εἰδικὸν τεῦχος. — Γιαν. Πλανογ., Θεσσαλονίκη. Τὴν συνεργασία σας τὴν κρατοῦμε· εὐχαριστοῦμε. — Αν. Μαστορ., ἑνταῦθα. Ἐπίσης. — Πετρ. Γεργ., ἐπίσης. — Κων. Σφήκ., Ἀθήνα. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐργασία σας. Εὐχαριστοῦμε. — Β. Σκαφ., Φάρσαλα. Σὰς γράψαμε ιδιαιτέρως· καὶ ἡ νέα ἐργασία σας ἐνδιαφέρουσα ὥσως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες σας· σὰς εὐχαριστοῦμε πάντοτε. — Σ. Νικ., Πρωγωνιανή. Πῆραμε καὶ τὴ δική σας συνεργασία. Θὰ σὰς ἀπαντήσωμε. — Βασ. Σιωμ., Πρέβεζα. Τὸ ποιηματῆσι σας θὰ δημοσιευθῆ στὴν οἰκεία στήλη. Τὸ περιεχόμενόν του δείχνει πὼς ἔχετε ταλέντο, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ προσέξετε περισσότερο, τόσο τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ιδέας σας ὅσο καὶ τὸ στίχο σας. — Ὀδυσ. Μπ., δημοδιδάσκαλον, Σκεπαστὸν - Πρεβέζης. Τὸ ἄρθρο σας γιὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου, εἶναι καλογραμμένον, ἀλλὰ ἔχει περισσότερο δημοσιογραφικὸν χαρακτήρα, πρᾶγμα ποὺ μὰς ἐμποδίζει νὰ τὸ δημοσιεύσωμε. Πάντως τὴν ιδέα σας τὴν ἐπικροτοῦμε καὶ θὰ βροθοῦμε συμπαραστάτες στὴν ὅποιονδήποτε προσπάθειαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. — Δημ. Γιάνκοι, Ἀθήνα. — Γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ τὴ θερμὴ σας συμπάστασις, ποὺ μὰς δίνει δυνάμεις νὰ συνεχίσωμε τὸ ἐπίπονον ἔργο μὰς, εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Περιμένοντες σύντομα τὴν συνεργασία σας. Ὁ ἡμέτερος κ. Νικ. σὰς εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ τόσο κολακευτικὰ λόγια σας. — Τ. Τσιάνκ., Ἀθήνα. Χαίρομαστε ιδιαίτερα γιὰτὶ ξαναεπικοινωνοῦμε μαζὺ σας· εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα· Τὰ «Γυμνάσματα» σὸ ἐπόμεινον. — Χαρ. Πετσκ., Ἀθήνα. Πιστέψαμε κι' ἐμεῖς

πῶς ἀπὸ ἡπειρωτικῆ σεμνότητος κρατήσατε τὴν ἀνωνομία καὶ λοπούμαστε γιὰτὶ αὐτὴ στάθηκε αἰτία νὰ χάσῃ τὴν ἐπικαιρότητά του τὸ «Γυναίκα τῆς Πίνδου». — *Μιλτ. Οἶκ.*, Elisabethville (Congo - Belge). Θερμότατα εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἡθικὴ ἐνίσχυση ποὺ κάθε γράμμα σας μᾶς δίδει. — *Αγαμ. Κομμ.*, Watertown, Mass. Ὁ ἡπειρωτισμός καὶ ἡ ἐκτίμησις σας πρὸς τὴν προσπάθεια τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» μᾶς συγκινεῖ ἰδιαίτερα· εὐχόμεστε δικαίωση τῶν ὥραιων ἀγῶνων σας καὶ περιμένομε τὴ συνεργασία σας. — *Μαρκ. Ὄαν.*, Ἀθήναι. Ἐλάδαμε· ἀναγγέλλεται· εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅσα λέτε.

ΒΙΒΛΙΑ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ἀγγέλλονται βιβλία ἀποστελλόμενα εἰς ἕν ἀντίτυπον. — Κρίνονται βιβλία ἀποστελλόμενα εἰς δύο ἀντίτυπα. — Ἡ κρίσις δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ.

ΒΙΒΛΙΑ : Σοφοκλέους Δ. Ἀώλη, *Αἱ Θερησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα*, Ν. Ὑόρκη, 1949, (μελέτη). — Ἀντιγόνης Γαλανάκη-Βουρλέκη: *Βραδυνὸς ὄρες*, (ποιήματα), Ἀθήναι 1951. 6') *Μνήμη αἰχμαλώτη*, (ποιήματα), Ἀθήναι 1953. — Βασιλείου Μουστάκη, *Μονόλογοι τοῦ Ἐωσφόρου*, Ἀθήναι 1953. — Μάρκου Χρ. Θάνου, *Ἡ ἀνεπάντηχη Πρωτοχρονιά*, (θεατρικὴ ἠθογραφία), Ἀθήναι 1953. — Βασίλη Α. Δίλλη, *Οἱ Βουκόλοι τοῦ Ζαγορίου*, (ποιήματα), Ἀθήναι 1933. — Κώνστ. Σκενδέρη, *Ἱστορία τῆς ἀρ-*

χίας καὶ συγχρόνου Μοσχοπόλεως, Ἀθήναι 1928. 6') *Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον Πελασοῦ*, ἐτῶν 1932, 1936, 1940 καὶ 1947. — Μιχ. Περάνθη, *Τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων*, (ποιήματα), Ἀθήναι 1949. — Κυκλοφόρησαν ἐπίσης: (ἀνακοίνωση τοῦ συνεργάτου μας κ. Δ.Σ.). Ἀρχιμ. Σωφρονίου Κυριακοῦ, *Κοσμὰ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχαί*, Ἐπιστολαὶ καὶ *Μαρτύριον*, Ἀθήναι 1953. — Γεώργου Δωρικού, *Τρεῖς ἄντροι, ἕνας Θεός, ἕνας Βασιλιάς, μιὰ Ἐταίρα*, Ἀθήνα 1951. — Μιχ. Θ. Λάσκαρι, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, *Ἕλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς των ἀγῶνας 1804 - 1830*, Ἀθήναι 1931. — Κώστα Κύρρη, *Ζητώντας τὸν Μίτο τῆς Ἀριάδνης*, Α' (στίχοι), Ἀμμόχωστον Κύπρου 1953. — Μαρίας Κλωνάρη, *Ἡμεροὶ ἀνδρωποῖ*, (διηγήματα), Ἀθήνα 1953. — Στέλλας Ἐπιφανίου-Πετράκη, *Ὁ γυρισμός τοῦ ἀρχοντα*, Ἀθήνα. — Ἀχιλλ. Α. Σιαγκρῆ, «Amida (amitabha) Βούδας, ὁ νοσταλγοῦμενος Θεὸς Σωτήρη», Ἀθήνα 1953. — Εἰάνθου Λυσιώτη, *Νιράδες* (στίχοι), Κύπρος 1952.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : *Κυπριακὰ Γράμματα* 219-220ον, Λευκωσία. — *Κιβωτὸς* 22ον, Ἀθήναι. — *Ἀκτίνες* 142ον, Ἀθήναι. — *Ἑλληνικὰ Χρονικά* 78-83ον, Ἀθήναι. — *Κρέικος* 34ον, Λονδίνον.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ : *Ἠπειρωτικὸν Μέλλον*, Ἀθήναι. — *Θεσπρωτικὸν Βῆμα*, Ἡγουμενίτσα. — *Θεσπρωτικὴ Νέα*, Ἀθήναι. — *Φωνὴ Παγωρίου*, Βῆσσαινα.

Ο Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,"

Λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποσταλειῶν λαογραφικῶν συλλογῶν εἶναι ἐλάχιστος καὶ δὲν ἐξυπηρετεῖται ὡς ἐκ τούτου ὁ σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς ἰδίως νὰ ἀσχοληθοῦν μετὰ τὴν συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ ὕλικου κατὰ τὴν περίοδον τῶν θερινῶν διακοπῶν πα ρ α τ ε ἴ ν ε τ α ἡ προθεσμία ὑποβολῆς συλλογῶν μέχρι τῆς 30 Νοεμβρίου 1953. Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν θὰ γίνῃ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1953.

Ὅροι τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν λαογραφικὸν διαγωνισμόν τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» παραμένουν οἱ ἴδιοι ἦτοι :

α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἠπειρον νὰ ἔχη δὲ ἕκτασιν πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (80 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀποστελλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἕνα ρητὸν ἢ παροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητὸν, θὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

α' ἔπαθλον 1.000.000 δραχ. καὶ β' 500.000